

P.4/1

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	76
<hr/>	
zeszyt	2

WYDAWNICTWO

SBP

Warszawa 2008

RADA REDAKCYJNA

Elżbieta Barbara Zybert – przewodnicząca, Sabina Cisek, Jerzy Franke,
Ewa Głowacka, Elżbieta Gondek, Henryk Hollender, Artur Jazdon,
Maria Lenartowicz, Marek Nahotko, Alina Nowińska,
Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Maria Próchnicka, Jadwiga Sadowska,
Marta Skalska-Zlat, Elżbieta Stefańczyk, Jolanta Stępiak,
Małgorzata Waleszko, Jacek Wojciechowski

REDAKCJA

Barbara SOSIŃSKA-KALATA – redaktor naczelny
Marianna BANACKA – z-ca red. naczelnego
Ewa CHUCHRO – sekretarz redakcji
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski
Anna LIS – redakcja techniczna i korekta

Stali współpracownicy: Barbara KORYŚ – *Przegląd piśmiennictwa krajowego*
Jacek WOJCIECHOWSKI – *Z lektur zagranicznych*
Zdzisław GĘBOŁYŚ – *Kronika*

Stały dodatek do „Przeglądu Bibliotecznego”

BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ

Opracowanie: Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej
Redaktorzy: Alina NOWIŃSKA, Małgorzata WALESZKO

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl

Zrealizowano w ramach Programu Operacyjnego Promocja Czytelnictwa
ogłoszonego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zawartość „Przeglądu Bibliotecznego” jest cytowana w czasopiśmie
abstraktowym „Library and Information Science Abstracts”

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 76

2008

zeszyt 2

TREŚĆ

Artykuły

- BARBARA BIENKOWSKA: Pokłosie jubileuszu stulecia Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy 1907-2007 213
- JACEK WOJCIECHOWSKI: Biblioteka w integracji środowiskowej 226
- BARBARA SZCZEPAŃSKA: Czasopisma Open Access. Relacja wydawca – autor – czytelnik 240

Z warsztatów badawczych

- ARTUR JAZDON: Zastosowanie outsourcingu w bibliotekach polskich szkół wyższych w świetle badań ankietowych 247
- PAWEŁ MARZEC: Testy użyteczności serwisu internetowego Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu 260

Opinie. Poglądy. Propozycje

- JAN WOŁOSZ: Nowa struktura organizacyjna Biblioteki Narodowej – i co dalej? 277
- JOANNA OKARMA: Rezygnacja Biblioteki Narodowej ze współpracy z NUKAT i organizacja pracy Zakładu Przewodnika Bibliograficznego Instytutu Bibliograficznego 295
- MARIA BURCHARD: Biblioteka Narodowa i NUKAT – dlaczego osobno? 302

Sprawozdania

- „Culture of Memory in East Central Europe in the Late Middle Ages (1000-1600)”. Międzynarodowa Konferencja Naukowa (Ciążeń, 12-14 marca 2008 r.) (Rafał Wójcik) 311
- „Latin Paleography Network”. Międzynarodowe Forum Naukowe (Bratysława, 3-4 kwietnia 2008 r.) (Jacek Soszyński) 315
- Sprawozdanie z działalności Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania postępowania kwalifikacyjnego dla kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej (za okres od marca 2005 do listopada 2007 r.) (Aleksandra Wejman-Sowińska) 317

Recenzje i przeglądy piśmiennictwa

- Sovremiennyje problemy bibliotечноj i informacyjnoj etiki. Sankt-Petersburg 2006 (Zdzisław Gębołyś) 321
- Przegląd piśmiennictwa krajowego (Barbara Koryś) 323
- Z lektur zagranicznych (Jacek Wojciechowski) 327

Z życia SBP

- Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za rok 2007 (Jadwiga Sadowska) 335
- Sprawozdanie z działalności ZG SBP w 2007 r. (Maria Burchard) 336

PH111

nr 0311 km SBP 25 00

Sprawozdanie z działalności komisji, sekcji i zespołów działających przy ZG SBP w 2007 r. (<i>Ewa Chrzan</i>)	344
Sprawozdanie z działalności ogniw terenowych SBP w 2007 r. (<i>Sylwia Błaszczyk</i>)	348
Sprawozdanie z posiedzenia ZG SBP w dniu 14 marca 2008 r. (<i>Małgorzata Dargiel-Kowalska</i>)	371
Plan pracy ZG SBP na 2008 r. (<i>Maria Burchard</i>)	372
Z żałobnej karty	
Profesor Krystyna Bednarska-Ruszajowa (1945-2008) (<i>Maria Kocójowa</i>)	377
K r o n i k a (<i>Zdzisław Gębołyś</i>)	383
W s k a z ó w k i d l a a u t o r ó w	391

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 76

2008

Number 2

TABLE OF CONTENTS

Articles

- BARBARA BIENKOWSKA: Fruits of the Hundredth Anniversary of Warsaw City Public Library (1907-2007) 213
JACEK WOJCIECHOWSKI: Libraries in the Process of Community Integration 226
BARBARA SZCZEPAŃSKA: Open Access Journals. Publisher – Author – Reader Relationships 240

Research issues

- ARTUR JAZDON: Outsourcing in Polish university libraries – survey results 247
PAWEŁ MARZEC: Usability tests of Torun University Library website 260

Opinions. Views. Proposals

- JAN WOŁOSZ: New organization of the National Library of Poland – what next? 277
JOANNA OKARMA: Withdrawal of the National Library of Poland from shared cataloging in NUKAT union catalog and the organization of work in the National Bibliography Division of Instytut Bibliograficzny (Polish Bibliographic Institute) 295
MARIA BURCHARD: The National Library of Poland and NUKAT union catalog – why separate? 302

Reports

- „Culture of Memory in East Central Europe in the Late Middle Ages (1000-1600)”. International Scientific Conference (Ciężen, March 12-14, 2008) (*Rafał Wójcik*) 311
„Latin Paleography Network”. International Scientific Forum (Bratislava, April 3-4, 2008) (*Jacek Soszyński*) 315
Report of the Committee for Certifying Librarians and Documentation and Information Professionals (March 2005-November 2007) (*Aleksandra Wejman-Sowińska*) 317

Reviews and literature surveys

- Sovremeniennye problemy bibliotечноj i informacjonnoj etiki. Sankt-Petersburg 2006 (*Zdzisław Gębołyś*) 321
Polish literature survey (*Barbara Koryś*) 323
Foreign literature (*Jacek Wojciechowski*) 327

News from SBP (Polish Librarians Association)

- 2007 Lysakowski Scientific Award (*Jadwiga Sadowska*) 335
Report on the activities of SBP Executive Board in 2007 (*Maria Burchard*) 336
Report on the activities of the committees, divisions and working groups affiliated to SBP Executive Board in 2007 (*Ewa Chrzan*) 344

Report on the activities of SBP regional units in 2007 (<i>Sylwia Błaszczyk</i>)	348
Report on the meeting of SBP Executive Board on March 14, 2008 (<i>Małgorzata Dargiel-Kowalska</i>)	371
Work plan of SBP Executive Board in 2008 (<i>Maria Burchard</i>)	372
 O b i t u a r i e s	
Professor Krystyna Bednarska-Ruszajowa (1945-2008) (<i>Maria Kocójowa</i>)	377
Chronicle (<i>Zdzisław Gębołyś</i>)	383
Guidelines for Authors	391

BARBARA BIEŃKOWSKA

POKŁOSIE JUBILEUSZU STULECIA BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ W WARSZAWIE (1907-2007)

Barbara Bieńkowska jest emerytowanym profesorem nauk humanistycznych. Z wykształcenia jest filologiem klasycznym, historykiem i historykiem nauki. Zajmowała się głównie historią kultury, zwłaszcza historią książki. Jest autorką kilkudziesięciu obszerniejszych prac z tego zakresu. Ostatnio opublikowała (we współpracy z Elżbietą Maruszak) zarys podręcznikowy pt. *Książka na przestrzeni dziejów* (2005). W l. 1955-1969 była zatrudniona w warszawskich bibliotekach naukowych. W l. 1969-1991 pracowała w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW, od 1981 do 1987 r. pełniła funkcję dyrektora Instytutu. Od przejścia na emeryturę współpracuje z Departamentem Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą MKiDN (poprzednio Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą MKiS). Kierowała tam do-

kumentacją strat bibliotek polskich w czasie II wojny światowej, a obecnie – rejestracją współczesnych bibliotek polonijnych.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteka Publiczna w Warszawie. Historia bibliotek publicznych. Historia bibliotek naukowych. Bibliotekarstwo polskie. Ośrodek Wiedzy o Warszawie. Muzeum Książki Dziecięcej

ABSTRAKT: W artykule przypomniane zostały, w największym skrócie, zasługi Biblioteki Publicznej w Warszawie dla bibliotekarstwa polskiego w ciągu ubiegłego stulecia, rozważanej w kategoriach biblioteki naukowej, oświatowej oraz miejskiej (warszawskiej). Przedstawiony został również dorobek obchodów jubileuszowych ze zwróceniem uwagi na ich osiągnięcia w zakresie faktografii oraz refleksji nad przemianami modelu bibliotekarstwa i funkcji bibliotek dawniej i we współczesnym świecie.

I. Uroczyste obchody jubileuszowe mają wielu przeciwników, choć pewnie mniej niż zwolenników. Ci pierwsi podkreślają wpisane w okolicznościową poetykę: ceremonialność, patos, panegiryzm i subiektywizm ocen, które tracą na znaczeniu wraz z przeminięciem celebrowanej rocznicy. Zwolennicy natomiast zwracają uwagę, że jubileusz stwarza okazję do wyrażenia spraw ważnych, o których zapomina się w toku codzienności, głębszej refleksji i oddaniu sprawiedliwości ludziom oraz instytucjom prawdziwie zasłużonym, a często tak powszechnie znanym, że niemal niezauważalnym. Zapewne w obu stano-

wiskach jest jakaś część racji. Natomiast przewaga plusów i minusów zależy od konkretnych okoliczności: Czyj jubileusz i w jaki sposób jest honorowany?

Przypadające w 2007 r. stulecie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy niewątpliwie godne było upamiętnienia.

Popularna nazwa „Biblioteka na Koszykowej” przywołuje ciepły uśmiech na twarzach wielu pokoleń warszawiaków, od uczonych i artystów poprzez fachowców różnych branż do uczącej się młodzieży włącznie. To jest bowiem ich biblioteka – znana, ceniona, lubiana. Tak było przez cały wiek, a owa ciągłość tradycji ma szczególną wartość w mieście niejednokrotnie niszczoneym kataklizmami dziejowymi.

Jednocześnie Biblioteka Publiczna odegrała ważną rolę w polskim bibliotekarstwie. Nie tylko należała do zawodowej awangardy, ale w znacznej mierze sama ją tworzyła. Była instytucją potrzebną i oczekiwaną, o którą postępową inteligencja warszawska zabiegała od wielu lat.

Na przełomie XIX i XX w. Warszawa, licząca wówczas już niemal osiemset tysięcy ludności, modernizowała się w szybkim tempie. Rozwijał się przemysł i handel, rosły budowle i inwestycje komunalne. Wzmożone potrzeby nauki, oświaty i kultury znacznie przerastały możliwości hamowane restrykcyjnymi rządami zaborcy. Gdy tylko w 1905 r. nastąpiło pewne złagodzenie kursu politycznego, z niespotykaną siłą wybuchły inicjatywy społeczne. Powstawały nowe uczelnie i szkoły (często na bazie działających przedtem konspiracyjnie), instytuty i towarzystwa naukowe, zrzeszenia artystyczne i oświatowe, firmy wydawnicze, czasopisma, teatry dramatyczne i muzyczne (Sołtan, 2007; Bieńkowska, 2007). Wśród wielu dotkliwych niedostatków na polu kultury szczególnie palący był brak biblioteki publicznej (Dawidowa, 1897). Projekty powołania takiej instytucji od dawna przygotowywane były w gronie działaczy społecznych i oświatowych. 26 września 1906 r. złożyli oni do zatwierdzenia w urzędzie gubernialnym *Ustawę Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Warszawie*, a 17 października tegoż roku Towarzystwo uzyskało rejestrację¹. Rychło, bo już 2 lutego 1907 r. odbyło się posiedzenie TBP, na którym przedstawione zostały i przyjęte, cele i zadania przyszłej biblioteki oraz harmonogram prac.

Założyciele działali pod znaczną presją, bowiem oczekiwania wobec nowej placówki były ogromne. Miała ona stać się nowoczesną biblioteką publiczną opartą na przodujących wówczas wzorach anglo-amerykańskich, a więc księżnicą naukową, sprawnie administrowaną, powszechnie dostępną. Miała zgromadzić komplet piśmiennictwa polskiego i reprezentatywny wybór zagranicznego. Miała spełniać oczekiwania zarówno czytelników wyrobionych i wyspecjalizowanych, jak też ogółu wykształconego lub uczącego się społeczeństwa, a także wszystkich, potrzebujących książek na każdym poziomie i w dowolnych celach – od poznawczych poprzez praktyczne do rozrywkowych. Musiała to być zatem biblioteka naukowa (ogólna i specjalistyczna łącznie) oraz oświatowa. Mniej eksponowany w piśmie ze względów politycznych, ale zupełnie oczywisty dla twórców, był zamysł, aby nowo powstająca

¹ Członkami – założycielami TBP byli luminarze nauki i kultury: Stanisław Leszczyński (advokat), Seweryn Smolikowski (filozof, redaktor), Józefa Sawicka (nauczycielka, publicystka), Rafał Radziwiłłowicz (lekarz), Samuel Dickstein (matematyk, działacz oświatowy), Władysław Smoleński (historyk), Stanisław Michalski (inżynier, wydawca, działacz oświatowy), Stanisław Krzemiński (publicysta), Ludwik Krzywicki (socjolog, działacz społeczny), Stefan Zeromski (pisarz). Przewodniczącym Zarządu wybrany został w 1907 r. S. Dickstein, który sprawował tę funkcję do 1913 r.

instytucja stała się zaczątkiem biblioteki narodowej². W aspekcie owych dalekosiężnych planów sformułowany został statut („ustawa”) Biblioteki Publicznej. Stwarzał on szerokie możliwości rozwoju w każdym kierunku. Oczywiście, w praktyce konieczne okazało się hierarchizowanie potrzeb: wybór jednych priorytetów, czasowo – kosztem innych. Nigdy jednak nie zrezygnowano ani z wymogów naukowości, ani z powszechnej dostępności.

W dziejach Biblioteki można wyróżnić kilka okresów wyznaczonych wyraźnymi cezurami:

- 1907-1914 – od założenia Biblioteki Publicznej do przejścia jako siedziby gmachu im. Stanisławów Kierbedziów przy ul. Koszykowej 26.

- 1914-1918 – okres I wojny światowej.

- 1918-1928 – kontynuacja działalności Biblioteki jako własności społecznej.

- 1928-1939 – okres od przejścia (w 1928 r.) instytucji przez Samorząd m.st. Warszawy (tzw. umiastowienie), nadania jej nowego statutu i nazwy: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy. Funkcjonowanie w ramach struktur miejskich.

- 1939-1945 – lata II wojny światowej.

- 1945-1999 – powojenna odbudowa i rozwój Biblioteki Publicznej.

- 1999 – podporządkowanie biblioteki miejskiej Zarządowi Województwa Mazowieckiego; nadanie nowego statutu i nazwy: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego.

Oczywiście to bardzo schematyczne podziały. W każdym okresie dokonywało się wiele ważnych wydarzeń, które wyznaczały kierunki zmian i same w sobie stanowiły „epoki” w dziejach organizmu tak złożonego, jakim jest biblioteka. Do takich „podokresów” można byłoby zaliczyć np. czasy dyrektury Faustyna Czerwijowskiego (1913-1937) – wielkiej indywidualności, w znacznej mierze decydującej o poziomie i charakterze podległej mu placówki. Istotny wpływ na funkcjonowanie Biblioteki wywierały kolejne zmiany administracyjne, a wśród nich postępująca od 1962 r. decentralizacja sieci, ograniczająca gestię administracyjną Biblioteki Głównej na rzecz rozszerzenia zasięgu opieki merytorycznej (m.in. w 1975 r. objęcie nią bibliotek publicznych woj. stołecznego, w 1999 – woj. mazowieckiego). Wreszcie za datę znaczącą można uznać rozpoczęcie w 1992 r. automatyzacji procesów bibliotecznych.

Nie kusząc się o przedstawianie dziejów Biblioteki na Koszykowej, ani tym bardziej o ich ocenę, postaram się w tym miejscu przedstawić kilka refleksji, nasuwających się w toku lektury publikacji jubileuszowych.

II. Biblioteka Publiczna z założenia i w praktyce jest biblioteką naukową. Taki kierunek nadał jej od początku Zarząd TBP, a jego konsekwentnym realizatorem był przewodniczący (do 1913 r.) Samuel Dickstein, sam będący uczonym i organizatorem życia naukowego. Przejawiało się to zarówno w polityce gromadzenia zbiorów, jak ich opracowania i wykorzystywania.

Faktem jest, że w pierwszym okresie napłynęło najwięcej darów zawierających literaturę naukową, starannie kolekcjonowaną przez wybitnych specjalistów w swoich dziedzinach. Ogółem do 1914 r. ofiarowano Bibliotece

² Jasno wyrazili tę myśl wychowankowie b. Szkoły Głównej Warszawskiej, którzy w czerwcu 1907 r. postanowili urządzić jedną salę „w nowo powstałej Bibliotece Polskiej w Warszawie”. Na początek ofiarowali ozdobną szafę wypełnioną pracami profesorów i studentów tej znamienitej uczelni. Z kręgu Szkoły Głównej wywodzili się też liczni późniejsi ofiarodawcy (Popłońska, 2006, s. 26-27). Archiwum Szkoły do dziś przechowywane jest w BP.

ponad 80 tys. dzieł w przeszło 100 tys. wol. (Popłońska, 2006, s. 27), w tym znalazło się wiele obiektów zaliczających się do zbiorów specjalnych.

Godny podkreślenia jest fakt, że kierownictwo Biblioteki wcześniej (znacznie wcześniej niż w większości innych bibliotek naukowych) zdecydowało o wydzieleniu zbiorów specjalnych z ogólnego zasobu. I tak np. w 1915 r. wydzielono mapy, atlasy i albumy, które w l. 1921-1923 weszły w skład Działu Sztuki i Kartografii (Kalendarium, s. 21, 23). Od 1916 r. rozpoczęło się opracowywanie rękopisów, a w 1925 – katalogowanie druków XV-XVII w. (Parnowska, 1999, s. 98-99). W 1937 r. przystąpiono do selekcji nut (Kalendarium, s. 29). Wcześniej również, bo od 1930 r. zaczęto publikować katalogi zbiorów specjalnych (Parnowska, 1999, s. 109-110) i dotąd ukazało się kilkanaście znaczących pozycji w tym zakresie. Zaś kolekcje zbiorów specjalnych należą do wysoko cenionych w skali krajowej.

Biblioteka Publiczna była kolebką rozlicznych nowatorskich inicjatyw w polskim bibliotekarstwie. Tutaj w 1908 r. powołany został pod kierunkiem Stefana Dembego Instytut Bibliograficzny, który przygotował i rozpoczął ambitny program pełnej rejestracji polskiego dorobku wydawniczego oraz współpracy z Międzynarodowym Instytutem Bibliograficznym (Popłońska, 2006, s. 94-95). W 1913 r. Instytut został rozwiązany, a w jego miejsce powołano Dział Bibliograficzny BP (od 1954 r. Informacyjno-Bibliograficzny), który również należał do prekursorskich w bibliotecznej służbie informacyjnej (Popłońska, 2006, s. 54, 94, 95). Sam zaś Instytut był wzorcem i poprzednikiem Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej, założonego w 1928 r. i działającego przez niemal osiemdziesiąt lat (Sadowska, 2007).

Podobną rolę odegrał wydawany przez TBP „Przegląd Biblioteczny”³, którego dwa numery (za l. 1908 i 1909) ukazały się w l. 1908-1911. Do jego koncepcji oraz nazwy nawiązał nadal wychodzący „Przegląd Biblioteczny”, który niedawno obchodził osiemdziesięciolecie (1927-2007) niemal nieprzerwanej edycji (Banacka i Sosińska, 2007, s. 524; Sordylowa, 2007, s. 508-509).

Warto wspomnieć również o pomocy, jaką udzieliła Biblioteka Publiczna innym zbiorom naukowym. M.in. w 1925 r. na prośbę ówczesnego naczelnika Wydziału Bibliotek MWRiOP, S. Dembego, przyjęto na przeszkolenie kilkadziesiąt osób (26 według Kalendarium, s. 23; 32 – Popłońskiej, s. 37. Niewykluczone, że stan personalny zmieniał się w czasie trwania stażu), które pod fachowym kierownictwem przygotowywały się do pracy w przyszłej Bibliotece Narodowej. Równocześnie w magazynach na Koszykowej przechowywane były zbiory dla mającej powstać narodowej ksiąźnicy. Notabene podobną przysługę wyświadczyła Biblioteka Publiczna w 1954 r., odstępując BN część własnej powierzchni magazynowej.

Głębiej jeszcze zaangażowała się Biblioteka w pomoc Muzeum Społecznemu, któremu użyczyła lokalu w 1921 r., a później – po wielu perypetiach tej bardzo interesującej, ale niechętnie widzianej przez ówczesne władze instytucji, w 1934 r. przyjęła w depozyt jej zbiory (Kalendarium, 1999, s. 22, 26, 27).

To tylko wybrane przykłady z całej gamy zwykłych czynności naukowych wykonywanych stale w Bibliotece na Koszykowej (np. publikacje, konferencje, szkolenia, badania własne). Potwierdzeniem oczywistego faktu była

³ Godzien zacytowania wydaje się pełny tytuł „Przegląd Biblioteczny. Czasopismo ilustrowane poświęcone bibliotekoznawstwu, bibliotekarstwu i bibliografii”. Inicjatorem i redaktorem pierwszego rocznika był Stefan Demby.

uchwała Rady Ministrów z 1968 r. przyznająca Bibliotece Głównej status biblioteki naukowej.

III. Biblioteka Publiczna była przede wszystkim biblioteką powszechną i oświatową. Takie było jej założenie i od początku w tym kierunku postępowania realizacja. Jednak nurt pracy oświatowej wydatnie zintensyfikował się od czasu objęcia dyrektury przez F. Czerwijowskiego. Skupił on wokół siebie grono oddanych i doświadczonych społeczników, którzy w szerzeniu oświaty widzieli nie tylko swój zawodowy obowiązek, ale również ideową misję. Taka postawa była ze wszech miar uzasadniona i wręcz niezbędna wobec dramatycznego zacofania edukacyjnego naszego społeczeństwa, spowodowanego antypolską polityką zaborców. Koniec XIX i początek XX w. był w krajach zachodnich okresem rozkwitu bibliotekarstwa publicznego – na terenach polskich dopiero się ono kształtowało⁴. Biblioteka Publiczna w Warszawie odegrała w tym procesie wiodącą rolę. Jej pracownicy zdobywali aktualną wiedzę poprzez lektury i praktyki zagraniczne, a doświadczenie zyskiwali w warszawskich placówkach oświatowych, z którymi ściśle byli związani. M.in. Biblioteka już od 1908 r. przekazywała dublety różnym instytucjom oświatowym (Kalendarium, 1999, s. 18), a część bibliotekarzy tam właśnie zaczynała swą działalność. W statucie z 1906 r. przewidziana była możliwość zakładania oddziałów w różnych punktach Warszawy, ale po raz pierwszy skorzystano z niej w 1912 r. przyjmując Bibliotekę Kolejową, jako I Filię. Dynamiczny rozwój sieci bibliotek publicznych nastąpił dopiero po 1928 r., umożliwiony faktem stabilizacji finansowej pod zarządem miasta (Jagielska, 2007; Popłońska, 2006, s. 87-93). Pełen rozmachu *Memoriał w sprawie rozwoju czytelnictwa m.st. Warszawy za pomocą Bibliotek Publicznych* złożył prezydentowi stolicy dyr. Czerwijowski w 1929 r. Rzeczywiście rozwój ów następował. W 1939 r. w gestii Biblioteki Głównej pozostawało 55 placówek, w tym 16 czytelni dla dzieci. Dysponowały one zbiorami ok. 200 tys. wol., natomiast Biblioteka na Koszykowej zgromadziła ok. 300 tys. wol. Szczególnie wiele uwagi poświęcono czytelnictwu dzieci i młodzieży. Pierwsza biblioteka dla dzieci mieszcząca się w gmachu Kierbedziów powstała z inicjatywy Związku Bibliotekarzy Polskich w 1925 r. W dwa lata po tym (1927) otwarta została Biblioteka Wzorowa dla Dzieci. Później przejmowano i uruchamiano kolejne placówki w różnych dzielnicach miasta. W 1936 r. utworzona już została Sekcja Bibliotek dla Dzieci, zaś w 1938 r. Muzeum Książki Dziecięcej (Kalendarium, 1999, s. 23, 24, 30). Była to wówczas inicjatywa nowatorska, dziś również służąca jako warsztat pracy dla badaczy literatury dziecięcej, jedyny tego rodzaju w Polsce, liczący się także za granicą. W 1938 r. otwarta została na Koszykowej Czytelnia Młodzieżowa, zlikwidowana dopiero w 1972 r., na skutek przemian potrzeb czytelniczych tej grupy użytkowników. Natomiast coraz szerzej rozwija się obsługa czytelników niepełnosprawnych, zapoczątkowana w 1936 r. przejęciem księgozbioru Towarzystwa „Polski Braille” i utworzeniem Sekcji Bibliotek Specjalnych (Kalendarium, 1999, s. 29).

W czasie dyrektury F. Czerwijowskiego w Bibliotece skupiał się ogólnokrajowy ruch bibliotekarski, głównie w zakresie bibliotekarstwa powszechnego-

⁴ Ruch zakładania bibliotek publicznych objął ziemie wszystkich zaborów przynosząc mniej lub bardziej trwałe inicjatywy. W gronie nowoczesnych, sprężystych księżnic pierwsza była Biblioteka Publiczna Towarzystwa Uniwersytetu Ludowego w Krakowie (zał. 1905), kolejne zaś to Biblioteka Publiczna w Warszawie (1907) i Biblioteka Publiczna im. Łopacińskiego, zał. z inicjatywy Towarzystwa Bibliotek Publicznych w Lublinie.

go. Tutaj odbywały się liczne spotkania środowiskowe, szkolenia, praktyki i kursy zawodowe. Tu wreszcie zorganizowana została w 1929 r. Roczna Szkoła Bibliotekarska⁵, która pod różnymi szyldami przetrwała do wybuchu II wojny światowej.

Poczytnym forum wymiany informacji i doświadczeń stał się wydawany od 1929 r. „Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy”, który od 1934 r. rozszerzył formułę i zmienił nazwę na „Bibliotekarz. Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych”. Od 1938 r. w podtytule zaczął występować również jako współwydawca Związek Bibliotekarzy Polskich. Do dnia dzisiejszego Biblioteka Publiczna współfirmuje popularnego „Bibliotekarza” (Wołosz, 1999).

Nie było to jedyne pole współpracy ze Związkiem Bibliotekarzy Polskich i wspierania jego inicjatyw. Przede wszystkim od założenia w 1917 r. Związek zajmował lokal na Koszykowej. Znaczący był udział Biblioteki w działalności Poradni Bibliotecznej Warszawskiego Koła ZBP, tak bardzo zasłużonej dla rozwoju bibliotekarstwa powszechnego. Do wielu innych akcji o istotnym znaczeniu należy bliska współpraca specjalistów z Koszykowej (zwłaszcza F. Czerwijowskiego i Wiktorii Muklanowicz) z Wolną Wszechnicą Polską. Wolno więc stwierdzić, że odgrywali oni czołowe role w polskim bibliotekarstwie publicznym. Aktywność w tej dziedzinie utrzymuje się zresztą nadal.

IV. Biblioteka Publiczna od początku była biblioteką miejską, warszawską i taką pozostaje nadal, zmieniając się stosownie do swojego otoczenia.

Powołana została staraniem inteligencji mieszczańskiej dobrze znającej potrzeby i niedostatki lokalnej społeczności. Założyciele i sympatycy nowej ksiąźnicy, wspierający ją piórem, darami, osobistą pracą i staraniami przeważnie byli znanymi w swoich środowiskach osobistościami, aktywnymi działaczami społecznymi, oświatowymi i zawodowymi. Niezależnie od różnic pochodzeniowych, religijnych i politycznych łączyło ich poczucie obowiązku obywatelskiego, pasja pracy organicznej dla pożytku rodzinnego miasta. Oprócz ogromnego wkładu starań członków TBP, których liczba szybko wzrastała, niezwykle istotny był trud wolontariuszy. Bez ich udziału nie mogłaby funkcjonować, a tym bardziej rozwijać się nowa instytucja. Wystarczy przypomnieć, że Biblioteka licząca w 1907 r. ponad 16 tys. tomów i obsługująca przeszło 14 tys. czytelników, pozostająca w fazie początkowej organizacji, zatrudniała tylko 5 płatnych pracowników (Kalendarium, 1999, s. 18). Ich liczba rosła powoli z powodu trudności finansowych i stale była niewystarczająca. Natomiast lawinowo wzrastał księgozbiór, który w 1913 r. sięgał już prawie 96 tys. tomów, a liczba korzystających z niego w tym samym czasie zbliżała się do 32 tys. (Popłońska, 2006, s. 66).

Ochotnicy, a raczej ochotniczki, bo przeważającą liczbę stanowiły kobiety, legitymowały się zwykle mieszczańskim, warszawskim rodowodem. Były one żonami lub córkami prawników, lekarzy, urzędników. Przejęte ideą pracy społecznej odznaczały się nie tylko ofiarnością, ale również wrażliwością i chęcią niesienia pomocy, zwłaszcza czytelnikom mniej wyrobionym, zagubionym w obcym im otoczeniu. Ta troskliwa dbałość o każdego użytkownika cechowała również personel zawodowy (w części zresztą rekrutujący się

⁵ Szkoła, pierwsza i jedyna wówczas w Polsce placówka pomaturalnego kształcenia bibliotekarzy, realizowała nowoczesny i ambitny program. Np. w 1938 r. włączyła doń zagadnienia konserwacji zbiorów, co było rzadkością w szkolnictwie europejskim (Wieprzkowski, 1999, s. 209).

z dawnych wolontariuszek), pozostając niemal „znakiem firmowym” Biblioteki Publicznej.

Warszawiacy wspierali swoją Bibliotekę na wiele różnych sposobów. Bez ich zainteresowania i starań niemożliwe byłoby utrzymanie kosztownej bądź co bądź instytucji przez 21 lat (do 1928 r.) jako własności społecznej. Płynęły dary rzeczowe i pieniężne⁶. W sytuacjach kryzysowych organizowano szeroko zakrojone zbiórki publiczne, mające na celu zgromadzenie niezbędnych funduszy⁷.

Najważniejszym wydarzeniem była darowizna Eugenii Kierbedziowej, która ofiarowała Bibliotece gmach przy ul. Koszykowej 26, wraz z wyposażeniem. Od 1914 r. jest on główną siedzibą Biblioteki, niezmiennie od lat, rozpoznawalną w warszawskim pejzażu, bliską zarówno pracownikom, jak czytelnikom. Ten piękny i wygodny budynek, o powierzchni użytkowej niemal 1450 m², wpisany do rejestru zabytków w 1965 r., w czasie zasiedlania wydawał się całkowicie wystarczający dla miejskiej biblioteki. Rychło jednak, wobec ogromu zadań i naporu użytkowników, okazał się za ciasny. Już w l. 1937-1938 wzniesiono oficynę⁸, w 1954 r. oddano do użytku dziesięciokondygnacyjny budynek magazynowy, a w 1973 r. – tzw. plombę, w której znalazły pomieszczenie czytelnie (Koszykowa 28).

Obecnie Biblioteka stanęła przed koniecznością modernizacji i rozszerzenia swojej tradycyjnej siedziby. W 2005 r. rozstrzygnięty został konkurs na koncepcję powiększenia powierzchni użytkowej na Koszykowej. Pierwszą nagrodę uzyskał zespół „Pracownia Bulanda. Mucha. Architekci Sp. z o.o.”. Jemu też powierzono prace wykonawcze planowane na najbliższe lata (Popławska-Bukała, 2006, s. 48-49). Wydaje się, że zwycięski projekt udanie łączy walory historyczne z użytkowymi⁹. Bardzo korzystna jest okoliczność, że kolejne rozbudowy siedziby możliwe były do przeprowadzenia w najbliższym sąsiedztwie gmachu im. St. Kierbedziów, w ramach tego samego kompleksu budowli. Owa jedność miejsca stanowi istotny element stabilizacji wysoce ceniony przez warszawiaków¹⁰.

Biblioteka na Koszykowej cieszyła się ogromną popularnością wśród czytelników. Kolejki oczekujących przed wejściem były codziennością zarówno przed wojną, jak w czasach powojennych (Popławska, 2006, s. 7-9). Liczba osób korzystających dziennie z Biblioteki w 1929 r. dochodziła do tysiąca i długo pozostawała w tych granicach; np. w 1977 r. również na tysiąc ocenia-

⁶ Przykładowo można wymienić darowiznę Stanisława Rotwanda – 5 tys. rubli (1910 r.) oraz spadek po Stanisławie Leszczyńskim również w wysokości 5 tys. rubli (1914 r.). Ten ostatni był nadto ofiarodawcą cennego archiwum rodzinnego i księgozbioru (*Spuścizna*, 2007). Dary dla Biblioteki płynęły również z innych rejonów Polski oraz z zagranicy.

⁷ Np. w 1923 r. „Kurier Warszawski” opublikował apel grupy intelektualistów (podpisany m.in. przez J. Kasprowicza, Z. Przesmyckiego, L. Staffa i S. Zeromskiego) o ratowanie zagrożonej zamknięciem Biblioteki na Koszykowej. W odpowiedzi wpłynęły liczne wpłaty m.in. od prezydenta S. Wojciechowskiego i marszałka J. Piłsudskiego. Nb. ciekawe, ilu współczesnych dygnitarzy gotowych byłoby wspierać biblioteki, nie tylko okolicznościowymi przemówieniami. Można przypuszczać, że niewielu obserwując, jak kolejno nikną z polskiej mapy kulturalnej ważne placówki. Np. w 2004 r. została zlikwidowana i rozproszona Biblioteka PAN w Warszawie, spadkobierczyni księgozbioru Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (zał. 1907 r.), rówieśnika naszej Biblioteki Publicznej. Obecnie, mimo rozpaczliwych protestów Polonii, trwa akcja zamykania doborowych bibliotek przy instytutach kultury polskiej za granicą (m.in. w Sztokholmie i w Paryżu).

⁸ Magazyn obliczony był na milion tomów; w 2006 r. Biblioteka liczyła już ponad 1360 tys.

⁹ Tak przynajmniej można wnioskować na podstawie prezentacji dokonanej przez inż. arch. Andrzeja Bulandę w czasie Sesji Varsavianistycznej 26 września 2006 r.

¹⁰ Gmach im. St. Kierbedziów był najważniejszą, ale nie jedyną nieruchomością darowaną Bibliotece. W okresie powojennym otrzymała ona, na mocy testamentu, willę Haliny Rudnickiej (1980 r.) i mieszkanie Marii Kownackiej (1988 r.).

na była dzienna frekwencja w czytelnich. Dopiero w ostatnich latach zaznaczyła się tendencja spadkowa, co fachowcy łączą z upowszechnieniem Internetu i uważają za zjawisko przejściowe (Popłońska, 2006, s. 72, 110)¹¹. Wśród użytkowników zwykle przeważała ucząca się młodzież; w niektórych okresach jej odsetek dochodził do 70, a nawet do 80%.

Biblioteka Publiczna szczególnie ważną rolę odegrała w tragicznych dla Warszawy latach 1939-1945. Jako jedna z nielicznych instytucji kulturalnych przyjmowała interesantów do 1942 r., zapewniając im względne poczucie bezpieczeństwa i przynajmniej namiastkę normalności. Prawdziwym azylem stała się w dniach powstania dla ok. 50 osób pozbawionych domostw. Część lokalu udostępniona została wówczas powstańcom, którzy urządzili tam fabrykę amunicji oraz umieścili słynną radiostację „Błyskawica”. Krzepiącymi wydarzeniami było rozpoczęcie pracy od 4 listopada 1944 r. w trzech ocalałych punktach bibliotecznych na Pradze, natomiast na Koszykowej otwarcie Czytelni Naukowej nastąpiło już 26 maja 1945 r. i od tej daty uruchamiane były kolejne oddziały. Szerokim echem wśród warszawskiej publiczności odbił się pokaz „Książki Ocalonej” w dn. 23 listopada 1945 r. (Kalendarium, 1999, s. 33-36) niosący otuchę i nadzieję, ze wzruszeniem wspominany jeszcze wiele lat później.

Stopniowo w Bibliotece powstawał coraz bardziej rozbudowany ośrodek wiedzy o Warszawie. Od zarania starano się gromadzić możliwie pełną literaturę na ten temat. Czynnikiem sprzyjającym stało się przyznanie w 1917 r. przez władze niemieckie lokalnego egzemplarza obowiązkowego. Natomiast już w Polsce niepodległej, przywilej ten rozszerzony został na terytorium całego kraju. Podczas II wojny światowej Biblioteka straciła ok. 80% swoich zasobów; później konsekwentnie dążyła do uzupełnienia ubytków, szczególnie w zakresie varsavianów. Równocześnie prowadzone były prace dokumentacyjne. W 1962 r. utworzony został Ośrodek Wiedzy o Warszawie, w 1989 r. przekształcony w Dział Varsavianów. Od 1992 r. działa czytelnia dysponująca bogatym księgozbiorem specjalistycznym oraz wszechstronnym warsztatem informacyjnym. Na uwagę zasługuje jedyny tak reprezentatywny zbiór prasy lokalnej (ok. 200 tytułów) i organizowane wokół niego fora dyskusyjne.

Uznaniem miłośników stolicy cieszą się coroczne Sesje Varsavianistyczne poświęcone różnym aspektom życia książki. Począwszy od 1991 r. odbyło się 17 takich spotkań, a wygłaszane na nich referaty publikowane są od 1995 r. w osobnych tomikach.

Jeszcze szerszy rezonans wywołują liczne wystawy o tematyce warszawskiej, którym nierzadko towarzyszą starannie opracowane katalogi.

Nie sposób tutaj przytaczać liczne, zróżnicowane w treści i w formie wydawnictwa poświęcone Warszawie (np. zestawy pocztówek), konieczne jednak trzeba wspomnieć o monumentalnych opracowaniach dokumentacyjnych: *Bibliografii czasopism warszawskich za lata 1579-1981*, której dwa pierwsze tomy ukazały się w 1994 i 1996 r. oraz spisie: *Czasopisma warszawskie XVII-XIX wieku w zbiorach Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. Katalog* (2007). Przydatna wielu użytkownikom jest *Bibliografia Warszawy i Województwa Warszawskiego* publikowana sukcesywnie od 1996 r. (t. I obejmował materiały za 1992 r.). Ostatni tom drukowany ukazał się w 2007 r. (za 1998 r.). Kolejne roczniki będą dostępne tylko w wersji elektronicznej.

¹¹ Np. w sprawozdaniu z 1999 r. podano liczbę odwiedzin – 213 589; w 2007 r. wynosiła ona – 141 340.

Oczywiście, powyżej przytoczone zostały tylko nieliczne, wybrane przykłady z całej gamy świadczeń Biblioteki na rzecz swego miasta.

V. Biblioteka tak znamienita zasługuje na wszechstronną informację, promocję, a nawet autopromocję (Popłońska, 2006, s. 94-111). Bez tego trudno jest funkcjonować instytucji pożytku społecznego. Celom informacji i reklamy służą m.in. wydawnictwa zwarte i ciągłe, druki okolicznościowe, publikacje prasowe, prezentacje, wystawy, udział w ruchu kulturalnym i zawodowym na forum międzynarodowym, krajowym i lokalnym. Biblioteka Publiczna w Warszawie nie zaniedbywała żadnej drogi. Jej bibliografia przedmiotowa za lata 1875-1997 wypełnia dwa pokaźne tomy (*Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy. Bibliografia*). Kalendarium, notujące tylko najważniejsze wydarzenia z dziewięćdziesięcioletnich dziejów (1907-1997), zajmuje ponad czterdzieści stron (17-58). Są to przecież zaledwie sygnały. Jak zgodnie stwierdzają dziejopisarze Biblioteki, nadal czeka ona na swą monografię (*Biblioteka na Koszykowej 1907-1997, Wstęp*, nlb.; Popłońska, 2006, s. 3). Znaczące kroki w tym kierunku przynoszą wydawnictwa jubileuszowe. Od 1947 r., w którym przypadało czterdziestolecie Biblioteki Publicznej, co pięć lat upamiętniane są kolejne rocznice. Najuroczyściej obchodzono pięćdziesięciolecie (1957), dziewięćdziesięciolecie (1997) i – oczywiście – stulecie założenia Książnicy (2007). Pierwsze dwa z wymienionych jubileuszy zaowocowały m.in. księgami prezentującymi szeroką panoramę dziejów i dorobku tej instytucji. (*Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie*, 1961; *Biblioteka na Koszykowej 1907-1997*, 1999). Jubileusz stulecia pomyślany został odmiennie.

Przygotowania do tej uroczystości trwały od kilku lat. Już w 2003 r. powołany został Komitet Organizacyjny Obchodów Stulecia Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy pod kierunkiem Janiny Jagielskiej (dyrektor 1991-2003), składający się z zasłużonych bibliotekarek dobrze znających zarówno przeszłość, jak terażniejszość Biblioteki¹². Nad przebiegiem całego przedsięwzięcia czuwała Elżbieta Górską (wicedyrektor 1993-2007). Pracowano bardzo intensywnie, bowiem podstawowe publikacje jubileuszowe ukazały się już w 2006 r. W tym też czasie zainaugurowane zostały obchody¹³.

Pozycją zajmującą szczególne miejsce wśród wydawnictw jubileuszowych jest zbiór biografii pt. *Zyją w naszej pamięci. Wspomnienia o pracownikach Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy* (2006). Zawiera on 105 życiorysów zmarłych bibliotekarzy (głównie bibliotekarek) zasłużonych dla instytucji. Redaktorki, J. Jagielska i Teresa Jedynak, uprzedzają w *Przedmowie*, że nie jest to pełny zbiór osób zasługujących na wspomnienia, ale taki, który możliwy był do zrealizowania. Podkreślają też emocjonalne, subiektywne podejście autorów do portretowanych postaci. Taka zamierzona formuła znajduje swoje miejsce w biografistyce bibliologicznej, stanowiąc pożądaną dopełnienie ogólnych słowników i encyklopedii (Ilska, 2007). Wydobywa z zapomnienia wiele postaci i faktów szczegółowych, charakteryzujących ludzi i czasy. Zyciorysy ułożone są chronologicznie – w kolejności rozpoczynania pracy w Bibliotece. Jeśli czyta się tę książkę w sposób ciągły (co przynajmniej,

¹² W skład Komitetu weszły: Elżbieta Górską, Grażyna Małgorzata Lewandowska, Marta Parnowska, Ewa Pękalska i Joanna Popłońska (*O potrzebie założenia...*, 2007, s. 5).

¹³ Pierwszą uroczystością jubileuszową była XVI Sesja Varsavianistyczna, która odbyła się 26 września 2006 r., dokładnie w sto lat po przedstawieniu do rejestracji statutu Biblioteki Publicznej. Poświęcona została kluczowym wydarzeniom w dziejach Biblioteki, poczynawszy od okoliczności jej założenia (*O potrzebie założenia...*, 2007). Towarzyszyła jej starannie przygotowana wystawa na ten sam temat.

nie jest zwykłym sposobem korzystania z informatorów biograficznych), rysuje się pouczający i poruszający zarazem obraz całych pokoleń, powtarzających się typów i sytuacji. Tak więc w początkowym okresie dominuje model „siłaczek” – działaczek oświatowych, głównie szlacheckiego lub mieszczańskiego pochodzenia (choć zdarzały się wyjątki), rekompensujących braki formalnego wykształcenia kulturą wyniesioną z domów rodzinnych, samokształceniem i pasją społecznikowską. Kolejna generacja to tragiczne pokolenie o życiorysach złamanymi lub zwichniętymi przez wojnę, wreszcie bibliotekarze powojenni, borykający się z niemałymi dramatami, a przynajmniej przeciwnościami tamtych lat. Na tym tle rysują się jednostki wybitne wiedzą, talentem, charakterem, których oddziaływania na zespół nie sposób przecenić, a przynajmniej nie zauważyć. Łączyło ich oddanie pracy, wiara w jej sens, nieledwie posłannictwo. Niezależnie od wartości faktograficznej, omawiany tom ma to znaczenie, że pozwala lepiej zrozumieć, na czym polegały sukcesy Biblioteki i jak budowała autorytet i przywiązanie, jakim cieszyła się ona w szerokich kręgach czytającej publiczności¹⁴.

Równie wyraziście podobnemu celowi służy książka Joanny Popłońskiej *Moje magiczne miejsce: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy* (2006). Autorka wyraźnie i wręcz ostentacyjnie podkreśla subiektywne podejście do tematu, podyktowane głębokim przywiązaniem do Biblioteki na Koszykowej, nie tylko jako do wieloletniego pracodawcy, ale również jako do „swojego” miejsca, otoczonego aurą niepowtarzalnego uroku. W efekcie powstała opowieść o stuletnich dziejach Książnicy, kreślona z sentymentem, ale również dogłębną znajomością rzeczy. Książka jest wielką pochwałą Biblioteki Publicznej w Warszawie, takiej, jaką była i jaką jest jeszcze obecnie.

Wydaje się, że myślą przewodnią obu wspomnianych wyżej publikacji, a może nawet całego programu jubileuszowego, jest uświadomienie wartości tradycji w bibliotekarstwie. Zanikają one wobec gwałtownego naporu automatyzacji (nie tylko w sensie technicznym, ale również społecznym i psychologicznym). To bardzo poważny dylemat nie tylko Biblioteki na Koszykowej, ale większości bibliotek zarówno polskich, jak zagranicznych: przemiana księżnicy („lecznicy dusz”) w centrum informacyjne, czytelnika – w użytkownika. Wiadomo, że nie da się i nie wolno hamować postępu cywilizacji, idzie jednak o to, aby nie zagubić tego dorobku, który jest częścią i wyróżnikiem europejskiej świadomości kulturalnej: indywidualnego obcowania człowieka z książką. W tym kontekście czytelna staje się intencja autorek. Rzeczywistość biblioteczna zmienia się tak szybko i w sposób tak nieunikniony, że pilnym zadaniem stało się uświadomienie sensu zachowania dawnych form, tam, gdzie jest to możliwe i pożyteczne, a przynajmniej utrwalenie ich w pamięci. Zawarte jest w tym ostrzeżenie, aby nie niszczyć pośpiesznie zabytków przeszłości, bo może być trudno je odtworzyć, gdy wróci tęsknota za tym, co kiedyś dobrze służyło społecznej kulturze. Idzie zaś nie tylko o zabytki materialne, lecz również o te, które składają się na infrastrukturę intelektualną (pojęcia, zwyczaje, atmosfera).

W emocjonalnym nurcie związków Biblioteki z czytelnikami mieści się niewielki zbiorek *Bibliotece na Koszykowej – z serca. Dedykacje i wpisy na książkach ofiarowanych Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy* (2007). Jest to wybór 132 dedykacji pochodzących głównie z lat powojennych. Tylko 22

¹⁴ Drobny mankamentem utrudniającym korzystanie z informatora jest brak alfabetycznego wykazu portretowanych postaci. Ułatwieniem byłoby uzupełnienie listy pracowników (s. 447-479) odsyłaczami do stron, na których znajdują się ich życiorysy.

z nich skreślone zostały przed wrześniem 1939 r. Jak przyznaje Roman Nowoszewski, autor wstępu i opracowania, to zestaw wybiórczy i pospiesznie przygotowany, bowiem Biblioteka nie prowadziła kartoteki dedykacji. Kryteria doboru stanowili autorzy dedykacji – osoby wybitne, a przynajmniej znane. Wydaje się, że sama treść zapisów odgrywała mniejszą rolę, bowiem wiele z nich jest po prostu stereotypowych. Niemniej zwrócenie uwagi na dedykacje, jako na źródło bibliologiczne, godne jest uznania.

W przededniu jubileuszu oraz planowanej przebudowy kompleksu Biblioteki na Koszykowej ze wszech miar wskazane było opublikowanie dzieła Ewy Popławskiej-Bukała *Siedziba Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. Dzieje i architektura gmachu* (2006). Ta gruntowna monografia opatrzona aneksami źródłowymi, wyposażona w starannie dobrane ilustracje w istotny sposób dopełnia wiedzę o Bibliotece – i o Warszawie.

Bliski obu tematów pod względem treści jest album *Most Kierbedzia. Reportaż z budowy pierwszego stałego mostu w Warszawie* (2006). Stanowi on miły ukłon w stronę rodu darczyńców Biblioteki¹⁵, a równocześnie jest cennym dokumentem historii techniki budowlanej i fotograficznej (1859-1864). Zawiera bowiem reprodukcje zdjęć pochodzących z albumu zachowanego w zbiorach Działu Sztuk i Rzemiosł Artystycznych BP.

Podobnej proveniencji jest piękny i niezwykle interesujący album *Mieszkańcy Warszawy w obiektywach fotografów XIX wieku. Portrety ze zbiorów Działu Sztuki i Rzemiosł Artystycznych Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy* (2007).

Dwie ostatnie pozycje dotyczą sfery dokumentacji zbiorów własnych Biblioteki, obszernie reprezentowanej w okresie jubileuszowym, co ma swoje praktyczne uzasadnienie. Jak stwierdziła Joanna Popłońska „Na przestrzeni stu lat istnienia najczęściej trzeba było «specjalnych okazji», aby uzyskać środki na wydanie ważnych dla Biblioteki publikacji” (*Moje magiczne miejsce*, s. 96). Tak stało się i tym razem; jedną z korzyści jubileuszu było wydanie kilku od dawna przygotowywanych bibliografii. Do pozytywów można też zaliczyć zintensyfikowanie badań nad kolekcjami zachowanymi w Bibliotece Publicznej. Obiecujący był temat księgozbioru Stanisława Leszczyńskiego, jednego z najczynniejszych działaczy TBP i najhojniejszych darczyńców (*Spuścizna Stanisława Leszczyńskiego w zbiorach Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*, 2007). Realizacja pozostawia jednak niedosyt rozmaitej natury, wynikający pewnie głównie stąd, że zachował się niewielki procent zbiorów adwokata-bibliofila: z zapisanych Bibliotece 1239 dzieł i 305 roczników czasopism udało się odnaleźć zaledwie 139 tytułów. Niemniej sam fakt podejmowania i prowadzenia badań proveniencyjnych pozwala oczekiwać wielu ciekawych rezultatów¹⁶.

Obchody jubileuszowe obfitowały w liczne wydarzenia odmiennej natury niż tylko publikacje. Były to mniej lub bardziej oficjalne zebrania, wystawy i inne imprezy okolicznościowe. Punktem kulminacyjnym stało się uroczyste

¹⁵ Stanisław Kierbedź, budowniczy pierwszego stałego mostu w Warszawie był ojcem Eugenii Kierbedziowej, fundatorki gmachu przy ul. Koszykowej. Biblioteka wielokrotnie dawała wyraz wdzięczności wobec zasłużonego rodu m.in. w 1992 r., organizując sesję i wystawę na cześć Kierbedziów a w 1996 r. – konferencję poświęconą filantropijnej działalności E. Kierbedziowej (*Kalendarium*, 1999, s. 53, 56).

¹⁶ Niektóre wyniki przedstawione zostały podczas XVII Sesji Varsavianistycznej nt. *Darczyńcy i ich kolekcje w zbiorach Biblioteki na Koszykowej. W stulecie Biblioteki*. Spotkanie 30 października 2007 r. stanowiło niejako klamrę zamykającą merytoryczną część obchodów jubileuszowych.

spotkanie w Teatrze Wielkim w Warszawie 18 czerwca 2007 r. Były przemówienia władz, odznaczenia dla pracowników, koncert i jak zawsze oczekiwane spotkanie towarzyskie osób związanych z Biblioteką. Nieczęsto są takie momenty satysfakcji w naszym zawodzie.

Miłym akcentem było wręczenie po raz pierwszy dyplomów im. Kierbedziów przyjaciółom zasłużonym dla Biblioteki (dotąd wyróżniano w ten sposób instytucje). To jeszcze jeden przykład bliskich związków księżnicy miejskiej z jej środowiskiem.

Obchody stulecia Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy przyniosły w rezultacie korzyści wykraczające poza doraźne interesy Jubilatki. Trwałą wartością pozostaje większość publikacji, a przede wszystkim – refleksje oraz inspiracje, które niosą one ze sobą. Warto uważnie pochylić się nad tym pokłosiem.

BIBLIOGRAFIA

- Banacka, Marianna; Sosińska-Kalata, Barbara (2007). „Przegląd Biblioteczny” – rocznik 1927. *Przegląd Biblioteczny*, z. 4, s. 521-552.
- Bibliografia czasopism warszawskich 1579-1981*. T. 1, A-D, T. 2, E-Ł. (1994, 1996). Oprac. Konrad Zawadzki i in. Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy. Biblioteka Główna.
- Bibliografia Warszawy i Województwa Warszawskiego za Rok 1998* (2007). Oprac. Jolanta Błaszczuk, Joanna Jaszek, Jolanta Jęsko. Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego.
- Bibliografia z Zakresu Historii i Krytyki Literatury dla Dzieci, Bibliotekarstwa i Czytelnictwa Dziecięcego za Rok 2005* (2007). Oprac. Alfred Mieczkowski, Krystyna Kuć. Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego.
- Bibliotece na Koszykowej – z serca. Dedykacje i wpisy na książkach ofiarowanych Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy*. Wstęp i oprac. Roman Nowoszewski (2007). Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego.
- Biblioteka na Koszykowej 1907-1997. Zbiór prac poświęconych Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy – Bibliotece Głównej* (1999). Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy. Biblioteka Główna.
- Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy. Bibliografia*. Oprac. Elżbieta Kowalska i in. (1998-1999). T. 1, na podstawie wydawnictw z lat 1875-1943. T. 2, na podstawie wydawnictw z lat 1945-1997. Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy. Biblioteka Główna (Prace Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy; 17, 19).
- Bieńkowska, Barbara (2007). Środowisko inteligencji warszawskiej na przełomie XIX i XX w. W: *O potrzebie założenia publicznej biblioteki w Warszawie...*, s. 29-44.
- Czasopisma warszawskie XVII-XIX wieku w zbiorach Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. Katalog* (2007). Oprac. Grażyna Małgorzata Lewandowska i in. Red. nauk. Roman Nowoszewski. Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego (Prace Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy; 23).
- Dawidowa, Jadwiga (1897). O potrzebie założenia publicznej biblioteki w Warszawie. *Przegląd Pedagogiczny*, nr 10, s. 169-171.
- Ilska, Emilia (2007). Ludzie książki w informatorach biograficznych i biografiach zbiorowych. *Przegląd Biblioteczny*, z. 4, s. 611-627.
- Jagielska, Janina (2007). Znaczenie umiastowienia Biblioteki Publicznej dla rozwoju sieci bibliotek publicznych w Warszawie. W: *O potrzebie założenia publicznej biblioteki w Warszawie...*, s. 59-81.
- Kalendarium Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy 1907-1997 (1999). W: *Biblioteka na Koszykowej 1907-1997*, s. 17-58.
- Mieszkańcy Warszawy w obiektach fotografów XIX wieku. Portrety ze zbiorów Działu Sztuki i Rzemiosł Artystycznych Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy* (2007). Wybór zdjęć i oprac. Zofia Zarachowicz. Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego [album].

- Most Kierbedzia. Fotoreportaż z budowy pierwszego stałego mostu w Warszawie* (2006). Wstęp i oprac. Anna Chylińska-Stańczak. Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego [album].
- O potrzebie założenia publicznej biblioteki w Warszawie. W przededniu stulecia Biblioteki na Koszykowej* (2007). Red. meryt. Elżbieta Górka. Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego (Sesje Varsavianistyczne; 16).
- Parnowska, Marta (1999). Zbiory starych druków i rękopisów. W: *Biblioteka na Koszykowej 1907-1997*, s. 97-110.
- Popławska-Bukała, Ewa (2006). *Siedziba Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. Dzieje i architektura gmachu*. Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego.
- Popłońska, Joanna (2006). *Moje magiczne miejsce: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy*. Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego.
- Sadowska, Jadwiga (2007). Instytut Bibliograficzny w przededniu 80-lecia (1928-2007). *Przegląd Biblioteczny*, z. 4, s. 568-595.
- Sołtan, Andrzej (2007). Warszawa na przełomie XIX i XX w. W: *O potrzebie założenia publicznej biblioteki w Warszawie...*, s. 7-27.
- Sordylowa, Barbara (2007). „Przegląd Biblioteczny” w służbie bibliotekarstwa. *Przegląd Biblioteczny*, z. 4, s. 508-520.
- Spuścizna Stanisława Leszczyńskiego w zbiorach Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy* (2007). Oprac. zespół pracowników Biblioteki pod kierunkiem Romana Nowoszewskiego. Warszawa: (Prace Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy; 24).
- Wieprzkowski, Jerzy (1999). Z dziejów konserwacji w Bibliotece Publicznej. W: *Biblioteka na Koszykowej 1907-1997*, s. 209-221.
- Wołosz, Jan (1999). Szczególne więzi Biblioteki Publicznej z „Bibliotekarzem”. W: *Biblioteka na Koszykowej 1907-1997*, s. 257-266.
- Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie. Wydawnictwo jubileuszowe z okazji 50-lecia Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*. Praca zbiorowa pod red. Stanisława Tazbira (1961). Warszawa: PIW.
- Żyją w naszej pamięci. Wspomnienia o pracownikach Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy* (2006). Red. i przedmowa Janina Jagielska i Teresa Jedynak. Warszawa: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego.

BARBARA BIEŃKOWSKA

FRUITS OF THE HUNDREDTH ANNIVERSARY OF WARSAW CITY
PUBLIC LIBRARY (1907-2007)

KEYWORDS: Warsaw City Public Library. History of public libraries. History of research libraries. Polish librarianship. The Knowledge Center for Warsaw. The Children's Book Museum.

ABSTRACT: The article briefly discusses the involvement of Warsaw City Public Library as a research, educational and public library in Polish library activities during the last century. Fruits of the anniversary celebrations are presented with attention drawn to their documentary importance and reflection on the transformation of the model of librarianship and library functions.

Artykuł wpłynął do redakcji 19 maja 2008 r.

JACEK WOJCIECHOWSKI

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
e-mail: jwck@wp.pl

BIBLIOTEKA W INTEGRACJI ŚRODOWISKOWEJ

Prof. zw. dr hab. kierownik Katedry Bibliotekarstwa w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Opublikował m.in.: *Czytelnictwo* (wyd. 5, 1999), *Organizacja i zarządzanie w bibliotekach* (wyd. 2, 1998), *Biblioteczna wartość naddana* (2006).

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki akademickie. Biblioteki publiczne. Biblioteki szkolne. Integracja środowiskowa. Komunikacja publiczna lokalna. Komunikacja publiczna globalna. Komunikacja publiczna globalna.

ABSTRAKT: Ze wspólnot lokalnych, gdzie zachodzą relacje między wszystkimi członkami, wywodzą się osobiste modele wartości oraz tożsamości – jeżeli wspólnoty są zintegrowane. Integracji służą m.in. ponadusługowe programy lokalnych bibliotek publicznych i szkolnych (szkół podstawowych). Dezintegracja następuje w wyniku migracji oraz transmisji treści globalnych, zwłaszcza przez Internet. Jeśli jednak treści te asymilowane są lokalnie, to zachodzi zjawisko globalizacji, sprzyjające stabilizacji i poczuciu bezpieczeństwa. Ma w tym swój udział biblioteczna mediacja. W miejsce wspólnot lokalnych, tworzą się zbiorowości celowe, w tym edukacyjne – integrujące się słabiej i na krótko, lecz też generujące w tym czasie poczucie stabilności. Pośredniczą w tym biblioteki szkół ponadpodstawowych i akademickie.

Utrwalone w nauce o informacji oraz w bibliotekoznawstwie, a nawet w praktyce bibliotecznej, pojęcie społeczeństwa informacyjnego, nie jest ani tak rozpowszechnione, ani tak beztrudnie optymistyczne, jak w tym naszym ujęciu mogłoby wyglądać. W socjologii oraz w prognozach demograficznych, znacznie częściej pisze się o społeczeństwie postindustrialnym, w którym nastąpi wyparcie – lub co najmniej rozwarstwienie – dotychczasowych struktur wspólnotowych: w ostrym konflikcie i z nieokreślonymi konsekwencjami, a także z niejasnym punktem dojścia. Założenie, że rozwinie się też automatycznie powszechna konsumpcja informacji, staje się w związku z tym wątpliwe, jeśli nie baśniowe.

Lecz na tym nie koniec. W tych okolicznościach bowiem niedookreślona okazuje się integracyjna funkcja bibliotek, przypisana im od zarania, zarówno w odniesieniu do środowisk lokalnych, jak i do wspólnot umownych bądź celowych. Nie jest skonkretyzowany jej kształt, ewentualnie nowy, ani stopień ewolucji, ani nawet dalsza użyteczność i ranga. To zaś uzasadnia potrzebę pogłębionej refleksji, w dopełnieniu tego, co już zostało na ten temat napisane. Także przeze mnie (*Książka w środowisku lokalnym i regionalnym*, 2007, „Biblioteka” nr 11, s. 85-99).

ŚRODOWISKO LOKALNE JAKO WARTOŚĆ

Pojęcie integracji społecznej szczególnie często odnosi się do środowisk i wspólnot lokalnych, które albo są, albo powinny być zbiorowościami zintegrowanymi. Wyznacznikiem tych zbiorowości oraz koniecznym warunkiem integracji jest wspólne terytorium, obszar niezbyt rozległy, natomiast autonomiczny, wyraźnie wyodrębniony: osobne miejsce „własne” każdej lokalnej wspólnoty, które określa się jako prywatną ojczyznę, co sugeruje wysoką konotację emocjonalną (Kantor, 2002, s. 11; Szczepański, 2004; Szczepański, 2006 s. 2-3; Turowski, 2000 s. 213). Współcześnie jednak nie ma pewności, czy jest tak rzeczywiście w odczuciach członków lokalnych zbiorowości, czy też są to tylko deklaracje opiniodawców.

Rzecz w tym, że coraz częściej przynależność do środowiska lokalnego kojarzy się a l b o z miejscem aktualnego pobytu, a l b o – z miejscem pochodzenia. Okoliczność, kiedy miejsce przebywania jest zarazem miejscem pochodzenia, jest teraz mniej powszechna niż kiedyś. To zaś oznacza, że zarówno ocena ważności, jak i siła integracyjna środowiska lokalnego słabnie.

Środowisko lokalne i lokalną zbiorowość często błędnie wpisuje się w obszary rozległe. Tymczasem lokalne jest środowisko jednej wsi, jednego osiedla, ewentualnie jednego okolicznego rejonu w mieście, ukształtowanego zwyczajowo. Inne obszary – miasta, gminy, dzielnice – mają charakter ponadlokalny. A są jeszcze (wśród terytorialnych) środowiska regionalne, ponadregionalne oraz makroregionalne. Bez stosownego doprecyzowania nie da się objaśnić cech i prawidłowości, charakterystycznych dla wspólnot lokalnych.

Ugruntowana terytorialnie wspólnota lokalna nie powstaje nagle, z dnia na dzień, lecz ma swoją dłuższą albo krótszą przeszłość. Jej ślady, w postaci uświadamianej (lub w formie stereotypów) tradycji lokalnej, stanowią wspólnotowe spoiwo. Dlatego powiadanie o (i dokumentowanie) miejscowych dziejach – co należy do powinności także bibliotecznych – mieści się w rejestrze środowiskowych działań integracyjnych.

Bardziej z tej lokalnej przeszłości właśnie, a w mniejszym stopniu z teraźniejszości, generuje się wspólnotowy k o d kulturowy. To rejestr symboli i znaczeń (słów, rzeczy, zachowań lub zdarzeń, które coś sygnalizują) akcydentalnych, pojmowanych w identyczny sposób tylko w ramach tej jednej wspólnoty. Są to zręby środowiskowego języka, znaczeniowe „punkty oporowe”, wpływające na sposób interpretacji podaży komunikacyjnej i całej rzeczywistości, w stosunku do lokalnego środowiska: zewnętrznej.

To jest swoista matryca wspólnotowych opinii, zespół tożsamych przeświadczeń zbiorowości lokalnej – zasadnych tak długo, dopóki są trwałe. Ten kod i te przeświadczenia również stanowią rodzaj spoiwa, łączącego wspólnotę. I więcej: generujące świadomość tej łączności.

W środowiskach lokalnych funkcjonują lokalne instytucje i organizacje, które mogą przyczyniać się do wewnętrznej integracji (Szczepański, 2004). Są to lokalne instancje samorządowe – sołtysy, rady sołeckie, rady osiedlowe, inne rady mieszkańców – oraz miejscowe organizacje i stowarzyszenia, także kluby sportowe, placówki handlowe i usługowe, a niekiedy jeszcze lokalne gazety. Wspólnotową „instytucją” miejscową jest też zwykle cmentarz.

Jednocześnie istnieją instytucje i organizacje, wpisane w struktury zewnętrzne, lecz wyraźnie nastawione na powinności miejscowe. Jest taką instytucją Kościół i takie też są biblioteki publiczne – filialne oraz gminne bądź małomiejskie, ale te tylko w wymiarze zadań środowiskowych. Środowiskowo

funkcjonują również miejscowe ogniwa organizacji ponadlokalnych (np. Ochotnicza Straż Pożarna – OSP) i stowarzyszeń oraz nastawione na bezpośrednie otoczenie agendy ośrodków kultury.

Podobnie postrzegane są nadal szkoły podstawowe oraz biblioteki tych szkół, ale ich środowiskowa alienacja wyraźnie postępuje. Zwłaszcza w następstwie likwidowania szkół małych i tworzenia w to miejsce ponadlokalnych szkół zbiorczych.

Podstawą lokalnej wspólnoty, jej głównym spoiwem, są środowiskowe relacje komunikacyjne oraz dyfuzja lokalnych komunikatów. W czym miejscowe biblioteki mogą odgrywać istotną rolę. Osnowę stanowią bezpośrednie i zwrotne kontakty członków wspólnoty, a przynajmniej możliwość, że mogą być nawiązane. Dla społeczeństw tradycyjnych bowiem – a lokalne zbiorowości takimi są – obszar zdarzeń bezpośrednich jest z reguły najważniejszy (Szczepański, 2006 s. 3; Thompson 2001, s. 90, 191). To one decydują o wzajemnym zrozumieniu, a więc i o poczuciu miejscowej przynależności, w konsekwencji zaś, również o spistości zbiorowości lokalnych i o ich trwałości.

Są to kontakty i relacje przede wszystkim nieformalne, wynikające z aktywnego obcowania na wspólnym terytorium. Z tej aktywności wywodzi się świadomość przynależności do tej zbiorowości (Urban, 2007, s. 53, 60). Jeżeli natomiast takiej relacyjnej aktywności nie ma, to poczucie wspólnoty słabnie.

Z wewnętrznych interakcji środowiskowych generuje się też wspólne poczucie wartości oraz hierarchia ważności niektórych opinii, przeświadczeń, postaw, zachowań i zdarzeń. Taki sam jest rodowód lokalnych autorytetów: osób, których zdanie liczy się szczególnie i które mogą spełniać role liderów.

Największą siłę oddziaływania mają w środowiskach lokalnych czynniki spontaniczne, a nie instytucjonalne, bądź w inny sposób sformalizowane. Instytucje, choć ważne, mają jednak wpływ raczej wspomagający, katalizujący. Chyba że są w stanie ze swoich struktur wygenerować – lub odwrotnie: wchłoniąć do – lokalnych liderów. Dlatego najlepiej, jeżeli kierownik lokalnej biblioteki publicznej jest nie tylko sprawnym specjalistą, ale zarazem osobą znaną w środowisku i szanowaną.

Wspólnota lokalna w znacznym stopniu funkcjonuje według reguł małej grupy, tyle że rozbudowanej. Otóż właśnie w małej grupie wszyscy wchodzi z sobą we wzajemne relacje. Oczywiście: im grupa liczniejsza, tym częstotliwość spotkań jest mniejsza, a to redukuje intensywność relacji i wewnętrzna spistość wspólnoty ulega obniżeniu. Dopóki jednak zachodzi możliwość kontaktowania się wzajemnego, dopóty lokalna wspólnota jest taką dużą małą grupą (Szczepański, 2006, s. 3; Turowski, 2001, s. 111).

Mała grupa kreuje wspólne autorytety oraz symbole, a także umiejscowione środowiskowo konfabulacje, swoiste „fantazmaty”, mające dla członków grupy wartość i znaczenie. To są czynniki integrujące (Griffin, 2003, s. 40-41). I występują w zbiorowościach lokalnych.

Rodowód lokalnych wspólnot ma charakter naturalny. Tworzą się przez współobecność i wspólną aktywność na swoim terenie – a z czasem generują atrybuty i zwyczaje, przejmowane przez pokolenia następne (Turowski, 2000, s. 213). Wspólnoty istnieją obecnie, ponieważ istniały już wcześniej: przeszłość jest spoiwem. A jednocześnie podtrzymuje ich odrębność i opór przed asymilacją osób spoza wspólnoty. Obcy integrują się z oporami. To dlatego lepszą bibliotekarką lokalną jest osoba z tego środowiska, niż ktoś, kto nie jest „stąd”.

Niektóre, już zastane, wspólnotowe reguły i normy postępowania są przejmowane w trakcie dorastania, na ogół bezwiednie, a więc właśnie w sposób naturalny (Urban, 2007, s. 59). Efektem jest silna immersja, głębokie przywiązanie do tych norm – zdarza się, że bardzo trwałe. Niekiedy trwalsze, niż rzeczywisty udział w środowiskowych zdarzeniach, a nawet: niż obecność w lokalnej wspólnocie.

Zachowanie tych reguł wyznacza przeciwstawny układ odniesienia dla nieprzewidywalnych zdarzeń bieżących i zmieniających się sytuacji. To jest wszak składnik rutyny, a więc mechanizmu obronnego, symptomów bezpieczeństwa, od którego zależy poczucie życiowej stabilności (Mamzer, 2007, s. 85, 87; Urban, 2007, s. 56). Dlatego to jest ważne. Natomiast, oczywiście, w ten sposób przejawiają się także tendencje zachowawcze i tradycjonalizm – jeżeli przesadne, to sprzyjające petryfikacji życiowych postaw.

Uczestnictwo w zdarzeniach oraz relacjach lokalnych jest sygnałem akceptacji (przynajmniej częściowej) tych reguł oraz potwierdzeniem przynależności do wspólnoty (Bełkot, 2007, s. 73). A ta przynależność określa tożsamość: przeświadczenie, że jest się „stąd” – nawet kiedy już jest się gdzie indziej. Bo wszak prywatna ojczyzna, mimo odległości, nie przestaje istnieć. No więc to jest doniosły czynnik stabilizacyjny.

Z lokalnych, środowiskowych przeświadczeń, zostają przez członków przejęte – z różną intensywnością i z różną trwałością – modele istotnych wartości: egzystencjalnych, etycznych, kulturowych. Nie wszystkich, jest ich bowiem bardzo dużo (Miller i Fisher, 2007, s. 44), a poza tym część ulega rozmyciu, deprecjacji. Ale pozostałe składają się na, wspomniany tu już, kod lokalny, filtr, swego rodzaju matrycę, według której zapadają oceny. I to dlatego lokalne wspólnoty kojarzą się w świadomości jako generatory wielu norm postępowania, także podstawowych. Albo – kojarzyły.

Pojawia się bowiem wątpliwość, czy obecnie odczucie wspólnoty lokalnej jako miejsca własnego, jest nadal dla wszystkich równie intensywne. Bo model wartości, wyniesiony stamtąd, obliuguje tylko o tyle, o ile prywatna ojczyzna jest wciąż tak właśnie postrzegana i uświadamiana (Kantor, 2002 s. 11; Szczepański, 2006, s. 6; Turowski, 2001, s. 131).

Najprawdopodobniej tak ją konkretyzują pokolenia starsze, które ważność przeświadczeń opierają na zdarzeniach (argumentach) bezpośrednich. Dokładniej: konserwatywne generacje seniorów oraz pokolenia w wieku powyżej 40 lat – nastawione zachowawczo i konsumpcyjnie (Miller i Fisher, 2007, s. 53; Thompson, 2001, s. 191). Przy ogólnym, postępującym starzeniu się społeczeństw, to są zbiorowości bardzo liczne (Bagrowa, 2004, s. 267).

Natomiast nie wiadomo, jak uwarunkowania lokalne traktują generacje młodsze. Mobilne i niezależne, a najmłodsze: nastawione na relacje wirtualne – więc inne niż bezpośrednie (Miller i Fisher, 2007, s. 53). To z obserwacji tych właśnie zbiorowości biorą się sugestie (pochopne?), że wspólnoty lokalne zaczynają zanikać (Turowski, 2000, s. 230), bo nie są dla młodszych pokoleń dostatecznie atrakcyjne i ważne.

GLOKALIZACJA

Częstotliwość kontaktów i spójność wspólnot lokalnych osłabiają codzienne dojazdy do szkół, do uczelni albo do pracy. Osoby dojeżdżające uczestniczą w miejscowych zdarzeniach rzadko i okazjonalnie, nawet zakupy i usługi

realizując przeważnie poza miejscem zamieszkania. Dobra oferta miejscowych bibliotek, szczególnie edukacyjna, może wzmacniać lokalne relacje.

Jeszcze bardziej dezintegrują małe środowiska bezpowrotne migracje z przyczyn cywilizacyjnych („wyrwać się”) lub zawodowych. Zwłaszcza z rejonów infrastrukturalnie słabych, osoby najaktywniejsze przenoszą się na stałe do dużych aglomeracji, a ich miejsca nie zajmuje nikt.

Nawet bowiem osiedlanie się w okolicy osób spoza środowiska, dość intensywne na obrzeżach dużych miast oraz w nieodległych wsiach, nie ma charakteru uzupełniającego. Obcych nie traktuje się jak członków wspólnoty, oni sami zresztą wcale tego nie chcą i w efekcie żadnej integracji nie ma (Bobiński, 2007, s. 24; Szczepański, 2004).

Jest natomiast efekt niekorzystny, w postaci większego rozproszenia osadnictwa oraz pseudourbanizacji w stylu miejsko-wiejskim. To również częściowo narusza dotychczasowe relacje i osłabia kontakty, a wzmacnia postawy pasywne (Szczepański, 2004; Turowski, 2000, s. 255; Turowski, 2001, s. 80).

Co ważne: biblioteki miejscowe tworzą okazje do kontaktowania się w s z y s t k i c h osób, zamieszkałych w okolicy. Wobec mieszkańców napływowych mogą więc pełnić rolę stabilizatorów, już przez samo podobieństwo do innych bibliotek, z których te osoby uprzednio ewentualnie korzystały. W przyszłości zaś ta funkcja może się jeszcze zintensyfikować, kiedy wzrośnie napływ imigrantów z zagranicy (Kuźnicki, 2004 s. 21).

W następstwie przemieszczeń, słabną wzajemne związki środowiskowe, a nabierają znaczenia relacje zewnętrzne, pozawspólnotowe. Ubywa lokalnych działań kolektywnych, niektóre normy postępowania przestają być zgodne i zwłaszcza zaczyna brakować miejscowych autorytetów. Ale wciąż jeszcze nie jest tak wszędzie (Kuźnicki, 2004, s. 28-29; Turowski, 2000, s. 230; Turowski, 2001, s. 131).

Jednak za główny czynnik destrukcyjny wobec wspólnot lokalnych uchodzą media oraz Internet – mające wpływ na zdecydowaną większość społeczeństwa – ponieważ kreują s u b s t y t u t rzeczywistości (Kawiecka, 2007, s. 64; Thompson, 2001, s. 202). Zwłaszcza Internet, w zastępstwie bezpośrednich relacji z otoczeniem, oferuje związki sieciowe i tworzy sieciowe niby-społeczności, z iluzorycznym partnerstwem, z pozorowaną współobecnością innych oraz z udawanymi dialogami, które są w rzeczywistości konfiguracją monologów; w gruncie rzeczy partnerem staje się medium jako takie, a nie osoby, które reprezentuje (Griffin, 2003, s. 91; Jacher, 2007, s. 19, 21; Krzysztofek, 2006, s. 37; Materska, 2007, s. 343; Newsom, 2007, s. 74, 112; Thompson, 2001, s. 91-92; Zajac, 2006, s. 157, 168). Czyni to jednak z dużą siłą i w atrakcyjnej aureoli nowocześnieści, dlatego potrafi znacznie osłabić rzeczywiste relacje wewnętrzne w lokalnych wspólnotach.

Pod tą otoczką atrakcyjności i pozorowanych relacji, Internet ukrywa natomiast, że upraszcza i schematyzuje treści, że zawiera tendencje manipulatorskie i zwłaszcza – że osłabia kreatywność: ubiernia (Krzysztofek, 2006, s. 32; Kudriawcew, 2006, s. 168, 187; Kulas, 2007, s. 55; Landow, 2006, s. 376; Materska, 2007, s. 322, Maxwell, 2006, s. 39). A to właśnie ma ogromny wpływ na ograniczenie aktywności środowiskowej: tak mianowicie generuje się i potęguje wspólnotowa pasywność.

Oczywiście, to jest szczególny punkt widzenia, specjalna perspektywa oglądania Internetu w kontekście integracji bądź dezintegracji środowisk lokalnych. Natomiast, nawet w odniesieniu do tych wspólnot, istnieje pokazny

rejestr ważnych pożytków. Oto mianowicie dla wszystkich otworzył się łatwy dostęp do światowych zasobów wiedzy i do światowej kultury, jak też do innych relacji ze światem, na nieznaną wcześniej skalę. Oraz – chociaż w mniejszym stopniu – powstały też szanse komunikowania treści lokalnych na zewnątrz, przez sieć, w przestrzeni ponadlokalnej (Ang, 1999, s. 21; Kawiecka, 2007, s. 65).

W dychotomicznej (w sumie) ocenie Internetu oraz innych mediów, ujęciem ważnym jest postrzeganie ich jako narzędzi globalizmu. Uważa się bowiem, że to właśnie globalizm niszczy model lokalnej komunikacji i lokalny kod kultury oraz zamazuje lokalne tradycje, przekonania i zwyczaje. Są nawet opinie, że następuje w ten sposób makdonaldyzacja komunikacji publicznej (Bagrowa, 2004, s. 88; Wódcz, 2003, s. 17). Globalizacja oznacza bowiem próbę wykreowania ogólnoświatowej jednolitości opinii, poprzez transmisję wspólnych symboli tych samych zjawisk oraz identycznych oznak i fantomów.

W ten sposób, za sprawą tych samych treści dla wszystkich oraz ujednoliconych przeświadczeń, następuje zespolenie obrazu całej rzeczywistości – kosztem dekonstrukcji wizerunku rzeczywistości lokalnej (*Słownik...*, 2006, s. 68, 69; Thompson, 2001, s. 154; Wódcz, 2003, s. 18).

A zwłaszcza: kontekstu emocjonalnego tego wizerunku. Im zatem głębsze uwikłanie globalistyczne, tym słabsze poczucie lokalnej tożsamości (Szczepański, 2004). Traci na tym zwłaszcza niezależność, autonomia widzenia, ponieważ globalne systemy komunikacyjne w niemałym stopniu podlegają manipulacji administracyjnej, politycznej oraz komercyjnej – czego często nie widać (Kudriawcew, 2006, s. 168; Kulas, 2007, s. 57). I wprawdzie wizerunek lokalny też podlega kreacji (więc „manipulacji”), lecz wspólnej, uczestniczącej, poprzez bezpośrednie interakcje. Natomiast odniesiony do relacji globalnych, ulega podporządkowaniu silniejszej i atrakcyjniejszej perspektywie zewnętrznej: następuje schematyzacja, uniformizacja ujęć. Ułatwiająca widzenie i – na pozór – rozumienie całej rzeczywistości, ale w sposób uproszczony, niekreatywny, taki sam dla wszystkich.

Ale jednocześnie globalizacja narzuca stałe zmiany poznawcze oraz mentalne, kosztem lokalnej rutyny i akurat z tego jest ważny pożytek. Co więcej: postęp globalizacji (i sekwencje zmian) jest nieuchronny – kto się nie zmienia, ten odstaje od rzeczywistości. Taka jest „druga twarz” globalizacji (Bauman, 2000, s. 5; Kawiecka, 2007, s. 63; Mamzer, 2007, s. 83-84).

Rzecz w tym, że treści transmitowane z zewnątrz, podlegają transformacji poprzez środowiskowe kody kultury: ma miejsce lokalna filtracja i dopiero potem następuje przyswojenie. Miejscowy kontekst oraz lokalna świadomość stanowią razem układ odniesienia, według którego rozumie się treści zewnętrzne (Newsom, 2007, s. 43; Thompson, 2001, s. 176). Dopóki ten układ istnieje i dopóki środowiskowa filtracja rzeczywiście trwa, lokalna świadomość nie musi zagubić się w gąszczu treści obcych.

Stąd bierze się opinia, że treści globalne oraz lokalne, jeśli przejmowane tak właśnie, nie eliminują się nawzajem, bo mogą podlegać wspólnej asymilacji. Możliwa jest mianowicie konwergencja: poprzez dodanie do treści lokalnych – zapożyczonych i przetworzonych treściowych składników zewnętrznych (Kawiecka, 2007, s. 65; Kantor, 2002, s. 10; *Słownik...*, 2006, s. 69; Thompson, 2001, s. 199). Taką szansę stwarza empatia: możliwość wczuwania się w świat wartości cudzych, które następnie można internalizować (Thompson, 2001, s. 192).

Tę niekonkurencyjną koegzystencję obu obszarów kultury i komunikacji – lokalnego i globalnego we wzajemnym wymieszaniu – nazwano (za Rolandem Robertsonem) *glokalizacją* i trzecią kulturą (Bauman 2000, s. 5, 85; Wódz 2003 s. 19, 25). Obok otwarcia na treści globalne i na innowacje, stwarza to możliwość utrzymania wartości lokalnych, środowiskowych. Przynajmniej na użytek generacji starszych. Natomiast ich użyteczność dla młodszych pokoleń, mobilnych i nastawionych na kontakty online, pozostaje zagadką (Miller i Fisher, 2007, s. 53).

ODRODZENIE CZY ROZPAD

W każdym razie koncepcje trzeciej kultury powstały właśnie dlatego, że ostateczny rozpad silnie dotychczas zintegrowanych wspólnot lokalnych, nie wszystkim wydał się przesadzony. Idea asymilacji różnych wymiarów kultury i różnych obszarów komunikacji, zakłada bowiem *przeobrażenie* tych wspólnot, zmianę form wewnętrznych relacji, jak też ich intensywności, ale bez całkowitej eliminacji. Co więcej: w społecznych prognozach dla Polski zdecydowanie akcentuje się potrzebę odbudowy społecznych więzi (Kuźnicki, 2004, s. 29). Także, albo nawet przede wszystkim, w przestrzeni lokalnej.

Powstaje natomiast pytanie, czy jest stosowna świadomość społeczna i społeczna chęć tej odbudowy – jak też: czy są po temu odpowiednie możliwości. Podstawą bowiem wspólnotowych relacji były zawsze i są nieformalne kontakty bezpośrednie i to one mogłyby być podstawą reintegracji wspólnot. Jednak te kontakty właśnie ulegają rozchwianiu.

Żeby to zmienić, konieczna byłaby stosowna chęć oraz intencjonalna aktywność członków wspólnot, jak też wsparcie ze strony lokalnych instytucji. Są też wskazania na pomocniczą rolę Internetu w tym zakresie, mimo – ogólnie – jego globalizującego nastawienia.

Internet mianowicie stwarza możliwości komunikowania się przez sieć także w środowiskach małych oraz oferuje im szanse na kontakty pośrednie, no bo relacje zwrotne nie są w trybie sieciowym wykluczone (Bełkot, 2007, s. 79-80; Kawiecka, 2007, s. 65; Kulas, 2007, s. 55). Nie dorównują siłą relacjom bezpośrednim, ale mogą być pomocne jako wstępne lub/oraz dopełniające. Opinie na ten temat są zresztą podzielone (Jacher, 2007, s. 19-21). W najbardziej zinternetyzowanych krajach, mniej niż połowa internautów uważa za możliwą odbudowę relacji lokalnych przez sieć. Z drugiej strony: jest to jednak prawie połowa internautów (*Sharing...*, 2007, s. 7-10, 7-15), a więc wprawdzie mniejszość, ale przecież liczna.

Tym niemniej dla utrzymania, a zwłaszcza dla odtworzenia, spójności lokalnych wspólnot, niezbędne są przede wszystkim kontakty bezpośrednie. Tylko bowiem wtedy treści i wartości lokalne mogą być *rzeczywiście* i akceptowane i odświeżane, pełniąc rolę filtru oraz ewentualnej matrycy dla wszystkich wydarzeń bieżących – lokalnych i pozalokalnych – a więc tym samym: stabilizatora świadomości i układu bezpieczeństwa. To jest potrzebne zwłaszcza generacjom starszym, jak zapowiadają prognozy: coraz liczniejszym (Kuźnicki, 2004, s. 20; Mamzer, 2007, s. 85).

Otóż dla nawiązania lub reaktywacji tych kontaktów konieczna jest stosowna aranżacja. Zbiorowościowe zachowania z udziałem możliwie wszystkich, więc także osób słabo umotywowanych lub zmarginalizowanych, nie biorą się same z siebie: wymagają inicjatorów i aranżerów (Griffin, 2003,

s. 40-41; Szczepański, 2006, s. 4). Są nimi osoby kreatywne, uznawane lokalnie za autorytety. To one nadają ton grupowej świadomości oraz stymulują relacje, ale już od lat dostrzega się kryzys autorytetów lokalnych (Kantor, 2002, s. 11; Turowski, 2001, s. 140). Nie zastąpią ich ludzie, nawet bardzo szanowani, ale spoza środowiska, bo zwykle sami tego nie chcą i nie są miejscowo akceptowani (Szczepański, 2004). Stąd oczekiwanie, że to instytucje – lokalne, bądź pełniące lokalne zadania – zajmą się tą aranżacją i wykreują inicjatorów ze swojego grona. Co jest możliwe, ale wymaga pozaformalnego uzasadnienia oraz (zazwyczaj) lokalnego rodowodu takich osób.

Jednak tych instytucji lub organizacji jest mało, a jeszcze mniej może wygenerować osobowe autorytety. Tylko samej integracji sprzyjają lokalne kluby sportowe i – co jest oczywiste – wyłącznie do środowiskowych więzi przyczyniają się miejscowe cmentarze (Szczepański, 2004). Natomiast można doszukiwać się potencjalnych liderów wśród członków stowarzyszeń ścisłych lokalnych (ale już nie ponadlokalnych) oraz osiedlowych rad mieszkańców bądź rad sołeckich. Naturalnym kandydatem na przywódcę wspólnotowej opinii może być sołtys, a także – redaktor lokalnej gazety (jeśli jest lokalna).

Z kolei wśród instytucji nastawionych lokalnie mimo przynależności do struktur zewnętrznych, szczególny autorytet posiada Kościół oraz ci księża, którzy sprzyjają środowiskowym relacjom; oczywiście czynnikiem integrującym jest udział we wspólnych obrzędach. Samo oddziaływanie na rzecz integracji jest poza tym udziałem organizacji OSP oraz środowiskowo nastawionych agend (segmentów) ośrodków kultury, ale kreacja osobowych autorytetów zdarza się tam rzadko. No i wciąż jeszcze nastawienie środowiskowe, jakkolwiek zredukowane, jest cechą szkół podstawowych, a nauczyciele bywają liderami opinii lokalnych, jednak szkół rzeczywiście lokalnych jest coraz mniej.

W tej sytuacji za ważne oraz realizowalne trzeba uznać środowiskowe zadania integracyjne bibliotek publicznych, głównie filialnych, które pozostając w strukturach miejskich lub gminnych, spełniają powinności lokalne (Bobiński, 2007, s. 24; Gorman, 2000, s. 30; Maxwell, 2006, s. 96; McCook, 2004, s. 299). Mimo niekorzystnych stereotypów obiegowych, wydaje się, że dobra bibliotekarka może być lokalnym autorytetem, acz jednak zapewne pod warunkiem, że sama wywodzi się z miejscowej wspólnoty. Zatem edukacyjne stypendium fundowane, gwarantujące podjęcie pracy na miejscu po studiach, ma sens.

Teorie i prognozy społecznego rozwoju, mimo różnic, są częściowo zgodne. Linearne – zakładają przejście od prostych relacji naturalnych między ludźmi, do złożonych relacji umownych. Teorie dychotomiczne – również sugerują, że społeczne struktury umowne (celowe) zajmą miejsce struktur naturalnych. A i koncepcje zbiorowości masowych także prognozują zastępowanie roli wspólnot lokalnych przez zbiorowości celowe. Jak widać: zgodność dotyczy spadku znaczenia lokalnych wartości oraz rozluźnienia lokalnych więzi. Ale jest to jednak tylko założenie *prawdopodobnie*, że tak może być – jak też nigdzie nie pojawiła się kategoriyczna prognoza, że wspólnoty lokalne przestaną istnieć w ogóle. Przeciwnie: są opinie, że lokalne więzi trzeba regenerować (Kuźnicki, 2004, s. 29; Turowski, 2000, s. 77, 82, 230, 238). Dlatego zasadna jest sugestia działań na rzecz integracji bądź reintegracji wspólnot lokalnych, niezależnie od rozwoju i roli umownych zbiorowości celowych.

PROINTEGRACYJNA ROLA BIBLIOTEK

Znaczącą i wielopłaszczyznową rolę w funkcjonowaniu wspólnot lokalnych, w kształtowaniu ich wizerunku własnego i tożsamości, oraz w ich wewnętrznej integracji, można przypisać środowiskowym bibliotekom publicznym – biorąc pod uwagę uniwersalny charakter zasobów i brak barier w korzystaniu. Lecz żeby tak było, muszą swoje zadania w tym zakresie realizować w pełni profesjonalnie i w sposób kreatywny. W praktyce często tak nie jest.

Spełnia się ta rola już przez samą mediacyjną powinność tych bibliotek, więc przez możliwość dostępu na miejscu do szerokiej treściowej oferty zewnętrznej oraz przez udział w wyborze i przetwarzaniu tych treści – w dostosowaniu ich do świadomości członków lokalnej wspólnoty. To jest poręka dla treści i wartości globalnych, bez uszczerbku dla treści i wartości lokalnych. Oraz kreatywna filtracja: połączenie jednych i drugich (za sprawą bibliotecznego naddania) w przyswajalną treść syntetyczną. Co da się określić jako globalizacyjne zadanie publicznych bibliotek lokalnych.

Rejestr możliwych działań bezpośrednich tych bibliotek na rzecz scalania środowisk lokalnych oraz kreacji ich wizerunku jest pokaźny. Możliwa jest mianowicie dokumentacja, promocja (np. w formie ekspozycji) i rozpowszechnianie treści lokalnych, zarówno aktualnych, kronikarskich (w postaci pisemnej lub elektronicznej), jak i minionych, zarchiwizowanych, charakteryzujących genealogię i dzieje wspólnot, utrwalających środowiskową pamięć (Ang, 1999, s. 8, 48; Maxwell, 2006, s. 103; McCook, 2004, s. 189, 196; Miller i Fisher, 2007, s. 177; Robertson, 2005, s. 48). W tej funkcji biblioteka jest ośrodkiem informacji lokalnej; o wspólnocie oraz dla wspólnoty (głównie, jakkolwiek nie tylko) – wykorzystującym różne formy komunikowania, także nieformalne, tworząc forum wymiany środowiskowych opinii (w Internecie i bezpośrednio) oraz ogniskując lokalne blogi i prowadząc własny. Biblioteka jest też dobrym miejscem dla funkcjonowania lokalnych (ewentualnie przybibliotecznych) grup, kół, klubów, stowarzyszeń, zainteresowanych problematyką środowiskową. Zdarza się ponadto, że patronuje emisji lokalnej gazety (czasem w wersji elektronicznej).

Jednocześnie publiczna biblioteka środowiskowa jest lokalną przestrzenią publiczną, w której członkowie miejscowej zbiorowości mogą przebywać obok siebie – razem – zarówno korzystając z usług, jak i niezależnie od nich. Jest to (może być) bowiem miejsce spotkań, gdzie odnawiają się i utrwalają (czasem: nawiązują) wzajemne kontakty bezpośrednie. Trzeba więc, żeby „był ruch” (Ehumark, 2002, s. 67; Gorman, 2000, s. 44; Maxwell, 2006, s. 77-78, 81; Robertson, 2005, s. 2).

W tym celu muszą być jednak zapewnione stosowne warunki. Oferta usługowa oraz odpowiednia aranżacja tej przestrzeni (miejsce do przebywania, oferta prasy bieżącej, automaty z kawą), aż utrwali się przeświadczenie, że to istotnie jest dobre miejsce dla spotkań i wymiany opinii oraz lokalnych treści. Czemu może i powinna sprzyjać prowspólnotowa i prointegracyjna postawa pracowników biblioteki – skuteczniejsza, jeżeli wywodzą się z tej samej lokalnej wspólnoty.

A poza tym charakter prointegracyjny mają wszystkie programy ponadusługowe, więc organizowane przez biblioteki formy zbiorowe, zespołowe lub ekspozycyjne: poznawcze, edukacyjne, intelektualne bądź rozrywkowe – wykorzystujące Internet albo nie – i nawet nie tylko te, które są p r z e d -

m i o t o w o związane z lokalną wspólnotą. Czynnikiem wiążącym i scalającym zbiorowości jest bowiem już sam u d z i a ł w przedsięwzięciach grupowych (forma współdziałania i współobecności) zarówno w imprezach otwartych, dla każdego, jak i dla osób odpowiednio zainteresowanych (Bobiński, 2007, s. 104; McCook, 2004, s. 183, 192; Robertson, 2005, s. 4, 29, 42).

W wielu krajach lokalne biblioteki publiczne rozbudowują tę ofertę i różnicują, adresując już to do dzieci bądź do młodzieży albo do innych kategorii użytkowników. Są nawet programy, nastawione specjalnie na wzmacnianie relacji rodzinnych i międzyrodzinnych, więc sublokalnych (Bartholdy, 2002, s. 23; Robertson, 2005, s. 46).

Model biblioteki, oferującej takie usługi oraz taki program, może z czasem stać się układem odniesienia, filtrującym (oswajającym) późniejsze praktyki w korzystaniu z innych bibliotek. Ogólne podobieństwa w funkcjonowaniu wszystkich bibliotek, mogą następnie wzmacniać poczucie stabilności (zatem również bezpieczeństwa), które generuje się z kontynuacji znanych sobie zachowań komunikacyjno-bibliotecznych.

Bardziej ograniczona – chociaż mimo to ważna – jest lokalno-wspólnotowa, integracyjna rola bibliotek s z k ó ł p o d s t a w o w y c h, adekwatna do takiej roli samych szkół, jako jej uzupełnienie. A udział szkół podstawowych w życiu wspólnot lokalnych polega przede wszystkim na ofercie edukacyjnej w miejscu zamieszkania, bo to umożliwia dorastanie w środowisku własnym, w szczególnie doniosłym okresie rozwoju osobniczego: kiedy mianowicie kształtuje się i wzbogaca w sposób trwały świadomość indywidualna.

Dla środowiskowej integracji najważniejsze jest, że miejscowa edukacja zbiorowa narzuca, siłą rzeczy, wzajemne kontakty, a obejmuje wszystkich członków lokalnej wspólnoty w wieku szkolnym. Tworzy się w ten sposób lokalna mikrozbiorowość, o cechach i prawidłowościach małej grupy, z własnym systemem wartości i znaczną trwałością zewnętrznych związków. Tam, gdzie ewentualnie nastąpi wdrożenie koncepcji „edukacji mieszanej” – indywidualnej, klasowej i makroklasowej (Drzewiecki, 2001, s. 37) – integracja może być szersza niż w tradycyjnych ramach szkolnych klas. Zaś programowe wsparcie nauki szkolnej przez zewnętrzną edukację „równoległą”, w lokalnych jednostkach kultury (Drzewiecki, 2001, s. 28), powinno przyczynić się do silniejszego zespolenia środowiskowego.

W takich ogólnych ramach, biblioteka szkoły podstawowej wspiera grupową współpracę uczniów i w ten sposób wspomaga procesy integracyjne. Oferując program usługowy oraz ponadusługowy (w ogólnym profilu podobny do oferty bibliotek publicznych, jednak bardziej dostosowany do publiczności uczniowskiej), może być w tej integracyjnej roli skuteczniejsza niż sama szkoła, jest bowiem mniej sformalizowana i słabiej ustrukturalizowana, niż szkolna klasa (Evarts, 2007, s. 413). A ewentualne, prognozowane wydłużenie pozalekcyjnej pracy szkoły do godzin wieczornych, może stworzyć bibliotekom szkolnym nowe możliwości w tym zakresie (Drzewiecki, 2005, s. 121).

Istnieją przeświadczenia, że to właśnie biblioteki szkolne – jeżeli przyjazne – mogą przełamać wyobcowanie i postawy izolacyjne, ułatwiając międzyuczniowską integrację i sytuując się w świadomości jako strefa bezpieczna (Bush, 2007, s. 417; Evarts, 2007, s. 412-413). Jeżeli akceptowana, może z czasem stać się modelowym wyobrażeniem k a ż d e j biblioteki, jako (właśnie) strefy przyjaznej oraz bezpiecznej. To byłby – pośrednio – symbol bezpiecznego środowiska lokalnego.

Środowiskowe powiązania innych bibliotek są zróżnicowane i znacznie mniej intensywne. Różny bowiem jest charakter środowisk oraz ich wewnętrzna spójność.

Adresatami ofert dużych bibliotek: publicznych, pedagogicznych oraz głównych uczelnianych – są środowiska otwarte bądź celowe (umowne). Jedne i drugie są słabo zespolone i kiepsko skonkretyzowane, a w tym ujęciu każde z nich łączy tylko podobieństwo korzystania z tej samej biblioteki.

Natomiast możliwe, że każda z tych bibliotek jest przez własną publiczność postrzegana jako instytucja znajoma (ewentualnie podobna do biblioteki lokalnej); to sprzyja poczuciu stabilizacji. Jej odpowiednio zróżnicowana oferta może być (bodaj częściowo) zbliżona do oczekiwań i do umiejętności użytkowników oraz odbiorczych (Smith, 2006, s. 137-138), a to z kolei składa się na ogólniejsze wrażenie bezpieczeństwa. Poza tym publiczne użytkowanie bibliotek, więc obecność wśród innych użytkowników, może częściowo zredukować ewentualne poczucie wyobcowania, izolacji (Maxwell, 2006, s. 78, 81); tego nie zapewnia jednak zdalne korzystanie z bibliotek.

Ulegające rozluźnieniu bądź nawet zatarciu związku z własnymi środowiskami lokalnymi, są zwykle kompensowane relacjami w ramach innych zbiorowości, mianowicie umownych albo celowych: edukacyjnych, zawodowych, towarzyskich, lub podobnych – zawsze doraźnych (Turowski, 2001, s. 108). To są zbiorowości nastawione na realizację zamierzeń, dla których powstały i z których bierze się akces. Integrują się wokół tych celów, umożliwiają identyfikację tożsamości, sprzyjają więc stabilizacji i poczuciu ładu oraz bezpieczeństwa. Nie mają jednak charakteru naturalnego, toteż konstytuują się trudniej, są krótkotrwałe i zwykle ograniczone w swojej mocy sprawczej. Biblioteczne działania na rzecz wspólnot celowych odnoszą się przede wszystkim do zbiorowości edukacyjnych: uczniowskich (w szkołach ponadpodstawowych) oraz studenckich.

W odniesieniu do zbiorowości uczniowskich, funkcjonują gimnazja oraz licea, a także biblioteki tych szkół. To są właśnie zbiorowości celowe, edukacyjne – ponadlokalne: relacje lokalne stanowią w ich integracji przeszkodę. Konstytuują się w oparciu o sformalizowane środowiska swoich szkół, bez naturalnych korzeni, natomiast ma to miejsce w szczególnie ważnym okresie indywidulanego rozwoju: kiedy kształtuje się myślenie kreatywne.

Zespolenie tych wspólnot jest niepełne, płytkie i krótkotrwałe. Ale nawet w takiej postaci ma duże znaczenie, stwarzając szansę stabilizacji – przez ograniczenie niepokojów i powstrzymanie rozpadu tożsamości, co następuje z powodu zamazywania się dotychczasowych, naturalnych relacji lokalnych. Powinności bibliotek szkół ponadpodstawowych i formy działania na rzecz środowiskowej integracji, są w zasadzie takie same, jak bibliotek w szkołach podstawowych, natomiast wyraźnie niższa jest skuteczność.

Z kolei na rzecz celowej, edukacyjnej zbiorowości studenckiej, funkcjonują biblioteki akademickie, ale działalność ściśle środowiskowa, integracyjna i stabilizacyjna, jest realna tylko w bibliotekach mniejszych: głównych w uczelniach niewielkich oraz w bibliotekach wydziałowych i na kampusach (zwykle międzywydziałowych), a czasem też (jeżeli są sprawne) – w bibliotekach instytutowych. Im mniejsza jest zbiorowość, do której adresuje się ofertę, tym większa szansa na skuteczne oddziaływanie integracyjne, a więc i na stabilizację tej zbiorowości – w sumie jednak na czas stosunkowo krótki oraz przeważnie kosztem związków każdego, z jego środowiskiem

lokalnym (Hansen i Modro, 2006, s. 48; Helmstuttler, 2006, s. 76; *Sowremiennaja...*, 2005, s. 67, 79).

Po stronie bibliotek, głównym czynnikiem integrującym te zbiorowości jest oferta, wspierająca studiowanie, naukę oraz refleksję. Oferta – w postaci zasobów własnych, dostępu do zasobów cudzych oraz odpowiedniej bazy, umożliwiającej dogodne korzystanie na miejscu (usługi zdalne nie integrują) i pośród innych korzystających. To, jak też ograniczona formalizacja i rozmyte skutki uczelnianych układów strukturalnych (kierunki, lata studiów), sprzyja scalaniu wspólnot ponad podziałami oraz poczuciu (wprawdzie krótkotrwałej) stabilizacji, rekompensującej częściową utratę związków (bliskości) ze środowiskami lokalnymi (Kolberg, 2006, s. 45; Levy, 2005, s. 32; McKinstry, 2005, s. 138; *Sowremiennaja...*, 2005, s. 48).

Ale potrzeba czegoś więcej, mianowicie wdrożenia w bibliotekach akademickich odpowiednio zaprojektowanego programu ponadusługowego. Konieczne jest również takie uaktywnienie bibliotek na uczelniach, żeby stały się instytucjami rzeczywiście środowiskowymi i wykreowały się na środowiskowe przestrzenie publiczne – w szczególności na kampusach. Co powtarza się w rejestrze postulatów, natomiast w praktyce: o wiele rzadziej.

PUBLIKACJE WYKORZYSTANE

- Ang, Conny (1999). The role of public libraries in the media society. In: *International network of public libraries*. Vol. 6. Lanham: The Scarecrow Press, pp. 1-67.
- Bagrowa, Irina (2004). *Nacjonalnyje biblioteki i problemy razwitja bibliotecznowo diela w konce XX – naczale XXI wieka*. Moskwa: Paszkow Dom.
- Bartholdy, Jorgen (2002). Skanderborg library. In: *Nordic public libraries*. Kobenhavn: Danish National Library Authority, pp. 22-25.
- Bauman, Zygmunt (2000). *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika*. Warszawa: PIW.
- Bełkot, Andrzej (2007). Nowe formy ludyczności w procesie przemian kulturowych. W: *Czyj umysł? Krytyczne podejście do problemu podmiotowości*. Poznań: Wydaw. Naukowe UAM, s. 73-82.
- Bobinski, George (2007). *Libraries and librarianship. Sixty years of challenge and change*. Lanham: The Scarecrow Press.
- Bush, Gail (2007). Safe haven: libraries as safe haven for teens. In: *Toward a 21 st century school library media program*. Lanham: The Scarecrow Press, pp. 416-419.
- Drzewiecki, Marcin (2001). *Biblioteka i informacja w środowisku współczesnej szkoły*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Drzewiecki, Marcin (2005). *Edukacja biblioteczna i informacyjna w polskich szkołach*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Ehumark, Agneta (2002). Tensta library. In: *Nordic public libraries*. Kobenhavn: Danish National Library Authority, pp. 66-69.
- Evarts, Lynn (2007). The school library as sanctuary. In: *Toward a 21 st century school library media program*. Lanham: The Scarecrow Press, pp. 412-415.
- Gorman, Michael (2000). *Our enduring values*. Chicago: ALA.
- Griffin, Em (2003). *Podstawy komunikacji społecznej*. Gdańsk: Gdańskie Wydaw. Psychologiczne.
- Hansen, Mary Anne; Modro, William M. (2006). Reference services. In: *New librarian, new job*. Lanham: The Scarecrow Press, pp. 41-52.
- Helmstuttler, Brenna (2006). Liaison services. In: *New librarian, new job*. Lanham: The Scarecrow Press, pp. 74-80.
- Holberg, John E. (2006). Rational reference: a challenge to the reference fortress. In: *An introduction to reference service in academic libraries*. Binghamton: The Haworth Information Press, pp. 39-47.
- Jacher, Władysław (2007). Cyberprzestrzeń a więzi społeczne. W: *Społeczeństwo informacyjne*. Dąbrowa Górnicza: Wyższa Szkoła Biznesu, s. 13-22.

- Kantor, Ryszard (2002). Teoretyczne i praktyczne podstawy kulturotwórczej działalności w zbiorowościach lokalnych. *Małopolska*, T. IV, s. 9-15.
- Kawiecka, Ewa (2007). Lokalna tożsamość w globalnym świecie – antropologia wobec wyzwań współczesności. W: *Czyj umysł? Krytyczne podejście do problemu podmiotowości*. Poznań: Wydaw. Naukowe UAM, s. 63-71.
- Krzysztofek, Kazimierz (2006). Społeczeństwo w dobie Internetu: refleksyjne czy algorytmiczne? W: *Re: Internet – społeczne aspekty medium. Polskie konteksty i interpretacje*. Warszawa: Wydaw. Akademickie i Profesjonalne, s. 19-41.
- Kudriawcew, Władimir (2006). *Swoboda słowa*. Moskwa: Nauka.
- Kulas, Piotr (2007). Wolność w społeczeństwie informacyjnym. W: *Społeczeństwo informacyjne*. Dąbrowa Górnicza: Wyższa Szkoła Biznesu, s. 49-60.
- Kuźnicki, Leszek (2004). Polska w obliczu wyzwań przyszłości. W: *Polska w obliczu wyzwań przyszłości*. Warszawa: Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus”, s. 16-36.
- Landow, George P. (2006). *Hypertext 3.0*. Ed. 3. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Levy, Philippa (2005). Pedagogy in a changing environment. In: *Developing the new learning environment. The changing role of the academic library*. London: Facet Publishing, pp. 24-48.
- Mamzer, Hanna (2007). Zmiana jako wartość a sens obietnicy. W: *Czyj umysł? Krytyczne podejście do problemu podmiotowości*. Poznań: Wydaw. Naukowe UAM, s. 81-100.
- Materska, Katarzyna (2007). *Informacja w organizacjach społeczeństwa wiedzy*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Maxwell, Nancy Kalikow (2006). *Sacred stacks*. Chicago: ALA.
- McKinstry, Jill (2005). Collaborating to create the right space for the right time. In: *Libraries within their institutions: creative collaboration*. Binghamton: The Haworth Information Press, pp. 137-146.
- McCook, Kathleen de la Pena (2004). *Introduction to public librarianship*. New York: Neal-Schuman Publishers Inc.
- Miller, Ellen G.; Fisher, Patricia H. (2007). *Library board strategic guide. Going to the next level*. Lanham: The Scarecrow Press, Inc.
- Newsom, Doug (2007). *Bridging the gaps in global communication*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Robertson, Deborah A. (2005). *Cultural programming for libraries. Linking libraries, communities and culture*. Chicago: ALA.
- Sharing, privacy and trust in our networked world* [online] (2007). OCLC. Online Computer Library Center, Inc.; [dostęp: 4.11.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.oclc/reports/sparing>>
- Słownik terminologii medialnej* (2006). Kraków: Universitas.
- Smith, Paula L. (2006). The diverse librarian. In: *An introduction to reference service in academic libraries*. Binghamton: The Haworth Information Press, pp. 137-140.
- Sowremiennaja uniwersitetskaja biblioteka* (2005). Moskwa: „Logos”.
- Szczepański, Marek S. (2004). *Społeczności lokalne i regionalne a ład kontynentalny i globalny* [online]; [dostęp: 27.10.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.jezyk-polski.pl/pts/mszczepanski/htm>>
- Szczepański, Marek S. (2006). *Tożsamość regionalna i lokalizm* [online]. Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. Agro info. Fundacja Fundusz Współpracy; [dostęp: 27.10.2007]. Dostępny w World Wide Web: <www.agro-info.org.pl/files/?id_plik=1445>
- Thompson, John B. (2001). *Media i nowoczesność. Społeczna teoria mediów*. Wrocław: Wydaw. ASTRUM.
- Turowski, Jan (2001). *Socjologia. Małe struktury społeczne*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Turowski, Jan (2000). *Socjologia. Wielkie struktury społeczne*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Urban, Olga (2007). Socjologiczne koncepcje podmiotowości jednostki – ich epistemologiczny kontekst. W: *Czyj umysł? Krytyczne podejście do problemu podmiotowości*. Poznań: Wydaw. Naukowe UAM, s. 45-62.
- Wódz, Kazimiera (2003). Komunikacja międzykulturowa w kontekście integracji europejskiej. W: *Funkcje komunikacji społecznej*. Dąbrowa Górnicza: Wyższa Szkoła Biznesu, s. 17-27.

Zając, Jan Mateusz (2006). Zapośredniczone kontakty społeczne w sytuacjach zadaniowych. W: *Re: internet – społeczne aspekty medium. Polskie konteksty i interpretacje*. Warszawa: Wydaw. Akademickie i Profesjonalne, s. 153-175.

JACEK WOJCIECHOWSKI

Institute of Information and Library Science
Jagiellonian University
e-mail: jwck@wp.pl

LIBRARIES IN THE PROCESS OF COMMUNITY INTEGRATION

KEYWORDS: University libraries. Public libraries. School libraries. Community integration. Local public communication. Global public communication. Glocal public communication.

ABSTRACT: Local communities with their members closely related to each other become the source of individual values and identities on the condition they are well integrated. Their integration is enabled, among else, with various programs implemented by local public and elementary school libraries. Their disintegration results from the migration and transmission of local content, in particular via Internet. If the content is assimilated locally, it leads to the process of glocalization which supports the stabilization and feeling of security. This phenomenon involves the library mediation. Local communities are replaced with task communities, including educational ones, characterized with lower integration level and shorter integration time, but nevertheless producing the feeling of stabilization. This process is further mediated by the libraries of secondary schools and universities.

Artykuł wpłynął do redakcji 17 stycznia 2008 r.

BARBARA SZCZEPAŃSKA

Kancelaria prawna Lovells H. Seisler sp. komandytowa
e-mail: barbara.szczepanska@lovells.com

CZASOPISMA OPEN ACCESS. RELACJE – WYDAWCA – AUTOR – CZYTELNIK¹

Barbara Szczepańska ukończyła bibliotekoznawstwo i informację naukową na UMCS w Lublinie, studia podyplomowe z zakresu prawa autorskiego, wydawniczego i prasowego w Międzyuczelnianym Instytucie Wynałazczości i Ochrony Własności Intelktualnej UJ oraz studia podyplomowe komunikacji społecznej i mediów w Instytucie Badań Literackich PAN. W l. 1996-1999 r. pracowała w BG Akademii Rolniczej w Lublinie; w l. 1999-2000 prowadziła bibliotekę kancelarii prawnej CMS Cameron McKenna w Warszawie. Od 2001 r. kieruje biblioteką i zasobami informacyjnymi w kancelarii prawnej Lovells. Przez rok pracowała również w bibliotece Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w Luksemburgu. Jest członkiem zarządu Komisji Wydawnictw Elektronicznych SBP oraz redaktorem serwisu EBIB i serii „Materiały konferencyjne EBIB”, członkiem IFLA Copyright

and Other Legal Matters Committee i EBLIDA Copyright Expert Group. W imieniu SBP opiniuje projekty nowelizacji ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Jest autorką publikacji na temat prawa autorskiego, m.in. Copyright in Poland. Overview. W: *Newspapers in Central and Eastern Europe*. Ed. by Hartmut Walravens (IFLA Publications no. 110 (2005), Digital Rights Management – czy jest się czego obawiać? W: *Gazety, zasoby, opracowanie, ochrona, digitalizacja, promocja/informacja* (2006). Biblioteki Cyfrowe. Opinia i komentarz dla MNiI do dokumentu i2010 Digital Libraries COM (2005) 465, Brussels 30.09.2005. *Biuletyn EBIB* (2005), oraz tłumaczenia podręcznika *eIFL-IP Rzecznictwo w sprawie dostępu do wiedzy: prawo autorskie a biblioteki* (2007).

SŁOWA KLUCZOWE: Prawo autorskie. Czasopisma elektroniczne. Licencje. Udostępnianie dzieł. Common Creative. Open Access. Polska.

ABSTRAKT: Artykuł przedstawia czasopisma Open Access pod kątem relacji wydawca – autor – czytelnik. Analizie poddano warunki gromadzenia i udostępniania artykułów w czasopismach Open Access. Wyróżniono sześć modeli publikacji czasopism OA: Pełny OA, Opóźniony OA, Krótkoterminowy OA, OA do wybranych treści, Częściowy OA i Zdublowany OA. Wskazano pewne prawidłowości rysujące się w wyznaczaniu relacji między wydawcami a autorami i czytelnikami. Zwrócono uwagę na tradycyjne podejście do kwestii praw autorskich u polskich wydawców oraz najczęstsze w przypadku polskich e-czasopism stosowanie modelu zdublowanego OA.

Każda z ważniejszych definicji Open Access stanowi, iż autorzy i właściciele praw autorskich dają wszystkim użytkownikom darmowe, nieodwołalne, bez ograniczeń geograficznych i trwałe (*free, irrevocable, worldwide, perpetual*) prawo dostępu do dzieła i licencję na kopiowanie, wykorzystanie,

¹ Artykuł jest skróconą i zmienioną wersją referatu wygłoszonego na IV Ogólnopolskiej Konferencji EBIB „Internet w bibliotekach Open Access”, Toruń 7-8 grudnia 2007 r.

rozpowszechnianie, przetwarzanie i publiczne odtwarzanie oraz do tworzenia i rozpowszechniania dzieł zależnych na wszelkich nośnikach cyfrowych, dla wszelkiego rodzaju odpowiedzialnego użycia², z zachowaniem atrybucji autorskich – w znaczeniu podanie nazwiska autora³. Użytkownicy powinni mieć prawo do wykonania niewielkiej liczby kopii dla własnego użytku. Jak zatem widać, na gruncie tych definicji użytkownik otrzymuje dość szerokie uprawnienia do korzystania z dzieła, co dla wielu właścicieli praw autorskich jest nieakceptowalnym naruszeniem ich monopolu na rozporządzanie publikacją. Celowo użyty został termin właścicieli praw autorskich, który jest szerszy w stosunku do terminu autorzy i obejmuje również wydawców.

CZASOPISMA OPEN ACCESS

Niektórzy z nas przywykli uważać, że Open Access oznacza całkowicie wolny dostęp do wszystkich treści. Jak się jednak okazuje, nie zawsze czasopismo, które przez wydawcę uważane jest za czasopismo udostępnianie w modelu OA, jest całkowicie „uwolnione”. Darmowe udostępnienie tekstu przez wydawcę obarczone zostało zwykle pewnymi ograniczeniami czy warunkami. Poniżej zaprezentowane będą rozwiązania stosowane w tym zakresie przez różnych wydawców (Nahotko, 2007, s. 98-101).

PEŁNY OPEN ACCESS (*Free Open Access*)

1. Czasopisma oferujące bezpłatny dostęp do wszystkich artykułów, licencjonujące dostęp w formie minimalnej, na przykład stosując licencje CC. Takie rozwiązanie stosuje w swoich czasopismach Public Library of Science (PLoS – <http://www.plos.org/journals/index.php>)⁴. Licencja udzielona przez wydawcę zezwala na nieograniczone wykorzystanie, rozpowszechnianie i reprodukcję pod warunkiem właściwego cytowania, czyli podania źródła. Licencja zezwala również na tworzenie dzieł zależnych i komercyjne wykorzystanie artykułów. *De facto* jest to licencja CC *Uznanie autorstwa*. Autorzy przekazując artykuł do publikacji muszą wyrazić zgodę na udostępnianie ich tekstu na tych warunkach.

Polskim odpowiednikiem czasopisma udostępniającego treści w pełnym OA jest półrocznik „Kultura i historia” (<http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl>) wydawany przez Instytut Kulturoznawstwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Wydawca udziela licencji CC *Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne*.

² Odpowiedzialne użycie (*lawful purpose*) powinno być rozumiane jako działanie zgodne z literą prawa i w dobrej wierze, nie naruszające interesów autora.

³ Zob. *Budapest Open Access Initiative* [online]; [dostęp 26.07.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.soros.org/openaccess/>>; *Bethesda Statement on Open Access Publishing* [online]; [dostęp 26.07.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/2006/73/suber.php>>; *Deklaracja Berlińska w sprawie otwartego dostępu do wiedzy w naukach ścisłych i humanistyce* [online]; [dostęp 26.07.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/deklaracja.php>>; *Stanowisko IFLA w sprawie Open Access* [online]; [dostęp 26.07.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/ifla.php>>.

⁴ PLoS to amerykańska organizacja non profit, założona w 2002 r. przez naukowców i badaczy. Jej celem jest propagowanie wolnego dostępu do wysokiej jakości wyników badań. Od 2003 r. wydaje własne czasopisma na zasadach Open Access, stosując licencje Creative Commons.

2. Czasopisma Free Access, udostępniające treści bezpłatnie, stosujące różne zasady licencjonowania, ale nie posiłkujące się CC, np. „The Public-Access Computer Systems Review” („PACS Review” – <http://epress.lib.uh.edu/pr/pacsrev.html>). Czasopismo ukazywało się w latach 1990-2000 (w 2000 r. opublikowano ostatnie teksty z 1998 r.). Redakcja zezwalała na kopiowanie artykułów w celach edukacyjnych nienastawionych na zysk, wykonywanych w akademickich centrach komputerowych, bibliotekach i przez indywidualnych naukowców. Każde komercyjne wykorzystanie artykułu wymaga zgody wydawcy. Autorzy udzielili licencji niewyłącznej na publikację swoich tekstów w czasopiśmie, a także na ich przyszłe wykorzystanie. Pozostawiono im prawo do ponownej publikacji swojego tekstu w innym źródle, pod warunkiem zamieszczenia informacji o miejscu publikacji pierwodruku.

Do tej kategorii zaliczyć można polskie recenzowane czasopismo naukowe „Electronic Journal of Polish Agricultural Universities” (EJPAU – <http://www.ejpau.media.pl>). Nie nakłada ono żadnych ograniczeń na wykorzystanie tekstu (można domniemywać, że zakłada stosowanie ogólnie przyjętych zasad w tym zakresie). Przyjęcie tekstu do druku uwarunkowane jest przeniesieniem praw autorskich na wydawcę. Przykładem tego rozwiązania są czasopisma wydawane przez Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin „Plant Breeding and Seed Science” oraz „Rośliny Oleiste” (http://www.ihar.edu.pl/biblioteka/jak_zamawiac.php), które są dostępne online, ale korzystanie z nich wymaga uzyskania (nieodpłatnie) hasła i każdorazowego logowania się, co ma na celu kontrolę użytkowników.

OPÓŹNIONY OPEN ACCESS (*Embargoed Open Access*)

Czasopisma udostępniane w ten sposób mają zwykle odpowiednik papierowy, a dostęp elektroniczny jest komplementarny. Dlatego też dostęp do pełnych treści oferowanych online możliwy jest po upływie określonego okresu czasu (embargo). Zdarzyć się może, że niektóre teksty z ostatnich numerów są również dostępne online, ale są to pojedyncze artykuły. Embargo może trwać rok lub kilka lat. I tak czasopismo „Learned Publishing” (<http://www.ingentaconnect.com/content/alpsp/lp>) udostępnia swoje treści w trybie rocznym, po zakończeniu roku kalendarzowego. Pełne teksty dostępne są od 1997 r. do numeru 1 z 2007 r. Od 2008 r. wydawca stosuje tzw. rolling embargo, które otworzyło dostęp do treści starszych niż 12 miesięcy.

„Polish Journal of Environmental Science” (<http://www.pjoes.com>) udostępnia pełne teksty od 2004 r. Wydawnictwo Almamedia, wydawca takich tytułów, jak: „Onkologia Polska”, „Pediatria Współczesna” czy „Polski Przegląd Kardiologiczny”, stosuje zasadę rolling embargo, „uwalniając” artykuły starsze niż pół roku. Wydawca nabywa na zasadzie wyłączności ogół praw do przesłanych prac (w tym prawo do wydania drukiem, na nośnikach elektronicznych – CD i innych oraz w Internecie). Bez zgody wydawcy dopuszcza się jedynie publikowanie streszczeń.

Czasopisma udostępniane w modelu opóźnionego OA stosują tradycyjne rozwiązania praw autorskich. Autorzy podpisują z wydawcą umowę licencyjną, udzielając wydawcy licencji wyłącznej. „Learned Publishing” zezwala autorom na wykorzystanie preprintu w repozytoriach instytucjonalnych i otwartych bazach preprintów.

KRÓTKOTERMINOWY OPEN ACCESS

Czasopisma działające w tym modelu udostępniają teksty zaraz po ich opublikowaniu, na krótki jednak czas. Przykładem takiego modelu jest serwis IOP Select (Collected Articles from Institut of Physics – <http://www.iop.org/Select/>), w którym prezentowane są pełne teksty wybranych artykułów. Kryterium selekcji jest nowość, znaczenie oraz wpływ tych tekstów na przyszłe badania. Artykuły udostępniane są pod pewnymi warunkami. Przede wszystkim w celach badawczych, w tym dla badań prywatnych, można kopiować, rozpowszechniać i udostępniać innym rozsądną liczbę (*reasonable amounts*) artykułów. Zabronione jest systematyczne przesyłanie plików (*systematic downloading of files is prohibited*).

OPEN ACCESS DO WYBRANYCH TREŚCI

W modelu tym to wydawca decyduje, które części numeru są udostępniane bezpłatnie. Zwykle są to mniej atrakcyjne działy, jak recenzje, noty od redakcji, itp. Artykuły są „uwalniane” po upływie określonego czasu. Przykładem tego rozwiązania jest czasopismo „College and Research Libraries” (<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/crljournal/collegeresearch.cfm>), którego wydawcą jest American Library Association. Z bieżących numerów udostępnia on tylko recenzje książek, a pełne teksty artykułów od roku poprzedniego (obecnie – 2007). Autorzy udzielają ALA licencji niewyłącznej, ale proszeni są o niepublikowanie artykułu w innym miejscu przed jego publikacją w CRL.

Podobna polityka stosowana jest w polskim czasopiśmie „Bliski Wschód” (http://www.swps.edu.pl/new_www/neareast/bw1_1115204665/_1115204668). Redakcja sama decyduje, które teksty z bieżącego i archiwalnych numerów będą dostępne w pełnej wersji.

CZĘŚCIOWY OPEN ACCESS

Podobnie jak w poprzednim modelu, niektóre części numeru są udostępniane nieodpłatnie, z tym, że są to zwykle zasadnicze części publikacji, czyli artykuły prezentujące wyniki badań naukowych. Taka zasada stosowana jest w czasopiśmie „Breast Cancer Research” <http://breast-cancer-research.com/>, w którym za opłatą udostępniane są recenzje, raporty, komentarze, czyli te części, których publikacja nie jest opłacana przez autorów bądź ich jednostki macierzyste. BioMed Central⁵, wydawca Breast Cancer Research, podpisuje z autorami umowę licencyjną wzorowaną na licencji CC *Uznanie autorstwa*.

⁵ BioMed Central (<http://www.biomedcentral.com/>) to komercyjny wydawca, który wydaje 183 recenzowanych czasopism Open Access z zakresu biologii i medycyny. Czasopisma są dostępne tylko w formie elektronicznej. Za opublikowanie artykułu w jednym z czasopism wydawanych przez BioMed Central płaci autor.

ZDUBLOWANY OPEN ACCESS

Wersja papierowa czasopisma jest sprzedawana w prenumeracie, a wersja elektroniczna jest dostępna od razu za darmo. W ten sposób udostępniany jest „The Journal of Postgraduate Medicine” (<http://www.jpgmonline.com>). Wydawca daje czytelnikom darmowe, nieodwołalne, szerokie, trwałe prawo dostępu do artykułów i udziela licencji na kopiowanie, wykorzystanie, rozpowszechnianie, przetwarzanie i publiczne odtwarzanie oraz na tworzenie dzieł zależnych na wszelkich nośnikach cyfrowych, pod warunkiem zachowania atrybucji autorskich. Wymagane jest poinformowanie właściciela praw autorskich o wykonaniu więcej niż jednej kopii fragmentu lub całości artykułu, bądź umieszczeniu go w intranecie, na stronie WWW czy też na innym nośniku elektronicznym.

Analogicznie „Polish Journal of Microbiology” udostępnia online pełne teksty artykułów zaraz po ukazaniu się wersji papierowej czasopisma. Nie stosuje żadnej formy licencjonowania. Autorzy przekazują swoje prawa autorskie wydawcy. Żadna część artykułu nie może być ponownie wykorzystana bez pisemnej zgody wydawcy. Na podobnych zasadach działa też czasopismo „Oceanologia” (<http://www.iopan.gda.pl/oceanologia>). Wydawca informuje autorów, że przesyłając artykuł do redakcji wyrażają tym samym zgodę na publikację pełnego tekstu w Internecie. Teksty zaś stają się własnością wydawcy.

WNIOSKI

Analizując informacje na temat zasad publikowania czasopism OA, zwrócić należy uwagę na pewne prawidłowości w relacjach wydawców z autorami i czytelnikami:

1. Relacja wydawca – czytelnik:

– zwykle zezwala się na nieograniczone wykorzystanie, rozpowszechnianie i reprodukcję artykułów, pod warunkiem właściwego cytowania, czyli podania źródła – często wykorzystując w tym celu licencję CC *Uznanie autorstwa*,

– najczęściej wykorzystanie tekstu musi mieć związek z prowadzonymi badaniami naukowymi bądź działalnością edukacyjną,

– zdarza się, że wydawca wprowadza ograniczenia dla komercyjnego wykorzystania tekstu bądź uzależnia komercyjne wykorzystanie od uzyskania zgody,

– ograniczeniu może być poddana ilość kopiowanego materiału.

2. Relacja wydawca – autor:

– zwykle zawierane są umowy licencyjne o charakterze niewyłącznym,

– zdarza się, że autor otrzymuje prawo do umieszczenia preprintu w repozytorium instytucjonalnym,

– jeśli czasopismo jest wydawane w formie papierowej i rozprowadzane w płatnej prenumeracie, wydawcy preferują umowę o przeniesienie praw autorskich.

U wydawców polskich zwraca uwagę tradycyjne podejście do kwestii praw autorskich. Przesyłając tekst do publikacji, autorzy przenoszą prawa autorskie na wydawcę. Oznacza to, że żadna część artykułu nie może być ponownie wykorzystana bez zgody wydawcy. Być może wynika to z faktu, że

większość polskich czasopism naukowych jest nadal publikowana (przyjmując terminologię z naszej klasyfikacji) w modelu zdublowanego Open Access, czyli takim, w którym wersja internetowa jest dodatkiem do wersji papierowej. Jak zostało wcześniej wspomniane, podobne rozwiązanie ma miejsce również w przypadku części czasopism publikowanych za granicą.

Zdarzają się jednakże wyjątki od tej reguły. Np. internetowe czasopismo „Diametros” (<http://www.diametros.iphils.uj.edu.pl/index.php?l=1&p=anr100&m=101>), wydawane przez Instytut Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego, publikuje artykuły w oparciu o umowę licencyjną niewyłączną. Autorzy mają prawo do ponownego wykorzystania swojego tekstu w innym wydawnictwie.

Warto jednak zaznaczyć, że o ile w relacjach z autorami wydawcy stosują dość twarde zasady, zebrane i prezentowane na stronach WWW, to co do zasad dla czytelników nie przygotowano żadnych wytycznych. Brak jest jakichkolwiek informacji na temat warunków, na jakich udostępnia się pełne teksty w Internecie. Po prostu w Internecie umieszczane są pełne teksty. Jednym z nielicznych przykładów czasopisma z instrukcją dla czytelników (autorów) są „Acta Paleontologia Polonica” (<http://www.app.pan.pl>)⁶.

Być może wydawcy sądzą, że teksty będą wykorzystywane zgodnie z ogólnymi zasadami prawa autorskiego. A może z góry zakładają, że nad Internetem zapanować się nie da i choć z tytułu umieszczania tam pełnych tekstów mogą ponosić pewne straty, to poważnym czasopismom naukowym wypada zaistnieć w światowym ruchu Open Access⁷.

PODSUMOWANIE

Nie ulega wątpliwości, że ugruntowana obecnie praktyka polegająca na przenoszeniu praw autorskich do tekstów z autorów na wydawców, będzie się marginalizowała pod wpływem ruchu Open Access. Jest to już widoczne za granicą, jak sądzę wkrótce rozpocznie się w Polsce. Warto też podkreślić, że wprowadzenie modelu publikowania opłaconego przez autora (jak to ma miejsce w przypadku części czasopism) nie wymaga przenoszenia praw autorskich na wydawcę. Rozwiązanie to daje autorom możliwość dysponowania własnym dziełem i redukuje do minimum problem praw autorskich. Co wię-

⁶ Zgodnie z instrukcją nie wymaga zgody wydawcy: przedruk fragmentu bądź całości oryginalnej pracy w innym formacie i wydawnictwie niebędący wykorzystaniem komercyjnym; wykorzystanie przez studentów ich tekstów w celach edukacyjnych; wykorzystanie przez studentów tekstów innych autorów dla potrzeb ich prac magisterskich; reprodukcja (*reproduction*) i ponowne wydanie (*republication*) abstraktów oraz wykonanie 5 egzemplarzy fotokopii na użytek prywatny. Instytucje naukowe i oświatowe mają prawo do wykonywania wielu kopii dla potrzeb edukacyjnych, ale kopie te powinny być sporządzane na sprzeczanie należącym do tej instytucji.

⁷ Takie uzasadnienie tworzenia wersji elektronicznej czasopisma znajduje się na stronie Acta Scientiarum Polonorum Technologia Alimentaria: Usage statistics for this site, both for visits and (much more important) downloads of articles or their abstracts also indicates the extend popularity of our journal. The recognition of our Journal abroad is confirmed by increasing number of downloads by users from other countries. Since our last Letter to Authors (covering the whole 2006 year) there were monthly on average: 5820 visits, 1940 downloads of full texts and 1620 downloads of abstracts. Only 21% of all downloads are made by Polish users, the rest of them are conducted abroad, totally in 51 countries (in that c. 62% in USA). It means that papers presented in Acta Scientiarum Polonorum Technologia Alimentaria have being read in so many countries. It is connected directly with covering of our site by many outstanding scientific databases and on computer servers of leading universities both in Europe and in USA. It also shown users' interest in problems presented in our Journal. This fact can influence significantly on the increase of citation of your articles by foreign authors in their papers, published also in other leading journals.

cej zastosowanie licencji w rodzaju Creative Commons „rozmiekcza” istniejący system licencjonowania treści. Stosowanie licencji CC *Użycie autorstwa* (bądź jej modyfikacji w postaci umowy licencyjnej niewyłącznej o podobnym znaczeniu) zdecydowanie ogranicza liczbę możliwych niezgodnych z prawem wykorzystania dzieła. Mając powyższe na uwadze, można pozwolić sobie na przypuszczenie, że tak dziś trudny do rozwiązania problem prawa autorskiego może wkrótce przestać istnieć, przynajmniej w kontekście znacznej części czasopism naukowych wydawanych w modelu Open Access.

BIBLIOGRAFIA

- Bailey, W. Charles (2005). The spectrum of e-journal access policies: open to restricted access. Digital Library of Information Science and Technology [online]; [dostęp: 26.07.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.escholarlypub.com/digital-koans/2005/05/13/the-spectrum-of-e-journal-access-policies-open-to-restricted-access>>
- Hoorn, Esther (2005). Repositories, Copyright and Creative Commons for Scholarly Communication. *Ariadne* [online], issue 45; [dostęp: 26.07.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ariadne.ac.uk/issue45/hoorn/>>
- Hoorn, Esther; Graff, Maurits van der (2005). Towards a good practices of copyright in Open Access Journals. A study among authors of articles in Open Access journals [online]; [dostęp: 26.07.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.surffoundation.nl/smartsite.dws?ch=eng&id=5603>>
- Marcinek, Marzena (tłum.); Szczepańska, Barbara (tłum.) (2007). eIFL-IP Rzecznictwo w sprawie dostępu do wiedzy: prawo autorskie a biblioteki. [online]; [dostęp: 25.08.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=61553&from=publication&>>
- Nahotko, Marek (2007). *Naukowe czasopisma elektroniczne*. Warszawa: Wydaw. SBP 2007.
- Stanisławska-Kloc, Sybilla (2005). Prawo autorskie a biblioteka cyfrowa – opinia prawna sporządzona w ramach projektu KPBC finansowanego z Funduszy Strukturalnych UE. *Biuletyn EBIB* [online], nr 9; [dostęp: 20.08.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/70/stanislawaska-kloc.php>>
- Szczepańska, Barbara (2007). Zasady publikowania obiektów cyfrowych w repozytoriach europejskich. Zagadnienia prawnoautorskie. *Przegląd Biblioteczny*, nr 2, s. 193-220.

Barbara Szczepańska
 Lovells H. Seiser Law Office
 e-mail: barbara.szczepanska@lovells.com

OPEN ACCESS JOURNALS. PUBLISHER – AUTHOR – READER RELATIONSHIPS

KEYWORDS: Copyright. Electronic journals. Licensing. Access to works. Common Creative. Open Access (OA). Poland

ABSTRACT: The article includes a discussion of Open Access journals in view of publisher-author-reader relationships. Rules for publishing articles in Open Access journals are analyzed. Six models of publishing in Open Access journals are distinguished: Full OA, Delayed OA, Short-term OA, Selected Content OA, Partial OA and Duplicate OA. Patterns for relationships between publishers, authors and readers are presented. Attention is drawn to the traditional approach of Polish publishers to copyright issues and most common in the case of Polish e-journals model of duplicate OA.

Artykuł wpłynął do redakcji 9 stycznia 2008 r.

ARTUR JAZDON

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu

e-mail: jazar@amu.edu.pl

ZASTOSOWANIE OUTSOURCINGU W BIBLIOTEKACH POLSKICH SZKÓŁ WYŻSZYCH W ŚWIETLE BADAŃ ANKIETOWYCH

Dr Artur Jazdon, bibliotekoznawca, doktor nauk filologicznych w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej (Uniwersytet Wrocławski 1989). Starszy kustosz dyplomowany, od 1992 r. dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Wykładowca przedmiotów zawodowych w Instytucie Filologii Polskiej UAM oraz w Wyższej Szkole Umiejętności Społecznych w Poznaniu. Wiceprzewodniczący Rady Wykonawczej Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Wyższych w Polsce, członek ministerialnej Komisji Egzaminacyjnej dla kandydatów na bibliotekarzy i dokumentalistów dyplomowanych. Redaktor naczelny rocznika „Biblioteka”. Autor przeszło 100 publikacji z zakresu historii ruchu wydawniczego, drukarstwa i księgarstwa, finansowania nauki i bibliotek, organizacji i zarządzania bibliotekami, polityki kadrowej, komputeryzacji bibliotek i procesów bibliotecznych. Organizator wielu konferencji i redaktor materiałów pokonferencyjnych.

SŁOWA KLUCZOWE: Outsourcing. Zarządzanie strategiczne. Zarządzanie i organizacja. Biblioteki. Organizacja bibliotek. Usługi biblioteczne. Finanse bibliotek. Kadra biblioteczna.

ABSTRAKT: W artykule przedstawiono wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród polskich bibliotek szkół wyższych. Badanie wskazało skalę stosowania przez nie outsourcingu. Badano, w jakim zakresie jest on obecnie już stosowany, w jakich kierunkach badani widzą możliwości jego wdrożenia, jakie dostrzegają przeszkody w realizacji tych planów oraz osiągnięcia jakich rezultatów jego stosowania spodziewają się osiągnąć. Badanie wykazało, że jest on stosowany obecnie w ograniczonym zakresie, raczej sporadycznie dla rozwiązywania pojedynczych problemów, realizacji wybranych usług, natomiast nie jako element zarządzania strategicznego. Uderza brak oczekiwań organizatorów bibliotek dla szukania i stosowania rozwiązań outsourcingowych. Badanie wskazuje konieczność dalszej edukacji w tym zakresie zarówno obecnych pracowników bibliotek, jak i studentów studiów bibliotekoznawczych.

W ostatnich kilkunastu latach dokonały się istotne przeobrażenia w sposobie patrzenia na zarządzanie bibliotekami. Do bibliotekarstwa wprowadzono lub próbuje się wprowadzić wiele pojęć i rozwiązań, które na grunt instytucji non profit przenoszą z teorii i praktyki zarządzania rozwiązania wypracowane dla przedsiębiorstw produkcyjnych, handlowych, sfery usług bankowych itp.

Także w polskiej literaturze przedmiotu znajdujemy niemałą liczbę opracowań poświęconych tej tematyce (np. Głowacka, 2000; Huczek, 2003; Zybent, 2004; Sapa, 2005; Sidor, 2005; Wojciechowska, 2006). Na tym tle problem zastosowania outsourcingu w bibliotekach wydaje się zagadnieniem słabo rozpoznanym. W artykule *Outsourcing w bibliotece* (Jazdon, 2006) przedstawione zostały – w większości o końcowym pozytywnym wydźwięku – doświadczenia wybranych bibliotek świata w jego zastosowaniu. Wskazało to na potrzebę przeprowadzenia w polskich bibliotekach szkół wyższych badań ankietowych, których celem było zbadanie wybranych aspektów zagadnienia. Interesujące wydawało się przede wszystkim określenie, w jakim stopniu biblioteki te stosują już działania outsourcingowe lub planują je wdrażać, w jakim zakresie widzą możliwość jego stosowania w kluczowych obszarach funkcjonowania, jakie przeszkody w jego stosowaniu widzą i uzyskania jakich ewentualnych korzyści spodziewają się z jego wdrożenia zarządzający bibliotekami. Równocześnie badanie wskazać miało, w jakim zakresie problem ten jest w ogóle rozpoznawany, a stosowanie outsourcingu w pełni świadome, traktowane jako ważny element zarządzania strategicznego, a na ile stosujemy go incydentalnie. Dlatego też przeprowadzenie ankiety zostało poprzedzone tylko krótkim listem wyjaśniającym cel badania. Nie komentowano natomiast używanych w ankiecie pojęć czy stawianych pytań. W pytaniu dotyczącym zakresu stosowania outsourcingu świadomie pominięto, wśród wyartykułowanych, pewne obszary praktycznych działań, które – jak rozpoznano uprzednio – w formie zleceń zewnętrznych są już realizowane. Miało to pozwolić na zbadanie, w jakim zakresie analizowane biblioteki samodzielnie je wskazują. Zakładano bowiem, że outsourcing nie jest często stosowany właśnie z uwagi na to, iż jako zjawisko nowe na gruncie bibliotekarskim nie jest dostatecznie rozpoznane lub też, że pewne działania outsourcingowe są realizowane, ale bez świadomości, iż do takowych należą. Wyniki badania zdają się to założenie w niemałej części potwierdzać.

Ankieta, w formie elektronicznej, skierowano do ponad 80 bibliotek szkół wyższych, uzyskując 31 odpowiedzi. Ten nie do końca zadowalający stopień zwrotów wynika w dużym stopniu ze wspomnianych powyżej zjawisk. Ankieta była dość szczegółowa i być może brak dobrej orientacji w materii badania nie pozwalał na dokonywanie wyborów czy wskazywanie właściwych z punktu widzenia respondenta odpowiedzi wśród blisko 80 wskazanych możliwości czy pytań.

W największej liczbie formularze zwrotne przesyłały biblioteki uniwersyteckie (10), politechniczne (7), ekonomiczne (4), po 3 biblioteki medyczne i akademii wychowania fizycznego. Na pozostałe złożyły się pojedyncze odpowiedzi ze szkół rolniczych, sztuk pięknych, dawnej pedagogicznej i jednej szkoły prywatnej o „mieszanym” (techniczno-humanistycznym) charakterze.

Pierwsze pytanie miało pozwolić na wskazanie, które z bibliotek opracowały w formie pisemnej dokument określający strategię ich działania, skonkretyzowały swą misję oraz czy outsourcing (kontraktowy lub kapitałowy) wpisany jest w strategię ich działania. Badanie ujawniło, że tylko (a może aż!) 9 bibliotek posiada dokument opisujący strategię, a 17 szczegółowo określoną misję. Ten drugi wskaźnik można zapewne uznać za zadowalający, przyjmując że nakreślenie wizji i sprecyzowanie misji mają stanowić punkt wyjścia do budowy strategii i strategicznego zarządzania biblioteką. Natomiast tylko 2 spośród wszystkich bibliotek ujawniły, że outsourcing wpisany jest w strategię ich działania. Przy czym pytano nie tyle o fakt zapisania go we wspomnianym

dokumentacie, ale przyjęcie założenia, że jest on lub będzie stosowany w praktyce. Stwierdzić więc można dość jednoznacznie, iż znikome jest w chwili obecnej stosowanie outsourcingu jako metody zarządzania strategicznego. Traktuje się go wyłącznie jako narzędzie pozwalające realizować wybrane, szczegółowe zakresy działań (Gay i Essinger, 2002), bo jak wskazują odpowiedzi na dalsze pytania, zlecenie zewnętrzne części usług czy zadań jest w dość dużym stopniu przez biblioteki stosowane! Jednoznacznie natomiast badani wskazali, który z podstawowych typów zleceń zewnętrznych stosują lub zamierzają zastosować, bowiem aż 27 (przy 4 głosach przeciwnych) wskazało zlecenie realizacji zadań niezależnym podmiotom zewnętrznym, a więc outsourcing kontraktowy, a tylko 2 kapitałowy (zlecenie usług „spółce-córce” wydzielonej z biblioteki). Wrócimy do wyciągnięcia wniosków z tego rozkładu odpowiedzi przy analizie pytania o spodziewane korzyści ze stosowania outsourcingu.

W kolejnym pytaniu przedstawiono 29 wydzielonych zakresów możliwego, najbardziej prawdopodobnego, zastosowania outsourcingu w działaniach bibliotek. Proszono o wskazanie, które z nich są już obecnie realizowane w formie zleceń, a które zamierza się realizować wykorzystując zlecenia zewnętrzne, stale lub doraźnie, jako rozwiązanie systemowe. Stworzono również możliwość dopisania innych zakresów jego stosowania, co miało ujawnić stopień znajomości tego zjawiska, świadomość jego stosowania w codziennych działaniach. Analiza odpowiedzi skłania do niewesołych refleksji, gdyż przy wskazaniu (w różnym zakresie) stosowania outsourcingu aż w 28 z 29 podanych możliwości, tylko nieliczne biblioteki samodzielnie dopisały tak często przecież spotykane w praktyce zakresy jego stosowania, jak zlecenie usług reprograficznych (4 odpowiedzi) czy usług introligatorskich (2). Interpretować to można chyba wyłącznie tak, że w naszej praktyce stosujemy outsourcing niejako bezwiednie, nie zastanawiamy się nad tym zjawiskiem szczegółowo, nie analizujemy ewentualnych korzyści płynących z jego wdrożenia, co utwierdza nas w przekonaniu, że nie jest on stosowany jako element zarządzania strategicznego. Przy ujawnionym w końcowej części ankiety jednak dość powszechnym przekonaniu, że jego stosowanie przynieść może bibliotece korzyści, wskazać można jak wiele – jako zarządzający bibliotekami czy kształcący bibliotekoznawców – mamy jeszcze do zrobienia dla właściwego rozpoznania i umiejętnego stosowania tego rozwiązania.

Nie będzie zaskoczeniem, iż najczęściej jako wykorzystywany zakres jego stosowania wskazano realizację prenumeraty czasopism (21), dodatkowo aż 16-krotnie określano je jako działanie stałe. Niewiele mniej wskazań uzyskały: serwis urządzeń komputerowych (19), serwis innego sprzętu technicznego (18), konserwacja zbiorów (17). Do tej grupy zakresów zadań często zlecanych zaliczyć należy także ochronę obiektów (15). Przy czym w obszarze prac administracyjnych dziwi stosunkowo rzadkie wykorzystywanie outsourcingu w zakresie organizacji transportu (9) oraz sprzątnięcia gmachu (6), co w innych branżach należy do działań często zlecanych podmiotom zewnętrznym. Wśród innych, najbardziej nas interesujących prac merytorycznych, jako grupę ze średnią liczbą wskazań rejestrujemy obsługę informatyczną (11); dalej zlecenie: tłumaczeń, prac wydawniczych, systematycznego szkolenia personelu (po 9); następnie dygitalizacji (7), organizacji zasobu (gromadzenie poza realizacją prenumeraty czasopism – 7) oraz mikrofilmowania (6). O ile zrozumiała jest wysoka pozycja trzech pierwszych z wymienionych, w tym szczególnie obsługi informatycznej, to zaskakuje fakt znalezienia się w tej grupie organiza-

cji szkoleń. Wydaje się bowiem z obserwacji codziennych, że raczej szkolimy się przywarsztatowo, korzystamy ze szkoleń organizowanych przez inne biblioteki, a nie szukamy zewnętrznych wykonawców usług szkoleniowych, choćby z uwagi na dość wysoki koszt. Wynika to jednak zapewne z rosnącej świadomości zarządzających bibliotekami o konieczności organizowania szkoleń coraz bardziej specjalistycznych i obejmujących szersze niż to miało kiedyś miejsce grupy pracowników. Przy czym warto wskazać, że ta usługa została też w dużym zakresie wskazana jako zlecenie stałe, a nie doraźne! Natomiast dziwić może rzadsze od spodziewanego wskazywanie dygitalizacji i mikrofilmowania, gdyż są to usługi nadające się jak najbardziej na powierzanie wyspecjalizowanym podmiotom zewnętrznym. Przy czym tu odwrotnie niż w poprzednim przypadku zauważamy, iż większość z respondentów widzi ich zlecenie wyłącznie jako usługę doraźną. W odniesieniu do dygitalizacji można dodatkowo wskazać, że kolejnych 8 bibliotek deklaruje zamiar podjęcia rozwiązywania tego problemu w postaci zleceń zewnętrznych, co wynika z rozwoju tej formy działania. W ostatniej grupie zadań o najmniejszej liczbie wskazań odnajdujemy: tworzenie baz danych (5), administrowanie stroną WWW (4), wprowadzanie informacji do baz danych (4), pozyskiwanie środków zewnętrznych (4), zlecenie innych usług informacyjnych (3), katalogowanie formalne, klasyfikację piśmiennictwa, działalność promocyjną, badanie potrzeb użytkowników, wykonywanie prostych prac technicznych oraz organizowanie przetargów (wszystkie po 2). W odniesieniu do opracowania formalnego czy klasyfikacji piśmiennictwa możemy zastanawiać się, jak dalece nie jest uświadamiany fakt, że współpraca w ramach NUKAT, OCLC, CERL i innymi tego typu związkami ma znamiona outsourcingu. W przeprowadzonych badaniach odnajdujemy mało wskazań tych sfer działania. Oczywiście z odpłatnych dostępów do wspomnianych baz zagranicznych korzystamy jeszcze w znikomym zakresie. Natomiast nasza współpraca z NUKAT przybiera dla większości bibliotek specyficzną postać tzw. cosourcingu, w którym między równorzędnymi partnerami występuje element autentycznej współpracy, a sukces umawiających się stron zależy od umiejętności utrzymania dobrych wzajemnie stosunków, rozumienia swoich celów i potrzeb, gotowości do współpracy. Każda ze stron uzyskuje coś z działania innych, oddając także im część wykonanej przez siebie pracy. Pewna grupa bibliotek pobiera tylko opisy, nie będąc czynnym uczestnikiem, tj. nie tworząc samemu żadnych rekordów. W jednym i drugim przypadku jednak możemy mówić o stosowaniu outsourcingu.

Rzeczą charakterystyczną jest natomiast to, że poza wskazanymi już powyżej (realizacja prenumeraty, konserwacja zbiorów, szkolenie personelu i ochrona obiektu), w pozostałych zakresach zastosowanie obecne czy przewidywane outsourcingu ograniczone jest do zleceń doraźnych. Chronologicznie ujmując, korzystamy z niego najczęściej od końca lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Są wśród bibliotek jednak i takie, które posiadają w tym zakresie doświadczenie znacznie dłuższe. Odrzucając niesprecyzowane odpowiedzi typu „od zawsze” (konserwacja, prace redakcyjne, tłumaczenia), wskazać można, że najwcześniej zaczęto w ten sposób realizować prace z zakresu: introligatorstwa i serwisowania urządzeń technicznych (koniec lat czterdziestych i lata pięćdziesiąte XX w.), konserwacji zbiorów, zlecenia prac wydawniczych (lata siedemdziesiąte), realizacji prenumeraty czasopism, jedna biblioteka z zakresu opracowania formalnego i klasyfikacji (od początku lat osiemdziesiątych.), ochrony obiektu (lata osiemdziesiąte) obsługi informa-

cyjnej, serwisu urządzeń komputerowych, tworzenie baz danych (lata dziewięćdziesiąte).

Wyniki analizowanych badań porównać można (z uwagi na szczegółowość i charakter zadawanych pytań) do przeprowadzonych w bibliotekach francuskich (Martin, Mesloub, Muet i Pellet, 2003). Ich wyniki wskazują, iż biblioteki te stosują zlecenie usług dość powszechnie (87% bibliotek) i w wielu zakresach. Zadaniem najczęściej zlecanym, stosowanym najdłużej i – jak się podkreśla – dobrze zakorzenionym w praktyce jest zarządzanie zbiorami, rozumiane jako ich zakup, tworzenie opisów, dopisywanie kolejnych numerów itp. stosowane przez blisko 46% badanych bibliotek. Około 20% bibliotek zleca bieżącą opiekę nad dokumentami, tj. oprawę i dygitalizację, a przeglądy prasy, poszukiwanie informacji, zarządzanie archiwami ok. 12-13%. Zadania uznawane za kluczowe, takie jak: uzupełnienie baz danych, gromadzenie i opracowanie dokumentów, synteza informacji na ich podstawie, były w dużej mierze wykonywane samodzielnie (tylko ok. 10% wskazań jako zadanie outsourcingowe). Podobnie prowadzenie strony WWW (11%), klasyfikacja dokumentów (7%), mikrofilmowanie, badanie zadowolenia użytkowników i najrzadziej zlecenie tłumaczeń (0,6%). W podsumowaniu podkreślano widoczną tendencję do zlecania zadań o mniejszej wartości oraz tych funkcji, które biblioteki rzadko mogą wykonać własnymi środkami. W ujęciu historycznym do usług zlecanych najdłużej zaliczono oprawę, obsługę prenumeraty czasopism i mikrofilmowanie, następnie przeglądy prasy, poszukiwanie materiałów na konkretny temat oraz syntezę dokumentów. Z punktu widzenia stałości, systematycznie zlecane są już zadania związane z obsługą prenumeraty, przeglądami prasy, oprawami i dygitalizacją, pozostałe raczej okazjonalnie.

Można więc stwierdzić, że w niektórych zakresach obserwujemy podobieństwo zachowań, w innych znaczną odmienną. W podsumowaniu nieco wcześniejszych badań amerykańskich (przedstawionych w raporcie ALA z 1999 r.), stwierdzono, że rutynowo stosuje się outsourcing w odpowiedzi na takie specyficzne potrzeby, jak: wspólne zakupy w ramach konsorcjów, oprawy książek, usługi serwisowe, katalogowanie (np. map, zbiorów w obcych językach, materiałów nietypowych) czy gromadzenie (tylko w zakresie szybkiego tworzenia kolekcji). Widać więc trochę odmiennie rozłożenie akcentów.

Drugie z zasadniczych pytań miało dać odpowiedź na pytanie o ewentualne korzyści płynące z zastosowania outsourcingu. W tym przypadku zaproponowano listę 25 typowych wskazań, pozostawiając także miejsce dla samodzielnego wpisania innych spodziewanych efektów. Ta możliwość nie została jednak wykorzystana. Z katalogu zaproponowanych odpowiedzi najczęściej wybierano – zbliżone do siebie – takie możliwości, jak pozyskanie do współpracy specjalistów zewnętrznych oraz uzupełnienie własnej działalności w przypadku braku kompetentnej kadry (po 26 wskazań). Niewiele rzadziej wybierano dwie kolejne (nawiązujące do ostatniej z wymienionej poprzednio), to jest uzupełnienie własnej działalności tam, gdzie brak aparatury (24) oraz odpowiednich źródeł (22), następnie oddalenie usług, funkcji niechcianych, o niskiej wartości, rzadko wykonywanych (23) i umożliwienie koncentrowania się na działalności podstawowej (22). Tych najczęściej udzielonych odpowiedzi nie trzeba właściwie komentować. Wówczas, gdy nie mamy kadry, aparatury czy innych zasobów szukamy wykonawcy zewnętrznego. Równie chętnie zlecimy to, co trudne, niewdzięczne, poboczne. Należy jednak zauważyć, że chcemy to robić przede wszystkim dla koncentrowania się na dotychczasowej

działalności podstawowej. To oczywiście ma walor pozytywny, ale szkoda, że w mniejszym zakresie chcemy zlecenia zewnętrzne wykorzystywać dla podjęcia nowych form pracy czy poszerzania zakresu działania. W sposób szczególnie należałoby skomentować natomiast ostatni z wyborów w tej grupie. Określenie przez bibliotekę obszaru działalności podstawowej leży u podstaw podejmowania decyzji o zastosowaniu outsourcingu. Zakłada się bowiem, że działań wchodzących w ten zakres nie odstępować się podmiotom zewnętrznym, wykonując je samodzielnie. Oczywiście myślimy tu o takich sferach działań, jak budowa zasobu czy obsługa użytkownika, a nie tak podstawowych w rozumieniu codziennych, lecz niekluczowych zadaniach, jak np. opracowanie formalne. To bowiem może być jak najbardziej objęte obsługą zewnętrzną. Dotykamy tu ważnej kwestii dotyczącej określenia, co w naszych bibliotekach jest działalnością o charakterze kluczowym. Wydaje się bowiem, że uznaliśmy za takie wszystkie działania związane z obsługą użytkowników. Na ile natomiast za kluczowe uznać sprawy związane np. z organizacją zasobu (gromadzenie, organizacja dostępów, opracowanie)? Tradycyjnie określamy je przecież jako bardzo ważne. Nie muszą być jednak one uznawane za funkcje o znaczeniu kluczowym. Wyniki badania (np. wskazywana dostawa czasopism), a także doświadczenia np. bibliotek niemieckich (Griebel, Peters, 1998) czy amerykańskich (Lüdke, 1999) wskazują, że właśnie w przykładowym obszarze działań z zakresu organizacji zasobu warto rozwijać zlecenia zewnętrzne.

Z trochę mniejszym natężeniem uznano za korzyści: dostęp do nowych technologii (18), redukcję kadr (17), polepszenie jakości świadczonych usług własnych (16), upowszechnienie myślenia i działania ekonomicznego (16), umożliwienie podjęcia nowych zadań (14), umożliwienie specjalizacji w zakresie usług i funkcji już wykonywanych (14) oraz wzrost kultury organizacyjnej biblioteki (14). W ostatniej grupie o najmniejszej liczbie (7-12) wskazań odnajdujemy zarówno zwiększenie atrakcyjności dla użytkowników (12), jak i redukcję kosztów pośrednich i bezpośrednich, uelastycznienie zarządzania, zmianę struktur organizacyjnych poprzez ich spłaszczenie czy redukcję jednostek. Dalej odnajdujemy: uzyskanie metody kontroli kosztów, obiektywizacji ponoszonych wydatków, możliwości świadczenia usług na rzecz innych bibliotek (także odpłatnie) oraz zwiększenia skali działania w obrębie dotychczasowego zakresu działania (np. pozyskiwanie nowych kategorii użytkowników), ograniczenie ryzyka w podejmowaniu i realizacji nowych usług, zwiększenie stopnia motywowania zespołu i możliwości uzyskania wyższej oceny u organizatorów. Najczęściej prognozowano natomiast, że zastosowanie outsourcingu nie wpłynie na: zmianę struktury (13), redukcję kadr (8) oraz zwiększenie atrakcyjności dla użytkowników (8).

Badając powyższy rozkład odpowiedzi, można zauważyć pewne cechy charakteryzujące oczekiwania bibliotek i tym samym warunkujące obecne czy dalsze myślenie o outsourcingu. Spodziewamy się, że przyniesie on nam korzyść tam, gdzie nie mamy własnej kadry. Pozyskując specjalistów zewnętrznych, oczekujemy, że wniosą oni specjalistyczną aparaturę, narzędzia czy dostęp do źródeł i zasobów, których nam brakuje. Tym należy chyba tłumaczyć tak licznie wskazane poprzednio zlecenie realizacji prenumeraty czasopism czy konserwacji zbiorów (tu raczej chodzi o specjalistyczną wiedzę). Z drugiej strony jednak, podobne korzyści – a w przypadku konieczności zakupu aparatury jeszcze większe – uzyskiwalibyśmy, zlecając wykonywanie prac z zakresu mikrofilmowania, dygitalizacji, pewnych usług informatycz-

nych. Korzystamy z nich jednak w mniejszym zakresie. Wynikać to może oczywiście z faktu, że organizacja zasobu (dostępu do czasopism zagranicznych) należąc do podstawowych zadań biblioteki, poddawana jest bardzo ścisłej kontroli użytkowników, szczególnie kadry naukowej, co powoduje że zabiegamy o jej realizację na najwyższym poziomie. Związana jest ona dodatkowo z bardzo dużymi kosztami (poszukujemy możliwości ich redukcji), wymaga kontaktów, a także oprogramowania (baz danych), których sami nie posiadamy. Zapytać można jednak, czy w tym przypadku nie odegrała też znaczenia... aktywność firm oferujących nam szeroki wachlarz tego typu usług. Dała się ona zaznaczyć szczególnie od początku lat dziewięćdziesiątych poprzedniego stulecia. Skłania to do dalszych wniosków: 1) może sami jesteśmy niedostatecznie aktywni w szukaniu tego typu rozwiązań w innych zakresach działania; 2) nie ma w Polsce dobrego, rozwiniętego rynku usługobiorców. Drugie stwierdzenie potwierdza dalsza część badania. Jednakże gdy skojarzymy te fakty z zauważaną zależnością (obsługa prenumeraty tak, bo to widzą, tego wymagają użytkownicy) i z odpowiedziami o najniższej skali wskazań pozytywnych i najwyższych negatywnych, to musimy pokusić się o sformułowanie innego wniosku: znajomość tych zagadnień, możliwości i ewentualnych korzyści tak wśród bibliotekarzy, jak i naszych zwierzchników, organizatorów nie jest wystarczająca, co skutkuje brakiem formułowania przez nich pod naszym adresem określonych oczekiwań, dopingowania nas do ich zastosowania, szukania tego typu rozwiązań. Tym należy tłumaczyć też chyba stosunkowo małe nasze przekonanie co do możliwości redukcji kosztów, obiektywizacji wydatków ekonomicznych, uzyskania w postaci działań outsourcingowych narzędzia ich kontrolowania, zmian struktur, ponieważ nikt od nas tego typu działania czy myślenia w tym kierunku nie oczekuje. „Zwalnia” nas to z ekonomicznego patrzenia na te zagadnienia związane z liczeniem kosztów, szukania optymalnych z tego punktu widzenia rozwiązań. Dobrze, że chcemy wykorzystać zewnętrzny potencjał (ludzki, aparaturowy itp.) w zakresach już świadczonych usług, ale powtórzmy, wcale nie oczekujemy gremialnie, że pozwoli to zwiększać zakres działania biblioteki, podejmować nowe formy usług, koncentrując się na ulepszaniu tego co robimy. W tym kontekście należy także wrócić do pytania o sprawy kadrowe. Mamy tu bowiem bardzo duże rozbieżności, gdyż wśród tych mówiących o ewentualnych korzyściach, jak i tych przeciwnych plasują się one w grupach o największej liczbie wskazań. Blisko 55% badanych spodziewa się po zastosowaniu outsourcingu korzyści w postaci redukcji kadr, a 25% jest zdecydowanie przeciwnego zdania. Doświadczenia – nie tylko bibliotek – wskazują, że tego efektu zleceń zewnętrznych najbardziej obawiają się pracownicy. Musimy sobie jednak uświadomić, że biblioteki to instytucje non profit, w których aspekt ekonomiczny, a tym samym stosowanie prostych rozwiązań: zlecenie tańsze, a więc redukujemy kadrę, nie ma bezpośredniego przełożenia. W pogłębionej analizie wyników przywoływanego już badania francuskiego czytamy (Martin, Mesloub, Muet, Pellat, 2004), że o ile wyniki badań bibliotecznych pokrywają się z badaniami prowadzonymi dla innych sfer życia produkcji i usług, jeśli chodzi o przyczyny zleceń oraz ocenę ich pozytywów i negatywów, to różnią się zasadniczo, jeśli chodzi o podejście ekonomiczne. O ile wszędzie redukcja kosztów uznawana była za jeden z podstawowych elementów, to w badaniach bibliotekarskich tego nie zauważono. Pozwoliło to analitykom postawić tezę, że takie podejście nie jest i nie będzie spojrzeniem podstawowym w naszym środowisku. Oczywiście jest, że zlecenie usług można

przedstawić jako racjonalną alternatywę dla generowania „kosztów ukrytych”, bowiem gdy weźmiemy pod uwagę same czysto ekonomiczne kryteria kosztów, to często bardziej opłacalne jest zlecenie zadań niż samodzielne ich wykonywanie. Podkreśla się jednak z drugiej strony, iż przeszkodą w stosowaniu podejścia wyłącznie ekonomicznego w działalności biblioteczej jest trudność, a czasem wręcz niemożliwość, dokonania wyceny tej działalności. Praca wykonywana przez wiele działów bibliotek ma wartość często pośrednią, widoczną w dłuższym przedziale czasowym, a osiągnięcie założonego dla niej celu pociąga za sobą pewne koszty pośrednie, subiektywne czy bardzo odległe w czasie. Wiedząc jednak, że w praktyce biblioteczej nie uciekniemy od podejścia ekonomicznego, należy wg autorów badań do problemu kosztów podchodzić nie tylko od strony ich ewentualnej redukcji, ale z założeniem, iż outsourcing usług może nam służyć jako pomoc w prawidłowym szacowaniu kosztów i „zysków”, a tym samym w ocenie prowadzonej przez nas działalności.

W naszej perspektywie, gdy mamy świadomość, że biblioteki muszą podejmować nowe zakresy i formy usług oraz wiedząc, że nasi organizatorzy bardzo niechętnie tworzą nowe etaty, zastosowanie outsourcingu powinno stanowić okazję nie do redukcji kadr, ale właśnie przesuwania jej do zagospodarowywania tych nowych pól. Przyjęcie takiego punktu widzenia, a co za tym idzie także uświadamianie naszym pracownikom, jak i zwierzchnikom powodów szukania rozwiązań opartych na outsourcingu, powinno stać się naszym zadaniem. Analiza tej części ankiety wykazuje jednak raz jeszcze, że nie myślimy obecnie o outsourcingu jako działaniu strategicznym, działaniu wpisanym w strategię biblioteki. Jego ewentualne zastosowanie ma rozwiązać pojedyncze problemy, wąskie zakresy funkcjonowania, częściej w sposób doraźny, a nie systematyczny. Należy to niestety odnieść także do stosunkowo małej liczby wskazań korzyści z zakresu „ekonomicznego myślenia o zarządzaniu”, kosztach, ich liczeniu nie doraźnym (dla zmieszczenia się w przyznanym środkach budżetowych), ale strategicznym, całościowym ich ujmowaniu, w perspektywie dłuższej niż najbliższy rok, dwa. Wydaje się, że to jest zakres, w którym na uczelniach, a oczywiście i w bibliotekach musimy się najmocniej szkolić, zgodnie z którym musimy nauczyć się myśleć i pracować.

W tym kontekście może warto raz jeszcze odwołać się do bibliotek amerykańskich. Autorka opisująca ich 10-letnie doświadczenia w tym zakresie (Lesky, 2003) do korzyści zaliczyła:

1. Zapewnienie użytkownikom lepszej obsługi poprzez koncentrowanie się na działaniach stanowiących jądro działalności, a zlecenie innych zadań firmom zewnętrznym.
2. Nabywanie usług wymagających specjalistycznej wiedzy, co sprawia, że zmniejszamy ryzyko błędów i możliwość osiągnięcia miernych wyników.
3. Możliwość podejmowania działań o charakterze strategicznym, zajmowanie się rozwojem strategii dla biblioteki, poprzez zapewnienie klientom maksymalnie sprawnej, szybkiej i doskonałej jakościowo obsługi bieżących ich potrzeb.
4. Dobre postrzeganie biblioteki przez użytkowników, dzięki przekazywaniu bezpośrednim odbiorcom, stojących na najwyższym poziomie a otrzymywanych od dostawców usług.
5. Elastyczność działania, gdyż możemy nie tylko swą ofertę elastycznie dostosowywać do oczekiwań użytkowników, ale także elastycznie wykorzystywać posiadane zasoby finansowe.

6. Uznanie ze strony kierownictwa, bo umiejętne stosowanie outsourcingu i osiąganie wspomnianych wyżej korzyści stanowi dla zwierzchników, organizatorów dowód naszej sprawności i umiejętnego działania.

Obserwujemy pewną różnicę w postrzeganiu w Polsce korzyści z zastosowania outsourcingu, co wynika zapewne z braku naszych doświadczeń. W zasadzie dwa pierwsze ze stwierdzeń C. Lesky są zbieżne z analizowanymi wynikami. Zwraca natomiast uwagę zapis punktu ostatniego, mówiący o ocenie zwierzchników, do czego nawiążemy poniżej, analizując odpowiedzi udzielone na ostatni z zasadniczych problemów.

Proszono w nim o wskazanie tych czynników, które z doświadczeń lub przewidywań zarządzających wpływają lub mogą wpłynąć negatywnie na funkcjonowanie biblioteki, rodzić obawy przed jego zastosowaniem. W katalogu odpowiedzi umieszczono 17 wskazań, dając jak poprzednio także możliwość dopisania własnych uwag. Na pierwszym miejscu – podobnie jak w wielu poznanych wynikach badań obcych – znajdujemy strach przed uzależnieniem się od zleceniobiorcy (18), a zaraz po nim konieczność prowadzenia dodatkowej kontroli jego pracy (17). Wynika to chyba z tego, iż nie do końca uświadamiamy sobie, jakie prace należy wykonać przed ewentualnym zleceniem, jak proponuje się konstruować umowy outsourcingowe, aby zabezpieczyły nasze interesy (Wędrowski, 1999) tak, by działań związanych z bieżącą kontrolą było mniej, ale także na ile taka organizacja zleceń wymaga pracy wewnątrz biblioteki, aby złe ich przygotowanie nie stanowiło czynnika niekorzystnie wpływającego na stosowanie i wyniki outsourcingu (Cierznia, Pobrotyn, Drobni, Czaprowska, 2006). Na marginesie: to także powinno ograniczać strach przed redukcją kadry z powodu stosowania outsourcingu, gdyż pójście biblioteki tą drogą wymusza stworzenie zespołu osób do zlecenia usług, wspomnianej kontroli jakości ich świadczenia oraz ponoszonych faktycznie kosztów. Jako poważne (po 14 wskazaniach) wskazano obawy o niestabilność obsługi (co skomentować należy jak punkt poprzedni) oraz o ponoszenie dodatkowych kosztów. Należy podkreślić, że zlecenie usług na zewnątrz nie jest tylko „cięciem kosztów”, gdyż rodzi dodatkowe nowe koszty. Cała rzecz polegać musi właśnie na umiejętnym sporządzeniu rachunku ekonomicznego, wskazującym na ile ewentualny zysk finansowy przewyższy nowe koszty, ale też – co jest szczególnie ważne w bibliotekach – na ile ponoszone wydatki pozwolą nam rozwinąć nowe usługi, w sposób bezkosztowy, w ramach posiadanego potencjału personalnego, materiałowego. O tym, że jako biblioteki powinniśmy się rozwijać, podejmować nowe zadania nie musimy się przekonywać ani uświadamiać sobie, iż chęć ich ewentualnego świadczenia będzie generowała koszty.

Oddzielnie natomiast należy spojrzeć na dwie kolejne, często udzielane odpowiedzi. Otóż aż 15-krotnie wyrażano obawy co do reakcji ze strony organizatorów, które przełożyć się mogą na cięcie budżetu oraz (11 wskazań) na brak oczekiwań ze strony przełożonych do stosowania outsourcingu w naszej praktyce. Wracamy więc ponownie do artykułowanych uprzednio uwag, pogłębionych dodatkowo przewidywanymi możliwościami wystąpienia skutków wręcz odwrotnych do zamierzonych. Nikt bibliotek nie pochwali, nie zauważy ewentualnych oszczędności, innego typu korzyści, podjęcia w ramach tych samych środków nowych zadań, lecz... obetnie budżet (i dodajmy zwolni kadrę). Choć trzeba dodać, że obawy personelu otrzymały – oceniane jako zagrożenie – wskazania na niskim poziomie (6), natomiast wysokie (14) oceniane jako niestanowiące czynnika zniechęcającego przed stosowaniem zleceń.

W kolejnej grupie znajdujemy odpowiedzi uznające za przeszkodę brak zleceń „na miarę” tj. dostosowanych do możliwości zleceniobiorcy, a tym samym zapewniających prawidłowość i bezproblemowość w ich wykonywaniu (12), brak rynku zleceniobiorców (10) i brak ofert od tych na rynku funkcjonujących (11). Dodajmy, że wspomniane zlecenia „na miarę” powinny przygotowywać biblioteki. Jeżeli zakładamy, że nie ma rynku zleceniobiorców, to nie przygotowujemy zleceń, ich brak nie sprzyja z kolei jego rozwojowi. Powstaje „błędne koło” wspomagane jeszcze przez podkreślany brak przepisów (3), brak wskaźników i metod ocen skuteczności stosowania outsourcingu w bibliotekach (8) oraz – podane jako uzupełnienie katalogu wskazań – uczelniane przepisy wewnętrzne zniechęcające do podejmowania tego typu działań.

Jako dalsze przeszkody 9 respondentów wskazało brak doświadczeń własnych, a 5 – złe doświadczenia innych. Przy czym te dwa pytania dostały też najwięcej odpowiedzi w rubryce „nie mam zdania”. Zauważyć należy, że we wszystkich pytaniach obecnie i poprzednio omówionej grupy, skala odpowiedzi „nie mam zdania” była stosunkowo duża, co zdaje się potwierdzać uwagi na temat niedostatecznej znajomości zarówno teoretycznych jak i praktycznych rozwiązań outsourcingowych w grupie badanych bibliotek.

Uderzające jest natomiast to, że w analizowanej grupie pytań dotyczących czynników zniechęcających do stosowania outsourcingu najrzadziej (1-2) wskazywano na utratę kompetencji własnych, zubożenie dotychczasowej działalności czy ograniczenie atrakcyjności dla użytkowników. Równocześnie te same czynniki najczęściej wskazywano jako niestanowiące negatywnych stron wdrożenia outsourcingu i nie budzące obaw przed jego stosowaniem (15-18 wskazań). Można więc stwierdzić, że zarządzający bibliotekami nie boją się działań w tym zakresie. Potwierdzają to wyniki odpowiedzi na pytanie zadane w podsumowaniu. Spośród badanych, 13 respondentów uznało, że outsourcing znajdzie powszechne zastosowanie w bibliotekach, a jego wpływ na ich funkcjonowanie będzie korzystny, 6 uznało, że nie znajdzie zastosowania, 10 nie miało w tej kwestii zdania, a 2 uchyliły się od odpowiedzi. Nikt nie wybrał natomiast opcji prognozującej, że znajdzie on zastosowanie w rezultacie wpływając niekorzystnie na organizację i funkcjonowanie bibliotek.

Powrócić należy zgodnie z zapowiedzią do jednego z pierwszych pytań, dotyczącego stosowania outsourcingu kontraktowego i kapitałowego. Większość badanych opowiedziała się za pierwszym z nich. Wolimy wyprowadzić z biblioteki określone sfery działania dla osiągnięcia zamierzonych efektów, a nie próbować uzyskać je w drodze przekształcania agend i zespołów pracowniczych w zewnętrzne jednostki organizacyjne („spółki-córki”), które i tak w określonym zakresie od nas będą zależne, obarczając nas dodatkową pracą administracyjną. Nie zależy nam – jak zauważamy w badaniu – nawet na możliwości świadczenia dzięki outsourcingowi odpłatnych usług specjalistycznych na rzecz innych podmiotów, w tym bibliotek. To zastanawia, gdyż ciekawa mogłaby być np. próba wydzielenia z biblioteki pracowni introligatorskiej z założeniem konieczności świadczenia usług odpłatnych w celu samodzielnego utrzymania się na rynku, a także stwarzająca możliwości uzyskiwania wyższych dochodów przez zatrudnionych w niej pracowników.

Biblioteki dysponujące już doświadczeniem we wdrażaniu outsourcingu pytano, czy badane były finansowe, organizacyjne, personalne, związane z przyspieszeniem procedur bibliotecznych, polepszeniem jakości i zadowolenia użytkowników rezultaty jego stosowania. Zaskakująco dużo, bo odpowiednio 13 i 12 bibliotek, wskazało dwa pierwsze obszary. Pozostałe wymieniono

po 5 razy. Przeważały odpowiedzi (od 15 do 18 wskazań) mówiące, iż badań we wskazanych zakresach nie przeprowadzano. Co jest jednak niezwykle ważne, w pytaniu dotyczącym spraw finansowych i organizacyjnych odpowiednio 12 i 11 osób wskazało, że wyniki badań były zadowalające, w odniesieniu do badania zadowolenia użytkowników 4 odpowiedziało tak, a przyspieszenia procedur 3 ankietowanych. W pozostałych dwóch aspektach wszyscy wskazywali na zadowalający wynik badania. Nikt natomiast w żadnym z przypadków nie wskazał, iż badanie przyniosło wynik niezadowalający. Powinno to przekonać wszystkich do sensowności wpisania outsourcingu w strategię działania biblioteki i jego praktycznego wykorzystywania.

Dla całości obrazu należy jeszcze tylko dodać, iż aż 20 razy ankietowani powiedzieli, że za organizację tego działania (w tym dobór i kontrolę kontrahentów) powinien odpowiadać dyrektor biblioteki, 10 – administracja uczelni, 6 – administracja biblioteki, 5 – kierownik właściwej komórki organizacyjnej biblioteki, a 2 – że wydzielona jednostka organizacyjna.

Niewielka część z odpowiadających skorzystała z możliwości zgłoszenia własnych uwag i przemyśleń na badany temat. Można je podsumować stwierdzeniem, że zarządzający bibliotekami mają świadomość, iż stosowanie outsourcingu stanowi dopiero pierwsze próby, przynoszą one korzyści ekonomiczne, choć generują też koszty, że najważniejsze jest skupienie się na działalności podstawowej, oraz że trudno dziś znaleźć usługobiorców zleceń. Ankietowani byli jednak dość zgodni w tym, że w przyszłości znajdzie on w bibliotekach szersze zastosowanie wpływając pozytywnie na skuteczność zarządzania nimi. Jeden z respondentów wyraził opinię, że „w przyszłości outsourcing niestety” znajdzie zastosowanie w bibliotekach, nie uzasadniając szerzej swego zdania. Ostatnia ze skrajnych, ale warta przytoczenia – bo dość chyba charakterystyczna – opinia, to ta, w której ankietowana osoba stwierdziła, iż nie ma czasu myśleć o wprowadzaniu takich rozwiązań, bo biblioteka... ma bardzo dużo pracy!

Podsumowując, nie chciałbym ponownie przytaczać argumentów za i przeciw stosowaniu outsourcingu, które szeroko przedstawione zostały we wspomnianym artykule (Jazdon, 2006). Przeprowadzone badanie było pierwszą tego typu próbą, a skala uzyskanych odpowiedzi zwrotnych nie pozwala na dokonywanie zbyt daleko idących uogólnień. Problem jest stosunkowo nowy dla instytucji non profit, wiedza teoretyczna na jego temat powszechnie dość skromna, skala stosowania tego typu rozwiązań nie tylko w bibliotekach, ale w instytucjach kultury, nauki (w tym uczelniach) jest jeszcze bardzo mała, co utrudnia bez wątpienia szerszą dyskusję, dzielenie się doświadczeniami. Wydaje się jednak, że ci z zarządzających bibliotekami, którzy już w tym zakresie mają pewne doświadczenia, widzą korzyści i pozytywne efekty, choć również ograniczenia czy utrudnienia w jego stosowaniu. Ostateczną konkluzję można więc wyrazić opinią, że stosujemy zlecenia zewnętrzne doraźnie, w sprawach wycinkowych, nie wiążemy ich efektów szerzej z restrukturyzacją bibliotek, zmianą struktury ponoszonych kosztów, ewentualnymi głębszymi zmianami w zakresie i zasięgu świadczonych usług. Nie widzimy go po prostu jako elementu zarządzania strategicznego, nie wiążemy jego stosowania z budowaną strategią działania, długofalowym spojrzeniem na funkcjonowanie biblioteki. Wymaga to zarówno dalszych badań zjawiska i możliwości stosowania w bibliotece, szkolenia czy uczenia takiego sposobu patrzenia na bibliotekę zarówno studentów bibliotekoznawstwa, jak i obecnej kadry bibliotek.

BIBLIOGRAFIA

- American Library Association (1999). *Outsourcing & Privatization in American Libraries* [online]; [dostęp: 28.11.2007], Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ala.org/Template.cfm?Section=outsourcing&Template=/ContentManagement/ContentDisplay.cfm&ContentID=64971>>
- Ball David, Carleton Earl (2002). Outsourcing and externalization: current practice in UK libraries, museums and archives. In: *Journal of Librarianship Information Science*. Vol. 34, no. 4, pp. 197-206.
- Cierzniak Joanna, Pobrotyn Piotr, Drobnik Jarosław, Czaprowska Izabela (2006). Outsourcing jako możliwe narzędzie wspomagające restrukturyzację zakładów opieki zdrowotnej. W: *Wybrane zagadnienia zdrowia publicznego*. T.I. Wrocław: Wydaw. Contiuuno, s. 98.
- Edmondson David (1998). Facilities management for information services: outsourcing the impossible. In: *Serials*. Vol. 11, no. 3, pp. 219-222.
- Gay Charles, Essinger James (2002). *Outsourcing strategiczny. Koncepcja, modele i wdrażanie*. Kraków: Oficyna Ekonomiczna.
- Głowacka, Ewa (2000). *Studium zastosowania kompleksowego zarządzania jakością (TQM) w bibliotekarstwie i informacji naukowej*. Toruń: Wydaw. Naukowe UMK.
- Griebel Rolf, Peters Renata (1998). Outsourcing in der Erwerbung. *Bibliotheksdienst*, Jg 29, H. 5, s. 899-905.
- Helfer Doris Small (1998). Outsourcing, teaming, and special libraries: threats and opportunities. In: *Information Outlook*. Vol. 2, no. 12, pp. 26-29.
- Huczek, Marian (2003). *Marketing organizacji non profit*. Sosnowiec: Wydaw. Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu.
- Jazdon, Artur (2006). Outsourcing w bibliotekach. *Biblioteka*, nr 10 (19) 2006, s. 103-127.
- Kerkham Andrew (2004) Outsourcing. *New Zealand Library*. No. 11, pp. 392-396.
- Lesky Cynthia (2003) Outsourcing as long term strategy. *Information Outlook*, vol. 7, no. 6, pp. 25-30.
- Lüdke Helga (1999) Outsourcing des Bestandsmanagements. Das Beispiel USA. *Bibliotheksdienst*, Jg. 33, H. 8, s. 1275-1286.
- Martin Isabelle, Mesloub Hind, Muet Florence, Pellat Christine (2003). L'externalisation dans les services de documentation. *Documentaliste. Sciences de l'information*, vol. 40, nr 6, s. 370-375.
- Martin Isabelle, Mesloub Hind, Muet Florence, Pellat Christine (2004). L'externalisation: quels impacts pour les professionnelles de l'information-documentation? *Documentaliste. Sciences de l'information*, vol. 41, no. 6, pp. 334-338.
- Rachoń Małgorzata, Surmacz Anna Owidia. (2005) Outsourcing i konsolidacja w działalności rozwojowej przedsiębiorstwa. W: *Oblicza współczesnego zarządzania organizacją*. Pod red. J. Stankiewicz. Zielona Góra: Uniwersytet Zielonogórski, s. 37-38.
- Sidor, Maria (2005). *Jakość usług bibliotecznych*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Sapa, Remigiusz (2005). *Benchmarking serwisów WWW bibliotek akademickich*. Kraków: Wydaw. UJ.
- Trocki Michał (2001). *Outsourcing*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Wędrowski Jan (1999). Właściwa konstrukcja umowy jako gwarancja skuteczności outsourcingu. W: *Outsourcing. Usprawnienie funkcjonowania firmy poprzez obsługę zewnętrzną*. Warszawa: Institut for International Research.
- Wojciechowska, Maria (2006). *Zarządzanie zmianami w bibliotece*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Ziemkiewicz Kazimierz (2003). *Współczesne koncepcje i metody zarządzania*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Zybert, Elżbieta Barbara (2004). *Kultura organizacyjna w bibliotekach*. Warszawa: Wydaw. SBP.

ARTUR JAZDON

Poznan University Library

e-mail: jazar@amu.edu.pl

OUTSOURCING IN POLISH UNIVERSITY LIBRARIES – SURVEY RESULTS

KEYWORDS: Outsourcing. Strategic management. Management and organization. Libraries. Organization of libraries. Library services. Library finances. Library staff.

ABSTRACT: The article presents the results of the survey concerning the use of outsourcing by Polish university libraries. The survey was intended to provide answers to the following questions: the extent of the current use of outsourcing, predictions on its development, obstacles to its implementation and expected results of its use. The answers to the survey showed outsourcing being used to a limited extent as a means of solving individual problems or providing selected services instead of making it a part of strategic library management. Strikingly, library managers do not attempt to search for and apply outsourcing solutions. The research shows the need for further education of library staff and library and information science (LIS) students as regards outsourcing.

Tekst wpłynął do redakcji 2 stycznia 2008 r.

PAWEŁ MARZEC

Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: marcu@doktorant.umk.pl

TESTY UŻYTECZNOŚCI SERWISU INTERNETOWEGO BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W TORUNIU

Paweł Marzec jest doktorantem w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół informacji naukowej. Szczególną uwagę poświęca ocenie jakości oraz architekturze informacji serwisów internetowych. Koordynował prace projektu badawczego „Laboratorium użyteczności”, którego celem była ocena jakościowa serwisu internetowego Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu. Do jego najważniejszych publikacji należą *Testy użyteczności w ocenianiu jakości serwisów internetowych bibliotek akademickich* („Zagadnienia Informacji Naukowej” 2007, nr 1, s. 15-25) oraz *Metody oceny jakości zasobów internetowych na przykładzie testu użyteczności serwisu EBIB* (Biuletyn EBIB [online] 2005, nr 5. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/66/grzywacz.php>).

SŁOWA KLUCZOWE: Serwisy WWW. Badania jakości serwisów WWW. Testy użyteczności serwisów internetowych. Biblioteka akademicka.

ABSTRAKT: W artykule przedstawiono wyniki badań dotyczących użyteczności serwisu WWW Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu. Ich głównym celem było wykrycie błędów serwisu, mogących wpływać na efektywność korzystania z jego zasobu. Ewaluacji dokonano za pomocą testu użyteczności. Wyniki badań dostarczyły danych dotyczących problemów, jakie napotkali użytkownicy podczas wykonywania zadań przygotowanych przez zespół badawczy. Dokonano prezentacji wyników badań, opisano również metodykę wykorzystywanej techniki badawczej.

WSTĘP

W roku akademickim 2006/2007 został przebudowany serwis internetowy Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu (BU w Toruniu). Zmianom uległy: system nawigacyjny strony głównej serwisu (w miejsce menu znajdującego się po lewej stronie ekranu wprowadzono system odsyłaczy pogrupowanych w pięciu głównych działów serwisu (rys. 1), użytkownicy już podczas pierwszego kontaktu mogą zapoznać się z ich zawartością bez konieczności przechodzenia na drugi lub dalszy poziom serwisu), jego architektura informacji oraz szata graficzna.

Serwis wzbogacono o funkcje zwiększające jego interaktywność. Czytelnicy zyskali możliwość przeglądania kont bibliotecznych, dokonywania rezer-

Strona UMK Toruń English version Szukaj w Bibliotece

Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu

Zamów książkę | Sprawdź konto | Przedłuż termin zwrotu książek | Zamów kopię | Zapytaj bibliotekarza

Autor/i /red Szukaj

<p>O BIBLIOTECE</p> <p>Adres/lokalizacja Godziny otwarcia Struktura Biblioteki UMK Współpraca naukowa Wydawnictwa i publikacje Darczyńcy i sponsorzy Egzemplarz obowiązkowy Wystawy Galeria foto</p>	<p>KATALOGI I ZASOBY ELEKTRONICZNE</p> <p>Katalog Biblioteki Horizon Katalog Czasopism Elektronicznych Lista regensburska Katalog kartkowy czasopism Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa Katalog Rozproszony Bibliotek Polskich Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny Czasopisma elektroniczne Katalog kartkowy doktoratów Bazy dziedzinowe bibliograficzne E-źródła/dostęp czasowy Polecane linki</p>	<p>USŁUGI I OFERTY</p> <p>Wypożyczalnie, czytelnie Informacja naukowa Usługi on-line Komputery w Bibliotece Usługi techniczne (ksero, foto, CD...) Szkolenia Zwiedzanie Biblioteki Program Absolwent Cennik usług</p>	<p>AKTUALNOŚCI RSS Archiwum Aktualności</p> <p>Ocena serwisu</p> <p>WYSTAWA NABITKOW MUSEUM UNIWERSYTECKIE "Scriptores Rerum Polonicarum" Godziny otwarcia w wakacje '07 Inkubacja w Huczopie</p>
<p>CENNE ZBIORY BIBLIOTEKI</p>	<p>ZBIORY I KOLEKCJE SPECJALNE</p> <p>Gabinet Dokumentów Życia Społecznego Gabinet Rękopisów Starych Druków Gabinet Zbiorów Graficznych Gabinet Zbiorów Kartograficznych Gabinet Zbiorów Muzycznych</p> <p>Archiwum Emigracji Muzeum Uniwersyteckie</p>	<p>PRZEWODNIK CZYTELNIKA</p> <p>Jak zostać czytelnikiem Biblioteki Szukam książki Szukam czasopisma Szukam artykułu Jak zrealizować zamówienie Zamawianie elektroniczne Jak korzystać ze zbiorów specjalnych Chcę zrobić kopię materiału Dostęp do e-źródeł Co to jest uwierzytelnienie Chcę podarować Bibliotece Jak zamówić materiały socja</p>	

Rys. 1. Strona główna serwisu internetowego Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu

Źródło: <http://www.bu.uni.torun.pl> [dostęp: 30.06.2007].

wacji książek oraz przedłużania czasu ich zwrotu. Rozbudowie uległ system pomocy: wprowadzono dział „Przewodnik czytelnika”, gdzie zamieszczono wskazówki dotyczące korzystania z różnego typu zbiorów bibliotecznych. Udostępniono użytkownikom numer komunikatora internetowego „Gadu-gadu”, pod którym w godzinach pracy biblioteki dyżurują bibliotekarze. Zmodyfikowano interfejs katalogu Horizon: przeglądanie zasobów biblioteki jest możliwe poprzez zastosowanie indeksów, słów kluczowych i wyszukiwania zaawansowanego. Czytelność wyników wyszukiwania i przejrzysty wygląd opisów bibliograficznych zapewnił interfejs graficzny oprogramowania WebPAC. Łatwiejszy stał się też dostęp do katalogu online: okno dialogowe wyszukiwania widnieje na stronie głównej serwisu, a wyszukane pozycje można zamówić przez Internet bez konieczności uciążliwego wypełniania rewersów.

Przedstawione zmiany miały za zadanie – zgodnie z oczekiwaniami użytkowników – udoskonalić system nawigacji serwisu, zwiększyć jego przejrzystości oraz liczbę dostępnych w nim funkcji. Nie bez znaczenia była także potrzeba stworzenia bardziej zaawansowanych możliwości komunikacji użytkowników z bibliotekarzami.

Procesowi modernizacji serwisu internetowego BU w Toruniu towarzyszył projekt „Laboratorium użyteczności” zainicjowany w Instytucie Informatyki i Bibliologii UMK w Toruniu. Jego głównym celem było zbadanie jakości przeprowadzonych w nim zmian. W badaniach wykorzystano metodę testu użyteczności, pozwalającą na analizę interakcji zachodzą-

cych między użytkownikami a badanym serwisem oraz szybkie wykrycie błędów mogących utrudniać pracę z nim.

BADANIE JAKOŚCI SERWISÓW WWW BIBLIOTEK AKADEMICKICH

Pojawienie się pierwszych witryn internetowych bibliotek skierowało uwagę badaczy na potrzebę ich standaryzacji oraz ocenę jakości usług oferowanych użytkownikom za ich pośrednictwem. Remigiusz Sapa pisze, że zadaniem serwisu WWW biblioteki jest „zaspokajanie potrzeb jej użytkowników w środowisku internetowym” (Sapa, 2004, s. 37). W polskiej literaturze przedmiotu traktującej o ewaluacji bibliotecznych serwisów WWW można znaleźć propozycje badania ich jakości za pomocą właściwie przygotowanej listy kryteriów oceny (Bednarek-Michalska, 2002) lub ogólnych zaleceń projektowych (Próchnicka, 1996). Dostępne są także opisy rozbudowanych metod badawczych, których przykładem może być metoda benchmarkingu, polegająca na analizie porównawczej charakterystyk wielu serwisów internetowych (Sapa, 2005). W badaniach ich jakości mogą być także wykorzystywane ankiety (Sawicka, 2005) lub techniki obserwacji pracy użytkowników w bezpośrednim kontakcie z badanym serwisem (Skórka, 2005).

Techniki badawcze oparte na zbieraniu danych o charakterze jakościowym bezpośrednio od użytkowników należą dziś do bardziej popularnych. Wśród nich szczególne miejsce zajmują metody oceny użyteczności serwisów internetowych. Przykłady wielu ich zastosowań opisano w obcojęzycznej literaturze przedmiotu, a stopień ich wykorzystania odzwierciedla sporządzona przez Judy Jeng *Adnotowana bibliografia testów użyteczności*, zawierająca opisy około 40 różnych publikacji (Jeng, 2004).

Pojęcie użyteczności odnosi się do miary jakości oprogramowania, definiuje się je jako „zdolność oprogramowania do zapewnienia łatwości zrozumienia, nauki i użytkowania oraz satysfakcji użytkownika” (Jeng, 2005, s. 97). Użyteczność serwisów internetowych ocenia się m.in. na podstawie ich efektywności, wydajności oraz łatwości nauczania i użytkowania (Jeng, 2005, s. 97). Użyteczność obejmuje także wiele technik i metod pomagających w tworzeniu bądź modyfikacji serwisów internetowych (Pearrow, 2005, s. 20).

METODYKA TESTÓW UŻYTECZNOŚCI

Testy użyteczności reprezentują techniki badań jakościowych. Do ich głównych założeń należy zebranie danych z obserwacji działań respondentów w specjalnie do tego zaaranżowanym środowisku. Konieczne jest przy tym ustalenie celu ich przeprowadzenia, harmonogramu prac, kosztorysu, określenie grupy docelowej respondentów, przygotowanie scenariusza sesji testowych i wykazu spodziewanych rezultatów. Ich istotną część stanowi wstępna analiza serwisu internetowego poddawanego testom oraz konsultacje ze zlecającymi badaniami, prowadzące do uzgodnienia celów i ustalenia spodziewanych korzyści.

Sesje testowe przeprowadza się w odpowiednio przygotowanych salach, zapewniając badanym komfort i możliwie swobodną pracę z serwisem. Pro-

fesjonalne wyposażenie sal testowych stanowią takie urządzenia, jak: kamery wideo, rejestratory dźwięku, urządzenia do śledzenia ruchu gałek ocznych, lustra weneckie, specjalistyczne oprogramowanie służące do obserwacji zachowań użytkownika serwisie, itp. (Pearrow, 2002, s. 149-166). Nowoczesne urządzenia rejestrują najbardziej subtelne interakcje zachodzące między użytkownikami a badanym serwisem. Wyniki badań wskazują, że testy realizowane nawet przy niskich nakładach finansowych pozwalają zebrać interesujące dane, wykryć błędy serwisu i w konsekwencji przyczynić się do wprowadzenia w nim zmian poprawiających jego jakość (Kuniavsky, 2003, s. 9; Nielsen, 2000).

Jednym z etapów przygotowania badań jest opracowanie listy zadań testowych. Powinny one prowadzić do realizacji założonych wcześniej celów badawczych i skupiać się na tych elementach serwisu, które mają zostać ocenione (Kuniavski, 2003, s. 271-272). Ważnym kryterium jest tutaj forma prezentacji i treść pytań, te muszą być zrozumiałe dla wszystkich respondentów. Należy też pamiętać, że sesje testowe nie powinny trwać dłużej niż 1,5 godziny; zmęczenie uczestników badań może wpłynąć na wyniki testu.

W planie badawczym powinno się uwzględnić również czas oraz środki na badania pilotażowe, dzięki którym można ocenić stopień zrozumienia zadań testowych przez respondentów oraz dokonać weryfikacji kryteriów poprawności ich wykonania. Usterki wykryte w zadaniach testowych pozwalają uniknąć błędów metodycznych (Pearrow, 2002, s. 178).

Kolejne etapy badań to analiza danych oraz przygotowanie raportu końcowego. Analiza danych, pochodzących z różnych źródeł, nawet od niewielu respondentów, jest procesem złożonym i czasochłonnym. Ważna jest tutaj świadomość, iż w badaniach jakościowych nacisk położony jest na interpretację konkretnego zjawiska, dlatego ich wyniki powinny być prezentowane w kategoriach jakościowych a nie ilościowych (Nikodemaska-Wołownik, 2005, s. 32-33). Powyższe kryteria w zasadniczy sposób wpływają na formułowanie wniosków płynących z badań. Ich uwieńczeniem jest raport wskazujący na błędy, które decydują o zaspokojeniu potrzeb oraz satysfakcji użytkowników serwisu. Raport powinien zawierać omówienie dostrzeżonych problemów, wskazywać na ich skalę; powinien być dokumentem, na podstawie którego wprowadza się zmiany w danym serwisie.

BADANIA SERWISU INTERNETOWEGO BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W TORUNIU

Badania serwisu internetowego BU w Toruniu przeprowadzono w ramach projektu „Laboratorium użyteczności”. Jego uczestnikami byli studenci Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii UMK w Toruniu, ich prace koordynował autor artykułu. Sesje testowe przeprowadzono w porozumieniu z dyrekcją Biblioteki oraz redakcją jej serwisu WWW, odbywały się one w dniach od 14 do 30 czerwca 2007 r.

CEL BADAŃ I PRZYGOTOWANIE ZADAŃ TESTOWYCH

Celem badań było określenie stopnia łatwości dostępu do informacji w zasobach serwisu internetowego BU w Toruniu, określenie jego funkcjonal-

ności oraz przejrzystości systemu nawigacyjnego. Pominięto ocenę merytoryczną zawartości serwisu, gdyż tego typu zadania realizowane są za pomocą innych technik badawczych. Skoncentrowano się na analizie metod dostępu do określonych zasobów, sposobach wykorzystywania określonych funkcji serwisu, a także na próbach wyszukania błędów oraz problemów, z jakimi mogą spotkać się jego użytkownicy.

Zadania testowe przygotowano tak, by wymuszały konieczność nawigacji w całym serwisie, na jego wszystkich poziomach. Respondentom przedstawiono także pytania związane z wyszukiwaniem określonych źródeł informacji. Opracowane zadania można podzielić na dwie grupy:

I. Wyszukiwanie określonych informacji w zasobie serwisu badanej biblioteki:

1. Proszę wymienić oddziały BU w Toruniu czynne w niedziele.
2. Korzystając z serwisu BU, proszę przejść na stronę WWW Biblioteki Wydziału Prawa i Administracji i podać jej e-mail.
3. Proszę znaleźć informację związaną z procedurami udostępniania zbiorów specjalnych i podać adres właściwej strony.
4. Jakie typy szkoleń oferuje BU?
5. Proszę podać koszty kwerend płatnych wykonywanych przez pracowników BU.
6. Czy z komputerów spoza sieci komputerowej UMK można korzystać z zasobów elektronicznych BU?

II. Wyszukiwania określonych źródeł informacji w zasobie badanej biblioteki:

1. Proszę wskazać najstarsze dostępne w kolekcji Biblioteki wydanie książki Ryszarda Kapuścińskiego pt. *Heban*.
2. Proszę podać dostępne w kolekcji Biblioteki publikacje dotyczące kina japońskiego.
3. Proszę podać sygnaturę numerów „Dziennika Literackiego” z 1860 r., który był wydawany we Lwowie.
4. Jaka baza danych z zakresu pedagogiki dostępna jest w sieci komputerowej UMK za pośrednictwem serwisu Biblioteki?
5. Czy pełne teksty artykułów czasopisma elektronicznego „Papers on anthropology” są dostępne w sieci komputerowej UMK za pośrednictwem serwisu BU.
6. Jakie bibliografie opracowywane przez BU są dostępne za pośrednictwem jej strony internetowej?

Kryterium zaliczenia zadania stanowiło dotarcie do określonego miejsca w zasobie badanego serwisu oraz podanie prawidłowej odpowiedzi. Sposób wyszukiwania żądanych odpowiedzi był dowolny, również czas wyszukiwania nie stanowił warunku zaliczenia danego zadania. W założeniach badawczych najważniejsza była potrzeba odwzorowania naturalnych zachowań użytkowników i swoboda w nawigowaniu wewnątrz serwisu. Takie podejście miało zapewnić obserwację właściwych interakcji.

ORGANIZACJA ŚRODOWISKA BADAŃ I REKRUTACJA RESPONDENTÓW

Badania odbywały się w specjalnie przygotowanym pokoju znajdującym się w gmachu BU w Toruniu. Został on wyposażony w komputer ze stałym

dostępem do Internetu. Sesje testowe były nagrywane na sprzęcie audio-video, uczestniczył w nich obserwator pełniący jednocześnie funkcję moderatora.

Rekrutację do badań przeprowadzono za pośrednictwem strony internetowej „Laboratorium użyteczności” (www.uprojekt.net), na której zamieszczono informacje o projekcie i formularze zgłoszeniowe. O rekrutacji informowały plakaty rozwieszone w budynkach uniwersyteckich. Za udział w badaniach respondenci otrzymywali bilety na seanse w Planetarium im. W. Dzierżewskiego w Toruniu, kupony na darmowe odbitki w wybranym punkcie ksero oraz kupony rabatowe, które mogli wykorzystać w jednym z toruńskich klubów studenckich. Do projektu zgłosiło się 14 respondentów: 5 kobiet i 9 mężczyzn w wieku od 19 do 29 lat. Byli to studenci różnych kierunków studiów UMK w Toruniu (etnologii, filozofii, historii, informatyki, kulturoznawstwa, matematyki, ochrony dóbr kultury, politologii). Grupę uzupełniał jeden doktorant oraz jeden pracownik naukowy UMK.

Profile uczestników ustalono na podstawie odpowiednich kwestionariuszy, uzyskując dzięki nim dane dotyczące m.in.:

1. Stopnia znajomości obsługi komputerów i Internetu (8 osób zadeklarowało, że posiadają umiejętności na poziomie średnio-zaawansowanym, 2 osoby uznały, że reprezentują poziom dla początkujących, 4 osoby zaliczyły siebie do grupy zaawansowanych i ekspertów).

2. Częstotliwości korzystania z serwisu BU w Toruniu (5 osób zadeklarowało, że korzysta z serwisu przynajmniej raz w tygodniu, 5 – odwiedza serwis przynajmniej raz w miesiącu, 3 – korzystają z niego raz lub dwa razy w semestrze, 1 – nigdy nie korzystała z serwisu.)

PRZEBIEG SESJI TESTOWYCH

Sesje rozpoczynały się od wprowadzenia moderatora, po nim respondenci przystępowali do pracy. Lista zadań testowych obejmowała 12 punktów. Kolejność ich wykonywania była dowolna z zastrzeżeniem jednak, że wykonanie każdego zadania uczestnik powinien rozpoczynać od strony głównej serwisu. Takie rozwiązanie pozwoliło na szczegółową analizę ścieżek dostępu do określonych zasobów. Dawało także możliwość obserwacji pełnych procesów wyszukiwawczych oraz wszystkich funkcji wykorzystywanych przez respondentów, a następnie porównywanie wyników poszczególnych sesji. Wszelkie wydarzenia występujące na ekranie monitora były rejestrowane za pomocą kamery wideo. Dodatkowo reakcje uczestników, wyjątkowe zdarzenia, kłopoty lub ujawniające się błędy serwisu były zapisywane przez moderatora. Za pomocą dyktafonu rejestrowano rozmowy uczestników z moderatorem prowadzone podczas sesji, a także ich pytania, komentarze i opinie.

Formularze zadań testowych, oprócz pytań, zawierały również 5-stopniową skalę ocen łatwości dostępu do określonych zasobów oraz miejsce na komentarze i opinie respondentów. Dane zebrane z tych dwóch źródeł wzbogacały materiał badawczy i umożliwiały głębszą analizę wyników badań.

Scenariusz badań obejmował przeprowadzanie po każdej sesji wywiadu podsumowującego, tzw. debriefingu. Jednym z głównych zadań wywiadu było zebranie dodatkowych danych, które mogły pomóc w interpretacji wyników poszczególnych sesji testowych. Pytania zadawane respondentom dotyczyły ich opinii o poziomie użyteczności serwisu i ich doświadczeń w korzystaniu z jego zasobów.

WYNIKI BADAŃ

Dane zebrane w trakcie badań analizowano pod kątem zaobserwowanych błędów wpływających na poziom użyteczności serwisu. Analizę przeprowadzono wg następujących kryteriów:

1. Poprawności odpowiedzi udzielonej przez uczestników.
2. Wpływu doświadczenia respondentów na osiągnięte wyniki.
3. Cech funkcjonalnych serwisu i ich wpływu na osiągnięte wyniki.
4. Oceny przez uczestników skali łatwości dostępu do określonych zasobów w serwisie badanej biblioteki.

Powyższe punkty pozwoliły na sformułowanie wniosków zgodnych z założonymi wcześniej celami badań.

LICZBA SUKCESÓW I NIEPOWODZEŃ

Najgorsze wyniki osiągnęli respondenci, wykonując zadania związane z wyszukiwaniem odpowiednich źródeł informacji w zasobie badanego serwisu (II grupa zadań). Podczas ich realizacji popełniono 32 błędy (tab. 1). Największe problemy respondenci mieli z zadaniem nr 2 (Proszę podać dostępne w kolekcji Biblioteki publikacje dotyczące kina japońskiego.), 10 z nich nie udzieliło odpowiedzi, jedna odpowiedź okazała się błędna. Taki stan rzeczy wynikał z problemu w formułowaniu właściwych zapytań wyszukiwawczych. Szukane pozycje były zaindeksowane w katalogu pod hasłem przedmiotowym „kino” z określnikami „Japonia” oraz „historia”. Najszybszym sposobem dotarcia do szukanych pozycji było wykorzystanie funkcji wyszukiwania zaawansowanego poprzez sformułowanie instrukcji złożonej z dwóch słów kluczowych: „kino” oraz „Japonia”, połączonych operatorem AND („kino AND Japonia”). Wyszukiwanie proste i używanie wyrażenia wyszukiwawczego „kino japońskie” (stosowane przez większość respondentów) nie przynosiło zadowalających rezultatów. Większość sesji wyszukiwawczych kończyła się zwrotem dużej liczby wyników o niskiej relewancji. Większość respondentów zaprzestawała przeglądania długich list wyników i po kilku próbach zakończonych niepowodzeniem rezygnowała z udzielenia odpowiedzi bądź udzielała odpowiedzi błędnej. Spośród 4 osób, dla których wyszukiwanie zakończyło się sukcesem, tylko jedna wykorzystwała wyszukiwanie zaawansowane. Pozostałe 3 dotarły do odpowiednich opisów, przeglądając listy wyników wyszukiwania po użyciu w wyszukiwaniu prostym wyrażen: „kino Japonia”, „Japonia kultura”.

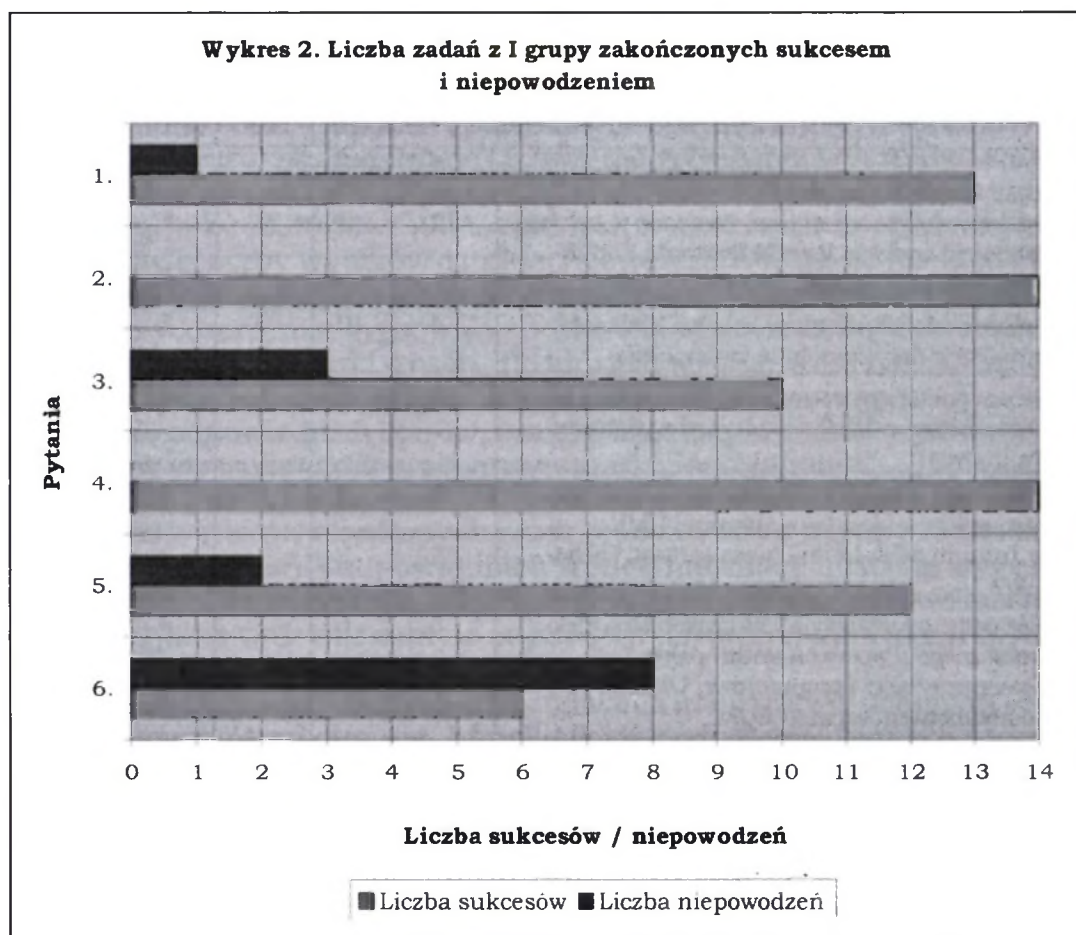
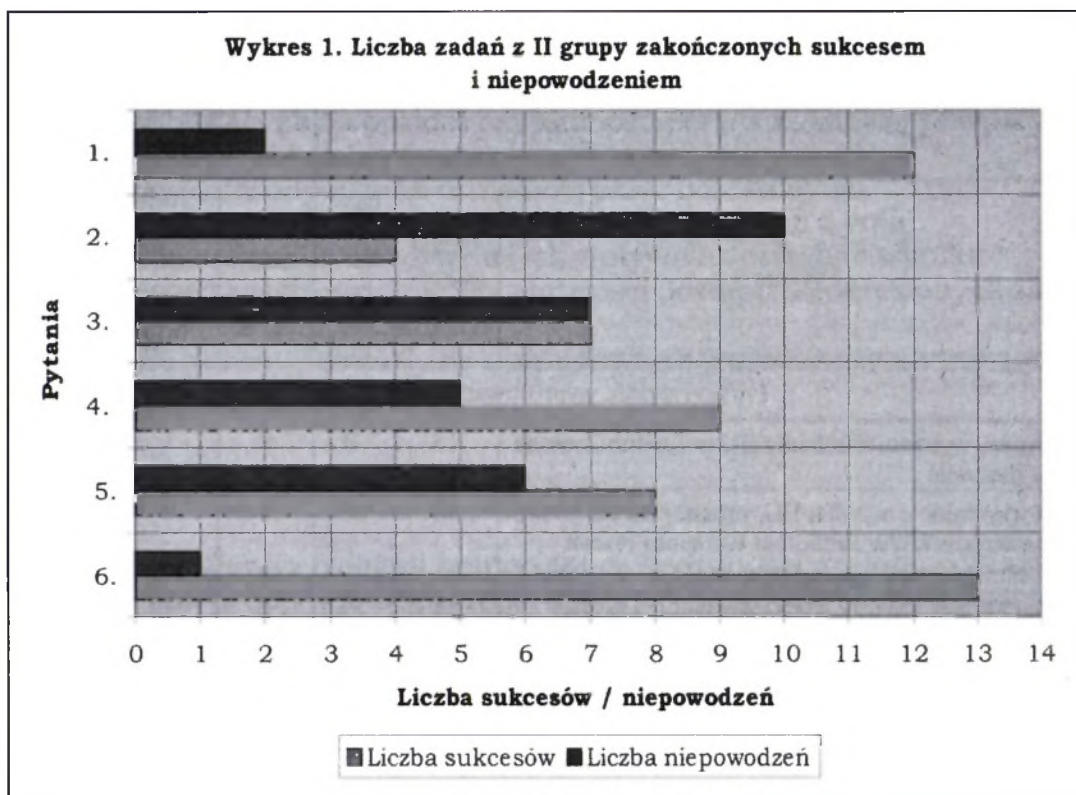
Rozkład wyników uzyskanych przez respondentów z grupy zadań dotyczących wyszukiwania odpowiednich źródeł informacji ilustruje wykres 2. Graficzne przedstawienie stosunku liczby błędnych odpowiedzi wskazuje na problemy, jakie w docieraniu do odpowiednich źródeł informacji sprawia użytkownikom badany serwis.

W grupie zadań dotyczących wyszukiwania informacji w badanym serwisie (I grupa zadań) zanotowano 14 przypadków udzielenia błędnych odpowiedzi (wykres 3). Trzeba jednak zwrócić uwagę, że aż 8 spośród tych niepowodzeń dotyczyło pytania nr 6 (Czy z komputerów spoza sieci komputerowej UMK można korzystać z zasobów elektronicznych BU?). Taki odsetek niepowodzeń wskazuje na konieczność modernizacji pewnych elementów architektury informacji, a w szczególności systemu wyszukiwawczego badanego ser-

Tabela 1

Liczba sukcesów i niepowodzeń wg doświadczenia respondentów

Pytania	Liczba sukcesów	Liczba niepowodzeń	Liczba błędów wg doświadczenia		
			Początkujący (2)	Średniozaawansowany (8)	Zaawansowany i Ekspert (4)
I grupa zadań: wyszukiwanie informacji					
1. Proszę wymienić oddziały BU w Toruniu czynne w niedziele	13	1	0	1	0
2. Korzystając z serwisu BU, proszę przejść na stronę WWW Biblioteki Wydziału Prawa i Administracji i podać jej e-mail	14	0	0	0	0
3. Proszę znaleźć informację związaną z procedurami udostępniania zbiorów specjalnych i podać adres właściwej strony	11	3	0	1	2
4. Jakie typy szkoleń oferuje BU?	14	0	0	0	0
5. Proszę podać koszty kwerend płatnych wykonywanych przez pracowników BU	12	2	1	1	0
6. Czy z komputerów spoza sieci komputerowej UMK w Toruniu można korzystać z zasobów elektronicznych BU?	6	8	2	6	0
Suma	70	14	3	9	2
II grupa zadań: wyszukiwanie źródeł informacji					
1. Proszę wskazać najstarsze, dostępne w kolekcji Biblioteki wydanie książki Ryszarda Kapuścińskiego pt.: „Heban”	12	2	0	1	1
2. Proszę podać dostępne w kolekcji Biblioteki publikacje dotyczące kina japońskiego	4	10	2	5	3
3. Proszę podać sygnaturę numerów „Dziennika Literackiego” z 1860 r., który był wydawany we Lwowie	7	7	1	4	2
4. Jaka baza danych z zakresu pedagogiki dostępna jest w sieci komputerowej UMK w Toruniu za pośrednictwem serwisu Biblioteki?	9	5	2	2	1
5. Czy pełne teksty artykułów czasopisma elektronicznego „Papers on anthropology” są dostępne w sieci komputerowej UMK za pośrednictwem serwisu BU?	8	6	1	4	1
6. Jakie bibliografie opracowywane przez BU są dostępne za pośrednictwem jej strony Internetowej?	13	1	0	1	0
Suma	53	31	6	17	8

wisu. Niektórzy respondenci nie potrafili poprawnie zlokalizować miejsca, gdzie znajduje się informacja, o którą proszono w zadaniu. Sposoby przeglądania zasobów zakończonych niepowodzeniem były bardzo zbliżone. Spora liczba respondentów szukała danej informacji w dziale „Usługi i oferty”, przeglądając podstronę: „Komputery w bibliotece”. Był to zły trop. Niewielu uczestników zdecydowało się na wykorzystanie informacji znajdujących się w „Przewodniku czytelnika” lub nie zauważyło informacji o sposobach korzystania z zasobów elektronicznych biblioteki z komputerów spoza sieci UMK w Toruniu, zamieszczonej w formie odsyłacza kontekstowego na podstronie „Czasopisma elektroniczne”.

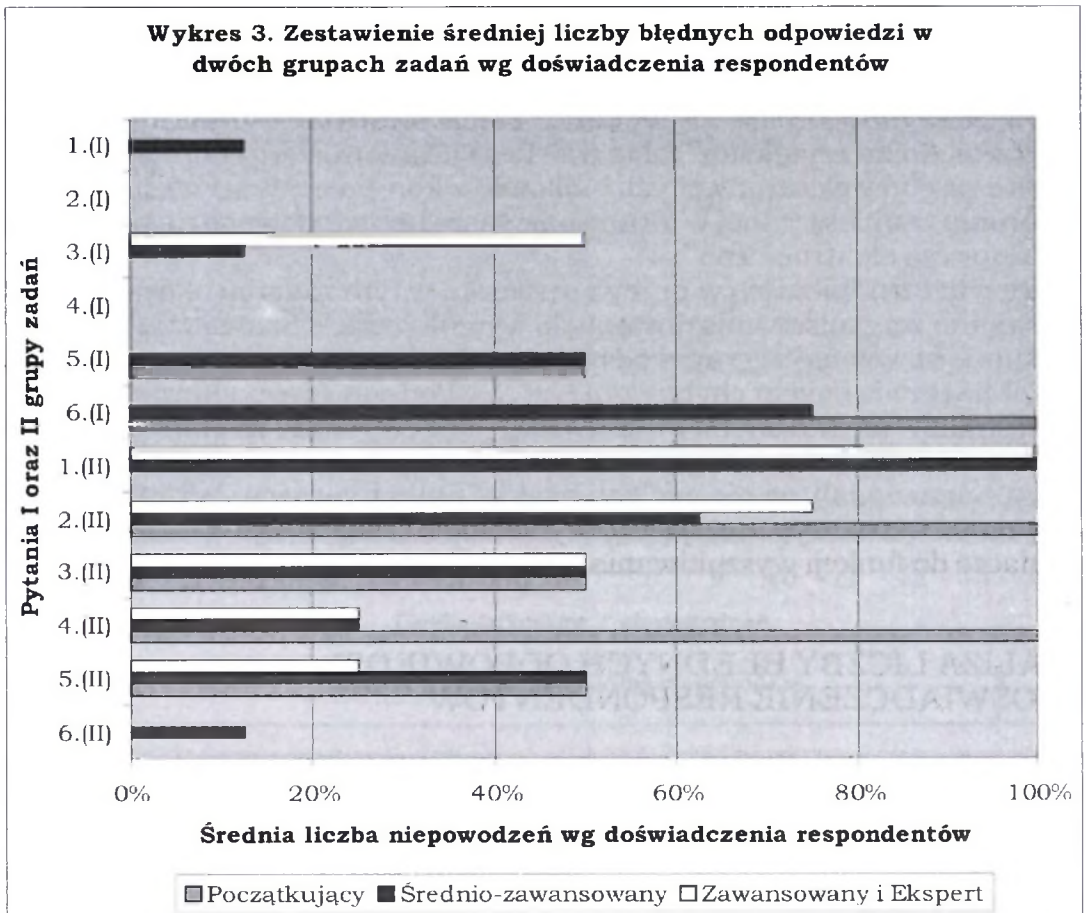
Dużym utrudnieniem w pracy z serwisem w tym zadaniu okazał się również sposób zorganizowania dostępu do wyszukiwarki „Szukaj w bibliotece”. Jego umiejscowienie w grupie odsyłaczy ponad nagłówkiem strony głównej okazał się rozwiązaniem chybionym (rys. 1). Podczas sesji badawczych zaden z uczestników nie skorzystał z możliwości, jakie oferowała mu funkcja wyszukiwarki serwisu. Respondenci, którzy zostali poproszeni o wyjaśnienie przyczyny, odpowiadali, że nie widzieli o takiej funkcji serwisu. Wskazuje to na krytyczny błąd niewystarczającego wyróżnienia i złego miejsca zamieszczenia odsyłacza do funkcji wyszukiwania w zasobie serwisu.

ANALIZA LICZBY BŁĘDNYCH ODPOWIEDZI A DOŚWIADCZENIE RESPONDENTÓW

Doświadczenie respondentów – jak wskazują wyniki – okazało się czynnikiem mającym istotny wpływ na liczbę poprawnie udzielonych odpowiedzi. Poziom poprawności wyników zależał od doświadczenia badanych w korzystaniu z komputerów, w tym przypadku średnia liczba błędów na jednego respondenta początkującego oraz średniozaawansowanego wynosiła 3,6 (stosunek sumy wszystkich niepowodzeń tej grupy respondentów do całkowitej jej liczby). Dla respondentów bardziej doświadczonych współczynnik ten wyraźnie maleje i wynosi 2,33. Podobną tendencję można było zauważyć, analizując wpływ częstotliwości korzystania z serwisu badanej biblioteki na liczbę zadań zakończonych sukcesem.

Ciekawe wnioski nasuwają się po zestawieniu wyników sesji testowych dwóch grup zadań, w których respondenci podali błędne odpowiedzi (wykres 3). Te same zadania okazały się trudne dla wszystkich użytkowników bez względu na ich doświadczenie. Liczba niepowodzeń, które skupiają się przy konkretnych zadaniach, mimo różnicy poziomu doświadczenia użytkowników, doskonale ilustruje wpływ poziomu użyteczności na łatwość w korzystaniu z serwisu oraz efektywność uzyskiwania informacji.

Podczas sesji testowych zauważono, że bardziej doświadczeni respondenci (szczególnie pracownicy naukowy i doktorant), chętniej korzystali z zaawansowanych opcji przeglądania katalogu online. Nie mieli oni problemów z odnalezieniem takich zasobów, jak czasopisma elektroniczne oraz bazy danych. Studenci wyższych lat byli bardziej cierpliwi i z większą determinacją dążyli do udzielenia poprawnej odpowiedzi. Studenci I roku w przypadku niepowodzeń częściej oraz szybciej rezygnowali z prób udzielenia poprawnej odpowiedzi.

BŁĘDY FUNKCJONALNE SERWISU

Wpływ błędnego funkcjonowania serwisu na liczbę niepowodzeń w najbardziej znaczący sposób ujawnił się w przypadku pytań z II grupy zadań, a szczególnie w zadaniu 1 (Proszę wskazać najstarsze, dostępne w kolekcji Biblioteki wydanie książki Ryszarda Kapuścińskiego pt.: *Heban*) oraz w zadaniu 2 (Proszę podać dostępne w kolekcji Biblioteki publikacje dotyczące kina japońskiego.). Było to spowodowane poważną luką w oprogramowaniu interfejsu katalogu online na stronie głównej serwisu (rys. 1). Okno dialogowe nie obsługiwało polskich znaków diakrytycznych. Większość respondentów właśnie od niego rozpoczynała sesje wyszukiwawcze. We wspomnianych wyżej zadaniach celowo wymuszono konieczność użycia polskich znaków diakrytycznych. Wszystkie zapytania wyszukiwawcze respondentów, którzy użyli polskich znaków w oknie dialogowym na stronie głównej, kończyły się zwrotem informacji o braku szukanych pozycji w kolekcji biblioteki. Taka odpowiedź wywoływała negatywne emocje wśród respondentów reagujących zdumieniem, a w niektórych przypadkach nawet irytacją. Taka sytuacja zwiększała liczbę błędnych odpowiedzi, ponieważ niektórzy respondenci rezygnowali z podejmowania ponownych prób wyszukiwawczych.

Dość szczególnie zdarzenie miało miejsce podczas jednej z sesji, kiedy to nastąpiła chwilowa awaria katalogu online biblioteki. System nie informował respondenta o awarii. Mimo iż użytkownik wysyłał zapytania wyszukiwawcze, nie otrzymywał żadnej odpowiedzi, system zwracał jedynie automatycznie wyświetlaną pustą stronę katalogu online Biblioteki. Respondent przez pewien czas uważał, że popełnia jakiś poważny błąd. Zdarzenie to spowodowało zakłopotanie u badanego. Brak odpowiednio zorganizowanej informacji zwrotnej utrudniał interakcje z serwisem.

Duże problemy zanotowano w przypadku zadania 3 (Proszę podać sygnaturę numerów „Dziennika Literackiego” z 1860 roku, który był wydawany we Lwowie.) oraz zadania 5 (Czy pełne teksty artykułów czasopisma elektronicznego „Papers on anthropology” są dostępne w sieci komputerowej UMK w Toruniu za pośrednictwem serwisu BU?). Mniej doświadczeni użytkownicy mieli problemy z odnalezieniem w serwisie właściwych katalogów czasopism elektronicznych oraz starszych czasopism drukowanych, nieuwzględnionych w katalogu Horizon. Spośród wszystkich respondentów 11 osób rozpoczęło wyszukiwanie „Dziennika Literackiego” w katalogu Horizon, podczas gdy opis bibliograficzny tytułu faktycznie znajdował się w „Kartkowym Katalogu Czasopism”. Ponad połowa uczestników z tej grupy nie próbowała przejrzeć innych zasobów biblioteki i po zwróceniu przez system odpowiedzi o braku wyszukiwanej pozycji zaprzestawała dalszych poszukiwań. Ponadto odsyłacz na stronie głównej do „Katalogu Kartkowego Czasopism” pozostawał dla 7 respondentów niewidoczny. Tylko 3 osoby skorzystały z niego w pierwszej kolejności, 4 kolejne przeszły do niego dopiero po drugiej lub nawet trzeciej próbie wyszukiwania w katalogu Horizon. Bez wątpienia przyczyną takiego wyniku może być zarówno brak wystarczającej znajomości zawartości serwisu, jak i duże zagęszczenie odsyłaczy na stronie głównej serwisu w dziale „Katalogi i zasoby elektroniczne” (rys. 1). Brak odpowiedniego wyszczególniania odsyłaczy wpływa na niski poziom przejrzystości niektórych elementów systemu nawigacyjnego i utrudnia odnajdywanie niektórych zasobów oraz informacji.

Przyczyną wysokiego poziomu niepowodzeń dla zadania 5 w II grupie (Czy pełne teksty artykułów czasopisma elektronicznego „Papers on anthropology” są dostępne w sieci komputerowej UMK za pośrednictwem serwisu BU?) po raz kolejny dowiodły błędów w architekturze informacji serwisu. Odkryto je w dziale „Czasopisma elektroniczne”. Wszyscy respondenci bez problemów docierali do dość rozbudowanego zasobu tego działu, ale brak odpowiednio wyróżnionych odsyłaczy do określonych katalogów oraz nadmiar nieuporządkowanej informacji powodował, że dla 7 respondentów wyszukiwanie zakończyło się niepowodzeniem. Dodatkowo system wyszukiwarki w katalogu czasopism elektronicznych nie posiadał mechanizmu zwrotu przybliżonych odpowiedzi. Drobne błędy literowe przy wpisywaniu przez respondentów tytułu szukanego czasopisma powodowały zwrócenie informacji o braku wyszukiwanej publikacji. Taki komunikat systemu sugerował respondentom błędną odpowiedź.

Wykryte podczas badań błędy funkcjonalne systemu w znaczący sposób wpływają na poziom relewancji sesji wyszukiwawczych. Zapewnienie serwisowi odpowiednich cech użyteczności wymaga szybkiej modernizacji wskazanych wyżej elementów.

OCENA ŁATWOŚCI DOSTĘPU

Jako uzupełnienie danych poddawanych analizie uczestnicy po rozwiązaniu każdego z zadań zaznaczali na pięciostopniowej skali (1 bardzo łatwy dostęp – 5 bardzo trudny dostęp), dołączonej do formularza testowego, poziom łatwości dotarcia do określonego w zadaniu zasobu. Średnie oceny uczestników dla poszczególnych zadań wahają się od 1,92 pkt. (w pyt. I grupy, nr 1) do 4,14 pkt. (w pyt. II grupy, nr 2). Rozłożenie skali ocen potwierdza, że zadania związane z wyszukiwaniem określonych źródeł informacji sprawiły uczestnikom największe problemy. W większości przypadków pojawianie się problemów z dotarciem do danej informacji lub określonego źródła skutkowało zakreśleniem przez respondentów ocen niekorzystnych. W II grupie zadania 2 oraz 3, w których udzielono najwięcej błędnych odpowiedzi, zostały określone jako bardzo trudno dostępne. Respondenci dobrze ocenili dostęp do czasopism elektronicznych w zadaniu 5 – II grupy. Uczestnicy, którzy udzielili błędnej odpowiedzi myśleli, że wskazana przez nich odpowiedź jest poprawna, stąd przy wysokim współczynniku niepowodzeń zaobserwowano korzystną ocenę łatwości dostępu.

WNIOSKI PŁYNĄCE Z BADAŃ

W raporcie, który sporządzono na podstawie analizy zebranych danych wyszczególniono takie błędy serwisu, jak:

1. Brak obsługi znaków diakrytycznych przez okno dialogowe katalogu Horizon na stronie głównej serwisu.
2. Brak odpowiedniego systemu pomocy w katalogu online.
3. Niewystarczająca informacja zwrotna katalogu online.
4. Rozproszenie opisów bibliograficznych zbiorów biblioteki między kilka samodzielnych katalogów.
5. Błędne umieszczenie odsyłacza do wyszukiwarki serwisu.
6. Brak wyraźnie oznaczonych odsyłaczy kontekstowych.

Wyniki badań wskazują, iż błędy te w zasadniczy sposób utrudniają efektywne korzystanie z serwisu, przyczyniając się tym samym do obniżenia poziomu satysfakcji jego użytkowników.

Badania ukazują duże trudności uczestników z wyszukiwaniem różnych źródeł informacji. Największe problemy sprawiało respondentom odnalezienie zasobów, które nie są jeszcze w pełni zintegrowane z katalogiem Horizon. Nie należy jednak zapominać, że duże znaczenie dla osiąganych wyników miało doświadczenie respondentów. Podczas sesji debriefingowej większość badanych przyznała, iż serwis WWW BU w Toruniu wykorzystuje głównie w celu wyszukania i zamówienia książek. Tylko nieliczni respondenci deklarowali wykorzystywanie innych zasobów, takich jak np.: czasopisma elektroniczne czy bazy danych. Studenci tłumaczyli to tym, iż programy studiów oraz ich indywidualne zainteresowania nie wymuszają konieczności penetrowania tego typu zasobów badanego serwisu. Przyznawali również, że korzystając z katalogu online, z reguły wyszukują publikacje za pomocą wyszukiwania prostego i w dodatku bardzo rzadko lub w ogóle nie przeprowadzają złożonych kwerend. Zaobserwowane problemy w wyszukiwaniu źródeł informacji, szczególnie w przypadku użytkowników mniej doświadczonych wymagają bez wątpienia głębszej refleksji. Podobne problemy w posługiwaniu się katalogiem

przedstawiane są m.in. w opisie badań serwisu Biblioteki Uniwersytetu Illinois w Chicago (Augustine, Greene, 2002, s. 360). W obydwu przypadkach użytkownicy mieli trudności z wyszukiwaniem przedmiotowym. Pełne wyjaśnienie tego problemu wymaga przeprowadzenia dodatkowych badań.

Serwis BU w Toruniu nie jest pozbawiony wad, wymaga modyfikacji zastosowanych w nim rozwiązań. Zmianie powinna ulec organizacja informacji działu „Czasopisma elektroniczne” tak, aby podnieść poziom jego przejrzystości i czytelności. Problemy w docieraniu do czasopism elektronicznych okazały się podobne do tych, opisanych w artykule przedstawiającym testy użyteczności biblioteki Uniwersytetu w Parmie (Bevilacqua, 2005, s. 426). Wnioski płynące z analizy danych z obydwu przykładów badań wskazują, że dostęp do czasopism elektronicznych powinien być zintegrowany z głównym katalogiem OPAC danej biblioteki. Rozproszenie zbiorów do kilku katalogów w znaczący sposób utrudnia dostęp do poszczególnych zasobów dla użytkowników mniej zaznajomionych z serwisem.

Modernizacji wymagają niektóre mechanizmy wyszukiwawcze, szczególnie ważne wydaje się zwiększenie poziomu ich interaktywności i wprowadzenie systemu uzupełniania wyników wyszukiwania o większą ilość informacji zwrotnej. Modyfikacji wymaga sposób wyeksponowania wyszukiwarki serwisu.

Do mocnych stron – jak podkreślają sami użytkownicy – należy uruchomienie nowych funkcji zamawiania książek przez Internet. Ważną cechą serwisu jest jego wyposażenie w prosty w obsłudze i estetyczny interfejs katalogu online. Wyniki badań wskazują na wysoki poziom zorganizowania informacji teleadresowych biblioteki oraz informacji o strukturze systemu bibliotecznego Uczelni. Dodatkowo użytkownicy bez problemu mogą przeglądać spis najważniejszych usług oferowanych przez Bibliotekę, a także prezentację prac bibliograficznych, w które jest ona zaangażowana. Umieszczenie na stronie głównej serwisu najważniejszych komponentów poszczególnych działów umożliwia szybki dostęp do wszystkich elementów bogatego zasobu Biblioteki bez konieczności przeglądania jego poszczególnych poziomów struktury organizacyjnej.

Wyniki przeprowadzonych testów użyteczności potwierdzają konieczność dbania o tworzenie serwisów bibliotecznych zgodnie z zaleceniami projektowymi, które są dostępne w bardzo bogatej literaturze przedmiotu. Błędy w organizacji informacji, niedostatecznym wyróżnianiu odsyłaczy, niedopracowane systemy pomocy i informacji zwrotnej negatywnie wpływają na poziom interakcji użytkowników z serwisem internetowym.

Ewaluacja serwisu BU w Toruniu okazała się bardzo przydatna w wykrywaniu błędów i określeniu ich wpływu na efektywność użytkowania. Podobne opinie można odnaleźć w literaturze przedmiotu. Badania z wykorzystaniem testów użyteczności, które były przeprowadzane na próbach o podobnej liczbie respondentów (14-15 uczestników) dostarczały wielu cennych wskazówek wykorzystywanych w pracach nad optymalizacją badanych serwisów (VandeCreek, 2005, s. 189).

Oczywiście, mając na uwadze współczesne tendencje zarządzania serwisami internetowymi, w których najważniejszym kryterium oceny jakości jest poziom satysfakcji użytkowników końcowych, rozpoczęty proces ewaluacji nie powinien zakończyć się na opisanym wyżej badaniu. Serwis internetowy BU w Toruniu wymaga stałego monitorowania i zaspokajania potrzeb jego użytkowników. Konieczne jest cykliczne przeprowadzanie różnego rodzaju badań, z zastosowaniem wielu technik badawczych zarówno jakościowych, jak i ilo-

ściowych. Tylko kompleksowe podejście do zagadnień jakości pozwoli na wyeliminowanie błędów w konstrukcji serwisu. Należy tutaj zaznaczyć, że potrzeby użytkowników zmieniają się w czasie, stąd konieczność wspomnianej cykliczności badań.

BIBLIOGRAFIA

- Augustine, Susan; Greene, Courtney (2002). Discovering how students search a library web site: a usability case study. *College & Research Libraries* [online], no. 4; [dostęp: 15.09.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/crljournal/backissues2002b/july02/augustine.pdf>>
- Bednarek–Michalska, Bożena (2002). Ocena jakości bibliotekarskich serwisów informacyjnych udostępnianych w Internecie. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 2 (31); [dostęp: 10.09.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/31/michalska.php>>
- Bevilacqua, Fabrizia (2005). Organising e-journals from the point of view of humanities: a case study at the University of Pama. *New Library World* [online], vol. 106, no. 9/10; [dostęp: 20.09.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.emeraldinsight.com/10.1108/03074800510623092>>
- Jeng, Judy (2005). Usability Assessment of Academic Digital Libraries: Effectiveness, Efficiency, Satisfaction, and Learnability. *Libri*, vol. 55, pp. 96-121.
- Jeng, Judy (2004). Annotated Bibliography on Usability Test [online]. Rutgers, The State University of New Jersey, School of Communication, Information and Library Studies; [dostęp: 15.07.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.scils.rutgers.edu/~miceval/research/usability.html>>
- Kuniavsky, Mike (2003). *Observing The User Experience: A Practitioner's Guide To User Research*. San Francisco: Morgan Kaufmann Publishers.
- Krug, Steve (2005). *Nie każ mi myśleć: o zyciowym podejściu do funkcjonalności stron internetowych*. Gliwice: Wydaw. Helion.
- McCracken, Daniel, D.; Wolfe, Rosalee, J. (2004). *User-Centered Website Development: A Human-Computer Interaction Approach*. Upper Saddle River: Pearson Education, Inc.
- Myers, Brad, A. (1996). A Brief History of Human Computer Interaction [online]. Carnegie Mellon University, School of Computer Science; [dostęp: 25.09.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.cs.cmu.edu/~amulet/papers/uihistory.tr.html>>
- Nielsen, Jacob (2000). Why You Only Need to Tests With 5 Users. *Alertbox* [online], March 19, 2000; [dostęp: 20.09.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.useit.com/alertbox/20000319.html>>
- Nikodemaska-Wołownik, Anna (1999). *Jakościowe badania marketingowe*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Norlin, Elaina; Winters, C., H. (2002). *Usability Testing for Library Web Sites: A Hands-On Guide*. Chicago: American Library Association.
- Pearrow, Mark (2002). *Funkcjonalność stron internetowych*. Gliwice: Wydaw. Helion.
- Próchnicka, Maria (1996). Interfejs użytkownika w systemie wyszukiwania informacji. *Zagadnienia Informacji Naukowej*, nr 1, s. 25-33.
- Rosenfeld, Louis; Morville, Peter (2003). *Architektura informacji w serwisach internetowych*. Gliwice: Wydaw. Helion.
- Sapa, Remigiusz (2005). *Benchmarking w doskonaleniu serwisów WWW bibliotek akademickich*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Sapa, Remigiusz (2004). W poszukiwaniu kryteriów oceny serwisów WWW bibliotek akademickich. *Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej*, t. XII, nr 3-4, s. 28-39.
- Sawicka, Dagmara (2005). Funkcje witryny internetowej biblioteki akademickiej. *Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej*, t. XIII, nr 1, s. 13-19.
- Skórka, Stanisław (2005). Strategie Poszukiwania Informacji w Edukacyjnym Serwisie Internetowym. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3, s. 321-340.
- VandeCreek, Lenne, M (2005). Usability analysis of Northern Illinois University Libraries' website: a case study. *OCLC System & Service* [online] 2005, no. 3; [dostęp 25.09.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.emeraldinsight.com/10.1108/10650750510612380>>

PAWEŁ MARZEC

Institute of Information Science and Bibliology
Nicolaus Copernicus University in Torun
e-mail: marcu@doktorant.umk.pl

USABILITY TESTS OF TORUN UNIVERSITY LIBRARY WEBSITE

KEYWORDS: Websites. Testing website quality. Testing website usability. University library.

ABSTRACT: The article includes the results of research on the usability of Torun University Library website. The aim of the research was the detection of errors which might have been influencing the effectiveness of the website use. The evaluation was performed with the usability test. The results of the research in question provide information on the problems encountered by the users while performing tasks prepared by the research group.

Tekst wpłynął do redakcji 14 maja 2008 r.

JAN WOŁOSZ

NOWA STRUKTURA ORGANIZACYJNA BIBLIOTEKI NARODOWEJ – I CO DALEJ?

1 sierpnia 2007 r. zaczął obowiązywać nowy statut Biblioteki Narodowej, wraz ze statutem zmianie uległa jej struktura organizacyjna. W nowej strukturze wyeliminowano jeden poziom zarządzania, likwidując działy. Obecna struktura BN obejmuje 47 podstawowych jednostek organizacyjnych i jest bardziej płaska. Ta niespodziewanie i arbitralnie wprowadzona nowa struktura skłoniła autora, długoletniego pracownika Biblioteki Narodowej, do przypomnienia ważniejszych faktów i zjawisk oraz przedstawienie refleksji nad systemem zarządzania książnicą narodową w przeszłości w kontekście jego zmian, uwarunkowań i skutków. Szczególną uwagę autor poświęcił zmianom w zarządzaniu Biblioteką Narodową po 1989 r., kiedy to nastąpiły zmiany ustrojowe w całym kraju i kiedy przyszło tej instytucji prowadzić działalność w zmienionym otoczeniu społecznym, gospodarczym i politycznym. W analizie systemu zarządzania starano się ukazać jego charakterystyczne cechy oraz skutki zmian dla pozycji i roli Biblioteki Narodowej w bibliotekarstwie polskim. Autor przywiązuje dużą wagę do czynnika ludzkiego w zarządzaniu Biblioteką Narodową, a szczególnie do wiedzy, umiejętności i utożsamiania celów osobistych jej szefów z celami instytucji.

DZIEŁO GENIUSZA...?

W Bibliotece Narodowej pracowałem 45 lat, uczestnicząc praktycznie w taki czy inny sposób (jako pracownik, kierownik sekcji, kierownik zakładu, sekretarz naukowy, wicedyrektor, pełnomocnik dyrektora BN ds. współpracy z bibliotekami publicznymi) w procesie zarządzania całą tą instytucją. Nie ulega wątpliwości, że w tym czasie byłem też współodpowiedzialny za jej działalność. Oczywiście, w granicach powierzonych mi obowiązków, faktycznych uprawnień i w zakresie określonej odpowiedzialności. Tego poczucia nie mogły osłabić różnice zdań pomiędzy mną a moimi przełożonymi, dotyczące różnych aspektów kierowania instytucją, zwłaszcza wówczas, gdy moje opinie i propozycje nie spotykały się z oczekiwanym stopniem aprobaty. Na początku 2006 r. przestałem pracować w Bibliotece Narodowej, nie oznaczało to jednak kresu moich zainteresowań sprawami zarządzania, a Biblioteką w szczególności.

Po moim odejściu z BN wiele się w niej zmieniło. Następowaly zmiany w kierownictwie biblioteki. Niby nie było w tym nic nowego, bo tak bywało w czasach, gdy dyrektorzy przychodzili z namaszczenia partyjnego, i później, gdy bywali podobnie obsadzani przez „swoich” (ba! nawet z wykorzystaniem formuły konkursu albo zwyczajnie na zasadzie mianowania), ale bez większej wagi przywiązywanej do faktycznych kompetencji mianowanego. Nie zmie-

niło się tylko niedoceniając kompetencji zawodowych i myślenia w kategoriach interesu całej instytucji i jej podstawowych celów. Miejmy nadzieję, że nie trzeba będzie zbyt długo czekać na pełniejsze zrozumienie nowoczesnego zarządzania jako podstawowego warunku rozwoju i efektywnego działania, zarządzania opartego na nowoczesnej wiedzy i profesjonalizmie, a nie na amatorstwie i zasadzie podporządkowania losów i dobra zarządzanej instytucji własnym ambicjom czy lojalności „swoim”, co jest prostą drogą do upadku.

Oswojony z brakiem ambitniejszych zmian w procesie zarządzania BN z zaskoczeniem i dużym zaciekawieniem przyjąłem pojawienie się na stronach BN – nagle i bez uprzedzenia – nowego statutu tej instytucji, podpisanego przez ministra kultury i dziedzictwa narodowego. Statut zaczął obowiązywać od 1 sierpnia 2007 r., a wraz z nim nowa struktura organizacyjna BN. Znając zalety i wady dotychczasowej struktury, z zainteresowaniem oddałem się jego lekturze, mając nadzieję, że dotychczasowe słabości rozwiązań organizacyjnych BN zostaną usunięte.

CECHY „STAREJ” STRUKTURY

Dotychczasowa struktura organizacyjna Biblioteki Narodowej była efektem stopniowego modyfikowania systemu zarządzania ksiąźnicą narodową, poszerzania się zakresu jej zadań oraz zmian w otoczeniu, w którym prowadziła działalność. W szkicu tym nie czas i miejsce na szczegółowe przedstawienie historii modyfikowania struktury organizacyjnej BN, ale trzeba przypomnieć, że największe zmiany nastąpiły w latach powojennych, kiedy miało miejsce gwałtowne poszerzenie zakresu jej zadań, zwłaszcza bibliograficznych, naukowo-badawczych, dokumentacyjnych i wydawniczych oraz szerokie otwarcie – jako ważnego ogniwa krajowej sieci bibliotecznej – na współpracę z innymi bibliotekami. To otwarcie trwało do lat dziewięćdziesiątych XX w. Od początku towarzyszyły mu starania o nowy gmach ksiąźnicy narodowej (skuteczne prof. Witolda Stankiewicza), a później jej budowa i wyposażenie w nowoczesne urządzenia (dr Stanisław Czajka – uznany za jej budowniczego). Z instytucji zatrudniającej kilkudziesięciu pracowników po zakończeniu II wojny światowej powstała instytucja duża, z powiększającym się personelem, w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych zwiększającą się z około 500 do 1000 osób.

Pierwotny podział zadań i wykonujących je pracowników w ramach komórek organizacyjnych był mało skomplikowany. Była to struktura, którą dzisiaj określamy mianem płaskiej. Zatrudnieni w poszczególnych komórkach pracownicy podlegali swoim kierownikom, a ci z kolei dyrekcji. Problem zarządzania zwiększającymi się zadaniami i coraz większą liczbą pracowników rozwiązywano, tworząc nowe komórki podstawowe i nieznacznie powiększając liczbę członków dyrekcji nadzorujących powierzone im zespoły komórek organizacyjnych.

Dopóki zasięg i zakres kierowania na poziomie dyrekcji i komórek podstawowych umożliwiały efektywne zarządzanie powierzonymi zadaniami – struktura sprawdzała się w praktyce. Poszerzający się zakres zadań BN i systematycznie wzrastające zatrudnienie, nie mówiąc o uwarunkowaniach wynikających ze zmian w otoczeniu, sprawiły, że gorset strukturalny stał się za ciasny. W 1969 r. struktura uległa radykalnej zmianie: wprowadzono dodatkowy poziom zarządzania w postaci działów (istniały już znacznie wcześniej

Instytuty: Bibliograficzny oraz Książki i Czytelnictwa), usankcjonowano istnienie i działalność sekcji w ramach komórek podstawowych¹. Ukształtowało się też nowe nazewnictwo komórek organizacyjnych. Podstawowe komórki organizacyjne nazwano albo zakładami (mówiono o naśladowaniu ówczesnego nazewnictwa w nauce) – w przypadku komórek wykonujących funkcje podstawowe BN, albo oddziałami – w przypadku pozostałych komórek pomocniczych. I w jednych, i w drugich mogły funkcjonować sekcje wykonujące wąsko wydzielone zadania. Obok nazwy działów zachowano dotychczasowe nazwy instytutów, nadając im status działów.

Nowa struktura organizacyjna z 1969 r. zrodziła kolejne problemy. Pierwszy z nich wynikał z pojawienia się nowego poziomu w strukturze organizacyjnej (działy), którego kompetencje i odpowiedzialność nie zostały dokładnie określone, były więc kontestowane przez niektórych ambitnych i samodzielnych dotychczas kierowników komórek organizacyjnych. Nie dotyczyło to instytutów, których struktura niewiele się zmieniła. Dopiero z czasem pozycja kierowników działów na tyle się wzmocniła, że prawie wszyscy stali się rzeczywistymi kierownikami zespołów podległych im komórek, instytucja zaś zyskała i była w stanie coraz sprawniej działać i reagować na zmiany w jej otoczeniu. Prawie, bo w jednym z działów (zbiory specjalne) zakłady nadal kontestowały szczebel działowy (sprzyjało temu m. in. oddalenie przestrzenne lokalizacji tych zakładów) i do końca walczyły o status samodzielnych jednostek organizacyjnych (w gwarze bibliotecznej nazywano je folwarkami). Sprzyjało temu także zastosowane w ich organizacji kryterium przedmiotowe w postaci form dokumentów.

Wprowadzenie dodatkowego poziomu organizacyjnego wpłynęło na redukcję stopnia samodzielności kierowników podstawowych komórek organizacyjnych. Stąd początkowe tarcia i animozje w relacjach kierownik działu – kierownik komórki podstawowej, z których zwyczajnie wychodzili niekiedy ci drudzy, zwłaszcza jeśli rozstrzygnięcia sporów zapadały na poziomie zarządzania dyrekcyjnego. Był to oczywisty efekt błędów popełnianych przez niekompetentnych przełożonych. Jednak z upływem czasu i w wyniku naturalnej wymiany kadrowej na poziomie kierowników komórek podstawowych tego rodzaju spory wygasły. Ale też wiązało się z tym przystosowanie się kierowników do nowego gorsetu organizacyjnego. W nowych warunkach kierownicy komórek podstawowych mieli mniejsze szanse i słabszą motywację do wychodzenia z własnymi nowymi pomysłami i inicjatywami. Kariera zawodowa pracowników w instytucji zaczęła być więc utożsamiana bardziej z awansem hierarchicznym niż osiągnięciem mistrzostwa zawodowego, choć i to drugie miało miejsce.

Wprowadzona po 1969 r. struktura organizacyjna mimo wszystko ułatwiła zarządzanie, zwłaszcza że zatrudnienie stale i dość dynamicznie rosło. Przede wszystkim powiększył się zespół osób (kierownicy działów plus członkowie dyrekcji), które zaczęły stanowić coraz silniejsze zaplecze intelektualne

¹ W publikacji *50 lat Biblioteki Narodowej. Warszawa. 1928-1978*. Warszawa: BN, 1984, s. 333 pod datą 15 kwietnia 1969 r. Andrzej Kłossowski napisał: „Zarządzeniem ministra kultury i sztuki nadano Bibliotece Narodowej nowy statut, który wprowadził zmiany w zakresie: a) wzmocnienia roli BN w ramach ogólnokrajowej sieci bibliotek przez powierzenie Bibliotece funkcji koordynacji i doskonalenia merytorycznego, b) reorganizacji wewnętrznej w formie podziału Książnicy na trzy podstawowe działy – Dział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów, Dział Informacji i Udostępniania Zbiorów, Dział Zbiorów Specjalnych – skupiające odpowiednie grupy zakładów, c) rozbudowy ciał opiniotwórczych i doradczych i ich roli poprzez rozszerzenie niektórych uprawnień Rady Naukowej BN na inne biblioteki oraz utworzenie przy dyrektorze BN Kolegium Biblioteki”.

i fachowe dyrektora BN. Efekty były widoczne w postaci sprawniejszego działania ksiąźnicy narodowej oraz umacniania się pozycji tej instytucji w bibliotekarstwie krajowym. Dużą w tym rolę odgrywała aktywność autorska, opiniotwórcza, konferencyjna i społeczna jej zespołu kierowniczego oraz inicjatywy wydawnicze. Dzięki temu zapleczu, nawet rażące niekompetencje niektórych członków dyrekcji (nie do uniknięcia przy niehonorowaniu lub nieokreśleniu kryteriów doboru na te stanowiska, zwłaszcza w przypadku mianowania politycznego) były skutecznie osłaniane i nie miały widocznego wpływu na wizerunek całej instytucji.

W działaniach na rzecz usprawnienia zarządzania BN nie można pominąć roli zespołu pracowników Sekretariatu Naukowego jako komórki sztabowej, pracującej pod kierownictwem sekretarza naukowego BN. Po zmianie struktury organizacyjnej w 1969 r., w warunkach dużej złożoności zadań, coraz bardziej oczywista stawała się potrzeba utworzenia służby wspomagającej proces zarządzania instytucją, przede wszystkim w sferze przekazywania informacji oraz kontroli i koordynacji działań, a także rozwijającej się (co było podówczas *signum temporis*) współpracy międzynarodowej. Prof. Witold Stankiewicz utworzył wówczas Sekretariat Naukowy i stanowisko sekretarza naukowego (w randze członka dyrekcji), powierzając jego obowiązki dr. Andrzejowi Piberowi. Decyzja ta nie spotkała się z entuzjazmem kierowników komórek organizacyjnych, głównie ze względu na pojawienie się zorganizowanej kontroli planowania i realizacji zadań oraz nowych zależności funkcjonalnych, z którymi, chcąc nie chcąc, trzeba się było liczyć, a z planowanych i wykonywanych zadań rozliczać. W latach następnych rola Sekretariatu Naukowego – już pod kierownictwem autora tych słów i za dyrekcji dr. Stanisława Czajki – coraz bardziej się umacniała, nie bez oporu zarówno w relacjach zewnętrznych BN, jak w wewnętrznych procesach zarządzania. Szczególną rolę odgrywało stanowisko, a następnie Pracownia ds. Organizacji i Zarządzania, która przy wsparciu dyrektora naczelnego wniosła znaczący wkład w formalne i merytoryczne porządkowanie i ujednolicenie procesu zarządzania BN.

Nowa, bardziej wysmukła struktura organizacyjna BN po 1969 r. oraz Sekretariat Naukowy, nie mówiąc już o służbach rachunkowej czy kadrowej, przyczyniły się do odciążenia dyrekcji od nadmiaru obowiązków związanych z administrowaniem i bezpośrednim kierowaniem wykonywanymi w komórkach zadaniami. Po tych zmianach wydłużyły się jednak kanały komunikacyjne w instytucji, co skutkowało rozpraszeniem się przekazywanych informacji zarówno w dół, jak i w górę, zwłaszcza gdy zdarzało się ich nadmierne filtrowanie przez niektórych kierowników. Brak informacji zastępowała plotka, zrodzona z domysłów i podejrzeń, w warunkach zmniejszających się możliwości śledzenia celów, priorytetów i intencji kierownictwa biblioteki, tym bardziej że pracownika od dyrektora naczelnego dzieliły poziomy kierowników: zakładu, działu i wicedyrektora (kierownictwa sekcji nie miały tu znaczenia). W Instytucie Bibliograficznym pojawił się nawet przez pewien (krótki) czas dodatkowy poziom: kierownik zespołu zakładów. Rozeznanie dyrekcji biblioteki w talentach i umiejętnościach pracowników było utrudnione, zwłaszcza, że nie wszyscy członkowie kierownictwa przykładali wagę do poznawania – z upływem lat – kolejno pięciuset, ośmiuset czy później tysiąca pracowników. Naturalną konsekwencją było osłabienie pozycji kierowników podstawowych komórek organizacyjnych w procesie zarządzania, zwłaszcza tam, gdzie szefowie zarządzający pionami komórek akceptowali taki stan

rzeczy i nie dbali o motywowanie rozwoju zawodowego kierowników podstawowych komórek organizacyjnych.

Cierpiał na tym także przepływ informacji pomiędzy komórkami należącymi do różnych pionów. Z upływem czasu, stopniowo okazywało się, że wiedza o pracy sąsiadującej przez ścianę komórki, jak i o działalności całej instytucji, podlegała zubożeniu. Starano się temu zapobiec poprzez omawianie planów i sprawozdań z działalności działów i wybranych zakładów na kolegiach dyrekcyjnych w poszerzanych (o zapraszanych dodatkowo kierowników komórek podstawowych) składach osobowych. W ramach Sekretariatu Naukowego uruchomiono wydawanie do użytku służbowego, w cyklu miesięcznym, „Komunikatów BN”, podjęto starania o publikowanie informacji o działalności wszystkich komórek BN w „Biuletynie Informacyjnym BN”, w porozumieniu z dyrektorem naczelnym zintensyfikowano i przyspieszono opracowywanie i wydawanie „Rocznika Biblioteki Narodowej” – jej głównego organu naukowego, zainicjowano także wydawanie „Polish Libraries Today”. Na polecenie dyrektora naczelnego działły i instytuty podjęły opracowywanie i publikowanie informatorów o swojej działalności.

Skutki szkicowanej sytuacji ujawniły się w pełni po wybuchu „Solidarności”. Fala ogólnokrajowych protestów zaktywizowała załogę do działań związkowych i politycznych. Okazało się wówczas, jak wielkie różnice dzieliły załogę i kierownictwo biblioteki w postrzeganiu jej celów, priorytetów i zasad zarządzania. Dominował pracowniczy punkt widzenia na bibliotekę i zarządzanie jej działalnością, co oznaczało, że całokształt spraw biblioteki postrzegano z poziomu pracownika i ewentualnie kierownika komórki podstawowej, bez pełnego uwzględniania całokształtu funkcji księżnicy narodowej – jej zadań w wymiarze współpracy krajowej i międzynarodowej. Kwestie częściowych zadań BN były przedmiotem krytycznych i wartościowych dyskusji, natomiast w przypadku funkcji podstawowych i sposobów zarządzania całością instytucji wypowiadano się chętnie, z zasady krytycznie, choć powierzchownie, bez dostatecznej znajomości zagadnień i ich uwarunkowań. Kierownictwo biblioteki, nieprzygotowane do sprostania tej nowej sytuacji, przyzwyczajone do utrwalonych i raczej autorytatywnych metod zarządzania, nie było w stanie od razu – w trudnej atmosferze nieufności i krytyki – wpłynąć na skorygowanie i pogłębienie dominującego w załodze sposobu widzenia całości spraw biblioteki. Dopiero z upływem czasu świadomie zainicjowane przez dyrekcję dyskusje nad zadaniami i zarządzaniem biblioteką z udziałem przedstawicieli podstawowych komórek organizacyjnych i Sekretariatu Naukowego doprowadziły do zwiększenia wiedzy na temat całej biblioteki, a później także do powoływania zespołów do wspólnego przygotowywania projektów różnego rodzaju rozwiązań organizacyjnych, które, choć nie były zawsze i w całości wprowadzane w życie, zwiększyły znajomość problematyki całej instytucji w załodze, a przynajmniej osób uczestniczących w tych dyskusjach i pracach. Powód niewykorzystywania opracowanych zespołowo propozycji zmian wynikał głównie stąd, że dochodziło w nich do prób przeforsowania rozwiązań korzystnych dla określonych komórek ze szkodą dla innych i dla całej instytucji.

Mimo tych wszystkich perturbacji kontynuowano rozpoczętą w 1976 r. budowę nowego gmachu BN. Prace napotykały na niezwykle trudności w ówczesnych warunkach gospodarki planowo-rozdzielczej: budowie groziło zatrzymanie, do czego – dzięki staraniom i zaangażowaniu dyrekcji – nie doszło. Prace budowlane przeciągały się w czasie, zmieniał się inwestor zastęp-

czy, w końcu prowadzenie prac budowlanych przejęła sama BN. Zaangażowanie i profesjonalny nadzór dyrektora S. Czajki, któremu towarzyszyły skuteczne starania o środki na wyposażenie nowego gmachu w nowoczesne sprzęty i urządzenia techniczne, w tym technikę komputerową, doprowadziły w latach dziewięćdziesiątych XX w. do systematycznego oddawania do użytku nowych pomieszczeń i wreszcie całego gmachu, który spotykał się z podziwem i uznaniem, a także zwiększał nadzieję na pomyślną przyszłość bibliotekarstwa polskiego i umacniającą się w nim pozycję i rolę BN, tym bardziej, że żadna inna instytucja narodowa w tym czasie nie zyskała tak znacznego wsparcia materialnego ze strony państwa i możliwości efektywnego działania na rzecz społeczeństwa.

SŁABNĄCE ZAINTERESOWANIE STRUKTURĄ I ZARZĄDZANIEM W OSTATNIEJ DEKADZIE XX WIEKU

Faktem jest, że po gorących dyskusjach nad sprawami struktury w BN w latach osiemdziesiątych, odrodzonych i kontynuowanych z większą rozwagą w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych XX w., w latach następnych przestały one interesować dyrekcję i traciły na znaczeniu. Do kierownictwa BN przyszli nowi ludzie, zmiany nie ominęły średniej kadry kierowniczej. Dyskusje nad sprawami kierowania i zarządzania biblioteką przeszły do legendy. Struktura organizacyjna BN, choć nadal podlegała modyfikacjom i tworzono nowe komórki organizacyjne do wykonywania nowych zadań, zasadniczo się nie zmieniała. Z bardziej znaczących zmian można odnotować reorganizację służb zajmujących się budową i remontami gmachu – w związku z zakończeniem jego budowy – oraz rozbudowę administracji i służb ochrony wewnętrznej, co w dużej mierze wynikało z wymogów nowych przepisów prawnych.

Przyczyny tego stanu rzeczy były wielorakie, na pewno złożone. Niewątpliwie na pierwszy plan wysuwa się zmiana uwarunkowań działalności BN, wynikająca z transformacji ustrojowej oraz związane z nią zmiany personalne w kierownictwie BN. Rozpad systemu centralnego zarządzania państwem i polityki nakazowo-rozdzielczej spowodował, że BN z instytucji faktycznie centralnej z licznymi obowiązkami wykonywania zadań centralnych oraz dostarczania raportów, programów, ekspertyz, opinii i informacji władzom partyjnym i państwowym, prezentowania ich treści na forum ogólnokrajowych kongresów (na przykład kultury, nauki), zjazdów (między innymi naukowych zjazdów bibliotekarzy polskich), konferencji i narad, coraz bardziej zaczęła się przekształcać w instytucję centralną tylko formalnie, lecz nie faktycznie. Następowало stopniowe rozluźnienie współpracy BN z największymi, zwłaszcza naukowymi bibliotekami polskimi. Ustawowe obdarzenie BN mianem instytucji centralnej było jedynie przejawem naiwnej wiary, że pojawienie się takiego określenia umocni pozycję biblioteki w bibliotekarstwie krajowym bez wzmocnienia roli i zwiększenia zadań na jego rzecz. Nie umocniło i nie mogło zapobiec słabnięciu tej pozycji, ponieważ zakładana decentralizacja zarządzania krajem i wprowadzenie ustroju samorządowego musiały prowadzić i prowadziły w pierwszej kolejności do decentralizacji spraw bibliotecznych na poziomie resortowym (skutek: wzmocnienie silnych podziałów resortowych), a później samorządowym. Coraz silniejsza biurokracja dołożyła do tego swoje trzy grosze. Sprawy bibliotek przestały być przedmiotem troski

polityków, nie określono też do końca, które ogniwo administracji państwowej koordynuje i ponosi odpowiedzialność za działalność bibliotek. Dziś nadal jest to problem nierozstrzygnięty. Politykom i władzom centralnym przestały być potrzebne wyniki badań, raporty, programy, ekspertyzy, propozycje nowych rozwiązań. Jeśli takie były wskazane, to zamawiali je u „swoich ekspertów”, jak w przypadku „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013”, a szczególnie „Narodowego Programu Kultury «Promocja Czytelnictwa i Rozwoju Sektora Książki» na lata 2003-2013” – dokumencie opracowanym z wykluczeniem bibliotekarzy i bibliotekoznawców, z czego wyniknęły później dla resortu znaczne kłopoty, bo dokument spotkał się z druzgocącą krytyką w bibliotekach. W rezultacie zanikła polityka biblioteczna państwa, a jej relikty utrzymały się jeszcze tylko w postaci Krajowej Rady Bibliotecznej, której jednym z zadań ma być – zgodnie z ustawą – „okresowa ocena działalności bibliotek i skuteczności polityki bibliotecznej” – zadanie od lat niewykonywane.

Wszystko to doprowadziło do tego, że BN z ważnej instytucji, faktycznie centralnej, z którą współpracowało wiele największych bibliotek polskich, stała się instytucją resortową, niemal podręczną resortu – tak chyba postrzeżaną przez resort – z coraz gorszym klimatem dla funkcji centralnych, dla których konkurencję (także finansową) zaczęły stanowić zadania usługowe dla resortu; zadania, których nie sposób zaklasyfikować jako funkcji organicznych ksiąźnicy narodowej, a więc funkcji, które tylko w niej mogą być wypełniane najlepiej. Listę takich zadań usługowych niewątpliwie otwierają tak zwane czasopisma patronackie, to jest kilkanaście tytułów czasopism kulturalnych („Twórczość”, „Dialog”, „Ruch Muzyczny” i inne), które dawno upadłyby, gdyby nie pomoc finansowa resortu kultury, a później wymuszone przez resort włączenie ich redakcji do struktury BN i w konsekwencji stworzenie osobnego działu do ich wydawania. Taką wymuszoną usługą stało się prowadzenie dwóch programów operacyjnych, których efektem jest rozdzielanie funduszy na zakup nowych książek dla bibliotek publicznych (zadanie to całkowicie storpedowało na długi czas działalność Zakładu Bibliotekoznawstwa w Instytucie Książki i Czytelnictwa) oraz pomocy finansowej dla czasopism kulturalnych. Spektakularną usługą tego rodzaju było – ostatnio (2007 r.) szeroko kontestowane – włączenie Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej do BN. Usługowy charakter mają bardzo liczne drobne, lecz niezwykle pracochłonne zlecenia na telefon, wymagające dostarczania informacji czy opinii, niekiedy w wersji skróconej w stosunku do przesłanej do resortu wersji obszerniejszej. Narzucanie BN zadań usługowych często dotyczyło takich, z którymi resortowi trudno było sobie radzić (czasopisma patronackie czy na przykład pracochłonne dzielenie środków na zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych), niewynikających z jakiejś strategii działania resortu, lecz z wygody i pomysłów jego średniej kadry urzędniczej, a także z konieczności. Mam tu na myśli próby o reprezentowanie ministerstwa przez członków kierownictwa BN (z braku własnych specjalistów) na konferencjach międzynarodowych i w gremiach spotkań międzyrządowych, z czego na ogół nic nie wynikało, bo najczęściej stanowisko resortu w danych sprawach było nieokreślone.

Skoro krytycznie piszemy o zadaniach usługowych dla resortu traktującego BN jako instytucję całkowicie zależną i podporządkowaną, której zadania mogą zlecać szeregowi pracownicy resortu (gdzie te czasy, gdy dyrektor BN raportował tylko prezydentowi RP, a w relacjach ministerstwo – BN sprawy

rozstrzygał tylko dyrektor naczelny z ministrem!), to trzeba też odnotować właściwe powierzenie BN koordynacji programu rządowego „Kwaśny papier” czy utworzenie cyfrowej Biblioteki Narodowej POLONA (niewątpliwie osiągnięcie dr. Tomasza Makowskiego), mieszczących się w profilu funkcji organicznych ksiąźnicy narodowej.

Nie ulega również wątpliwości, że do zmiany pozycji BN w bibliotekarstwie krajowym przyczynili się członkowie jej kierownictwa, w tym dyrektorzy naczelni. Byli to ludzie powiązani ze zmieniającymi się ekipami politycznymi i rządowymi, zależni od swoich mocodawców, wykonujący ich polecenia, niekiedy jednak opierający się płynącym z góry pomysłom (na przykład w sprawie włączenie do BN Polskiej Biblioteki Internetowej – bez zapewnienia odpowiednich środków budżetowych czy przekazania Pałacu Rzeczypospolitej – siedziby zbiorów specjalnych w zamian za pofabryczne mury do kapitalnego remontu w Zyrardowie), najczęściej jednak im pokornie ulegający. Zwłaszcza gdy popadali w głęboki wasalizm.

Jeśli chodzi o kwalifikacje zawodowe dyrektorów BN, to w niektórych przypadkach budziły one uzasadnione wątpliwości. Sposób ich powołania (mianowanie lub konkursy) nie miał większego znaczenia, ponieważ nawet w przypadku konkursów znajomość zagadnień bibliotekarstwa, bibliotekoznawstwa czy informacji naukowej nie stanowiła wymaganego kryterium. Nie dotyczyło to wicedyrektorów. Zastępcy dyrektora byli niemal wyłącznie powoływani z pracowników BN z dużym doświadczeniem zawodowym (choć były wyjątki obsadzania na tych stanowiskach osób spoza BN, także „polecanych” dyrektorowi przez władze zwierzchnie). Generalnie jednak dyrektorzy naczelni swoiście, w zależności od własnych ambicji, wiedzy, doświadczenia życiowego, charakteru i nacisków płynących z góry, kierowali instytucją, starając się przede wszystkim zapewnić jej i sobie przetrwanie w warunkach braków budżetowych i niestabilności w administracji rządowej, która sprawy bibliotek traktowała dalszoplanowo. Każdy z nich miał swoje szczególne ambicje i zainteresowania, każdy przejawiał różnicowany stopień utożsamiania własnych celów z celami i zadaniami ksiąźnicy narodowej, z czego wynikały korzyści, jak i trudności czy nawet straty dla BN. Wszystko zależało od wiedzy i umiejętności dyrektora, a przede wszystkim od stopnia utożsamiania się jego celów osobistych z celami i zadaniami ksiąźnicy narodowej, jego chęcią działania na korzyść jej rozwoju. Takimi cechami legitymowali się niewątpliwie – w miarę nabywania doświadczeń zawodowych – prof. W. Stankiewicz i dr S. Czajka, a powołując się na przekazy (ustne i pisemne) starszych pracowników BN – także Władysław Bieńkowski. Były to jednocześnie indywidualności, które BN i jej zadania postrzegały w kategoriach jej licznych powiązań z całym bibliotekarstwem polskim.

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na fakt, o którym na ogół się nie mówi: z racji swojego stanowiska dyrektor BN jest jednocześnie doradcą swojego przełożonego, spotyka się z nim, uczestniczy i zabiera głos w gremiach ministerialnych, w naturalny sposób reprezentując – chce czy nie chce – interesy nie tylko ksiąźnicy narodowej, lecz i całego bibliotekarstwa. Stwarza to dyrektorowi BN spore możliwości oddziaływania na politykę działania swojego przełożonego. Od tego, jak dyrektor pojmuje swą rolę w tym nieformalnym układzie, jak jest do niej merytorycznie przygotowany, do osiągnięcia jakich celów w jej ramach zależy, zależy wiele i dla BN, i dla innych bibliotek, i dla niego samego.

W perspektywie ostatnich kilkunastu lat największy wpływ na pozycję BN i jej rolę w polskim bibliotekarstwie miały nie tylko konsekwencje zmian ustrojowych, lecz także sposób pojmowania przez kierownictwo misji księżnicy narodowej w zmieniających się uwarunkowaniach społecznych, technologicznych i budżetowych. Wiele wskazuje na to, że nie starano się zgłębić tego problemu. Dowodzi tego wstrzemięźliwość w wypowiedaniu się kierownictwa na temat dalszego rozwoju BN, unikanie oraz banalizowanie podstawowych zagadnień z tej problematyki poprzez nadawanie im powierzchownego charakteru propagandowego czy promocyjnego – ważnego, ale nie mogącego przecież zastąpić pogłębionej refleksji nad podstawowymi problemami instytucji. Przykładem służy koncepcja, ukierunkowana na propagandę i promocję BN dyskusji są publikacje przygotowywane z myślą o kolejnych zmieniających się władzach, o ich pozyskaniu dla rozbudowy istniejącej siedziby oraz zwiększenia zasilania finansowego², o unikaniu zaś dysputy nad sprawami BN świadczy m. in. ostatnio odwołanie wcześniej zapowiedzianych obchodów jubileuszu 80-lecia BN, przypadającego w 2008 r.

Wszystkie wyżej sygnalizowane kwestie miały swoje konsekwencje, nie-dobre dla BN. Słabnące, a później zanikające zapotrzebowanie na badania, ekspertyzy i prace programowe zaczęło tworzyć klimat najpierw mało zachęcający, a później w wielu przypadkach niechętny działalności naukowej, zwłaszcza w obszarze problematyki współczesnego bibliotekarstwa. Specjaliści w BN, którzy takie prace wykonywali i mieli cenione w kraju osiągnięcia na tym polu, przestawali być cenieni. Ubytków w ich szeregach nie starano się uzupełniać. Kiedyś wysoka pozycja i uznanie dla dokonań Instytutu Książki i Czytelnictwa zachwiały się do tego stopnia, że rok temu dyrektor BN zaczął testować możliwość jego likwidacji. Opór Rady Naukowej BN powstrzymał te zamiary, ale nie wiadomo na jak długo. Znamienna jest też arbitralna parcelacja Instytutu Bibliograficznego, który nie tylko od 80 lat produkował i odpowiadał za bibliografię narodową, ale i koordynował tę działalność w skali całego kraju. Los zapomnienia wydaje się dzielić także „Rocznik Biblioteki Narodowej” – niegdyś główny organ naukowy księżnicy narodowej, a zaprzestanie wydawania od 2007 r. „Biuletynu Informacyjnego BN”, „Komunikatów BN” – wszystko to z pewnością nie świadczy o trosce kierownictwa o dobrą atmosferę dla prac naukowych i rozwój zawodowy zespołu pracowniczego, zwłaszcza kadry kierowniczej. W tym kontekście należy jednak odnotować i pogratulować bardzo dobrego ostatniego numeru „Polish Libraries Today”, przygotowanego na konferencję LIBER w Warszawie w 2007 r.

Osobiście skłonny byłbym upatrywać największej szkody w wyniku tych wszystkich zmian i zawirowań w dziedzinie zastosowania nowych technologii. BN, chociaż jako jedna z pierwszych podjęła prace nad komputeryzacją swojej działalności, nie należy do tych księżnic narodowych, które – jak wiele europejskich jej odpowiedników, a zwłaszcza brytyjska – stały się kuźniami postępu w zastosowaniu nowych technologii w bibliotekarstwie swoich krajów. Dziś BN jest opóźniona w wykorzystywaniu nowych technologii, dysponuje przestarzałym sprzętem, wiele wskazuje na brak pomysłów co dalej z automatyzacją dalszych segmentów własnej działalności, nie mówiąc już o roli BN w tej dziedzinie w bibliotekarstwie krajowym. Nie jest to skutek wyłącznie zaniedbań w kierowaniu biblioteką. Automatyzacja i nowe technologie wyma-

² Przykładem *Rozbudowa Biblioteki Narodowej*. Warszawa: BN, 2005.

gają ponoszenia wielkich kosztów, o które trzeba uporczywie i konsekwentnie walczyć. Wydaje się, że tej woli walki o fundusze właśnie brakowało, co wynikało z braku przekonania o potrzebie takich starań i braku wizji perspektywicznych, wychodzących poza opłotki samej BN. Przeciwwagę, w ograniczonym zakresie ze zrozumiałych względów, dla nie zawsze przemyślanych i korzystnych decyzji kierownictwa, próbowali tworzyć, niekiedy z dobrym skutkiem, kierownicy komórek podległych dyrekcji wraz ze swoimi zespołami oraz specjaliści o uznanym w kraju dorobku i dokonaniach zawodowych. Choć na ogół skazani z góry na niepowodzenie i stopniowo odchodzący z BN ze względów naturalnych lub innych, wzbogacali wizerunek księżnicy narodowej swoimi działaniami i dokonaniem, mimowiednie zacierając zbyt prozaiczny obraz funkcjonowania księżnicy narodowej.

W opisywanych warunkach dynamika rozwoju księżnicy narodowej została zahamowana, czego początki można było zaobserwować pod koniec lat dwudziestych XX w. Przetrawanie było właściwie głównym celem instytucji. Usprawnienie systemu zarządzania przestało być przedmiotem zainteresowania kierownictwa i zespołu pracowniczego. Niemniej jednak nie rezygnowano całkowicie z inicjatyw i działań na rzecz innych bibliotek w kraju. Przykładowo, dyrektor Michał Jagiełło z powodzeniem i dobrym skutkiem zaangażował się w realizację pomysłu centralnego finansowania zakupu nowości wydawniczych do bibliotek publicznych oraz programu rządowego „Kwaśny papier”.

IMPULSY MINISTERIALNE

Trudno nie zadać pytania o stosunek resortu kultury do systemu zarządzania i zmian strukturalnych w księżnicy narodowej. Trudno też na to pytanie odpowiedzieć. Rozmowy na ten temat prowadzone były zwykle w warunkach poufności między dyrektorem naczelnym a kierownictwem resortu. Wiele wskazuje, że były prowadzone głównie, choć nie tylko, w okresach, gdy zmieniali się dyrektorzy naczelnicy. Po skutkach tych rozmów w ostatnich latach można sądzić, że dotyczyły one także składu personalnego i liczby członków dyrekcji, przy czym sugestie czy naciski wydawały się wynikać z wyborów politycznych, a nie merytorycznych. Poza jednym przypadkiem nic mi nie wiadomo o sugestiach czy zaleceniach dotyczących rozwiązań strukturalnych. Resort zwykle otrzymywał propozycje określonych rozwiązań, których meritum, o ile mi wiadomo, nigdy nie było kwestionowane, lecz aprobowane. Wzmiankowany przypadek sugestii dotyczył propozycji ograniczenia liczby członków dyrekcji. Jej przyjęcie i wprowadzenie w życie zaciążyło negatywnie na aktywności merytorycznej członków kierownictwa, którzy, przejąwszy obowiązki ze zlikwidowanych stanowisk pracy, nie byli ich w stanie w pełni dobrze wykonywać ze względu na nadmiar obowiązków i brak czasu. Od tej pory dostrzec można było przyspieszone osłabianie kontaktów członków kierownictwa BN z bibliotekami krajowymi, a w konsekwencji również stopniowe osłabienie pozycji BN w bibliotekarstwie krajowym.

W zasadzie dobrze to świadczyło o urzędnikach ministerialnych, którzy uznali specyfikę księżnicy narodowej, a przede wszystkim fakt, że jest to instytucja duża o bardzo szerokim zakresie stosunkowo niewielkich zadań i że musi posiadać odpowiednią, bardzo złożoną strukturę organizacyjną, aby proces zarządzania był sprawny i efektywny. Stąd rezerwa, jak sądzę, w zaleceniach dotyczących struktury.

NIESPODZIANKA

Było oczywiste dla wielu, a także dla M. Jagiełły, dyrektora BN, że wskutek wygrania wyborów przez Prawo i Sprawiedliwość w 2005 r. będzie on musiał odejść. Niespodzianką był w miarę rozsądny sposób przeprowadzenia tej operacji. Dr. Tomasz Makowski, historyk z wykształcenia o 13-letnim stażu pracy w Zakładzie Rękopisów – wybranego na następcę wedle kryteriów, które dla mnie pozostają tajemnicą – przesunięto ze stanowiska pracownika Zakładu Rękopisów na wicedyrektora BN. Po rocznym terminowaniu na tym stanowisku uczyniono go dyrektorem naczelnym ksiąźnicy narodowej. Eksperyment ten, ze względu na przyspieszony kurs zarządzania praktycznego bardzo dużą i złożoną instytucją – przez jednych był kontestowany, przez innych powitany z nadzieją, ponieważ mianowano dyrektorem osobę, która przynajmniej trochę znała BN.

Wkrótce się okazało, że nowy dyrektor ma niemałe ambicje reformatorskie. Można się było tego domyślać na podstawie jego rozmów z kierownikami i pracownikami biblioteki na temat możliwości dzielenia i łączenia komórek, które dopiero *post factum* okazały się być formą konsultacji dyrektorskich. Nikt bowiem, może z wyjątkiem najbliższych współpracowników, nie sądził, że może to prowadzić do przeprowadzenia szybkiej reorganizacji instytucji w taki sposób, jak rzeczywiście to zostało zrealizowane i na takich zasadach, jakie faktycznie zastosowano, a więc nagle, w tajemnicy, bez informowania kierowników i pracowników o celach, zasadach i kryteriach wprowadzanych zmian, bez zasięgnięcia opinii Rady Naukowej BN, co zadziwiło, a nawet wzburzyło niektórych jej członków. I na bakier ze wszystkimi zasadami przeprowadzania zmian organizacyjnych, o jakich informują nauki o organizowaniu i zarządzaniu, które szczególnie uwypuklają potrzebę gruntownego przeanalizowania słabości i dysfunkcji istniejących relacji w strukturze organizacyjnej (stąd m.in. badania systemowe bibliotek), zaproponowania nowych, właściwych rozwiązań oraz pozyskania zaufania pracowników do reorganizacji, informowania ich o celach zmian, wyjaśniania budzących wątpliwości ich aspektów, dyskusowania projektów zmian oraz włączania pracowników w cały proces prac przygotowawczych. W efekcie cele tego całego przedsięwzięcia są nadal niejasne dla wewnętrznych i zewnętrznych obserwatorów, a domysły, jakie są formułowane, całą tę reorganizację wydają się stawiać pod znakiem zapytania.

Ułatwiono sobie wprowadzenie zmian już wcześniej, ograniczając przepływ informacji w instytucji i o instytucji, obejmując klauzulą poufności obrady Kolegium Dyrekcyjnego oraz obrady dyrekcji, utajniono wiele informacji i dokumentów i chyba temu samemu celowi służyła likwidacja wewnętrznego miesięcznika „Komunikaty BN” oraz przeznaczonego do informowania otoczenia o działalności BN „Biuletynu Informacyjnego Biblioteki Narodowej”.

W pierwszych dniach sierpnia 2007 r. zaczęło się więc studiowanie nowego statutu i nowego regulaminu organizacyjnego, rozpoczęto wielkie prace związane z masowymi przeprowadzkami komórek organizacyjnych z pokoju do pokoju, z piętra na piętro, z jednego budynku do drugiego. Trwało to kilka tygodni. I miało swoje skutki w postaci zakłócenia toku pracy dzielonych, łączonych i zmieniających lokalizację w strukturze BN komórek organizacyjnych.

NOWA ORGANIZACJA WEWNĘTRZNA BN

Nowy statut BN nadany przez ministra kultury i dziedzictwa narodowego 30 lipca 2007 r. uwzględnia podział całej instytucji na 47 jednostek organizacyjnych³: Instytut Bibliograficzny, Instytut Książki i Czytelnictwa, Oddział Administracyjno-Gospodarczy, Oddział – Archiwum Zakładowe BN, Oddział – Introligatornia Specjalistyczna, Oddział Inwestycji i Remontów, Oddział Kontroli Zbiorów, Oddział Magazynów Bibliotecznych, Oddział Rachunkowo-Budżetowy, Oddział Służby Ochrony BN, Oddział Spraw Pracowniczych, Oddział Udostępniania Zbiorów Specjalnych, Oddział Wypożyczania Krajowego i Zagranicznego, Oddział Zaopatrzenia i Zamówień Publicznych, Oddział Zasobu Wymiennego, Sekretariat Naukowy, Sekretariat Organizacyjny, Zakład Bibliografii Polskiej 1901-1939, Zakład Bibliografii Zawartości Czasopism, Zakład Cyfrowej Biblioteki Narodowej POLONA, Zakład Czasopism, Zakład Czytelni, Zakład Dokumentacji Księgoznawczej, Zakład Dokumentów Elektronicznych, Zakład Dokumentów Życia Społecznego, Zakład Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej, Zakład Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów, Zakład Informacji Naukowej, Zakład Katalogów Centralnych, Zakład Konserwacji Masowej Zbiorów Bibliotecznych, Zakład Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych, Zakład Książki, Zakład – Laboratorium Konserwatorskie Zbiorów Bibliotecznych, Zakład Opracowania Rzeczowego, Zakład Technologii Informatycznych, Zakład Reprografii i Digitalizacji, Zakład Retrokonwersji, Zakład Rękopisów, Zakład Starych Druków, Zakład Statystyki Wydawnictw, Zakład – Wydawnictwo BN, Zakład Wydawniczy Czasopism Patronackich, Zakład Zbiorów Dźwiękowych i Audiowizualnych, Zakład Zbiorów Ikonograficznych, Zakład Zbiorów Kartograficznych, Zakład Zbiorów Mikrofilmowych, Zakład Zbiorów Muzycznych.

Wykaz tych jednostek należy uzupełnić o 14 samodzielnych stanowisk pracy: Radca Prawny, Audytor Wewnętrzny BN, ds. Kontroli Wewnętrznej, ds. Obronnych, ds. BHP, ds. ppoż., Bibliotekarz Systemowy, Sekretarz Dyrekcji, Doradca Dyrektora BN, Pełnomocnik Dyrektora BN ds. Współpracy z Bibliotekami Publicznymi, Pełnomocnik Dyrektora BN ds. Ochrony Informacji Niejawnych, ds. Kancelarii Tajnej, Administrator Systemu, Administrator Bezpieczeństwa Informacji.

Należy dodać, że w ramach znacznej części tych podstawowych jednostek organizacyjnych funkcjonują jeszcze sekcje oraz pracownie. Niektóre z pracowników to wcześniejsze zakłady, których status w ten sposób obniżono z przyczyn nie do końca jasnych. Pracownikami stały się na przykład dawniejsze zakłady Instytutu Książki i Czytelnictwa.

Pierwotnie ustalony schemat organizacyjny BN już po kilku miesiącach przestał być aktualny, ponieważ m. in. zastępcy dyrektora ds. gromadzenia i opracowania zbiorów podporządkowano dodatkowo jednostki organizacyjne: Oddział Udostępniania Zbiorów Specjalnych, Zakład Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej, Zakład Rękopisów, Zakład Starych Druków, Zakład – Wydawnictwo BN, Zakład Zbiorów Ikonograficznych.

³ *Statut Biblioteki Narodowej* [online]. Biblioteka Narodowa, 2008; [dostęp: 6.05.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bn.org.pl/index.php?id=2&statut>>

ANALIZUJĄC NOWĄ STRUKTURĘ...

Analiza nowej struktury organizacyjnej jest wyjątkowo utrudniona, ponieważ nie podano do wiadomości, jakie są cele zmian strukturalnych, czemu nowa struktura ma służyć, realizację jakich zamierzeń BN ma ona ułatwić. Jesteśmy tu skazani na domysły. Strzępów informacji, jakie są publikowane przez pracowników BN pod pseudonimami na Forum w EBIB nie można brać pod uwagę, choć są jakieś powody, że w tej postaci i na tym forum przekazuje się tyle uwag krytycznych.

Pamiętając o burzliwych dyskusjach nad zarządzaniem i strukturą organizacyjną ksiąźnicy narodowej w okresie po „wybuchu Solidarności”, trudno uniknąć skojarzenia, że założenia nowej struktury i całe myślenie o zarządzaniu BN ma swoje źródło nie w nowoczesnej wiedzy o zarządzaniu, ale w owej przeszłości. To tym dziwniejsze i zaskakujące, że autor tych zmian osobiście w tych historycznych dyskusjach nie uczestniczył – nie był jeszcze zatrudniony w BN. Po zatrudnieniu pracował w dziale, w którym legenda owych dyskusji miała najlepsze warunki, by przetrwać. Dział był zlokalizowany w osobnym budynku (Pałac Rzeczypospolitej), odległym od gmachu głównego, gdzie są zlokalizowane dyrekcja i pozostałe komórki organizacyjne.

Przesłanek do powyższych domysłów jest wiele. Nie tylko rozbieżności z zalecanymi sposobami oraz zasadami budowy i zmian struktury organizacyjnej, które formułuje nauka o organizacji i zarządzaniu. Wskazuje na to także woluntarystyczny sposób likwidacji działów, połączony z przeniesieniem funkcji kierowników likwidowanych działów do zakresu obowiązków dyrektorów, nieliczący się w nowej sytuacji z realnymi możliwościami arbitralnie narzuconej rozpiętości kierowania – z jednej strony, a z drugiej – z brakiem przygotowania zupełnie zaskoczonych kierowników komórek organizacyjnych do wynikającej z nowej sytuacji nieodzowności wzrostu poziomu samodzielności kierowania. W zmienionej sytuacji powinno dojść do zwiększenia liczby członków dyrekcji BN, aby rozpiętość kierowania ustawić na odpowiednim poziomie – umożliwiającym skuteczne kierowanie. Także kierownicy komórek podstawowych powinni być przygotowywani do przejęcia większych i ściśle określonych obowiązków, uprawnień i większej odpowiedzialności za wypełnianie przydzielonych zadań.

Kategoria „rozpiętość kierowania”, czyli ustalenie iloma pracownikami lub kierownikami komórek podstawowych osoba na danym stanowisku kierowniczym może bezpośrednio i efektywnie kierować, została tu zupełnie zlekceważona. Podobne podejście do tego zagadnienia można było obserwować w BN w burzliwych dyskusjach lat osiemdziesiątych XX w., kiedy dla zdecydowanej większości wypowiadających się wówczas pracowników szeregowych i kierowników małych komórek podstawowych było to zagadnienie nieistotne, niepoparte osobistym doświadczeniem i refleksją.

Przypomnijmy więc, że rozpiętość kierowania zależy od złożoności zadań wykonywanych przez podległych pracowników. Brygady budowlane, które wykonują prace mało złożone i proste, liczą po kilkunastu i kilkudziesięciu pracowników. W bankach, w ważnych dla państwa i gospodarki instytucjach, które wykonują zadania wysoce złożone i wymagające odpowiedniej wiedzy i wysokich umiejętności, departamenty liczą niewielu pracowników. Zadania w BN są bardzo liczne i cechuje je duże zróżnicowanie pod względem złożoności i trudności wykonawczych. Mamy tu do czynienia z zakresem bardzo licznych i zróżnicowanych zdań bibliotekarskich, bibliograficznych, na-

ukowo-badawczych, informacyjnych, informatycznych, wydawniczych, normatywnych, księgowych i administracyjnych, na które nakładają się dodatkowe zadania, wynikające z powinności ksiąźnicy narodowej wobec innych bibliotek w kraju.

Nowoczesne zarządzanie rekomenduje zmiany w kierunku tworzenia struktur płaskich, a więc likwidacja poziomu działów jest teoretycznie jak najbardziej uzasadniona. Sęk w tym, że w dynamicznie działającej instytucji likwidacja jednego poziomu zarządzania bez koniecznych zmian w pozostałych elementach struktury organizacyjnej, zwłaszcza w zakresach zadań, uprawnień i odpowiedzialności całej kadry kierowniczej, prowadzić może do tego samego, co wyjęcie jednej warstwy w zamku z piasku budowanym przez dzieci nad morzem. Ponieważ brak szczegółowych informacji na temat przyjętych zasad budowy nowej struktury BN, trudno dociec, na ile spłaszczenie struktury zostało przemyślane i przeprowadzone właściwie. Jeśli tak się nie stało, niedobre konsekwencje są nie do uniknięcia, nawet wtedy, gdy nowa struktura usprawni funkcjonowanie w ramach niektórych, niewielkich odcinków działalności ksiąźnicy narodowej.

Na nową strukturę organizacyjną BN powinno się spojrzeć także z wielu innych punktów widzenia. Brak jednak niezbędnych informacji o stanie faktycznym zniechęca do analiz i przewidywań.

DODATKOWE UWAGI SZCZEGÓŁOWE

Nawet pobieżny rzut oka na nową organizację wewnętrzną BN skłania do konkluzji, że będzie ona miała daleko idące konsekwencję dla działalności całej instytucji: początkowo z pewnością negatywne, w dalszej perspektywie – niewykluczone że pozytywne, lecz po spełnieniu określonych warunków i korekt, wśród których z pewnością należy wymienić doprowadzenie do powierzenia stanowisk kierowniczych w podstawowych jednostkach organizacyjnych wybitnym specjalistom o uznawanych osiągnięciach w swej dziedzinie i zapewnieniu im warunków do dużej samodzielności działania. Nie wyklucza to, lecz nawet wzmacnia potrzebę rozwijania szkoleń, związanych między innymi z organizowaniem i zarządzaniem. Włączony do BN Zakład Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej, który nie ma jeszcze sprecyzowanego programu działania, mógłby zostać wykorzystany do tego celu po uzupełnieniu kadry specjalistów.

Drugim warunkiem jest zbudowanie sprawnego systemu zarządzania instytucją. Wiele wskazuje, że obecny jest wadliwy, że może utrudniać wyrowadzenie instytucji z pewnego chaosu, który, w mniejszym lub większym stopniu, zawsze wynika po reorganizacji, a w tym przypadku jest dodatkowo obciążony skutkami poprzedniego, przed zmianą statutu, systemu zarządzania. Jego słabą stroną jest system informacyjny wewnątrz instytucji w układzie horyzontalnym i wertykalnym, nie mówiąc już o przekazywaniu informacji do otoczenia ksiąźnicy narodowej.

Najsłabszym ogniwiem w obecnym systemie zarządzania wydaje się być samo kierownictwo BN, przeciążone obowiązkami i dlatego mało wydolne, a ponadto pozbawione zorganizowanej pomocy merytorycznej i technicznej, zarządzające w niektórych przypadkach taką liczbą komórek organizacyjnych, że uniemożliwia to skuteczne planowanie, nadzorowanie i koordynowanie działalności podległych jednostek, które w obecnych warunkach dopiero

muszą sprostać wyzwaniom większej samodzielności działania. Wicedyrektor w BN ma do pomocy tylko sekretarkę. To zdecydowanie znikoma, chociaż ważna, nawet i w takim wymiarze, pomoc w kierowaniu zespołami liczącymi 300, 400 czy więcej pracowników. Wzmocnienie ogniwa wicedyrektorskiego (dyrektorskiego też) jest konieczne i możliwe, jeśli by chciano skorzystać z doświadczeń innych krajów, gdzie – na przykład w Stanach Zjednoczonych – stanowiska dyrektorskie obudowane są biurami zatrudniającymi wyspecjalizowanych referentów, pomagających dyrektorowi w wykonywaniu jego obowiązków. W BN jest to możliwe poprzez wykorzystanie potencjału Sekretariatu Naukowego i Sekretariatu Organizacyjnego oraz niektórych samodzielnych stanowisk pracy. Fałszywa, głęboko zakorzeniona w naszej mentalności obawa przed rozrostem biurokracji pęta myślenie o racjonalnych rozwiązaniach, które są gwarancją prawdziwej, a nie udawanej, efektywności i ekonomiczności działań.

Najbardziej spektakularne i charakterystyczne zmiany obserwujemy w przypadku dwóch instytutów: Bibliograficznego oraz Książki i Czytelnictwa, które miały poprzednio status działów.

Nie ulega wątpliwości, że dokonane zmiany najbardziej zaciążyły na Instytucie Bibliograficznym. To był od zawsze duży problem organizacyjny BN. Bano się wcześniej naruszyć zbudowaną w ciągu ośmiu dekad integrację instytutu, by nie osłabić jego działalności nie tyle produkcyjnej (wytwarzanie i publikowanie serwisów bibliograficznych, w tym bibliografii narodowej), co metodycznej, szkoleniowej, naukowej i koordynacji poczynań bibliograficznych w kraju. Jako duży i silny zespół był takim zadaniom w stanie podołać. Dokonany podział instytutu, którego przesłanki nie są dla mnie do końca jasne, brutalnie zniszczył hołubioną całość komórek instytutowych, tworzących narodową centralę bibliograficzną. Jak informuje Jadwiga Sadowska⁴: „Instytut Bibliograficzny przestał być odpowiedzialny za opracowanie bibliografii retrospektywnej 1901-1939 („Bibliografia polska 1901-1939”), bibliografii bibliologicznych („Polska Bibliografia Bibliologiczna”, „Bibliografia Bibliografii Polskich”, „Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej”, „Wykaz polskich bibliografii niepublikowanych”), bibliografii artykułów z czasopism („Bibliografia Zawartości Czasopism”, baza PRASA), statystyki wydawniczej („Ruch Wydawniczy w Liczbach”). Poza Instytutem jest też w 90% opracowanie najważniejszego członu bieżącej bibliografii Narodowej – „Przewodnika Bibliograficznego”. Nowy Instytut Bibliograficzny odpowiada za bibliografie poloników zagranicznych, bibliografię wydawnictw ciągłych, międzynarodowe numery dokumentów (uboczna działalność bibliograficzna) oraz sprawy metodyczne bibliografii. Ze 102 etatów dawnego Instytutu, poza nim znalazło się 65. Nowy Instytut jest jedną z 47 jednostek organizacyjnych, równoległą i równorzędną wobec zakładów, które wchodziły w jego skład: Zakładu Bibliografii Zawartości Czasopism, Zakładu Statystyki Wydawnictw, Zakładu Bibliografii Polskiej 1901-1039. 24-osobowy zespół Zakładu „Przewodnika Bibliograficznego” został podzielony na trzy podzespoły, z czego dwa poza Instytutem. Zakład Teorii i Organizacji Bibliografii odpowiedzialny za bibliografie bibliologiczne został włączony jako Pracownia do Zakładu Dokumentacji Księgoznawczej”. J. Sadowska w tym samym artykule pisze także, że struktura nowego Instytutu Bibliograficznego jest mimo to

⁴ J. Sadowska: Instytut Bibliograficzny w przededniu 80-lecia (1928-2007). *Przegląd Biblioteczny* 2007, z. 4, s. 593.

rozbudowana, ale tworzą ją tylko 1-2-3-4-5-osobowe zespoły-pracownie. Trudno oprzeć się wrażeniu, że jedynym sensem tych poczynań była przemyślona chęć formalnego dopasowania pozostałości rozbitego Instytutu do wymyślonej wizji struktury organizacyjnej BN. Jeśli nowy Instytut Bibliograficzny miałby być placówką naukowo-metodyczną, to nie ulega też wątpliwości, że międzynarodowe biura numerów, które w nim pozostały nie tylko nie stanowią działalności naukowej, ale i podstawowej bibliograficznej. O ile jeszcze może się bronić połączenie funkcji opracowania bibliotecznego i bibliograficznego, które w wyniku zmian w BN nastąpiło, to trudno nie postawić pytania, czy opłaca się ta „skórka za wyprawę” w postaci rozmontowania dotychczasowej maszynerii Instytutu Bibliograficznego i tworzenia nowej w warunkach – dla narodowej centrali bibliograficznej – zupełnie niekorzystnych.

O Instytucie Książki i Czytelnictwa wystarczy powiedzieć tyle, że – ze statusu jednostki organizacyjnej równej statusowi działu – po zmianach stał się zakładem, w którym trzy poprzednie zakłady uzyskały obniżony status pracowni.

Brak tu miejsca na opis innych przypadków i aspektów zmian strukturalnych BN. Dlatego też ograniczę się do zasygnalizowania potrzeby głębszego zbadania dwóch zagadnień. Pierwsze z nich to wspomniane już wcześniej lekceważenie kwestii rozpiętości kierowania. Już na pierwszy rzut oka widać, że w tym zakresie grzechy są znaczne i dotyczą wszystkich poziomów zarządzania w BN. Wskazuje na to istnienie komórek małych (1-2-3-4-5-osobowe zespoły-pracownie – jak napisała J. Sadowska) – z jednej strony, a z drugiej podporządkowanie niektórym zastępcom dyrektora po kilkanaście i więcej podstawowych jednostek organizacyjnych, co praktycznie uniemożliwia efektywne nimi kierowanie. Na marginesie trudno nie zauważyć, że – nie zmieniając zasadniczo struktur poprzednich zakładów i oddziałów – utrzymano zbliżoną ilościowo liczbę komórek organizacyjnych w BN. O ile cała nowa struktura jest bardziej płaska (o jeden poziom działów), to w jej podstawowej, dolnej części wydaje się być tak samo (a może i bardziej) wysmukła i kosztowna jak przed reorganizacją, choć na tym poziomie można było rozważyć celowość istnienia wielu sekcji.

Drugi przypadek to niedocenywanie racjonalnych zasad grupowania małych i większych zadań w zespoły przypisywane do realizacji komórkom ulokowanym na różnych poziomach struktury organizacyjnej. Z tym problemem radzono sobie niezbyt dobrze i dawniej, ale obecnie, po reorganizacji, można byłoby oczekiwać ich większej eliminacji, gdyby na ten aspekt zmian zwrócono większą uwagę.

CO DALEJ Z BN?

Zmiany w strukturze organizacyjnej BN będą miały daleko idące konsekwencje: doprowadziły do utworzenia nowych ram organizacyjnych dla działalności ksiąźnicy narodowej. To, co dostrzega się na pierwszy rzut oka to stworzenie warunków sprzyjających zamykaniu się instytucji na otoczenie, na utrzymywanie z nim otwartego dialogu, na płynące z niego impulsy i oczekiwania. Z pewnością nie będzie to budzić zastrzeżeń resortu kultury, któremu taki proces właściwie odpowiada: generuje stabilizację wydatków i nie wywołuje konieczności sprostania wyzwaniom związanym z bibliotekami i bibliotekarstwem polskim jako całością. Bardziej aktywna działalność BN i jej dąże-

nie do wypełniania wszystkich funkcji ksiąźnicy narodowej, w tym jej działań na rzecz ogólnokrajowej sieci bibliotek, zmuszałaby resort do udziału w rozwiązywaniu problemów, których ten organ nie uznaje za swoje, mimo że do niego należy inicjatywa ustawodawcza w sprawach bibliotek, a biblioteki traktowane są jako instytucje kultury, które w ramach administracji rządowej pozostają w gestii Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Między innymi z tych powodów trudno liczyć, że w BN pojawi się dążenie do weryfikacji szerokiego zakresu zadań ksiąźnicy narodowej w celu zawężenia frontu mniej ważnych zadań na rzecz pełniejszego, pogłębionego wykonywania funkcji organicznych, jakimi są na przykład gromadzenie i przechowywanie piśmiennictwa narodowego czy jego rejestracja bibliograficzna. Wszak bez uszczerbku dla funkcji ksiąźnicy narodowej można byłoby pozbyć się obowiązku wydawania czasopism patronackich czy kosztownego utrzymywania własnej drukarni – z zachowaniem jednak komórki realizującej zadania wydawnicze (wykorzystanie outsourcingu), a zaoszczędzone środki wykorzystać na szybkie i pełne gromadzenie bieżącej produkcji wydawniczej (bez czekania na niekompletny i opóźniający się wpływ egzemplarza obowiązkowego) oraz jej szybką rejestrację bibliograficzną, by wyeliminować wreszcie w bibliotekach krajowych dublujące się i kosztowne opracowanie dużej części zbiorów przez bardzo liczne służby opracowania zbiorów w bibliotekach krajowych.

W nowych warunkach, po zmianie struktury organizacyjnej, przez pewien czas, wcale nie krótki, kierownicy komórek podstawowych będą skupiali uwagę na podstawowych zadaniach swoich komórek organizacyjnych, do wykonywania których brakowało im i nadal brakuje sił i środków. Inicjatywom wychodzenia z propozycjami współpracy poza BN nie będzie też służyło poczucie ograniczonej samodzielności i brak odpowiednich doświadczeń kierowników komórek podstawowych, które, w większości przypadków, nabyć mogą dopiero z upływem czasu. Z kolei dyrekcja, nierównomiernie obciążona obowiązkami, utonie w papierach, jakie codziennie setkami wpływają do BN. Przekroczenie zaś możliwych do przyjęcia granic rozpiętości kierowania uniemożliwi skuteczny nadzór ze strony członków dyrekcji nad podległymi im podstawowymi komórkami organizacyjnymi. Taki nadzór wymaga bowiem czasu, wielu rozmów, studiowania dokumentów, planowania, szukania rozwiązań i opracowywania projektów, koordynacji, nie mówiąc już o czasochłonnym i bezwzględnie potrzebnymi bezpośrednimi kontaktach z podległymi kierownikami komórek organizacyjnych. To, co można było obserwować parę lat temu po zmniejszeniu liczebności członków dyrekcji – tj. przytłoczenie pozostałych zadaniami ze stanowisk zlikwidowanych i praktyczne utrudnienie ich aktywności intelektualnej oraz udziału w ogólnokrajowych przedsięwzięciach i inicjatywach – nasili się jeszcze bardziej. Należy się więc liczyć z dalszym osłabieniem koordynacyjnych działań BN na scenie ogólnokrajowej, zwiększeniem niechęci do podejmowania nowych zadań, zwłaszcza na rzecz innych bibliotek w kraju, z ograniczaniem albo i wycofywaniem się BN z inicjatyw i przedsięwzięć ogólnokrajowych. Wiele wskazuje, że nie będzie to dotyczyć Biblioteki Narodowej POLONA, która wydaje się być przedsięwzięciem najważniejszym dla nowego kierownictwa. Jednak ostatecznie i to przedsięwzięcie zależeć będzie od wielkości środków finansowych, jakie na projekt będzie można przeznaczyć.

O prawdopodobieństwie takiej sekwencji następstw świadczą dotychczasowe doświadczenia związane chociażby z udziałem BN w tworzeniu

NUKAT, z którego niedawno BN się wycofała. Na całej tej sprawie fatalnie zaciążyła w ciągu długich lat sprawa źle rozlokowanych kompetencji w kierownictwie BN, niechęć do podejmowania decyzji i odkładanie ich w nieskończoność, co wynikało nie tylko z ograniczonych materialnych środków działania, lecz także braku rozeznania i wizji roli BN oraz lekceważenia wiedzy profesjonalnej potrzebnej do kierowania wyspecjalizowaną, bardzo dużą instytucją o wielorakich i złożonych zdaniach, ważnych dla systemu bibliotecznego całego kraju.

Należy się więc liczyć z ogólnym osłabieniem działalności BN w czasie, który jest niezbędny do odbudowy, ukształtowania i ustabilizowania niezbędnych podstawowych relacji wewnątrz instytucji w układzie horyzontalnym i wertykalnym komórek organizacyjnych. Jeśli do tego dojdą błędy w polityce kadrowej, czas ukształtowania dobrej sprawności i efektywności funkcjonowania instytucji może się znacznie wydłużyć. Jest wiele sygnałów, które takiej sytuacji nie wykluczają.

Rzeczą doprawdy zastanawiającą jest fakt, że działalność BN i jej problemy od wielu już lat przestały budzić zainteresowanie całego środowiska bibliotekarskiego oraz wielu innych instytucji czy organizacji, którym na sprawnym funkcjonowaniu BN powinno zależeć. Za dobrą monetę przyjmowano wszystkie deklaracje przedstawicieli kierownictwa BN, mimo że z zasady miały one charakter promocyjny czy reklamowy i rzadko odnosiły się do podstawowych zagadnień i misji BN we współczesnym społeczeństwie polskim. Stosowanie tych prostych zabiegów pozwalało kierownictwu dość skutecznie wpływać na redukcję oczekiwań kierowanych pod adresem BN (a pośrednio także do resortu kultury) i eksponować pozytywne, akceptowane w środowisku aspekty działalności BN. W rezultacie skutecznie utrudniano postawienie podstawowego pytania: czym ma być Biblioteka Narodowa, jaką ma pełnić rolę, jakie zadania i jak najlepiej jej potencjał intelektualny i materialny powinien być obecnie – po wielu fundamentalnych zmianach w otoczeniu BN – wykorzystywany. Publiczny wgląd w te kwestie jest konieczny, a publiczna dyskusja, jeśli zostanie podjęta, może doprowadzić do lepszego osadzenia księżnicy narodowej w systemie polskiego bibliotekarstwa, bardziej precyzyjnego określenia jej funkcji organicznych, wyeliminowania bardzo dużych i zbędnych balastów i obciążeń oraz stworzenia w końcu warunków do skutecznego i ekonomicznego działania, odpowiadającego nie tylko potrzebom samej BN, lecz kultury polskiej i całego bibliotekarstwa polskiego. Sama, z własnej inicjatywy tego BN nigdy nie będzie w stanie zrobić, co potwierdzają doświadczenia innych krajów, w których powoływano komisje rządowe lub parlamentarne do opracowania zmian w księżnicach narodowych. Dlatego wszczęcie debaty publicznej (na przykład pod auspicjami Rady Naukowej BN i Krajowej Rady Bibliotecznej) wydaje się konieczne. A także otwarcie się kierownictwa BN na taką debatę i jej żywy w takich dyskusjach udział.

Piszemy o zmianach struktury, „bo – jak twierdzi w przekazanej mi notatce były dyrektor BN dr Stanisław Czajka – to aktualność i być może przyszłość. Przeszłość – dobra czy zła – ma na ogół niewielki wpływ na nasze dziś i jutro, choć może nie powinno tak być”.

Tekst wpłynął do redakcji 18 kwietnia 2008 r.

JOANNA OKARMA
Biblioteka Narodowa
Zakład Opracowania Rzeczowego

REZYGNACJA BIBLIOTEKI NARODOWEJ ZE WSPÓŁPRACY Z NUKAT I ORGANIZACJA PRACY ZAKŁADU PRZEWODNIKA BIBLIOGRAFICZNEGO INSTYTUTU BIBLIOGRAFICZNEGO

W marcu 2006 r. podjęłam pracę w Bibliotece Narodowej w Instytucie Bibliograficznym w Zakładzie Przewodnika Bibliograficznego. Spotkałam się tutaj z Językiem Haseł Przedmiotowych BN (JHP BN), którego leksyka jest nieco inna niż słownictwo JHP KABA, z którym miałam do czynienia wcześniej. Do moich zadań w BN należało opracowanie przedmiotowe bieżącej bibliografii narodowej w JHP BN, tworzenie dla niej odpowiednich haseł przedmiotowych wzorcowych, haseł przedmiotowych rozwiniętych w systemie Virtua i INNOPAC, walidacja do cotygodniowo ukazującego się numeru „Przewodnika Bibliograficznego”, a od połowy lutego 2007 r. także tworzenie opisów Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej (UKD) według nowych tablic skrótowych dla bieżącej bibliografii narodowej i bibliotek publicznych UDC – P058¹.

Biblioteka Narodowa na mocy porozumienia o współpracy z Biblioteką Uniwersytecką w Warszawie z dn. 5 maja 2005 r. podjęła współpracę z Narodowym Uniwersalnym Katalogiem Centralnym NUKAT w zakresie katalogowania. Porozumienie uzupełniono aneksami dotyczącymi kartoteki wzorcowej JHP BN oraz zasad pracy Ośrodka Kontroli Rekordów Bibliograficznych Centrum NUKAT.

Współpraca w zakresie tworzenia rekordów bibliograficznych i rekordów haseł formalnych, przedmiotowych wzorcowych i haseł przedmiotowych rozwiniętych objęła w BN m.in. Zakład Przewodnika Bibliograficznego. W niniejszym artykule opisuję współpracę z NUKAT z perspektywy mojego stanowiska pracy w Zakładzie Przewodnika Bibliograficznego w dziale opracowania rzeczowego.

Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej pełni funkcję narodowej centrali bibliograficznej odpowiedzialnej za przygotowanie bieżącej bibliografii narodowej. Prace prowadzone w Zakładzie Przewodnika Bibliograficznego odbywają się w tygodniowych blokach opracowania bibliografii. Ze względu na co tydzień drukowaną bibliografię narodową i dystrybucję danych bibliograficznych do bibliotek w kraju opis ten musi być od razu opisem pełnym i poprawnym, zarówno bibliograficzny, jak i rzeczowy.

¹ *Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna UDC – P058*. Wydanie skrócone dla bieżącej bibliografii narodowej i bibliotek publicznych. Warszawa: Biblioteka Narodowa 2007.

Od czasu, gdy kartoteka wzorcowa JHP BN była prowadzona wyłącznie w bazie NUKAT – tam wprowadzało się nowe rekordy i dokonywało wszelkich modyfikacji, a rekordy haseł nowych i modyfikowanych były ładowane do bazy BN przez Dział Przetwarzania Danych (DPD – obecnie Zakład Technologii Informatycznych) z plików pobieranych codziennie z Centrum NUKAT. Centrum NUKAT zapewniało BN w tej kwestii obsługę techniczną.

Organizacja pracy w bazach danych zakładała, że opracowanie rekordów do NUKAT odbywało się za pomocą tzw. klienta, a to praktycznie dla BN oznaczało pracę w dwóch systemach: Virtua i INNOPAC. Skomplikowało to proces katalogowania i utrzymania bazy danych BN. W przypadku opracowania tylko w systemie INNOPAC proces ten trwał 2 dni, w przypadku pracy z NUKAT cykl tworzenia rekordu bibliograficznego wraz z rekordami wzorcowymi (utworzenie, zatwierdzenie, pobranie) rozciągał się do 6 dni. Znaczną część tego czasu zajmowało przetwarzanie danych w bazie NUKAT (w nocy odbywało się przetwarzanie bazy roboczej, następnego dnia następowało przeładowanie plików do INNOPAC). Każdy pracownik musiał prowadzić podręczny rejestr rekordów pobranych, modyfikowanych i wprowadzonych, aby móc zorientować się w etapie ich opracowania. Często bywało, że opracowywaną książkę przekładano się z miejsca na miejsce zanim ostatecznie skończono pracę nad nią. Rekord wzorcowy wprowadzony był do NUKAT, trzeciego dnia widoczny był w bazie NUKAT i dopiero tego dnia mogło nastąpić utworzenie rekordu hasła przedmiotowego rozwiniętego (HPR), który był widoczny dopiero czwartego dnia w INNOPAC, a następnie po zakończeniu tego procesu następowało wprowadzenie opisów rzeczowych do rekordu bibliograficznego. Zdarzało się, że rekord bibliograficzny z opisami rzeczowymi nie wracał do INNOPAC, by w tym systemie można było wpisać daną pozycję do aktualnego numeru „Przewodnika Bibliograficznego”.

Od czasu podjęcia współpracy z NUKAT pojawiły się problemy systemowe, tj. skomplikowała się obsługa bazy katalogowej BN, gdyż modyfikacje rekordów utworzonych w BN i tych pobranych z NUKAT dokonywało się na dwa różne sposoby: rekord BN poprawiało się od razu i „na miejscu”, natomiast rekord pobrany z NUKAT przechodził co najmniej trzydniową ścieżkę zatwierdzeń nim – czwartego dnia – znalazł się w katalogu BN. W konsekwencji tej procedury uniemożliwione zostało przeprowadzanie globalnych zmian, które są niezbędne do utrzymania porządku w katalogu BN. Trzeba dodać, że INNOPAC nie dysponuje narzędziami pozwalającymi na bieżącą kontrolę zmian w rekordach wzorcowych pobranych wcześniej z NUKAT, dlatego im bardziej powiększa się baza BN, tym więcej jest rozbieżności między hasłami rekordu wzorcowego i bibliograficznego.

GŁÓWNE TRUDNOŚCI

W systemie INNOPAC tworzone pliki przeglądowe z hasłami opracowanymi poprzedniego dnia, sprawdzano ich poprawność i kompletność rekordów, poprawiano błędy i ewentualnie usuwano rekordy zbędne lub nieprawidłowe – wszystkie te czynności zajmowały ok. 2 godzin. Od czasu posadowienia bazy JHP BN w NUKAT czas, który należy poświęcić na te czynności wydłużył się, należy bowiem wydrukowane hasła z nowymi i modyfikowanymi rekordami zweryfikować, czytając wydruk, w systemie

Virtua sprawdzić, czy rekord nie jest dubletem, a następnie otworzyć każdy rekord i ręcznie nadać mu numer kontrolny i odpowiedni status. Pracę tę wykonywało na zmianę 8 osób – administratorów JHP BN: 3 pracowników z Zakładu Przewodnika Bibliograficznego, z działu opracowania rzeczowego i 5 pracowników z Zakładu Opracowania Rzeczowego. Czas poświęcony jednemu rekordowi wynosił ok. 4 minuty, a to oznacza, że w ciągu jednego dnia zatwierdzanie rekordów zajmowało średnio 700-800 minut. Codziennej kontroli nowych rekordów w bazie NUKAT poświęcało się ok. 12-15 godzin.

Część rekordów wzorcowych JHP BN załadowanych do bazy NUKAT w maju i czerwcu 2005 r. wróciła do bazy BN w zmienionej postaci – utraciły utrzymywany, żądany porządek alfabetyczny haseł powiązanych. Trudno oszacować, jaka jest skala tego problemu, bowiem na zaburzoną konstrukcję rekordów trafiamy przypadkowo w trakcie bieżącej pracy. System Virtua nie pozwala na zapisanie modyfikacji w rekordach w porządku ustalonym przez osobę modyfikującą rekord i automatycznie zmienia kolejność terminów dopisywanych do rekordów. Część rekordów RHP BN w ogóle nie wróciła po przeładowaniu z NUKAT do bazy BN. Wobec tego, aby opracować opis przedmiotowy książki należało utworzyć rekord drugi raz, tak by znalazł się w INNOPAC. Takim sposobem baza BN została powiększona o dublety. Należy dodać, że także obecnie w bazie INNOPAC przy sporządzaniu opisów przedmiotowych do rekordów bibliograficznych natrafiamy na dublety, które trzeba usuwać.

System Virtua nie posiada opcji modyfikacji globalnych oraz tworzenia plików przeglądowych, a praca w nim znacząco ograniczyła porządkowanie opisów w katalogu BN i hamowała rozwój JHP BN. Operacje zmiany haseł w systemie INNOPAC można przeprowadzić za pomocą funkcji zmian globalnych, zaś w systemie Virtua musi być wykonana ręcznie.

Współpraca BN z Katalogiem Centralnym NUKAT trwała od maja 2005 r. do końca lipca 2007 r., a o jej dwuletnich wynikach i planowanym zakończeniu współpracy poinformowano strony i pracowników w oddzielnym dokumencie².

Spodziewane korzyści w wyniku współpracy z NUKAT okazały się niewspółmierne do ponoszonych kosztów i spowodowały zwiększenie pracochłonności tworzenia opisów bibliograficznych i znaczne opóźnienia w opracowaniu książek do bibliografii narodowej.

STATYSTYKA REKORDÓW OPRACOWANYCH W RAMACH WSPÓŁPRACY REKORDY BIBLIOGRAFICZNE I REKORDY HASEŁ WZORCOWYCH FORMALNYCH

Z zestawienia danych w tabeli 1 wynika, że liczba rekordów bibliograficznych tworzonych lub pobranych przez BN z bazy NUKAT stanowiła 18,5% wszystkich rekordów w opracowanych przez BN w 2006 r. Pozostałe 81,5% rekordów było tworzonych wyłącznie w bazie BN. Decyzja o ograniczonym zakresie współpracy w odniesieniu do bieżącej bibliografii narodowej została

² Uwagi o współpracy pomiędzy BN i NUKAT w okresie maj 2005 – maj 2007 [online]. Opracowano w Bibliotece Narodowej, Warszawa 06.06.2007; [dostęp: 6.07.2007]. Dostępny w World Wide Web: <www.bn.org.pl/doc/news/nukat_raport.doc>; Biblioteka Narodowa i NUKAT [online]. Biblioteka Narodowa, 12.06.2007; [dostęp: 25.11.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bn.org.pl/index.php?id=1&archiwum>>

Tabela 1

Liczba rekordów (bibliograficznych i wzorcowych formalnych) pobranych, modyfikowanych i wprowadzonych przez BN w ramach współpracy z NUKAT i rekordów utworzonych wyłącznie w bazie BN w 2006 r. (PB – Przewodnik Bibliograficzny, ZK – Zakład Książki)

Rok 2006	Rekordy		Rekordy wzorcowe (formalne)	
	NUKAT	BN	NUKAT	BN
PB	7 214	20 073	6 228	4 275
ZK	3 829	39 372	5 586	18 017
Razem	11 043	59 445	11 814	22 292

podjęta przez Dyрекcję BN na wniosek kierownika Instytutu Bibliograficznego po analizie półrocznej współpracy z NUKAT, w wyniku której stwierdzono, że 72% rekordów bibliograficznych przejmowanych z NUKAT wymagało modyfikacji (poprawki dotyczyły wszystkich typów informacji: haseł, tytułów, uwag, serii).

Rekordy wzorcowe utworzone, modyfikowane lub pobrane przez BN z NUKAT stanowiły ok. 50% wszystkich rekordów wzorcowych utworzonych w 2006 r. w BN, przy czym 13% z nich nie wymagało poprawek BN.

Tabela 2

Podział rekordów NUKAT wg typów następujących działań podejmowanych przez BN w 2006 r.

Rok 2006	Rekordy bibliograficzne			Rekordy wzorcowe (formalne)		
	Pobra- ne	Mody- fiko- wane	Wpro- wa- dzone	Pobra- ne	Mody- fiko- wane	Wprowa- dzone
PB	28%	41%	31%	59%	20%	21%
ZK	26%	9%	65%	55%	14%	31%
Razem	27%	25%	48%	57%	17%	26%

Pobrane – pobranie nowych rekordów z NUKAT bez modyfikacji (w przypadku rekordów wzorcowych zawiera zarówno rekordy pobrane, których nie było w bazie BN, jak i „nałożone” (podmienione) na rekordy, które w bazie BN były).

Modyfikowane – pobranie rekordów z NUKAT po uprzedniej modyfikacji BN.

Wprowadzone – sporządzenie rekordów przez BN, wprowadzenie do NUKAT i pobranie do BN.

Z zestawienia w tabeli 2 wynika, że liczba rekordów bibliograficznych tworzonych w ramach NUKAT wymagała w ok. 73% opracowania od podstaw albo wprowadzenia znacznych modyfikacji BN.

Około 74% rekordów wzorcowych istniało wcześniej w NUKAT, przy czym 17% z nich wymagało wprowadzenia modyfikacji ze strony BN. Brakujące rekordy (26%) pracownicy BN musieli utworzyć od podstaw.

Należy dodać, że z punktu widzenia BN niemal każdy rekord pobrany (z wyjątkiem nowych wprowadzonych do NUKAT przez BN) wymagał obróbki w bazie lokalnej BN. Modyfikacja czasem mogła dotyczyć tylko dodania kropki (rekordy NUKAT kończone są kropką).

REKORDY HASEŁ PRZEDMIOTOWYCH JHP

Na przełomie maja i czerwca 2005 r. kartoteka wzorcowa JHP BN (licząca wówczas 74 tys. haseł przedmiotowych i 355 tys. haseł przedmiotowych rozwiniętych) została załadowana do katalogu NUKAT i ponownie – z numerami kontrolnymi nadanymi w systemie Virtua – załadowana do bazy katalogowej BN.

W okresie czerwiec 2005 – kwiecień 2007 r. wprowadzono do bazy w systemie Virtua ok. 19 tys. nowych haseł przedmiotowych i ok. 73 tys. nowych haseł przedmiotowych rozwiniętych.

Modyfikacje nie zostały objęte statystyką, jednakże w przybliżeniu można określić ich liczbę na 25-30 tys. (dziennie ok. 70-80 modyfikacji rekordów).

Od sierpnia 2006 r. do współpracy z JHP BN w ramach NUKAT przystąpiła Biblioteka m.st. Warszawy. Pracownicy tej biblioteki w okresie od sierpnia 2006 do kwietnia 2007 r. wprowadzili do kartoteki wzorcowej JHP za pośrednictwem klienta Virtua ok. 2,5 tys. haseł przedmiotowych i 6 tys. haseł przedmiotowych rozwiniętych. Hasła te były weryfikowane i walidowane w bazie NUKAT przez administratorów JHP BN.

PODSUMOWANIE WSPÓŁPRACY

Współpraca pomiędzy BN i NUKAT była znacznym obciążeniem dla BN i jej pracowników, a zwiększony nakład pracy okazał się niewspółmierny do osiągniętych korzyści. Poza tym te same prace BN może przeprowadzić w znacznie prostszy i szybszy sposób we własnym zakresie.

Ponadto, w wyniku współpracy, ujawniły się pewne rozbieżności wynikające z odmiennej interpretacji norm lub odmiennej praktyki uzgodnionych zasad, przez co pogłębiła się niespójność bazy BN. Baza katalogowa BN wymaga obecnie przeprowadzenia gruntownych poprawek w celu włączenia odpowiednich narzędzi systemowych INNOPAC, m.in. automatycznej kontroli haseł wzorcowych. Dalsze utrzymanie warunków współpracy z NUKAT uniemożliwiałoby przeprowadzenie tych działań.

Wydaje się, że nieformalna współpraca, która istniała przed podpisaniem porozumień była wystarczająca dla BN. Wówczas baza NUKAT traktowana była jako dodatkowe, zewnętrzne źródło informacji, które pracownicy BN brali pod uwagę przy katalogowaniu książek (i *vice versa*). Kontakty merytoryczne dotyczące reguł katalogowania były utrzymywane na zasadzie konsultacji przy tworzeniu materiałów metodycznych, a także w ramach dyskusji na spotkaniach warsztatowych i uczestnictwa w konferencjach.

Współpraca z NUKAT w zakresie JHP BN stwarzała duże trudności i zwiększała pracochłonność nad tym językiem. Brak w systemie Virtua opcji

modyfikacji globalnych bardzo utrudniał i spowalniał tempo porządkowania bazy BN.

Skutkiem dodatkowego obciążenia pracowników czynnościami techniczno-administracyjnymi w bazie NUKAT oraz pracy w dwóch systemach było zawieszenie prac nad metodyką JHP BN i przygotowaniem kolejnych instrukcji metodycznych, niezbędnych zarówno dla pracowników BN, jak i bibliotek, które korzystają z JHP BN³.

26 czerwca 2007 r. na spotkaniu przedstawiciele Biblioteki Narodowej i Centrum NUKAT poinformowano, że Biblioteka Narodowa przeprowadziła próby z przekazywaniem rekordów wzorcowych JHP BN bibliotekom pracującym w systemach Aleph i MAK, a przeprowadzone testy zakończyły się pomyślnie. Oznacza to, że Biblioteka Narodowa będzie utrzymywać i aktualizować zbiór JHP BN na własnym serwerze. Od 1 sierpnia 2007 r. prace nad kartoteką JHP BN są prowadzone wyłącznie w systemie INNOPAC.

Według zalecenia wewnętrznego BN hasła wzorcowe w bazie NUKAT (w szczególności hasła nowe i modyfikowane) tworzone do 27 lipca 2007 r., zaś rekordy o statusie „Czekaj” poprawiano najpóźniej do 25 lipca 2007 r. Wszystkie rekordy, które po tym terminie pozostały w statusie „Czekaj”, zostały usunięte.

Od 30 lipca 2007 r. pracownicy BN wykonują swe zadania wyłącznie w bazie INNOPAC. Dla wszystkich typów rekordów haseł wzorcowych założono na komputerach pracowniczych formatki do 27 lipca 2007 r.

Ze względu na zobowiązania BN wobec innych bibliotek raz w tygodniu (środa/czwartek) pliki z hasłami nowymi i modyfikowanymi po 30 lipca 2007 r. są przekazywane na serwer BN.

Biblioteki, które dotąd pobierały rekordy wzorcowe JHP BN z bazy NUKAT, mają możliwość utrzymywania spójności z kartoteką JHP BN. Wszystkim nowym rekordom JHP BN są nadal nadawane numery kontrolne w polu 010 w schemacie przyjętym w NUKAT (p2007xxxxxx). Numery kontrolne są nadawane automatycznie po wyprowadzeniu danych z INNOPAC-a do MAK-a. W dalszym procesie rekordy te zostają udostępnione zainteresowanym bibliotekom oraz Centrum NUKAT w formacie wymiennym (hasła nowe i modyfikowane) na serwerze BN, a także są ponownie wgrywane do bazy INNOPAC. Pliki są udostępniane na serwerze BN w każdy czwartek, począwszy od 9 sierpnia 2007 r., zaś zainteresowane biblioteki otrzymały od BN odpowiednie uprawnienia⁴.

W każdą środę po godz. 17⁰⁰ nie wprowadza się nowych i nie modyfikuje haseł JHP BN. W tym czasie, z minionego tygodnia (od czwartku do środy włącznie) są wybierane hasła do plików i przeprowadzana ostateczna korekta. Natomiast od rana w czwartek można wprowadzać nowe rekordy, a przy modyfikacji należy przestrzegać określonych procedur dla rekordów posiadających numer kontrolny w polu 010. Rekordy po nadaniu numerów wracają do bazy INNOPAC w godzinach przedpołudniowych.

³ Uwagi o współpracy pomiędzy BN i NUKAT w okresie maj 2005 – maj 2007 [online]. Opracowano w Bibliotece Narodowej, Warszawa 06.06.2007; [dostęp: 6.07.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bn.org.pl/Aktualności>>

⁴ Tryb udostępniania rekordów wzorcowych JHP BN od 1 sierpnia 2007 r. [online]. Opracowano w Bibliotece Narodowej, Warszawa 27.07.2007 r.; [dostęp: 27.09.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bn.org.pl/index.php?id=1&archiwum>>

DALSZE LOSY „PRZEWODNIKA BIBLIOGRAFICZNEGO”

Opracowaniem i przygotowaniem do wydania narodowej bibliografii bieżącej na podstawie urzędowej rejestracji bibliograficznej publikacji zwartych zajmował się Zakład Przewodnika Bibliograficznego. Na mocy nowego „Statutu Biblioteki Narodowej”⁵, z dniem 1 września 2007 r. dotychczasowy Zakład Przewodnika Bibliograficznego (ZPB) przeorganizowano na Pracownię Przewodnika Bibliograficznego w Instytucie Bibliograficznym, ponadto utworzono Pracownię Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej, a inna część byłego zespołu działu opracowania przedmiotowego ZPB zasiliła Pracownię Języka Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej i Zakład Opracowania Rzeczowego. Pozostała część zespołu byłego ZPB tworzącego opisy bibliograficzne zasiliła Zakład Książki – Sekcję Katalogowania.

Zgodnie ze Statutem BN §10: „Biblioteka opracowuje i wydaje bibliografię narodową bieżącą na podstawie urzędowej rejestracji bibliograficznej publikacji zwartych i ciągłych oraz innych typów dokumentów, narodową bibliografię poloników zagranicznych oraz prowadzi statystykę wydawnictw krajowych”. Po reorganizacji Biblioteki Narodowej, od września 2007 r. funkcje opracowania rzeczowego „Przewodnika Bibliograficznego” spełnia Zakład Opracowania Rzeczowego powstałego z poprzednich: Zakładu Książki i części zespołu zajmującego się opracowaniem rzeczowym Zakładu Przewodnika Bibliograficznego. Należy dodać, że w nowej strukturze BN Zakład Opracowania Rzeczowego, jak i Sekcja Katalogowania Zakładu Książki nie weszły w skład Instytutu Bibliograficznego, ale są wyliczane jako dwa spośród trzydziestu Zakładów stanowiących nową, spłaszczoną strukturę organizacyjną BN.

Kierownik i pracownicy Pracowni Przewodnika Bibliograficznego Instytutu Bibliograficznego wyłonieni z części byłego zespołu ZPB czuwają nad przygotowaniem i poprawnością opisów opracowanych książek do wydania bieżących numerów „Przewodnika Bibliograficznego”.

Prócz zmiany kierownika Zakładu Opracowania Rzeczowego, liczby i składu pracowników, zmieniły się zadania pracowników. Pracownicy z byłego Zakładu Opracowania Rzeczowego przechodzą szkolenie z zakresu UKD i nadal zajmują się poprzednimi pracami działu, a byli pracownicy Zakładu Przewodnika Bibliograficznego, oprócz opracowywania przedmiotowego „Przewodnika” zajmują się retrokonwersją, opracowaniem poloników i wydawnictw zagranicznych.

Po pięciu miesiącach pracy wyłącznie w systemie INNOPAC należy przyznać, że opracowanie rekordów bibliograficznych jest szybsze, skuteczniejsze, wydajniejsze, łatwiejsze pod względem obsługi narzędzi informatycznych, równie absorbujące lecz mniej wyczerpujące. Kolejne na bieżąco opracowywane numery „Przewodnika Bibliograficznego” są na tyle liczne (ok. 500-600 opisów), że można je zamykać w środę lub w czwartek, a nie jak podczas pracy w dwóch systemach o godzinie 14.30 w piątek, z liczbą ponad 400 opisów bibliograficznych.

Tekst wpłynął do redakcji 8 stycznia 2008 r.

⁵ Statut Biblioteki Narodowej. Warszawa 2007. W: Załącznik do Zarządzenia Nr 21 Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 30 lipca 2007 r.

MARIA BURCHARD
Centrum NUKAT
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

BIBLIOTEKA NARODOWA I NUKAT – DLACZEGO OSOBNO?

W czerwcu 2007 r. Biblioteka Narodowa (BN) podjęła decyzję o wycofaniu się ze współpracy w zakresie współkatalogowania w NUKAT od sierpnia 2007 r. W uzasadnieniu decyzji wskazano odmienny status obu jednostek oraz odmienne cele realizowane przez BN i NUKAT, a uczestniczenie we współkatalogowaniu oceniono jako zbyt obciążające ze względu na nakład pracy niewspółmierny do osiągniętych korzyści. Także nakład pracy związany z obsługą i utrzymywaniem w NUKAT słownictwa JHP BN oceniono jako czasochłonny oraz utrudniający i spowalniający tempo porządkowania bazy BN.

Projekt katalogu centralnego powstał w 1998 r., z inicjatywy bibliotek akademickich skupionych w grupach wokół stosowanych systemów bibliotecznych VTLS (później Virtua) i Horizon oraz Biblioteki Narodowej. Liderzy tych grup, odpowiednio – dr Henryk Hollender i dr Jan Andrzej Nikisch oraz Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, zastępca dyrektora BN, byli sygnatariuszami wszystkich dokumentów i wystąpień, w tym koncepcji katalogu, przygotowywanych przez utworzony wówczas międzybiblioteczny, nieformalny Zespół ds. katalogu centralnego. Jednakże głównym architektem projektu katalogu centralnego, jako połączonego przedsięwzięcia polskich bibliotek naukowych, w tym BN, był prof. Richard Quandt, który zapowiedział gotowość Fundacji A. W. Mellona do sfinansowania przedsięwzięcia pod warunkiem uczestniczenia w nim Biblioteki Narodowej.

Wypracowana przez Zespół koncepcja katalogu centralnego NUKAT zakładała budowanie metodą współkatalogowania źródła gotowych opisów dokumentów oraz kontynuowanie współpracy w zakresie budowania Centralnej Kartoteki Haseł Wzorcowych (CKHW) – wspólnej bazy ujednoliconych haseł stosowanych w opisach bibliograficznych dokumentów jako indeksowane punkty dostępu do danych. W przewidywaniu uczestnictwa Biblioteki Narodowej we współtworzeniu NUKAT i na jej życzenie zaprojektowano w katalogu NUKAT stosowanie więcej niż jednego języka haseł przedmiotowych (JHP), a obsługa wielu JHP była jednym z istotnych wymagań stawianych producentowi oprogramowania wybranego do obsługi katalogu centralnego¹.

Idea wykorzystania opartej na łączności sieciowej współpracy do budowania komputerowych katalogów bibliotecznych była obecna w środowisku

¹ Biblioteki akademickie i niektóre naukowe publiczne stosują w katalogach komputerowych JHP KABA. JHP BN jest stosowany przez BN i większość bibliotek publicznych.

bibliotek akademickich od początku komputeryzowania własnych katalogów u progu lat dziewięćdziesiątych XX w.². Spektakularnym przykładem wspólnego działania jest zapoczątkowana wówczas CKHW – obecnie podstawa spójnego systemu danych w bibliotekach współpracujących w ramach NUKAT. W 1993 r. cztery biblioteki akademickie rozpoczęły budowę CKHW bez dodatkowego sprzętu i funduszy na jej prowadzenie, w warunkach niedoskonałej łączności sieciowej oraz dość powszechnego wówczas i nadal obecnego braku w środowisku bibliotekarskim zrozumienia dla potrzeby jej budowania. Po 9 latach, w chwili przejścia jej do NUKAT zawierała już ponad 700 tys. rekordów kartoteki haseł wzorcowych (KHW), a w jej budowaniu uczestniczyło 27 bibliotek. Drugim wspólnym przedsięwzięciem uruchomionym w środowisku bibliotek akademickich było zapoczątkowanie w 1995 r. budowy Centralnej Kartoteki Tytułów Czasopism (CKTCz), jedynej bazy rekordów bibliograficznych przejętej w 2002 r. do NUKAT³. Do obu inicjatyw zapoczątkowanych w grupie bibliotek stosujących system VTLS już w 1996 r. przyłączyła się Biblioteka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, która biorąc na siebie rolę pośrednika w udostępnianiu danych z obu baz centralnych⁴ stała się propagatorem idei stosowania rekordów KHW oraz współkatalogowania w dużej grupie bibliotek, które zakupiły system Horizon.

Biblioteka Narodowa, zajęta w połowie lat dziewięćdziesiątych XX w. wdrażaniem zintegrowanego systemu INNOPAC, chociaż od początku brała udział w organizowanych przez biblioteki akademickie dyskusjach merytorycznych, dotyczących zasad tworzenia haseł wzorcowych opisu bibliograficznego, języka KABA oraz zasad katalogowania z wykorzystaniem formatu MARC, nie przejawiała chęci włączenia się we wspólne przedsięwzięcia realizowane przez biblioteki akademickie. Co więcej, BN negatywnie odpowiedziała na złożoną jej w sierpniu 1996 r. przez dyrekcję Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie (BUW) ustną propozycję przejścia bazy CKHW (wraz z zespołem i funduszami przyznanymi w 1996 r. na ten cel) i poprowadzenia współpracy w zakresie jej budowania⁵. Jednakże już od końca 1997 r. idea narodowego katalogu centralnego, budowanego przez polskie biblioteki naukowe zyskała poparcie ówczesnych kolejnych dyrektorów BN, prof. Jakuba Z. Lichańskiego, a następnie Michała Jagiełły i ruszyły prace nad projektem. Przewodniczącą nieformalnego Zespołu ds. katalogu centralnego, została Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, niezmiennie do dziś zwolenniczka idei współkatalogowania.

Biblioteka Narodowa nie była też zainteresowana poprowadzeniem NUKAT. W 1998 r. w zespole bibliotek pracujących nad projektem była najbardziej naturalnym kandydatem do podjęcia tego zadania. Mając wówczas pierwszeństwo wyboru i decyzji, scedowała to zadanie na Bibliotekę Uniwersytecką w Warszawie. BUW górował wówczas nad innymi jednostkami per-

² E. Dobrzyńska Lankosz: Jak do tego doszło? Geneza katalogu NUKAT. *Przegląd Biblioteczny* 2004, nr 3-4, s. 111-119; M. Burchard: Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT po dwóch latach pracy. *Przegląd Biblioteczny* 2004 nr 3-4 s. 121-122.

³ Do bazy NUKAT przejęto z CKTCz 28 tys. rekordów bibliograficznych dla czasopism.

⁴ W tamtych latach stosowanie różnych systemów bibliotecznych było istotną barierą dla wymiany danych.

⁵ Spotkanie na ten temat miało miejsce 16 sierpnia 1996 r. w BN. BUW reprezentowali dyrektor dr Henryk Hollender, wicedyrektor dr Hanna Kolendo oraz Maria Burchard, kierownik świeżo utworzonego Centrum Formatów i Kartotek Haseł Wzorcowych. BN reprezentowała dr Jadwiga Sadowska, ówczesny wicedyrektor BN oraz liczne grono kierowników jednostek realizujących w BN katalogowanie. Baza CKHW liczyła wówczas ok. 80 tys. rekordów KHW, a w jej budowaniu uczestniczyło 9 bibliotek.

spektywą zaawansowanej infrastruktury sieciowej w będącym na ukończeniu nowym gmachu na Powiślu przy ul. Dobrej oraz posiadaniem zespołu doświadczonego w koordynowaniu budowania CKHW, przejawiał też najwyższą determinację do realizowania projektu.

Uruchomienie współkatalogowania w katalogu centralnym NUKAT nastąpiło w lipcu 2002 r. – 23 biblioteki rozpoczęły wprowadzanie danych do puistej bazy bibliograficznej. Po blisko 6 latach współkatalogowania baza gotowych do kopiowania opisów bibliograficznych w NUKAT osiągnęła 1060 tys. rekordów⁶, liczba rekordów ujednoliconych haseł wzorcowych przekroczyła 1700 tys., a liczba bibliotek wprowadzających i pobierających dane wzrosła do 83, obejmując obok bibliotek akademickich także inne naukowe – w tym publiczne. Liczba zarejestrowanych, skopiowanych do katalogów lokalnych gotowych opisów przekroczyła wiosną 2008 r. 3 mln, co oznacza, że katalog NUKAT oferuje centralną informację o miejscu przechowywania ponad 3 mln dokumentów znajdujących się w polskich bibliotekach naukowych oraz zapewnia linki do odpowiednich opisów w katalogach lokalnych. Opisy te są w miarę potrzeby automatycznie weryfikowane i uzupełniane, jeśli taka weryfikacja lub uzupełnienie nastąpi w katalogu NUKAT.

Uruchomienie katalogu NUKAT spowodowało szybsze i bardziej oszczędne – dzięki likwidacji dublowania pracy – katalogowanie dokumentów w kraju, utworzenie centralnej informacji o zbiorach polskich bibliotek naukowych, podniesienie jakości katalogowania dokumentów, upowszechnienie międzynarodowych norm i standardów w obszarze komputeryzacji katalogów. W wyniku podjętej przez Centrum NUKAT w 2005 r. współpracy z największym katalogiem centralnym świata – WorldCat, prowadzonym przez OCLC (Online Computer Library Center), znalazła się w nim informacja o polskiej produkcji wydawniczej. Ponadto wprowadzone do NUKAT poprawne opisy dokumentów dotyczące tej produkcji są za pośrednictwem OCLC kopiowane do najróżniejszych katalogów lokalnych na świecie. Od 2006 r. dane katalogu centralnego NUKAT dostępne są także za pośrednictwem internetowej wyszukiwarki Google w ramach projektu Google Scholar.

Biblioteki Narodowej nie było wśród 23 bibliotek rozpoczynających współkatalogowanie w lipcu 2002 r. Przygotowania do współpracy zaczęła ona jesienią tegoż roku. Ustalono wówczas ramowe zasady udostępniania w NUKAT rekordów słownictwa JHP BN, a także dodatkowe procedury obsługi wprowadzania danych – wiązało się to ze specjalnymi zadaniami Biblioteki Narodowej, jak np. prowadzenie bibliografii narodowej. Równolegle połączony zespół Centrum NUKAT i BN zintensyfikował (prowadzone już na etapie projektowania NUKAT) prace nad uzgodnieniem metod katalogowania i likwidacją rozbieżności w stosowaniu formatu MARC 21 jako podstawy opisu bibliograficznego książek. Należy przyznać, że te żmudne, trwające ponad rok prace blokowały w pewnym sensie możliwość rozpoczęcia współkatalogowania przez BN, były jednak dobrym czasem na wewnętrzne zmiany organizacyjne, szkolenia, kompleksowe przygotowanie się biblioteki do czekającej ją zmiany w trybie pracy oraz na przetestowanie nowych procedur zarówno w zakresie współkatalogowania, jak i komunikacji pomiędzy bazami BN i NUKAT. Pewnym komfortem była możliwość analizy i wykorzystania doświadczeń bibliotek już współkatalogujących. Tej szansy nie miały biblioteki rozpoczynające współkatalogowanie w 2002 r.

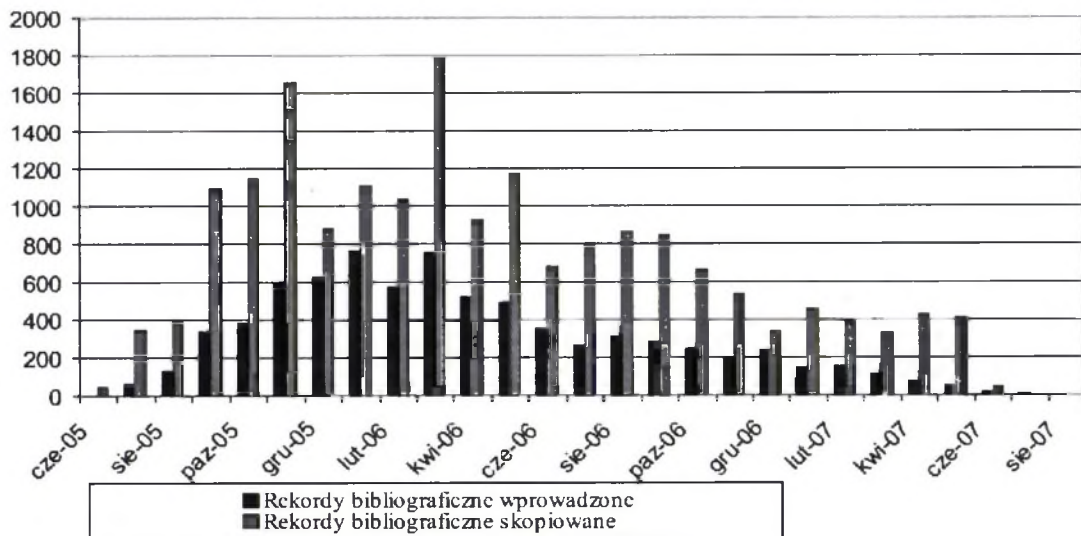
⁶ Wszystkie dane liczbowe na podstawie statystyk (www.nukat.edu.pl) na 30 kwietnia 2008 r.

Wszystkie życzenia BN dotyczące zapisu w rekordach lokalnych danych, niezbędnych do automatycznego przeprowadzania różnego rodzaju operacji w katalogu BN zostały uwzględnione. W końcu 2004 r. uzgodniono dwa aneksy do rutynowo zawieranej z bibliotekami umowy o współpracy. Pierwszy dotyczył prowadzenia wspólnych prac w zakresie zasad katalogowania oraz stosowania formatów. Drugi określał preferencje dla rekordów bibliograficznych przygotowanych przez BN w katalogu NUKAT, w tym zasady ich ochrony przed modyfikowaniem bez zgody BN, a także odnosił się do zasad utrzymywania i udostępniania w NUKAT bazy JHP BN w ramach wybranego przez BN, jako jednego z trzech zaproponowanych przez Centrum NUKAT, trybu obsługi tejże bazy (jej budowanie, kontrola i modyfikowanie pozostało w gestii BN)⁷. W maju 2005 r. wprowadzono w NUKAT jako obowiązującą uzgodnioną z BN wersję formatu MARC 21, w czerwcu 2005 r. udostępniono w bazie NUKAT słownictwo JHP BN i wdrożono wybrany przez BN tryb obsługi i udostępniania w NUKAT słownictwa JHP BN. Biblioteka Narodowa zgłosiła najliczniejszą w kraju ekipę 66 osób uprawnionych do wprowadzania danych do NUKAT, z czego 14 pracujących nad budowaniem i stosowaniem JHP BN. W czerwcu tegoż roku BN skopiowała z NUKAT 41 rekordów bibliograficznych, a w lipcu rozpoczęła katalogowanie książek wprowadzając do NUKAT 67 nowych opisów. Pozostałe biblioteki współkatalogujące, a szczególnie biblioteki akademickie z nadzieją oczekiwały na ten moment, licząc, że będą mogły pozostawić BN katalogowanie polskiej produkcji wydawniczej, a same skupić się na katalogowaniu dokumentów zagranicznych oraz retrokonwersji. Aktywność BN we współkatalogowaniu systematycznie rosła, chociaż w szczytowym okresie osiągnęła zaledwie 20% aktywności BUW, aktualnego lidera współkatalogowania. Jej ilustrację, obejmującą cały dwuletni epizod współkatalogowania BN w bazie NUKAT, stanowi załączony wykres (rys. 1).

Jednak wiosną następnego roku, na zebraniu Zespołu Koordynacyjnego NUKAT dyrektor BN, dr Tomasz Makowski przekazał informację, że już od listopada 2005 r., BN częściowo wróciła do katalogowania we własnej bazie z pominięciem NUKAT. Zatem zaledwie po pięciu miesiącach współpracy BN przestała realizować jeden z istotnych punktów umowy dotyczący budowania w katalogu NUKAT centralnej informacji, czyniąc ją przez to w katalogu NUKAT nieprawdziwą. Decyzję o częściowym odejściu od współkatalogowania uzasadniano specyfiką pracy BN i jej podstawowego zadania – prowadzenie bieżącej bibliografii narodowej oraz drukowania jej w postaci „Przewodnika Bibliograficznego”. Według analizy zrobionej w BN, 72% rekordów bibliograficznych pobranych z NUKAT wymagało modyfikacji, co spowodowało spowolnienie pracy w Zakładzie Przewodnika Bibliograficznego. Tu należy zwrócić uwagę, że modyfikacją jest na przykład dopisanie do istniejącego gotowego w katalogu NUKAT rekordu charakterystyki przed-

⁷ Centrum NUKAT zaproponowało Bibliotece Narodowej do wyboru trzy metody udostępniania słownictwa JHP BN i rekordów haseł przedmiotowych rozwiniętych w CKHW NUKAT: 1 – wybrany przez BN – w katalogu NUKAT utrzymywana jest pierwotna baza słownictwa JHP BN, tu jest rozbudowywana i modyfikowana pod kontrolą administratorów BN, lustrzana kopia tego zbioru znajduje się w BN; 2 – pierwotna baza słownictwa JHP BN znajduje się w BN, tam jest rozbudowywana i modyfikowana, lustrzana kopia znajduje się w CKHW NUKAT, czerpane z niej rekordy są stosowane do charakterystyki przedmiotowej w katalogu NUKAT; 3 – do CKHW NUKAT wprowadzane są tylko rekordy słownictwa JHP BN wykorzystane do charakterystyki przedmiotowej dokumentów w katalogu NUKAT oraz rekordy rozwiniętych haseł przedmiotowych zastosowane w rekordach NUKAT. Pełna baza JHP BN utrzymywana jest w BN, która zapewnia jej rozbudowywanie i kontrolę.

Wykres 1. Aktywność Biblioteki Narodowej we wprowadzaniu i kopiowaniu rekordów bibliograficznych z NUKAT w okresie od czerwca 2005 do sierpnia 2007 r.

miotowej w języku JHP BN czy symbolu Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej – elementów tych nie było w katalogu NUKAT. Modyfikacją jest także poprawienie literówki, zmiana redakcji tekstu uwagi, uzupełnienie istotnego elementu w opisie lub też aktualizacja wcześniejszego opisu zgodnie z obowiązującymi aktualnie regułami katalogowania⁸. Obowiązek modyfikowania korygującego w odniesieniu do tzw. starych rekordów, sprzed przystąpienia BN do NUKAT, jest konsekwentnie prowadzony przez bibliotekarzy współkatalogujących w NUKAT, dbających o jakość swoich katalogów lokalnych, a także świadomych, że poprawianie jakości katalogu centralnego automatycznie przenosi się na meliorowanie i poprawianie jakości katalogów lokalnych. Wydaje się też, że mniej czasochłonne jest skorygowanie opisu istniejącego w zapisie elektronicznym niż tworzenie go od początku. Przeprowadzona w Centrum NUKAT analiza modyfikacji, na podstawie dostarczonych przez BN kopii 12 rekordów bibliograficznych z odręcznymi uwagami wykazała, że 10 wniesionych poprawek było niezgodnych ze stosowanymi w NUKAT zasadami lub błędnych, 8 wynikało z aktualizacji starych opisów do nowych, uzgodnionych z BN zasad katalogowania, a 5 poprawek stanowiło istotną korektę błędów.

Inna sytuacja jest z rekordami w CKHW. Ich aktualizacja (modyfikacja) jest jakby wpisana w podstawy merytoryczne prowadzenia i wykorzystywania tego zbioru. Dodawanie wariantów ujednoczonego hasła, czyli elementów je identyfikujących, jest w tego typu rekordach zjawiskiem normalnym, a w NUKAT zadaniem obowiązkowym. Wykonują je zgodnie katalogujący bibliotekarze, świadomi znaczenia w katalogu prawidłowego systemu odsyłaczy, będącego efektem tej pracy.

Wątek uciążliwości współkatalogowania i modyfikacji rekordów powtórzył się rok później w notatce⁹ uzasadniającej decyzję BN o odstąpieniu od

⁸ W maju weszły jako obowiązujące, zmienione, uzgodnione z BN zasady katalogowania, ujęte w ogłoszonym wówczas, wspólnie wypracowanym *Formacie MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książki*.

⁹ Treść notatki dostępna pod datą 22.06.2007 r. w archiwum aktualności na stronie BN: www.bn.org.pl.

współkatalogowania w NUKAT. Wskazano w niej także różnice w podejściu do opisu bibliograficznego, który według autorów notatki, w przypadku bibliografii narodowej musi być „autorytatywny (wiarygodny)”, a w katalogu centralnym „ma charakter identyfikacyjny”. To przeciwstawienie jest mało przekonujące. Wydawać by się mogło, że opis zawierający komplet obowiązkowych elementów i poprawnie identyfikujący dokument jest opisem wiarygodnym. Zastrzeżenia BN dotyczyły głównie, dopuszczonego w katalogu centralnym, modyfikowania opisów (przy sprawnie działającym mechanizmie automatycznego przenoszenia modyfikacji do wszystkich rekordów skopiowanych z NUKAT), co nie jest robione w „Przewodniku Bibliograficznym” – głównie z uwagi na utrwalanie go w postaci drukowanej. BN wymieniła jeszcze wiele organizacyjnych uciążliwości, które postrzegano jako następstwo uczestniczenia we współkatalogowaniu, choć w istocie wydają się one wynikać z lokalnej bezradności w organizacji i obsłudze procesu współkatalogowania. Poziom skomplikowania papierowej, ręcznie prowadzonej dokumentacji uruchomionej w BN w celu śledzenia stanu zaawansowania w NUKAT wprowadzonych tam rekordów wywołał niechęć i sprzeciw pracowników wobec współpracy. Podobnie problemy związane z prowadzeniem ułożonej w NUKAT bazy słownictwa JHP BN, omówione w notatce, ale zgłaszane już wcześniej w pismach do Centrum NUKAT, były następstwem nietrafnego wyboru trybu prowadzenia i udostępniania słownictwa lub też niezdolności do informatycznego obsłużenia odpowiednich procedur współpracy wynikających z wybranego wariantu udostępniania słownictwa. BN w każdej chwili mogła przejść na jedną z dwóch wcześniej proponowanych metod udostępniania słownictwa w NUKAT¹⁰, ale nie skorzystała z tej możliwości, ani też nie ustosunkowała się nigdy do tej propozycji, składanej przez Centrum NUKAT w korespondencji na ten temat.

W obszarze roboczym NUKAT obowiązują we wszystkich podzbiorach danych ustalone procedury pracy, jednakowe dla wprowadzających i modyfikujących dane oraz nieco inne, ale też jednakowe, dla administratorów bazy. Centrum nie wnika jak biblioteki lokalnie obsługują organizację współkatalogowania. Zawsze jednak pozytywnie odnosi się do potrzeb bibliotek uzgadniających specjalne zapisy w polach lokalnych rekordów, wykorzystywane następnie do przygotowywania odpowiednich, wspomagających współpracę narzędzi informatycznych. Niektóre biblioteczne zespoły informatyczne potrafiły doprowadzić obsługę współkatalogowania, za pomocą narzędzi informatycznych, do takiego poziomu wyrafinowania, że zapewniają komfort i efektywność pracy katalogującym bibliotekarzom przy jednoczesnym replektowaniu reguł i procedur narzuconych przez NUKAT¹¹.

¹⁰ W trybie wybranym przez BN pierwotna baza słownictwa była podzbiorem CKHW NUKAT, rozbudowywanie i kontrola słownictwa odbywały się w bazie NUKAT, za pomocą oprogramowania klienta systemu Virtua, według procedur stosowanych w NUKAT. W obu pozostałych trybach zaoferowanych BN przewidywano prowadzenie (rozbudowywanie i kontrolę) i utrzymywanie słownictwa w bazie BN w systemie INNOPAC, konieczne było jednak zorganizowanie i obsłużenie przez BN współpracy w zakresie rozbudowywania słownictwa (obecnie jest jedna biblioteka zewnętrzna współpracująca język, ale w przyszłości może być więcej). Zastosowanie każdego z wariantów wymagało zaprojektowania i wdrożenia procedur gwarantujących utrzymanie zgodności kopii rekordów z ich odpowiednikami w bazie macierzystej. Osiągnięcie satysfakcjonujących efektów wymagało też w każdym przypadku ścisłej współpracy administratorów i informatyków BN z bibliotekarzem systemowym i zespołem informatycznym Centrum NUKAT.

¹¹ Przykładem jest tu Biblioteka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, która zaprezentowała narzędzia obsługi organizacji współkatalogowania na „Warsztatach informatyków bibliotek współtworzących katalog NUKAT: wymiana doświadczeń, propozycje usprawnień”, zorganizowanych w Warszawie 14-15 kwietnia 2008 r.

Biblioteka Narodowa słabo tolerowała także obce autorstwo rekordów, które skopiowane z NUKAT miałyby wejść do „Przewodnika Bibliograficznego”. Ten problem wyplął już w dyskusji podczas Piątej Narady Bibliografów w 2003 r.¹² Niepokoje zgłaszane wówczas przez pracowników Instytutu Bibliograficznego BN, dotyczące pierwszeństwa katalogowania polskiej produkcji wydawniczej sprawdziły się w praktyce. Blisko 60% książek kierowanych do katalogowania w Zakładzie Przewodnika Bibliograficznego BN miało już opisy w katalogu NUKAT, zwykle sporządzone przez Bibliotekę Jagiellońską. Ta „druga Biblioteka Narodowa” kraju sprawnością katalogowania zapracowała sobie na respektowaną, a nawet z zadowoleniem akceptowaną przez inne biblioteki, specjalizację w opracowaniu książek z egzemplarza obowiązkowego. Dokładnie taką samą szansę miała Biblioteka Narodowa, tym bardziej, że obowiązywało i było respektowane ustalenie, że w przypadku pojawienia się w obszarze roboczym NUKAT zdublowanego opisu dla danego dokumentu, rekordy przygotowane przez BN mają pierwszeństwo.

Nieuchronnie narzuca się wniosek, że większość argumentów przytoczonych przez BN jako uzasadnienie decyzji o zaprzestaniu współkatalogowania to tematy zastępcze. Kluczowa dla całego bibliotekarstwa polskiego decyzja BN o jej nieuczestniczeniu w budowaniu polskiego źródła gotowych rekordów bibliograficznych jest w istocie wynikiem braku akceptacji dla występowania rekordów bibliograficznych obcego autorstwa w „Przewodniku Bibliograficznym”, co z kolei jest konsekwencją nieumiejętności wyprzedzenia bibliotek akademickich w katalogowaniu polskiej produkcji wydawniczej. W tle tkwi podporządkowanie organizacji katalogowania zbiorów zadaniu wydawania Bibliografii Narodowej w anachronicznej postaci cotygodniowych zeszytów drukowanego „Przewodnika Bibliograficznego”¹³. Biblioteka Narodowa nie chce być partnerem największych bibliotek w kraju, nie chce w praktyce pełnić naczelnej roli w zakresie wyznaczania i wdrażania standardów. Dysponując chyba najliczniejszym w Polsce, dobrze wyszkolonym zespołem katalogujących bibliotekarzy uważa za właściwe prowadzenie w izolacji nieekonomicznego (z założenia zdublowanego) i niespójnego z katalogiem NUKAT katalogowania zbiorów, chociaż są dostępne zaawansowane narzędzia informatyczne umożliwiające uniknięcie tego negatywnego i kosztownego zjawiska.

Co więcej, zerwanie współpracy w zakresie współtworzenia i wykorzystywania CKHW NUKAT spowodowało, że stała się niemożliwa automatyczna wymiana danych pomiędzy BN a NUKAT (i gronem bibliotek współpracujących). Powracając do tworzenia własnego, niespójnego z centralnym, zbioru ujednoliconych haseł, BN wylała się z solidarnego budowania w kraju spójnego systemu danych, który jest podstawą poprawnego docierania do udostępnianej w Internecie informacji za pomocą tych samych ujednoliconych kluczy dostępu. Jest znamienne, że w uzasadnieniu decyzji o zerwaniu współpracy BN koncentruje się na uciążliwościach w organizacji własnej pracy, całkowicie pomijając zagadnienie wyłączenia się z budowania wspólnej dla całego kraju bazy CKHW NUKAT, a w niej udostępnianego słownictwa

¹² Pierwsza część dyskusji po wysłuchaniu referatów mgr Joanny Pasztaleniec-Jarzyńskiej i mgr Ewy Zalewskiej-Mańk. W: *Piąta Ogólnokrajowa Narada Bibliografów*. Warszawa, 11-13 czerwca 2003 r. Referaty i dyskusja. Warszawa, Biblioteka Narodowa 2004, s. 261-274.

¹³ Np. w Bibliotece Narodowej Szwecji bibliografię narodową można przeglądać generując jej zawartość z katalogu centralnego, a drukowanie kolejnych zeszytów bieżącej bibliografii zastępują udostępniane w Internecie pliki z tygodniowymi nowościami.

JHP BN, jakby w ogóle nie była świadoma szkodliwości swojej decyzji ani swoich powinności wobec polskiego bibliotekarstwa w tym obszarze współdziałania bibliotek.

Nie można też pominąć postawy BN wobec licznych w kraju bibliotek użytkujących JHP BN, ani też problemu udostępniania i stosowania słownictwa tego języka w katalogu NUKAT. W konsekwencji decyzji BN zainteresowanym bibliotekom groziło znaczne utrudnienie dostępu do danych. Ponadto Centrum NUKAT, na użytek głównie bibliotek publicznych, za zgodą BN wygenerowało w 2006 r. i na bieżąco aktualizowało kopie JHP BN utrzymywane w systemie Aleph i Prolib. Dążąc do wypełnienia zobowiązania wobec tych bibliotek, Centrum NUKAT wystąpiło do BN i uzyskało zgodę na utrzymywanie w katalogu NUKAT kopii bazy słownictwa JHP BN i udostępnienie danych z tej kopii zainteresowanym bibliotekom. Centrum przejęło także zobowiązanie utrzymywania zgodności tych kopii z bazą macierzystą ulokowaną i prowadzoną w BN, proponując odpowiednie procedury i narzędzia obsługi tego zadania. Ciągłe trwa zmuśny proces dochodzenia do maksymalnego zautomatyzowania obsługi aktualizowania, modyfikowania i kontroli zgodności kopii bazy JHP BN w CKHW NUKAT z bazą macierzystą w BN, co leży u podstaw idei udostępniania zawartości bazy do użytkowania.

Odstąpienie BN od uczestniczenia w budowaniu i wykorzystywaniu NUKAT przyniosło zatem wiele negatywnych skutków zarówno w wymiarze bezpośrednim, jak i długofalowym.

Decyzja Biblioteki Narodowej odbiła się negatywnym echem w środowisku bibliotek akademickich, naukowych i publicznych¹⁴. Skierowane do BN odpowiednie apele o zmianę decyzji, prowadzone równoległe starania dyrekcji BUW i przedstawicieli Centrum NUKAT nie przyniosły pozytywnego rezultatu. Temat dyskutowany był także przez kilka miesięcy na Forum EBIB, obnażając zresztą głęboką niewiedzę i w konsekwencji brak zrozumienia dla idei współkatalogowania u znacznej części uczestników dyskusji.

Zaistniała sytuacja jest nieracjonalna merytorycznie i ekonomicznie. Wszelkie starania prowadzące do zmiany decyzji BN są ciągle ze wszech miar pożądane, choć w miarę upływu czasu zniwelowanie jej skutków będzie zadaniem coraz bardziej skomplikowanym. Szczególnie istotne jest zrewidowanie przez BN stanowiska w sprawie tworzenia i rozpowszechniania odrębnej od CKHW NUKAT kartoteki haseł wzorcowych opisu bibliograficznego.

Tekst wpłynął do redakcji 30 kwietnia 2008 r.

¹⁴ Listy do dyrektora BN oraz ministra kultury i dziedzictwa narodowego skierowali: Henryk Hollender, Rada Wykonawcza Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich, Krajowa Rada Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych.

**„CULTURE OF MEMORY IN EAST CENTRAL EUROPE
IN THE LATE MIDDLE AGES (1000-1600)”****Międzynarodowa Konferencja Naukowa
(Ciężań, 12-14 marca 2008 r.)**

W dniach 12-14 marca 2008 r. w Domu Pracy Twórczej UAM w Ciężaniu odbyła się międzynarodowa konferencja „Culture of Memory in East Central Europe in the Late Middle Ages ((1000-1600)”. W tym naukowym spotkaniu wzięli udział uczestnicy z Czech, Francji, Kanady, Macedonii, Niemiec, Norwegii, Polski, Stanów Zjednoczonych, Węgier i Wielkiej Brytanii. Wydarzenie zorganizował Rafał Wójcik (Biblioteka Uniwersytecka, Poznań, Polska) przy współudziale Lucie Doležalovej (Center for Theoretical Studies, Charles University, Praga, Czechy) oraz Gábora Farkasa Kissa (Department of Philology of Old Hungarian Literature, Eötvös Loránd University, Budapeszt, Węgry). Konferencja była finansowana ze środków Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu oraz z grantu uzyskanego od Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego (International Visegrad Fund).

Celem konferencji była analiza różnych aspektów i zagadnień związanych z kulturą pamięci w Europie Środkowo-Wschodniej w średniowieczu i okresie wczesnonowożytnym. Prezentacje, referaty i wykłady przygotowane przez uczestników obejmowały różnorodne tematy, odnoszące się do problematyki kultury pamięci. To międzynarodowe i interdyscyplinarne spotkanie zaplanowano na trzy dni, a referaty zgrupowane zostały w następujące bloki tematyczne (średniowieczna sztuka pamięci, problematyka pamięci w średniowieczu w ujęciu badaczy historii oraz zagadnienia pamięci w wiekach średnich i czasach wczesnonowożytnych w ujęciu literaturoznawców i historyków sztuki).

Pierwszego dnia referenci przedstawiali i dyskutowali nad technicznymi aspektami sztuki pamięci (*ars memorativa*). Inauguracyjny referat *Memoria-Handschriften der Universitätsbibliothek Olmütz* wygłosiła Sabine Heimann-Seelbach (Westfälische Wilhelms-Universität, Münster, Niemcy). Prelegentka omówiła w nim rękopisy zawierające traktaty mnemotechniczne, zwracając uwagę nie tylko na nieznane dotychczas badaczom sztuki pamięci manuskrypty z Ołomuńca, ale również na powiązania *artis memorativae* ze średniowiecznymi systemami pedagogicznymi oraz encyklopedycznymi. Kolejny referat, również poświęcony manuskryptom, wygłosiła Claire Norton (St Mary's University College, Twickenham, Wielka Brytania). Jej prezentacja zatytułowana *Re-interpreting the presence of mnemo-technical practices in Ottoman manuscripts in the early modern period* poruszała problematykę produkcji, transmisji i recepcji tekstów we wczesnonowożytnych rękopisach ottomańskich. Procesy te zostały ukazane jako powolny przebieg zmian w przechodzeniu od kultury oralnej do kultury piśmiennej. Referat Norton był interesującym nawiązaniem do prac takich badaczy oralności, jak Walter J. Ong czy Michael T. Clanchy. Norton zaznaczyła także, iż treść korpusu 25 manuskryptów znany jako *Gazavat-i Tiryaki Hasan Paæa* była znana mieszkańcom pogranicza ottomańsko-habsburskiego w Euro-

pie Środkowo-Wschodniej tego okresu. Kolejny prelegent, Alexandru N. Cizek (Westfälische Wilhelms-Universität, Münster, Niemcy), w interesującym referacie *Antike Memoria-Lehre und mittellateinische versus differentiales* omówił zależności między antyczną teorią sztuki pamięci a charakterystyczną dla wieków średnich formą poezji, tzw. *versus differentiales*. Cizek przedstawił te zależności na przykładzie takich autorów i utworów, jak m.in. anonimowa *Rhetorica ad Herennium*, retoryczne dzieła Cycerona i Kwintyliana, glosy do *Doctrinale* Alexandra de Villa Dei, łacińskie przysłowia średniowieczne, *Grecismus* i *Novus Grecismus*, Richard Pluto *Equivoca* czy *Antigameratus* Frowina. Następnie Greti Dinkova-Bruun (Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Toronto, Kanada) w referacie *Remembering the Gospels in the Later Middle Ages* omówiła trzy poematy mnemotechniczne *Summarium Biblicum* skomponowane przypuszczalnie przez Alexandra de Villa Dei (zm. 1240), *Margarita* Guido Vincentinusa (zm. 1332) oraz anonimowe *Capitula evangeliorum versifice scripta* spisane prawdopodobnie w XIV w. Prelegentka przedstawiła powyższe utwory na tle średniowiecznych zasad sztuki układania wierszy (Petrus de Riga, Leonius de Parisiis, Petrus Episcopus i Meteusz z Vendôme), zwracając szczególną uwagę na ich mnemotechniczny aspekt. Sesję przedpołudniową zakończył referat Krzysztofa Bracha (Instytut Historii, Akademia Świętokrzyska, Kielce, Polska), zatytułowany *Gedächtnis in der Werkstatt des mittelalterlichen Predigers*. Bracha, twórca znakomitej książki o kolekcji kazań Piotra z Miłostawia, omówił znaczenie różnego rodzaju środków ekspresji w warsztacie średniowiecznego kaznodziei. Omówione zostały między innymi środki mnemotechniczne oraz wykorzystanie rekwizytów i wyposażenia świątyni podczas wygłaszania kazań.

Serię wykładów popołudniowych rozpoczął Mieczysław Mejor (Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa, Polska) referatem *Mittelalterliche ars versificandi und ars memorativa. Einige Beispiele*. Prelekcja ta była nawiązaniem do wcześniejszego wystąpienia Alexandru Cizka, ukazywała bowiem nie tylko różne zagadnienia dotyczące *versus differentiales*, ale przede wszystkim *versus memoriales*, dzięki czemu oba referaty w znakomity sposób się dopełniły. Występujący po Mejorze Benedek Láng (BUTE, Department of Philosophy and History of Science, Budapeszt, Węgry) referatem *Art of memory and magic (Ars memorativa and Ars notoria)* poruszył ciekawy problem zależności i podobieństw w dwóch wydawałoby się tak różnych obszarach nauki średniowiecznej, jak sztuka pamięci i magia. Láng ukazał, że studia nad tą tematyką ukazują ściśle związki między sposobami nauki magii (zwłaszcza w przypadku tzw. *ars notoria*) oraz *ars memorativa*. Na przykładzie Tomasza Murnera i jego podręcznika nauki logiki za pomocą kart (*Logica memorativa, chartiludium logice, sive totius dialectice memoria z 1509 r.*) przypomniał, iż wykładowcy sztuki pamięci bywali sądzeni za posługiwanie się magią, jak zdarzyło się w Krakowie w początkach XVI w. Następna prelegentka, Lucie Dolezalová (Center for Theoretical Studies, Praga, Czechy) w interesującym referacie *Matous Beran and the Culture of Memory in Late Medieval Bohemia: A Case Study* przedstawiła nieznaną dotąd nauce traktat mnemotechniczny Matousa Berana, zarysowała sylwetkę autora oraz omówiła traktat na tle ówczesnych metod nauczania sztuki pamięci w Europie, odnosząc się do dokonania Heimann-Seelbach z jej wzorcowej monografii o traktatach mnemotechnicznych XV w. (*Ars und scientia. Genese, Überlieferung und Funktionen der mnemotechnischen Traktatliteratur im 15. Jahrhundert. Mit Edition und Untersuchung dreier deutscher Traktate und ihrer lateinischen Vorlagen*. Tübingen 2000). Po krótkiej przerwie przedstawiono dwa ostatnie tego dnia referaty. Gábor Farkas Kiss (Department of Philology of Old Hungarian Literature, Eötvös Loránd University, Budapeszt, Węgry) w wystąpieniu zatytułowanym *Rewriting the memory of Conrad Celtis. The case of Valentinus de Monteviridi* omówił szczegółowo zależności między krótkim mnemotechnicznym traktatem Walentego z Zielonej Góry a mnemotechnicznym dziełkiem Konrada Celtisa. Valentinus de Monte Viridi, student Uniwersytetu

Krakowskiego, a następnie kanonik w Vácu, autor wielu prognostyków z przełomu XV i XVI w., był bowiem także sprawcą krótkiego wyciągu dla adeptów mnemotechniki. Jedyne egzemplarz jego traktatu znajduje się obecnie w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Jako ostatni wystąpił Rafał Wójcik (Biblioteka Uniwersytecka, Poznań) z referatem *Jakub Parkoszo-
wic's Polish mnemonic verse about Polish orthography from the 15th century*. Wójcik przypomniał w nim reguły ortograficzne zaproponowane przez krakowskiego kanonika, przy czym ze szczególną uwagą zajął się ostatnim alfabetycznym zestawieniem wyrazów z dzieła Parkosza. Prelegent, nawiązując do badań m.in. Wacława Mareša, Leszka Moszyńskiego i Wiesława Wydry ukazał, iż zestawienie jest w rzeczywistości wierszem mnemotechnicznym oraz wskazał na pokrewieństwa ze wschodnią tradycją takiego systematyzowania liter alfabetu. Dzień pierwszy obrad zakończył się zwiedzaniem Pałacu Biskupów oraz kolekcji Zbiorów Masońskich, które znajdują się w tymże obiekcie. Prelegentów oprowadził po zbiorach Andrzej Karpowicz, kustosz kolekcji masoników Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu.

Dzień drugi, skupiający przede wszystkim wystąpienia poświęcone problematyce pamięci w badaniach historycznych i literaturoznawczych, rozpoczął się od wycieczki do pobliskiego Łądu nad Wartą i zwiedzenia tamtejszego opactwa cystersów, obecnie siedziby Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego. Po powrocie jako pierwszy swój referat *Memoria und Mnemotechnik in „Chronica Polonorum” von Vincentius* przedstawił Witold Wojtowicz (Instytut Filologii Polskiej, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin, Polska). Prelegent ukazał dwa ważne aspekty dotąd nie badane w kontekście dzieła polskiego kronikarza. Po pierwsze Wojtowicz omówił pamięć o zmarłych, która w kronice zajmuje dość istotne miejsce i stanowi nie tylko religijny fenomen powiązania świata żywych i umarłych, ale także jest swoistą polityczną legitymizacją rządzących. Po drugie w referacie przedstawiono zależności *Kroniki* Mistrza Wincen-
tego od ówczesnej teorii mnemotechnicznej, przede wszystkim dzieł Hugona od św. Wiktora. Kolejny prelegent, Ryszard Grzesik (Instytut Sławistyki PAN, Warszawa/Poznań, Polska) w referacie *Did Two Models of the Memory about the Domestic Origins Exist in the Hungarian Medieval Chronicles?* omówił dwie różne tradycje (*Gesta Hungarorum* oraz polskie i węgierskie kroniki) początków państwowości węgierskiej oraz pamięci o tych wydarzeniach. Następnie S. Adam Hindin (Department of History of Art and Architecture, Harvard University, Cambridge, USA) w referacie *Visualizing German History in the Czech Lands: Memory and Ethnic Community in Late Medieval Bohemia* przedstawił dwa czternastowieczne wizualne „miejsca pamięci” lokalnych społeczności niemieckojęzycznych w średniowiecznych Czechach (Praga i Brno) na przykładzie kościoła Marii Panny przed Tynem z Pragi, przebudowanego w 1350 r. oraz Pierwszej Księgi Prawa z Brna. Kolejny referat *Historical conscience in the Annales Posonienses and in the historical notes of the Pray Codex and their place in Hungarian medieval historiography* przedstawił Adrien Quéret-Podesta (Centre d'Histoire des Espaces et Cultures, Université Blaise Pascal, Clermont-Ferrand). Prelegent skupił się na przypadku roczników z Bratysławy i na ich przykładzie przeanalizował dzieło pod kątem wizji historii głównego autora *Annales Posonienses* oraz autora mniejszej kontynuacji oraz przedstawił wpływ roczników na późniejsze, czternastowieczne kroniki węgierskie, ponadto przedstawił skrótowo krótki komentarz do dzieł edycji *Annalium*. Następnie Balázs Nagy (Department of Medieval Studies Central European University, Budapeszt, Węgry) w referacie *Memories of the Self: The „Autobiography” of Charles IV in Search of Medieval Memories* przedstawił niezwykle interesujące świadectwo średniowiecznego pamiętnikarstwa. Nagy przypomniał i omówił dokładnie autobiograficzne dzieło Karola IV Luksemburczyka, zwracając uwagę na niebywale rzadko w średniowieczu spisywany przypadek subiektywnej, indywidualnej i jednostkowej pamięci autobiograficznej. Wznowione po krótkiej przer-

wie obrady rozpoczęły się od referatu Krzysztofa Ratajczaka (Zakład Historii Wychowania, UAM, Poznań, Polska) *The Dynastic memory and the role of historical books in the education of the Piasts from the 10th to the 14th centuries*. Prelegent opierając się na polskich źródłach średniowiecznych, omówił rolę książki oraz przekazu oralnego w rozpowszechnianiu i podtrzymywaniu pamięci o przeszłości pierwszej polskiej dynastii panującej w edukacji Piastów od X do XIV w. Ratajczak zwrócił uwagę na związki pomiędzy pamięcią dynastyczną o wydarzeniach z historii politycznej i rodzinnej a drogą, jaką fragmenty tych informacji oraz *exempla* były wykorzystywane w wychowaniu przyszłych książąt i królów, a ponadto omówił problem, w jaki sposób i dlaczego pewne fakty funkcjonujące wcześniej wyłącznie w przekazie oralnym, zostały spisane, utrwalone na kartach rękopisów. Obrady dnia drugiego zakończył László Tapolcai (Department of the History of Eastern Europe, Eötvös Loránd University, Budapeszt, Węgry) referatem *Changes of the figure of Piast, the protoplasta of the first Polish dynasty, in the historical tradition from Gallus Anonymus to Marcin Bielski*, w którym omówił zmiany, jakim podlegała postać Piasta, legendarnego protoplasty polskiej dynastii królewskiej, w kronikach i annałach od dzieła Galla Anonima po *Kronikę polską* Marcina Bielskiego. Tapolcai analizował procesy historyczne, socjologiczne, kulturalne oraz religijne, które mogły mieć wpływ na zmiany w przedstawianiu postaci Piasta.

Trzeci dzień obrad rozpoczął Michael Schulte (Department of Language and Literature, Volda University College, Volda) referatem *Memory culture in the Viking Age. The runic evidence*. Schulte skupił się na omówieniu wyrażen formułowych w młodszych inskrypcjach runicznych, które z rozmysłem zostały spisane starszymi runami, tzw. starszym *furthark*. Prelegent przedstawił dyskutowaną tezę, iż szeroki zasób środków i metod mnemotechnicznych poprzedzał „kulturę runiczną” i pismo. Jolanta Rzegocka (Wyższa Szkoła im. J. Tischnera, Kraków) przedstawiła referat *Mnemotechnical Strategies at Play: Early Modern Polish Theatre and Its Manuscripts*. Rzegocka omówiła przede wszystkim te elementy dramatyczne i wskazówki odnoszące się do tekstu, które były kluczowe dla procesu komunikacji i memoryzacji. Obok innych istotnych aspektów, prelegentka zwróciła także uwagę na to, iż środki mnemotechniczne użyte przy zapamiętywaniu przedstawień, mogą stanowić dla badaczy znakomite źródło informacji o naturze popularnych widowisk oraz obecności kultury pamięci w badanym obszarze. Kolejny referat zatytułowany „*Ich (...) habe diese Figur, als ich zu Konstantinopel gesehen habe, meinem lieben Bruder (...) zum freundlichen Gedächtnis malen gelassen*”. *Erinnerungen aus der Reise in die Türkei in den ältesten Stammbüchern aus dem deutschen Umkreis* przedstawiła Alicja Borys (Oddział Rękopisów, Biblioteka Uniwersytecka, Wrocław). Prelegentka omówiła w nim najwcześniejsze sztambuchy z podróży do Turcji, powstałe w niemieckim kręgu kulturowym w XVI w. W bardzo ciekawy sposób Borys ukazała sztambuchy jako niewyczerpane źródło dla badań nad kulturą pamięci w omawianym okresie.

Sesję zakończyła prelekcja Rafała Prinke (Akademia Wychowania Fizycznego, Poznań, Polska) *Memory in the Lodge. A Late 18th c. Freemasonry Mnemonic Aid*. Po krótkim wprowadzeniu w dzieje masonerii oraz rytuałów wolnomularskich Prinke omówił osiemnastowieczny podręcznik mnemotechniczny dla kandydatów, służący do zapamiętywania koniecznych w rycie i ceremonii inicjacji słów, gestów i przysięgi masońskiej. Końcowe obrady poświęcone były zagadnieniu pamięci w historii sztuki. Jeannie J. Łabno (The Centre for Continuing Education and the History of Art Department, The University of Sussex, Wielka Brytania) w referacie *Remembering the Polish Renaissance Child – in memoria* omówiła renesansowe rzeźby oraz inskrypcje nagrobne z terenu Polski, w których ideą przewodnią było upamiętnienie zmarłego dziecka. Kolejna prelegentka, Snezana Filipova (Department of Art History and Archaeology, Faculty of Philosophy, University of Skopje), w referacie *Medieval Paintings in Ma-*

cedonian Churches as Document and Echoe of the Heraldic Society przedstawiła freski i obiekty zabytkowe, które przechowywały dla kolejnych pokoleń pamięć o symbolach heraldycznych panujących rodów, przede wszystkim serbskich.

Dwie uczestniczki z przyczyn losowych nie mogły dojechać na konferencję, przysłały jednak teksty swoich wystąpień wraz z ilustracjami, które zostały przez organizatorów skopiowane i rozdane uczestnikom obrad w formie wydruków. Marina Miladinov (Faculty of Theology, „Matthias Flacius Illyricus”, Zagrzeb, Chorwacja) przysłała referat *Resisting the „Errors of Roman Baal” – Matthias Flacius Illyricus and His Guidelines for Writing a Church History*, natomiast Kateřina Horníèková (Cultural Department, Prague Castle, Praga, Czechy) przysłała tekst zatytułowany *Memory in Things. Bishop Phillibert of Coutance’s Catholic restoration in Hussite Prague*.

Warto odnotować, iż wszystkie wygłoszone referaty spotykały się z żywą reakcją pozostałych uczestników oraz prowokowały do pytań, uwag i dyskusji. Materiały z konferencji zostaną niebawem opublikowane w tomie pokonferencyjnym przez Bibliotekę Uniwersytecką w Poznaniu.

Rafał Wójcik
Biblioteka Uniwersytecka
Uniwersytet A. Mickiewicza w Poznaniu

Tekst wpłynął do redakcji 1 kwietnia 2008 r.

„LATIN PALEOGRAPHY NETWORK” Międzynarodowe Forum Naukowe (Bratysława, 3-4 kwietnia 2008 r.)

Pomysł zorganizowania międzynarodowego forum dla badaczy zainteresowanych historią pisma łacińskiego, a wywodzących się z Europy Środkowej i Wschodniej, powstał w roku akademickim 2001/2002. Troje badaczy czeskich i słowackich: Hana Pátková (Katedra Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki, Univerzita Karlova, Praga), Pavel Spunar (Instytut Badań Kultury Klasycznej, Akademie Vid České Republiky, Praga) oraz Juraj Šedivý (Katedra Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii, Wydział Filozoficzny, Univerzita Komenského, Bratysława) wystąpiło z inicjatywą powołania do życia w ramach Civic Education Project (międzynarodowa organizacja wspierająca rozwój demokracji poprzez działalność naukową i edukacyjną) projektu „Latin Paleography Network” (LPN).

LPN nie jest instytucją ani organizacją. To zrzeczenie badaczy zajmujących się szeroko rozumianymi studiami nad historią pisma łacińskiego, które dzięki Civic Education Project zyskało wsparcie umożliwiające zorganizowanie ośrodka koordynującego. Do projektu LPN przystąpili badacze z Austrii, Czech, Niemiec, Polski, Rosji, Rumunii, Słowacji i Węgier, wykładowcy wyższych uczelni oraz pracownicy naukowci zatrudnieni w instytutach badawczych, bibliotekach, archiwach oraz ośrodkach konserwacji zabytków. Wachlarz tematów badawczych, reprezentowanych przez poszczególnych uczestników na kolejnych spotkaniach, okazał się nadspodziewanie szeroki. Wśród dyskutantów znaleźli się znawcy rękopisów i dokumentów średniowiecznych, specjaliści od rękopisów iluminowanych i epigraficy, naukowcy zajmujący się zabytkami pisma zachowanymi na pergaminie, papierze, wrytymi w kamieniu, a nawet odlanymi na dzwonach. Spośród historyków polskich w spotkaniach LPN brali udział Edward Potkowski, Jerzy Kaliszuk i Jacek Soszyński z Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Pierwsze dwa spotkania uczestników LPN odbyły się w Pradze (4-6 listopada 2002 r.) i Bratysławie (26-28 czerwca 2003 r.) i dotyczyły dziejów kultury pisma na obszarze „karpacko-naddunajskim”. W ich wyniku ukazał się tom *The History of Written Culture in the „Carpatho-Danubian” Region*, ed. by H. Pátková, P. Spunar, J. Šedivý, Bratislava – Praha 2003, w którym opublikowano referaty wygłoszone w trakcie obydwu spotkań.

Kolejne dwa fora naukowe, mające miejsce w Tepli (2006 r.) oraz ponownie w Bratysławie (3-4 kwietnia 2008 r.), poświęcone były przede wszystkim pracom nad międzynarodowym słownikiem terminologii paleograficznej, przygotowywanym wspólnym wysiłkiem wszystkich uczestników już od pierwszej sesji naukowej.

Terminologia paleograficzna należy do niezwykle wyspecjalizowanych. Precyzja wypowiedzi badacza pisma jest obciążona wyjątkową odpowiedzialnością. Dla paleografów polskich – lecz nie tylko, jak można było usłyszeć z ust zgromadzonych kolegów z innych krajów – problem stworzenia jednolitej nomenklatury paleograficznej jest bardzo ważny. Chociaż badania nad dawnym pismem mają już przeszło dwa stulecia tradycji w naszym kraju, nadal posiadamy tylko dwa podręczniki paleografii łacińskiej – wznowiona niedawno *Paleografia łacińska* Władysława Semkowicza (pierwsze wydanie: Kraków 1951) i nieosiągalny już nawet w bibliotekach ze względu na zacytowanie *Zarys dziejów pisma łacińskiego* Aleksandra Gieysztor (Warszawa 1973). Stworzona *de facto* przez autorów tych prac, jak również innych autorów zajmujących się tą problematyką, polska nomenklatura paleograficzna jest niejednolita i wykazuje naturalne w aspekcie upływu czasu niedostatki. Prowadzone od czasów publikacji owych podręczników na świecie badania nad pismem poczyniły wyraźne postępy, które oczywiście recypowane są przez indywidualnych badaczy w Polsce, ale znajdują bardzo różne odbicie w terminologii. Dlatego też dokonane podczas ostatniego spotkania w Bratysławie, po sześciu latach od zapoczątkowania, ukończenie prac merytorycznych nad czesko-niemiecko-polsko-rosyjsko-rumuńsko-słowacko-węgierskim słownikiem, jeżeli nie pozwoli na ujednoczenie terminologii, to przynajmniej dostarczy materiału do odniesień, a z pewnością ułatwi czytanie literatury obcojęzycznej. Redaktorzy przygotowywanego tomu zapowiadają jego ukazanie się w formie drukowanej w przyszłym roku.

Jacek Soszyński
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do redakcji 12 maja 2008 r.

**SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI
KOMISJI EGZAMINACYJNEJ DO PRZEPROWADZANIA
POSTĘPOWANIA KWALIFIKACYJNEGO DLA KANDYDATÓW
NA DYPLOMOWANEGO BIBLIOTEKARZA
ORAZ DYPLOMOWANEGO PRACOWNIKA DOKUMENTACJI
I INFORMACJI NAUKOWEJ
(za okres od marca 2005 do listopada 2007 r.)**

Komisja Egzaminacyjna powołana została decyzją Ministra Edukacji Narodowej i Sportu nr 23 z dnia 11 kwietnia 2005 roku w składzie:

1. Przewodnicząca prof. dr hab. Hanna Tadeusiewicz, Uniwersytet Łódzki.
2. Zastępca przewodniczącej: dr hab. prof. UJ Wanda Pindlowa, Uniwersytet Jagielloński.

3. Zastępca przewodniczącej: dr Henryk Szarski, Politechnika Wrocławska.

4. Sekretarz Komisji: dr Aleksandra Wejman-Sowińska, Uniwersytet Łódzki.

Członkowie:

1. Prof. dr hab. Oskar S. Czarnik, Biblioteka Narodowa.

2. Dr Henryka Duczkowska-Moraczewska, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

3. Prof. dr hab. Elżbieta Gondek, Uniwersytet Śląski w Katowicach.

4. Dr Artur Jazdon, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu.

5. Dr Danuta Konieczna, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie.

6. Dr Wanda Matwiejczuk, Uniwersytet Opolski.

7. Dr hab., prof. UW Maria Pidtypczak-Majerowicz, Uniwersytet Wrocławski.

Do końca sierpnia 2006 r. Komisja działała na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 stycznia 1992 r. w sprawie warunków, jakie powinien spełniać kandydat na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej, zasad i trybu postępowania kwalifikacyjnego, a także zasad awansowania dyplomowanego bibliotekarza i dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej (Dz. U. Nr 15, poz. 59). Od 1 września 2006 r. – na podstawie Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 sierpnia 2006 r. w sprawie kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej (Dz. U. Nr 155, poz. 1112).

Uaktualniona informacja dla kandydatów została rozesłana przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu do wszystkich bibliotek naukowych znajdujących się w szkołach wyższych państwowych i prywatnych, Polskiej Akademii Nauk, do bibliotek wymienionych w Rozporządzeniu Ministra kultury i Sztuki z dnia 19 marca 1998 r. (Dz. U. Nr 44, poz. 269, wraz z późniejszymi zmianami: Dz. U. z 2001 Nr 28, poz. 313; Dz. U. z 2001 Nr 114, poz. 1219) oraz zamieszczona w Internecie. Rozpoczynając urzędowanie, Komisja pozostawiła bez zmian dotychczasowy tryb corocznego odbywania egzaminów w okresie wiosennym i jesiennym oraz nieprzekraczalne terminy dla nadsyłania wymaganych od kandydatów dokumentów: do sesji wiosennej – 15 lutego, do sesji jesiennej – 15 czerwca.

Do części ogólnozawodowej egzaminu opracowano nowy zestaw problemów i nowy wykaz lektur, który zaczął obowiązywać od 2006 r. Stosowano jednak ustalenia poprzedniej Komisji w odniesieniu do warunków dopuszczenia do egzaminu i ewentualnego zwolnienia z jego części bądź całości. Jednym z nich było posiadanie przez kandydata w swoim dorobku co najmniej dwóch publikacji z zakresu bibliotekoznawstwa lub informacji naukowej, zamieszczonych w wydawnictwach recenzowanych (nie mogły to być komunikaty, sprawozdania, przewodniki lub zestawienia bibliograficzne). W przypadku prac współautorskich wymagane było procentowe określenie twórczego wkładu kandydata. Odpowied-

nio wyższe wymagania wobec dorobku naukowego i dydaktycznego były stawiane kandydatom ubiegającym się o zwolnienie z części bądź całości egzaminu. Przy tym respektowano zasadę, że zwolnienie częściowe powinno dotyczyć specjalizacji, a zwolnienie całkowite może mieć miejsce jedynie w szczególnie uzasadnionych przypadkach.

Podczas swej trzyletniej kadencji Komisja odbyła 12 zebrań, z których 6 połączonych było z sesjami egzaminacyjnymi. Rozpatrzone w sumie 77 wniosków (66 nowych oraz 11 przejętych z kadencji poprzedniej Komisji), przy czym 15 osób nie dopuszczono do egzaminu, a 5 do niego nie przystąpiło. Z całości egzaminu zwolniono 6 osób (w tym 1 ubiegającą się o dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej), z części specjalistycznej 13 osób, z części ogólnozawodowej 1 osobę. Do egzaminu całościowego przystąpiło 40 osób (29 z nich zdało w pierwszym terminie, 1 osoba w drugim; 10 osób egzaminu nie zdało). Do egzaminu z części ogólnozawodowej przystąpiło 11 osób (wszystkie zdały). W sumie uprawnienia bibliotekarza dyplomowanego uzyskało 46 osób; uprawnienia dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej – 1 osoba (47 osób).

Oceny uzyskane przez zdających całość egzaminu:

Bardzo dobra (5) – 4 osoby,
 Dobra plus (4+) – 4 osoby,
 Dobra (4) – 10 osób,
 Dostateczna plus (3+) – 3 osoby,
 Dostateczna (3) – 9 osób,
 Niedostateczna (2) – 10 osób.

Oceny uzyskane przez zdających tylko część ogólnozawodową egzaminu:

Bardzo dobra (5) – 3 osoby,
 Dobra plus (4+) – 1 osoba,
 Dobra (4) – 3 osoby,
 Dostateczna plus (3+) – 2 osoby,
 Dostateczna (3) – 2 osoby.

Specjalizacje wybrane przez kandydatów dopuszczonych do całości egzaminu:

1. Gromadzenie i organizacja zbiorów w bibliotece naukowej – 12 osób.
2. Udostępnianie zbiorów bibliotecznych. Czytelnictwo – 7 osób.
3. Działalność informacyjna biblioteki naukowej – 7 osób.
4. Dydaktyka biblioteczna – 6 osób.
5. Systemy biblioteczne i struktury organizacyjne – 4 osoby.
6. Zbiory specjalne w bibliotekach naukowych – 3 osoby.
7. System informacji archiwalnej i muzealnej – 1 osoba.

Z 77 kandydatów objętych postępowaniem kwalifikacyjnym przytłaczająca większość (71) wywodziła się z bibliotek uczelnianych. W tym: 31 z bibliotek uniwersyteckich, 13 z politechnicznych, 8 z wyższych szkół zawodowych, 6 z rolniczych, 5 z ekonomicznych, 3 z pedagogicznych, 2 z medycznych, 1 z wychowania fizycznego, 1 z plastycznej, 1 z teologicznej. Pozostałe 6 osób reprezentowało: Bibliotekę Gdańską Polskiej Akademii Nauk, Bibliotekę XX Czartoryskich w Krakowie, Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Krakowie, Archiwum i Muzeum Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Archiwum Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

W czasie swoich posiedzeń Komisja Egzaminacyjna postanowiła:

- po dwóch latach od momentu niezdania lub nieprzystąpienia do egzaminu będzie obowiązywało kandydatów ponowne złożenie całej dokumentacji,
- materiały z konferencji, wydane w postaci recenzowanej książki, będą traktowane jako publikacje i wliczane do dorobku,
- publikacje wydane własnym nakładem kandydata zostaną uwzględnione w jego dorobku, jeżeli będą recenzowane i zaopatrzone w ISBN lub ISSN.

Poza tym podczas minionej kadencji trwały prace nad nowym rozporządzeniem w sprawie kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowa-

nego pracownika dokumentacji i informacji naukowej, które ostatecznie ukazało się w sierpniu 2006 r., a także nad Regulaminem działania Komisji Egzaminacyjnej.

Z satysfakcją należy odnotować, że bibliotekarze, którzy zdali egzamin chętnie dzielą się ze środowiskiem zdobytym doświadczeniem. „Poradnik” z tego zakresu opracowała Anastazja Śniechowska-Karpińska¹. W sposób rzeczowy, pozbawiony uprzedzeń i mitów na temat Komisji przedstawiła swoje uwagi dotyczące przygotowania do egzaminu oraz jego przebiegu.

Aleksandra Wejman-Sowińska
Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Łódzki

Tekst wpłynął do redakcji 11 maja 2008 r.

¹ A. Śniechowska-Karpińska: „Poradnik” dla kandydatów na bibliotekarza dyplomowanego. *Bibliotekarz* 2007, nr 11, s. 7-10.

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2008 z. 2
PL ISSN 0033-202X

Sovremennyye problemy bibliotечноj i informacionnoj etiki. Redakcja Julja Melent'eva i Irina Trushina, Sankt-Petersburg: Izdatielstwo Rossijskaja Nacionalnaja Bibliotieka, 2006, 244 s. ISBN 5-8192-0256-2

W 2006 r. Rosyjska Biblioteka Narodowa w Sankt Petersburgu wydała publikację poświęconą współczesnym problemom etyki bibliotecznej i informacyjnej. Do jej przygotowania, oprócz reprezentatywnej grupy rosyjskich bibliotekarzy i bibliotekoznawców, zaproszono także badaczy z Australii, Wielkiej Brytanii, Danii, Szwecji, Kanady, Norwegii i USA. W rezultacie powstała książka typu *silva rerum*, licząca siedemnaście różniących się pod względem objętości i poziomu naukowego tekstów. Przedstawiono w nich odmienne niekiedy sposoby postrzegania etyki bibliotecznej i informacyjnej oraz łączące się z nią zagadnienia. Tendencyjność w doborze autorów (Rosja – kraje anglojęzyczne – Europa Zachodnia) i tematów przez nich podejmowanych sprawia, iż recenzowana pozycja może być zaledwie wprowadzeniem do najważniejszych problemów z zakresu etyki bibliotecznej i informacyjnej, mimo to zasługuje na uwagę i omówienie.

Julja Melent'eva i Irina Trushina, redaktorki książki, pogrupowały zebrany materiał w trzech działach. Zdecydowana większość zamieszczonych w nich tekstów dotyczy ogólnych problemów kodeksów etyki bibliotekarskiej; przedstawia ich istotę, genezę, budowę, jest ich analizą porównawczą. Najliczniej w tej grupie są reprezentowane artykuły omawiające wczoraj – dziś i jutro rosyjskiego kodeksu bibliotekarzy. Krąg szczegółowych problemów etycznych obecnych w kodeksach etyki bibliotekarzy i specjalistów informacji obejmuje takie kwestie, jak: swoboda dostępu do informacji, konfidencjonalność informacji, prawo własności intelektualnej, prawo autorskie. Autorzy spoza Rosji swą uwagę skoncentrowali na etycznych aspektach Internetu, co można tłumaczyć krótkim okresem czasu dzielącym wydanie tomu od ataku terrorystycznego na USA (2001) i wpływem tego zdarzenia na obieg informacji, w szczególności na swobodę dostępu do informacji i możliwości jej rozpowszechniania w bibliotekach.

Historię powstania kodeksu rosyjskich bibliotekarzy przedstawiają artykuły rosyjskich autorów. Julia Melent'eva w części pt. *5 lat od uchwalenia kodeksu rosyjskiego bibliotekarza*¹ omówiła etapy pracy nad tym, jeśli nie modelowym, to w dużej mierze godnym uwagi nie tylko bibliotekarzy, ale i innych grup zawodowych, zamierzających opracować swój kodeks etyczny, dokumentem. W ciągu sześciu lat, które upłynęły od momentu rozpoczęcia prac nad kodeksem, zostały zorganizowane trzy konferencje na temat etyki bibliotekarskiej (1993, 1995, 1999), przeanalizowano kodeksy etyki innych grup zawodowych oraz kodeksy etyki bibliotekarskiej obowiązujące w innych krajach. Do pracy nad kodeksem zaproszono wybitnych rosyjskich bibliotekoznawców, jego projekt poddano ocenie ekspertów. Przebieg prac nad kodeksem rosyjskiego bibliotekarza stanowi także przedmiot rozważań O. L. Kabaczek i T. E. Korobkiny. O. L. Kabaczek w tekście pt. *Jak opracowano „Kodeks etyki zawodowej rosyjskiego biblioteka-*

¹ Tytuły artykułów w tłumaczeniu na język polski.

rza" i komu on jest potrzebny? wskazała na ważny element prac nad nim, tj. kompleksowe studium eksperymentalno-psychologiczne poglądów nt. wartości uznawanych przez rosyjskich bibliotekarzy. W l. 1995-1997 wśród 550 bibliotekarzy z różnych regionów Rosji przeprowadzono ankietę, której wyniki pomogły w opracowaniu finalnego dokumentu. Tatiana Korobkina, dyrektor Biblioteki im. Turgieniewa w Moskwie, zarazem uczestnik zespołu opracowującego kodeks, w publikacji pt. *Kodeks professional'noj etiki rossijskiego bibliotekarja v organizaciji bibliotecnogo obsluzhivanija v publichnoj biblioteke* skupiła się na konsekwencjach przyjęcia kodeksu przez rosyjskich bibliotekarzy. Zaznacza ona, że wtedy wykraczał on poza świadomość rosyjskich bibliotekarzy. Dziś jednak można stwierdzić, że pojęcia w nim zawarte nie są już im tak obce, chociaż nadal widoczny jest rozdźwięk między literą prawa a praktyką rosyjskich bibliotek w zakresie swobodnego dostępu do informacji. Niezmiernie interesujące rozważania na ten temat zawiera artykuł pt. *Kodeks etyczny bibliotekarza w oczach rosyjskich specjalistów* G. A. Altuchovoj – bodajże najwybitniejszej rosyjskiej znawczynie etyki bibliotekarskiej. Z przeprowadzonych przez nią badań wynika, że wprawdzie aż 70% rosyjskich bibliotekarzy przyznaje się do znajomości kodeksu, ale tylko 30% jest przekonanych, że może on przyczynić się do przyjęcia profesjonalnych rozwiązań, a jeszcze mniej, gdyż tylko 22%, widzi w kodeksie moralne wsparcie, daleka zatem droga do pełnej akceptacji jego zasad przez rosyjskich bibliotekarzy. Rosyjski kodeks bibliotekarski w perspektywie międzynarodowej prezentuje tekst I. Trushiny pt. „*Kodeks etyki zawodowej rosyjskiego bibliotekarza*” i *kodeksy etyki bibliotekarskiej w innych krajach: analiza porównawcza*. Autorka, czerpiąc dane z minibazy bibliotekarskich kodeksów etycznych, znajdującej się na stronie internetowej IFLA – dodajmy zbioru niekompletnego – porównała ze sobą kodeksy etyczne 34 krajów, zwracając uwagę na rok ich powstania, charakter obowiązywania (deklaratywny, rekomendacyjny, reglamentujący) oraz wzajemny stosunek czterech podstawowych relacji w nich wskazywanych: bibliotekarz – społeczeństwo; bibliotekarz – użytkownik; bibliotekarz – współpracownicy, pracodawca; bibliotekarz wobec samego siebie. To ostatnie zestawienie pokazuje rzeczywiste priorytety etyczne narodowych stowarzyszeń bibliotekarskich. Podobne porównawcze podejście do kodeksów etyki bibliotekarskiej prezentuje tekst U. Kohlera, omawiający podobieństwa i różnice między trzema wybranymi kodeksami etycznymi: kodeksem ALA, kodeksem ABF² oraz kodeksem chilijskim. Zdaniem autora to egzemplifikacje czterech podstawowych kodeksów: deontologicznego, losowego, „obowiązkowego” i „życzeniowego”. Artykuł U. Kohlera to właściwie jedyny nierosyjski zasługujący na uwagę tekst. Pozostałe są albo odległymi od tematu dywagacjami, albo ocierają się o banał, a jeśli już dotyczą faktografii, to nie wykraczają poza sferę informacyjną. Jako przykład może posłużyć tekst V. M. Hoffmana pt. *Opracowanie kodeksu etycznego stowarzyszenia*, z którego nie dowiadujemy się nic ponad to, co – jak sądzę – wie każdy organ podejmujący się tworzenia kodeksu. Podobny poradnikowy charakter ma artykuł C. MacDonald pt. *Jak stworzyć kodeks etyki bibliotekarza we własnej organizacji?* Niewiele nowego wnosi też tekst P. Bakera pt. *Kodeksy etyczne – stronice historii*, koncentrujący się na wkładzie Thomasa Persivala³ do współczesnej myśli etycznej. Podobnym poziomem ogólności i trywialności refleksji odznacza się, i przez to rozczarowuje, większość tekstów składających się na główną część książki, poruszających zaś wybrane problemy etyczne dotyczące działalności bibliotek. Należy jednak zgodzić się z autorami, że do kluczowych kwestii etycznych współczesnych bibliotek należy ochrona prawa autorskiego i własności intelektualnej. Nie można zaprzeczyć, że ograniczenie dostępu do Internetu w świetle głoszonej w kodeksach swobody dostępu do informacji jest poważnym problemem. Traktowanie go jednak jednowymiaro-

² Stowarzyszenie Bibliotekarzy Francuskich.

³ Thomas Persival (1740-1804) – angielski lekarz, autor pierwszego kodeksu etycznego, wydany w 1803 r. w Londynie pt. *Persival's medical Ethics*.

wo, jako problemu politycznego, w dodatku rozpatrywanego w kontekście ataku terrorystycznego z 11 września 2001 r., a pomijanie chociażby aspektu obyczajowego, wydaje się dużym nieporozumieniem.

Podsumowując, do czytelników trafiła interesująca praca, przede wszystkim z racji zagadnień tu poruszanych. Niestety randze tematów nie sprostała spora grupa autorów.

Zdzisław Gębołyś

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski

Tekst wpłynął do redakcji 3 maja 2008 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Krakowskie środowisko bibliotekoznawcze przygotowało zbiór prac *Między przeszłością a przyszłością. Książka, biblioteka, informacja naukowa – funkcje społeczne na przestrzeni wieków* (Próchnicka, Korycińska-Huras, red. 2007) dedykowany profesor Marii Kocójowej, wszechstronnej badaczce książki i procesów bibliologicznych, organizatorce działalności badawczej i dydaktycznej w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Studia i szkice, których autorami są jej współpracownicy, uczniowie i przyjaciele umieszczono w pięciu działach: *Osoba i dzieło profesor Marii Kocójowej, Z przeszłości książki, bibliotek i bibliotekarstwa, Informacja naukowa i bibliotekarstwo dzisiaj, Komunikacja elektroniczna, Bibliofilstwo*. Szeroki zakres tematyczny prezentowanych tekstów ma, w zamierzeniu redaktorów tomu, odpowiadać wszechstronności zainteresowań i dokołań M. Kocójowej. W książce znajdziemy między innymi prace poświęcone losom książek i księgozbiorów, studia dotyczące wybranych aspektów działalności różnych typów bibliotek, artykuły o zawodzie bibliotekarza, prezentacje wyników badań różnych aspektów komunikacji naukowej w sieci, teksty o tematyce bibliofilskiej.

Poglądy o możliwościach i metodach stosowania marketingu w bibliotekach przedstawiono w publikacji *Marketing biblioteczny. Rozważania, dyskusje, konteksty* (Wojciechowska, red. 2007). Przesłaniem książki może być fragment wstępu autorstwa Mai Wojciechowskiej, redaktorki tomu i autorki jednego z artykułów: „Działania reklamowe mogą stać się w niedługim czasie czynnikiem, który będzie decydował o istnieniu wielu instytucji biblioteczno-informacyjnych, wszak biblioteka musi mieć swoich użytkowników, a żeby użytkowników pozyskać musi prowadzić szereg akcji marketingowych” (s. 6). W artykułach przedstawiono zarówno teoretyczne aspekty marketingu, jak i praktyczne rozwiązania zastosowane w bibliotekach.

W obszarze problematyki marketingowej mieści się także praca Małgorzaty Jaskowskiej *Public Relations bibliotek naukowych w Internecie* (Jaskowska, 2007). Autorka omówiła współczesne kierunki badań nad kształtowaniem wizerunku bibliotek i ich macierzystych instytucji naukowych oraz, w drugiej części książki zatytułowanej *Doświadczenia polskich bibliotek w kształtowaniu wizerunku w Internecie*, przedstawiła wyniki własnych badań dotyczących działalności polskich instytucji w tym zakresie. Badaniami objęto cechy funkcjonalne serwisów, kulturę organizacyjną i komunikację w ramach PR z otoczeniem bliższym, kształtowanie ePR w odniesieniu do grup otoczenia dalszego. Wyniki badań wykazały między innymi, że najslabszymi stronami serwisów polskich instytucji naukowych i ich bibliotek są: „(...) niska interaktywność, utrzymywanie relacji tylko z grupami otoczenia bliższego, brak systemowego i perspekty-

wicznego spojrzenia na otoczenie społeczne oraz ignorowanie mediów jako ważnej jego grupy” (s. 167).

Zbiór materiałów z konferencji *Biblioteki pedagogiczne wobec wyzwań współczesnej oświaty* (Wańka, 2008) otwiera referat Jadwigi Andrzejewskiej pod nieco prowokacyjnym tytułem *Czy biblioteki w Polsce są niezbędnie potrzebne?* Wśród argumentów przemawiających za istnieniem i dalszym rozwojem bibliotek pedagogicznych autorka wymienia fakt, że biblioteki pedagogiczne są najbardziej rozgałęzioną siecią, mają 80-letnią tradycję i wiele dokonań, w porównaniu z innymi bibliotekami są najbardziej wyczułone na potrzeby informacyjne kadry pedagogicznej, nadążają za postępem naukowo-technicznym w bibliotekarstwie, mają pokaźny dorobek wydawniczy. W pozostałych artykułach rozważano między innymi takie tematy jak organizacja sieci bibliotek pedagogicznych po reformie administracyjnej, formy współpracy ze środowiskiem lokalnym, działalność dydaktyczna, badania czytelnictwa.

W 2006 r., w corocznym konkursie na najlepszą pracę magisterską organizowanym przez SBP pierwszą nagrodę zdobyła Anna Dura. Jej praca *Emigracyjny księgozbiór Lidii i Adama Ciołkoszów w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. J. Słowackiego w Tarnowie* została opublikowana przez Wydawnictwo SBP w serii „Propozycje i Materiały” (Dura, 2007). W życiu Lidii i Adama Ciołkoszów, wybitnych działaczy Polskiej Partii Socjalistycznej książki odgrywały ogromną rolę, zarówno w pracy naukowej jak i działalności społecznej, politycznej, publicystycznej w Polsce i po II wojnie światowej na emigracji. Część ich dużego księgozbioru została przekazana w 1998 r. Miejskiej Bibliotece Publicznej w Tarnowie, z którym to miastem Ciołkoszowie byli przez wiele lat związani w okresie międzywojennym. Prezentowana praca obejmuje charakterystykę księgozbioru pod względem zakresu tematycznego oraz zasięgów: chronologicznego, językowego, topograficznego, typograficznego. Na tej podstawie, a także w oparciu o inwentarz całości księgozbioru (którego większa część znajduje się w Bibliotece Jagiellońskiej), oraz dedykacji, notatek, wycinków prasowych zgromadzonych przez A. Ciołkosza, autorka ukazuje główne zainteresowania właścicieli księgozbioru i ich rozległe kontakty z przedstawicielami polskiej emigracji w latach 1939-1989.

Jeden z cenniejszych i zasobniejszych księgozbiorów wśród bibliotek kościelnych znajduje się w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie. Ukazało się obszernie monograficzne opracowanie o tej bibliotece. Praca Barbary Góry *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie 1828-2000* (Góra, 2007) jest owocem wieloletnich badań autorki, w których szczególnie dużo uwagi poświęciła zbiorom, ich losom i rozpatrywanej w różnych aspektach zawartości poszczególnych kolekcji. W części pierwszej książki rozpoczynającej się od rozdziału omawiającego stan badań nad biblioteką pelplińską pokazano dzieje i współczesność biblioteki na tle rozwoju miasta, diecezji i seminarium. W części drugiej przedstawiono zbiory począwszy od najstarszych (rękopisy, inkunabuły, stare druki z wydzielonymi polonikami) do książek XIX i XX w. i czasopism. Ostatni rozdział autorka poświęciła czytelnictwu. Pracę uzupełnia bogaty wykaz źródeł i opracowań.

Pelplin pojawia się też w publikacji Andrzeja Romanowa *„Pielgrzym” pelpliński w latach 1869-1920* (Romanow, 2007). Książka jest pierwszym pełnym opracowaniem dziejów „Pielgrzyma” z okresu funkcjonowania pisma na rynku czytelnictwa w czasie zaborów w latach 1869-1920. Przedstawiono znaczenie czasopisma w systemie prasy polskiej Pomorza Nadwiślańskiego, omówiono zagadnienia organizacyjno-wydawnicze, główne nurty publicystyki „Pielgrzyma” w latach 1869-1914, a następnie w latach wojny i w przededniu powrotu Pomorza do Macierzy (1914-1920). Ostatni rozdział poświęcono tematyce kaszubskiej w publicystyce pisma.

Monografia *Oficina przy ulicy Piotrkowskiej. Działalność Wydawnictwa Łódzkiego w latach 1957-1996* (Rzadkowolska, 2007) oparta na szerokiej kwe-

rendzie, ale także na rozmowach z twórcami wydawnictwa i byłymi pracownikami, wzbogaca obraz kultury książki w regionie łódzkim przedstawiany wcześniej m. in. w pracach Jadwigi Koniecznej, Jerzego Andrzejewskiego, Janusza Dunina. Pracę podzielono na pięć rozdziałów. W pierwszym przedstawiono sytuację na rynku książki w Polsce po zakończeniu II wojny światowej, w drugim dzieje Łodzi jako ośrodka typograficznego kształtującego się od XIX w. Kolejne trzy rozdziały stanowią prezentację historii oficyny łódzkiej podzieloną na trzy etapy: pierwszy to powstanie wydawnictwa i kształtowanie się jego profilu (1957-1968), drugi – stabilizacja i rozwój wydawnictwa w latach 1969-1989, trzeci – działalność wydawnictwa w okresie przemian ustrojowych (1989-1996) i zakończone niepowodzeniem próby utrzymania się na rynku wydawniczym.

W serii „Formaty, Kartoteki” ukazał się wybór prac Anny Paluszkiewicz (Paluszkiewicz, 2008), osoby, która – jak czytamy we wstępie do książki – „(...) swoimi działaniami wyznaczyła kierunek komputeryzacji w Polsce. Doprowadziła do zorganizowania współpracy bibliotek w zakresie tworzenia i wymiany spójnych danych wysokiej jakości. W istotny sposób wpłynęła na wybór w Polsce formatu USMARC (dziś MARC 21), zainicjowała i prowadziła prace nad instrukcjami do sporządzania rekordów w tym formacie” (s. 7-8). Anna Paluszkiewicz (1941-2004), z wykształcenia informatyk, przez 14 ostatnich lat swojego życia związana była z Biblioteką Uniwersytecką w Warszawie, tu kierowała zespołem opracowującym *Zasady sporządzania kartotek haseł wzorcowych w sieci bibliotecznej Uniwersytetu Warszawskiego*, następnie zajmowała się koordynacją merytoryczną prac związanych ze wdrażaniem oprogramowania VTLS w bibliotekach, co z czasem zaowocowało powstaniem CKHW i NUKAT. Autor wyboru zamieścił w tomie sześć tekstów pochodzących z l. 1991-2003 przedstawiających klarownym, precyzyjnym językiem problematykę formatu, kartotek wzorcowych, struktury danych bibliograficznych w zintegrowanych systemach bibliotecznych oraz zagadnień dotyczących CKHW i NUKAT.

Publikację uzupełniono bibliografią publikacji Anny Paluszkiewicz.

Ukazały się materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej *Książka ponad podziałami* (Krawczyk, red. 2007) zorganizowanej w dniach 16-18 listopada 2004 r. w ramach uroczystości poświęconych obchodom 60. rocznicy powołania UMCS. Obszerny tom zawiera ponad czterdzieści artykułów zgrupowanych w pięciu częściach. Generalne przesłanie konferencji, którym miało być „(...) wyeksponowanie znaczącej roli książki, od początku jej istnienia do chwili obecnej, w procesie cywilizacyjnego rozwoju ludzkości” (s. 9) stworzyło szeroką ramę tematyczną dla prezentowanych referatów. W części pierwszej *Ponad podziałami* znajdziemy artykuły pokazujące działania przełamujące bariery narodowe, państwowe, czy te o charakterze międzynarodowym (np. tekst Mirosławy Zygmunta „*Nasi sąsiedzi – nowe spojrzenie*” – cykl wystaw w Bibliotece Narodowej). Część druga *Dziedzictwo historyczne* to różnorodne, najczęściej o charakterze przyczynkowym, teksty o historii książki. Część trzecią *Kulturotwórcza rola książki* reprezentują artykuły związane często z badaniami prowadzonymi przez autorów, a dotyczącymi różnych aspektów kulturotwórczej roli książki. W części trzeciej zatytułowanej *Terapeutyczna i wychowawcza rola książki* zawarto m.in. artykuły z zakresu biblioterapii, a w czwartej – *Książka w dobie komunikacji elektronicznej* – szkice oparte na badaniach i literaturze o aktualnych szansach i zagrożeniach dla książki (np. Sebastian Wierny *Kultura książki a rozwój i oddziaływanie Internetu*).

W 2006 r. prezentowana była w „Przeglądzie piśmiennictwa krajowego” książka Hanny Widackiej *Jan III Sobieski w grafice XVII i XVIII wieku ze zbiorów polskich i francuskich*. Autorka kontynuuje swoje zainteresowania ikonografią postaci i tym razem przedstawiła pracę *Splendor i niesława. Stanisław August Poniatowski w grafice XVIII wieku ze zbiorów polskich* (Widacka, 2008). Tu także mamy materiał ikonograficzny (obszerne opisy i ilustracje) uporządkowany w formie tzw. katalogu rozumowanego poprzedzonego wstępem ukazującym

sylwetkę ostatniego króla Polski i jej odbicie w ówczesnej grafice. Ukazały się dwie prace o wybitnych postaciach polskiej bibliografii i bibliotekoznawstwa.

Adam Nowak w książce *Złote lata bibliografii polskiej. Ludwik Finkel i jego dzieło. Zarys monografii* (Nowak, 2007) próbuje dociec, jakie cechy zarówno *Bibliografii Historii Polski*, jak i jego twórcy Ludwika Finkla, lwowskiego historyka i wybitnego erudyty zdecydowały o miejscu „fenomenu Finkla” w dziejach bibliografii polskiej. W rozdziale pierwszym autor ukazał rozwój pozytywistycznej bazy informacyjno-bibliograficznej w XIX w. w Europie i na terenach polskich, rozdział drugi to szczegółowe, wieloaspektowe omówienie dzieła Finkla, rozdział trzeci dotyczy reedycji, nieudanej zresztą, *Bibliografii* Finkla przez Kazimierza Maleczyńskiego w dwudziestolecie międzywojennym. Z tego rozdziału warto zacytować następujący fragment: „Najcenniejszą zdobyczą bibliograficzną Ludwika Finkla stał się system haseł przedmiotowych (*stich-schlagwort*), blokowania opisów wokół zagadnień i problemów interesujących świat historyków połączonych ze sobą systemem odsyłaczy i kłamrą indeksów. Składa się to na zdumiewający splot i sieć «nawigacji informacyjnej» podobny do systemu hiperłączy Internetu, umożliwiający efektywne poruszanie się po *Bibliografii*. Profesjonalizm uczonego zawsze charakteryzowała lapidarność objaśnień pozycji bibliograficznych i ich merytoryczna nieodzowność w zrozumieniu czasem bardzo zagmatwanego problemu” (s. 168).

Bohaterem książki Jana Sandeckiego jest Stefan Vrtel-Wierczyński, wybitny bibliograf, a także bibliotekoznawca i bibliolog. Publikacja jest zmienioną wersją pracy doktorskiej autora (Sandecki, 2007). Vrtel-Wierczyński zetknął się z bibliotekarstwem już w okresie studenckim. W l. 1906-1908 był wolontariuszem, a później stypendystą w Bibliotece Ossolineum we Lwowie. Okres zawodowej pracy bibliotekarskiej rozpoczął już w Polsce niepodległej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. Autor rozprawy przedstawił wszechstronną działalność Vrtela-Wierczyńskiego w zakresie organizującego się po wojnie bibliotekarstwa, scharakteryzował go jako bibliografa oraz jako teoretyka bibliologii. Za najważniejsze jego dokonania, wymagające odwagi intelektualnej oraz nowatorskich rozwiązań metodycznych i organizacyjnych uznał, w pierwszym etapie życia zawodowego – projekty, częściowo zrealizowane, katalogów centralnych, a w drugim – stworzenie, w sensie koncepcyjnym i instytucjonalnym, *Polskiej Bibliografii Literackiej*.

Pięknie wydane, ilustrowane ekslibrisami i małymi formami grafiki szkice Grzegorza Matuszaka, filologa i socjologa, profesora na Uniwersytecie Łódzkim, a także znanego bibliofila i kolekcjonera ekslibrisów i miniatur graficznych (Matuszak, 2007) przybliżają atmosferę polskiego środowiska bibliofilskiego z ostatnich czterdziestu lat. W książce przewija się plejada ludzi związanych z książką i ekslibrisem: bibliofilów, kolekcjonerów, artystów. Mimo lekkiej, jak chce autor, gawędziarskiej formy książka stanowi próbę uporządkowania i podsumowania problematyki w zakresie współczesnego bibliofilstwa i kolekcjonerstwa ekslibrisów.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Dura, Anna (2007). *Emigracyjny księgozbiór Lidii i Adama Ciołkoszów w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. J. Słowackiego w Tarnowie*. Warszawa: Wydaw. SBP, 165 s., il. Propozycje i Materiały; 72. ISBN 978-83-89316-80-6.
- Góra, Barbara (2007). *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie 1828-2000*. Kraków: Wydaw. Naukowe Akademii Pedagogicznej, 567 s., il. Akademia Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Prace Monograficzne nr 467. ISBN 978-83-7271-426-8.
- Jaskowska, Małgorzata (2007). *Public Relations bibliotek naukowych w Internecie*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 224 s. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, 224 s. Prace z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, z. 15. ISBN 978-83-233-2367-9.

- Krawczyk, Antoni, red. (2007). *Książka ponad podziałami. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Lublin 16-18 listopada 2004*. Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 494 s., il. ISBN 978-83-227-2695-2.
- Matuszak, Grzegorz (2007). *Mozaika bibliofilska*. Łódź: Studio „Biblio” & Zbigniew Janeczek 368 s., il. ISBN 978-83-921360-8-8.
- Nowak, Adam (2007). *Złote lata bibliografii polskiej. Ludwik Finkel i jego dzieło*. Warszawa: Wydaw. SBP, 193 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 91. ISBN 978-83-89316-87-5.
- Paluszkiewicz, Anna (2008). *Prace wybrane*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył Andrzej Padziński. Warszawa: Wydaw. SBP, 94 s. Formaty, Kartoteki; 16. ISBN 978-83-89316-90-5.
- Próchnicka, Maria; Korycińska-Huras, Agnieszka, red. (2007). *Między przeszłością a przyszłością. Książka, biblioteka, informacja naukowa – funkcje społeczne na przestrzeni wieków*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 348 s. ISBN 978-83-233-3439-4.
- Romanow, Andrzej (2007). *„Pielgrzym” pelpliński w latach 1869-1920*. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 263 s., il. ISBN 978-83-89079-69-5.
- Rzadkowolska, Magdalena (2007). *Oficina przy ulicy Piotrkowskiej. Działalność Wydawnictwa Łódzkiego w latach 1957-1996*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, 269 s. Rozprawy Habilitacyjne Uniwersytetu Łódzkiego. ISBN 978-83-7525-098-5.
- Sandecki, Jan (2007). *Stefan Vrtel-Wierczyński. W kręgu bibliografii i bibliotekarstwa*. Warszawa: Wydaw. SBP, 159 s. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 92. ISBN 978-83-89316-79-0.
- Wańka, Danuta (2008). *Biblioteki pedagogiczne wobec wyzwań współczesnej oświaty. Materiały z konferencji naukowej, Kalisz 11-12 maja 2006*. Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 166 s. ISBN 978-83-85638-80-6.
- Widacka, Hanna (2008). *Splendor i niesława. Stanisław August Poniatowski w grafice XVIII wieku ze zbiorów polskich*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 354 s, il. ISBN 978-83-7009-4.
- Wojciechowska, Maja, red. (2007) *Marketing biblioteczny. Rozważania, dyskusje, konteksty*. Gdańsk: Ateneum – Szkoła Wyższa, 192 s. ISBN 978-83-61079-00-2.

Barbara Koryś
Biblioteka Narodowa

Tekst wpłynął do redakcji 25 kwietnia 2008 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Wprawdzie elektronizacja (użyteczna – więc nie taka, jak „Bibliotekarza” i „Poradnika Bibliotekarza”) obejmuje coraz więcej czasopism naukowych i zawodowych z naszych dziedzin, ale mnoży się też liczba drukowanych podręczników i rośnie ich tematyczny rozrzut. Przy niedostatku ujęć syntetycznych, jest mnóstwo roztrząsań szczegółowych: bywa, że na ten sam temat – tak jakby autorzy nie czytali innych tekstów. To utrudnia wybór rekomendacyjny.

[1] INFORMACJA: RÓŻNE UJĘCIA

Przekłady europejskich tekstów z obszaru inb pojawiają się w anglo-amerykańskim obiegu rzadziej niż rzadko. Takim unikatem jest bardzo interesująca [*****] synteza [Perez-Montoro, 2007] problemowa funkcjonowania informacji. Jej hiszpański autor, profesor Uniwersytetu w Barcelonie, zajmuje się teorią komunikacji, semiologią oraz informacją i przez pewien czas był wykładowcą

w słynnym Uniwersytecie Stanforda w Palo Alto. Tekst, jakkolwiek intelektualnie płodny, od początku ujawnia w translacji europejskie korzenie: jest *po europejsku* powikłany, stylistycznie i konkluzyjnie rozdęty, w efekcie więc słabo miejscami czytelny.

Perez-Montoro uważa, że w definiowaniu informacji osiągnięto stan, w którym już niczego się nie definiuje. Dlatego wraca do pierwotnych opinii semiotycznych, według których znak to przedmiot materialny, zdolny do powiadamiania, więc zawierający konceptualną propozycję znaczeniową. I w tym rozwarstwieniu materialno-konceptualnym kryje się źródło odmiennego pojmowania, czym jest informacja.

Zdaniem autora, cechą informacji jest jej prawdziwość. To ważne! W tym świetle informacji nie da się powiązać z literaturą ani ze sztuką, bo tam prawdziwość ustępuje miejsca fikcji. Dlatego (moim zdaniem) trzeba wówczas stosować pojęcie nieinformacji.

W ujęciu realistycznym – informacja musi istnieć obiektywnie, niezależnie od uczestników procesu komunikacji. W ujęciu subiektywistycznym natomiast: zależy od intencji nadawcy oraz/lub interpretacji odbiorcy, czyli od ich procesów mentalnych. Autorowi bliżej do koncepcji realistycznej, ale traktuje ją elastycznie. Uważa mianowicie, że musi być jakaś nadawcza intencja transmisji informacji, oraz: że znaki mogą również dostarczać treści zróżnicowanych.

Przyjmując dla swoich rozważań taki punkt wyjścia, Perez-Montoro charakteryzuje następnie wybrane koncepcje informacji oraz jej analiz. Jego zdaniem C. Shannon (1949) zainicjował matematyczny sposób oceny zawartości informacyjnej, żeby ustalić jak dużo jest informacji do przetransmitowania. Zaproponował mianowicie pomiar ilości informacji, możliwej do wygenerowania oraz do transmisji, konstruując probabilistyczną *siatkę znaczeń*. Lecz w żadnym stopniu nie dotyczyło to zawartości treściowej w sensie znaczeniowym.

Analizą tej treściowej zawartości znaku oraz informacji zajmował się natomiast Fred Dretske (1981), dostrzegając różnicę pomiędzy znaczeniem *konwencjonalnym*, zawierającym się w znaku (informacji), a treścią odebraną, więc zinterpretowaną (i naddaną) przez odbiorcę. Stąd sugestia rozdzielenia na: obiektywną treść znaku/informacji i treść relatywną. Niektóre aspekty informacji (znaku) są bowiem odbieralne tylko przy aktywności odbiorcy i bywają różne, zależnie od tego, co on wie o źródle (z tym autor nie zgadza się zresztą) oraz jakie treści własne wnosi do aktu komunikacji. Poza tym zdarza się także nadinterpretacja.

Spośród licznych zwolenników relatywnej teorii informacji, przywołani są poza tym John Barwise i John Perry (1983). Według nich informacja, jakkolwiek istnieje obiektywnie, to jednak musi być *wydobywana* – jej znaczenie zatem nie jest zafiksowane w sposób bezwzględny. Dostarcza jej bowiem język, więc symboliczny układ transmitujący, który narzuca konieczność interpretacji w odbiorze. W procesie zaś tej interpretacji, *czysta* (pierwotna?) zawartość informacyjna siłą rzeczy ulega przekształceniu oraz wyniki poszczególnych interpretacji różnią się od siebie – a wszystko za sprawą odmiennych kontekstów nadawczych oraz odbiorczych, różnicujących efekty odbioru.

Na to Perez-Montoro nakłada własną koncepcję informacji, nazywając ją ekstensjonalną. Mówiąc w uproszczeniu, ekstensjonalność oznacza tożsamość zbiorów identycznych, niezależnie od konfiguracji składników. Transmitowana treść informacji zależy więc – w tym ujęciu – od informacyjnej wartości znaków: od intencjonalnego założenia i od kanału transmisji, a nie od odbiorcy ani od treści dodanych. To oznacza zaś przychylenie się do założeń obiektywistycznych.

Do czego autor ma oczywiste prawo, jakkolwiek argumentacja na rzecz tego stanowiska wydaje mi się dość mętna, a w każdym razie nadmiernie powikłana. Ale może jest inaczej, tylko nie udało mi się ogarnąć wszystkiego dostatecznie klarownie.

[2] BIBLIOTEKA DLA MALUCHÓW

Obowiązuje powszechne przekonanie, że w bibliotekach jest miejsce tylko dla tych dzieci, które potrafią już słuchać w skupieniu czytanych tekstów, więc mniej więcej od 3 roku życia. Ale oto pojawiła się frapująca publikacja [****], sygnalizująca, że można ofertę przygotować również dla dzieci jeszcze młodszych [Marino, 2007]. Autorka kieruje oddziałem dla dzieci biblioteki publicznej w Scarsdale (stan Nowy Jork) i formułowane sugestie sprawdziła w praktyce własnej, toteż dobrze wie o czym pisze.

Obok udostępniania odpowiednich zasobów, za główne zadanie w tym zakresie uznaje organizację imprez *interaktywnych* dla tych właśnie dzieci oraz dla ich rodziców – z opowiadaniem, czytaniem, śpiewaniem i z różnymi zabawami. Istota pomysłu na udziale wspólnym, z aktywnym uczestnictwem dzieci i rodziców, wymiennie czytających teksty i razem śpiewających piosenki, oraz na aranżacji krótkich scen sytuacyjnych i ewentualnej prezentacji niedługich nagrań audio i wideo. Wszystko zaś w atmosferze swobodnej oraz z uwzględnieniem dużej ruchliwości dzieci w tym wieku. Autorka uważa ponadto, że najlepiej realizować cykle imprez dla tych samych grup, jednorazowość bowiem nie przynosi efektów.

Natomiast trzeba różnicować programy. Inne – dla dwulatków (już chodzących), a inne dla (raczkujących) dzieci młodszych. Dla jednych i drugich zaś, jednakowo, należy zapewnić sporo pustej przestrzeni, rozsadzając rodziców pod ścianami.

Dzieci raczkujące są w stanie nie znużyć się przez 20 minut. Marino proponuje dla nich wspólne rodzicielskie czytanie bardzo krótkich tekstów (zmiana lektorów jest ważna!), opowiadanie wydarzeń, recytacje (przez dorosłych) wierszyków, śpiewanie kołysanek oraz zabawy z przytulankami.

Dzieci, które już chodzą, są mniej cierpliwe, ale półgodzinną imprezę powinny wytrzymać. Obok wymiennego czytania im fragmentów książek i recytacji niedługich rymowanek oraz śpiewania piosenek, autorka sugeruje aktywizujące gry, symulowanki, a także zabawy z kukielkami i pacynkami.

Książka jest podręcznikiem kompletnym. Oprócz charakterystyki metodycznej, zawiera wybór tekstów (wierszy i piosenek) dla obu grup oraz szczegółowe porady lekturowe. Są też wskazówki organizacyjne oraz jak i jakie przygotować materiały, a nawet – jak ma się ubrać bibliotekarka, żeby być w nieustannym ruchu, momentami *gimnastycznym*.

Oto więc propozycja osoby, która ma sprawdzone, nietuzinkowe pomysły, umie je realizować i potrafi doradzić realizację innym oraz jest absolutnie pewna skuteczności. Bardzo to ciekawe i godne uznania.

[3] BIBLIOTEKA – SZKOŁA – ŚRODOWISKO

Angielsko-amerykańskie małżeństwo profesorskie opublikowało książkę [Cuban, Cuban, 2007] na temat edukacyjnej funkcji bibliotek, z sygnałną relacją do szkół i do środowisk lokalnych. Obok trafnych spostrzeżeń i rozsądnych opinii, jest tu jednak za dużo uwag bagatelnych, a przede wszystkim: chaosu. Relacja nieraz skacze z tematu na temat, jak motyl na łące, tak więc ocena jest umiarkowana [***].

Autorzy są zdania, że współpraca bibliotek publicznych i szkół – którą postulował już Dewey – jest ograniczona, nawet w małych środowiskach, chociaż powinna być intensywna. Ich zdaniem, to efekt tego, że szkoła jest instytucją pozaśrodkową i zajmuje się kształceniem *globalistycznym*, podczas gdy biblioteka publiczna ma charakter środowiskowy i jej udział w edukacji ma tę środowiskową przekładnię, ale raczej w nastawieniu na obsługę dorosłych. Może nie do końca, ale coś w tym rozumowaniu na rzeczy jest.

Szkoły w USA miały uczyć coraz lepiej, w intencji zapobiegania pauperyzacji, ale poprawa standardów nauczania następowała powoli. Biblioteki publiczne

miały wspierać szkolną edukację, gromadząc zasoby po temu najlepsze, więc (jednak!) filtrując wydawniczą podaż, trochę na przekór (także tu głoszonym) regułom demokracji. Ale wsparcie tej edukacji okazało się umiarkowane, a wzajemne związki były dosyć luźne. Szanse na bliższe współdziałanie stworzyła elektronizacja, lecz na razie wciąż są potencjalne.

W szkołach amerykańskich wprowadzono elektronizację radykalną. Statystycznie jeden komputer szkolny przypada na czterech uczniów, ale bywają szkoły, gdzie każdy uczeń ma do dyspozycji jeden komputer dla siebie. Jednak zastosowanie i wykorzystanie tej bazy jest kiepskie.

O wiele lepiej elektronizację wykorzystali w praktyce biblioteki publiczne. W następstwie stały się główną bazą społecznego dostępu do sieci, bo w posiadaniu prywatnym komputerów jest zdecydowanie mniej. Nawet w USA ludzie nie są tak zamożni, jak się wydaje.

Jednak biblioteki też osiągnęły mniej, niż zakładano, bo im nieustannie redukowano budżety. Mimo to obecny stan bibliotecznej elektronizacji w USA wydaje się autorom godziwy i wobec tego jest szansa na realizację całkiem nowego zadania, mianowicie na internetowe przysposobienie użytkowników – ze społecznego punktu widzenia: ważne i konieczne. Ja zapytałbym, w jakim stopniu realne, ale nikt mi nie odpowie.

Elektronizacja zmieniła biblioteki, ale tradycyjny, nieprzyjazny stereotyp bibliotekarzy przetrwał. Po części – z przyczyn uzasadnionych. Niemałe grono personelu bibliotecznego bowiem to amatorzy, prezentujący się kiepsko. Wykształceni specjaliści najmują się do pracy gdzie indziej. A już inna sprawa – twierdzą Cubanowie – że nie zawsze są wykształceni najlepiej, bo kształceniem bibliotekarzy coraz liczniej zajmują się ludzie bez pojęcia o bibliotekarstwie. To niepokojące, zwłaszcza wobec świadomości, że większość osób, pracujących teraz w bibliotekach, nie dotrwa w pracy do 2015 r. I co potem: zastąpią ich następni amatorzy?

Już ta refleksja odstaje od głównego tematu książki, a innych ubocznych wrzętów jest także niemało. Jak choćby opinia o wzbogaconej ofercie bibliotek, m.in. o stoiska sprzedażne, co podobno wywołuje powszechną krytykę. No dobrze – ale co to ma do rzeczy i do głównego zakresu rozważań? Jak też wyrazi zaniepokojenia, że Google dygitalizują zbiory nowojorskiej biblioteki publicznej. Autorzy najwyraźniej coś słyszeli, ale jakby nie do końca.

Konkluzja zaś jest taka, że nie da się z sensem pisać o wszystkim przy pierwszej lepszej okazji. Tematyczna mnogość zasnuwa bowiem rozumną refleksję mgłą ogólników.

[4] ZASOBY I USŁUGI

Frank Hoffmann (profesor) i Richard Wood (dyrektor biblioteki akademickiej) opublikowali monografię na temat tworzenia i użytkowania kolekcji bibliotecznych [Hoffmann, Wood, 2007], głównie w bibliotekach szkolnych. Jest to jednak raczej repetycja, aniżeli koncepcja prospektywna: o zasobach elektronicznych mówi się półgębkiem, a całość nie grzeszy nadmierną odkrywczością [**]. Lecz główna słabość tej książki zawiera się w jej konstrukcji, mianowicie autorskie opinie są na ogół kilkuzdaniowe, zaś różne aspekty roztrząsanych problemów mają się ujawniać poprzez (przywołane w całości) rozmaite regulaminy oraz opisy procedur, przejęte z wybranych bibliotek. Pomysł jest bez sensu, a lektura ma posmak katorgi, nawet jeśli to i owo da się odczytać. Tak nie można pisać!

Autorzy są zdania, że kryteria gromadzenia i selekcji zbiorów bibliotecznych powinny być starannie doprecyzowane (czy to jest w ogóle możliwe?) i – w ślad za sugestiami ALA – podane do wiadomości publicznej. Trzeba je zaś skonkretyzować, w oparciu o *misję* (nie lubię tego sformułowania) oraz na podstawie celów prospektywnych biblioteki i/lub organizatora, określając główne obszary

kolekcji, także pozapiśmiennicze. Takie postępowanie powinno (ich zdaniem) ograniczyć ingerencje organizatorów w politykę gromadzenia – w co jednak pozwolę sobie zwątpić. Rozważania kończą się oczywistością: mianowicie dobór i selekcję zasobów powinni przeprowadzać pracownicy działu gromadzenia, w konsultacji (ewentualnie zewnętrznej) ze specjalistami dziedzinowymi. No więc tak właśnie jest.

Procesem osobnym, jakkolwiek sprzężonym, jest sukcesywna ewaluacja kolekcji, a w konsekwencji – korekta. Autorzy postulują mieszane podstawy ocen: analiza statystyki obiegu, przywołanie opinii użytkowników oraz biblioteczna weryfikacja własna. Trochę dziwne, że ani słowa nie ma na temat opinii personelu dydaktycznego.

Niejako przy okazji, znalazły się w książce wypowiedzi na temat międzybibliotecznej kooperacji w gromadzeniu, tworzenia kolekcji specjalnych i (nie wiadomo dlaczego akurat to) postępowania z darami. To rozszerza problematykę, lecz nie przynosi refleksji produktywnych.

Autorzy postulują natomiast opracowanie w każdej bibliotece precyzyjnych regulaminów usług, również elektronicznych – przywołując stosowne przykłady. Uzasadniają przy tym pewne ograniczenia dostępności (wbrew temu, co piszą na końcu) oraz konieczność stosowania kar za niszczenie zasobów. Zaś do przestrzegania reguł mają skłonić umowy (u nas: zobowiązania), podpisywane przez użytkowników.

Jest też kilka zdań na temat usług internetowych. Oprócz ogólnego określenia użyteczności, sugeruje się otwarcie na usługi z bibliotecznego serwera do użytkowniczych terminali domowych – jeżeli pozwalają na to warunki licencyjne. Jednak z różnych innych źródeł wiadomo, że na ogół nie pozwalają.

Najciekawszy w tomie okazuje się załącznik – pozbawiony (i dobrze) ilustracyjnych przywołań – nawiązujący do swobód obywatelskich, co w USA jest charakterystycznym i częstym hasłem wywoławczym. Tu ma to miejsce w kontekście bibliotecznym.

Otóż pojawia się postulat powszechnej dostępności bibliotek dla wszystkich oraz do wszystkiego, co zostało legalnie opublikowane – bez prywatnych bądź doktrynalnych zastrzeżeń i preferencji. Jest to hasło tyleż słuszne, co jednak zarazem demagogiczne.

Kiedy bowiem, na innych stronach, pisze się o dzieciach w bibliotece oraz o filtracji, autorzy robią unik twierdząc, że tylko rodzice mogą ustalić reguły filtrowania oferty dla swoich dzieci. W bibliotece? To jest zawracanie głowy! Tego po prostu nie da się zrobić.

W tekście pojawia się nawiązanie do orzeczenia Sądu Najwyższego w USA, że filtrowanie Internetu jest nielegalne. Ale wszak wiadomo, że wszystkie tamtejsze biblioteki, szczególnie dla dzieci, Internet filtrują. Tego jednak autorzy już nie komentują.

Z opinią o gromadzeniu zbiorów bez cenzuralnych ograniczeń – która w tekście jest – kłóci się też założenie, że biblioteka gromadzi to, co jej jest niezbędne: więc oczywiście nie wszystko. I nawet postulowana zasada publicznego ogłaszania reguł gromadzenia, nie zmienia faktu, że w bibliotekach zawsze wybierano materiały do kolekcji. I nadal tak jest. Cała ta refleksja jest więc mocno mętna.

No i znalazło się tam, częste w piśmiennictwie amerykańskim, przywołanie prawa do prywatności użytkowników bibliotek: nikomu mianowicie nic do tego, kto z czego w bibliotece korzysta. Informacje o tym można ujawnić tylko na mocy sądowego wyroku – tak to zostało napisane.

Otóż autorzy *nie zauważyli* ustawy Patriot Act, która uprawnia służby specjalne do inwigilowania wszystkiego i wszystkich, także zamówień bibliotecznych i odbioru treści z Internetu, bez wiedzy zainteresowanych oraz bez decyzji sądu. W tym kontekście, opinie zawarte w książce, mają charakter życzeniowy: nie relacjonują stanu faktycznego.

[5] ZNOWU SILVA RERUM

Państwowa Biblioteka w Moskwie organizuje co roku międzynarodowe konferencje naukowe w cyklu „Rumiancewskije cztienija”, wydając następnie bardzo szybko tomy postkonferencyjne. Również w zeszłym roku ukazało się opasłe tomisko [*Rumiancewskije*, 2007], złożone z licznych tekstów referatowych, na bardzo różne tematy. Tej mnogości tematycznej nie poczytuję za mankament, chociaż czytelność szwankuje nieco, ale to z braku nici przewodnich: można było ten tom uporządkować lepiej. Gorzej natomiast, że amplituda jakości jest niebywała, obok bowiem tekstów znakomitych, są też beznadziejne – dlatego ocenę trzeba nieco obniżyć [****]. Jednak kilka artykułów naprawdę warto przeczytać, jeżeli zdarzy się taka okazja.

Jest trochę mizerii. Oprócz kilku tekstów nijakich, są uwagi na temat kodeksu obywatelskiego oraz reklamy – zamieszczone w tomie chyba przez nieuwagę. No i jest garść wypowiedzi okropnych.

Ocean frazesów wylał się na czytelnictwo, powódź sloganów zalała problem zawodowego doskonalenia bibliotekarzy, a sposób prezentacji regionalnych bibliotek naukowych (są tam takie) przypomina najlepsze wzory sowieckiej stylistyki naukopodobnej. Są też ogólniki na temat modernizacji bibliotekarstwa publicznego i straszliwy bełkot na temat książki elektronicznej oraz wspierania rynku księgarskiego przez resort kultury.

Z innego powodu zdumiała mnie apologia bibliotekarstwa w carskiej Rosji (obowiązek szkolny wprowadzono tam najpóźniej w Europie) – gdzie było podobno ćwierć miliona bibliotek. Teraz jest ich chyba mniej, ale to zapewne dlatego, że tymczasem *odeszły* z Rosji kraje nadbałtyckie, także Polska, Finlandia i Ukraina, *zabierając* ze sobą swoje biblioteki. Autor chwala poza tym *dużą swobodę* w tamtych czasach. Rzeczywiście: na Sybir jeździło się swobodnie, tyle że bez prawa powrotu. Tak nie można pisać! Ale na szczęście jest też w tomie sporo tekstów rozumnych.

Szczególnie ciekawa wydała mi się refleksja (S. Matlina) na temat dualizmu bibliotekarstwa, nie tylko rosyjskiego. Polega na rozdwojeniu i (ewentualnie racjonalnym) balansie pomiędzy rozsądnym konserwatyżmem i nowoczesnością. Zachowanie rozumnych proporcji jest trudne, ale nieraz się udaje.

Istnieje też rozdwojenie (i dylemat) nastawień: na publiczność elitarną oraz/lub jednak masową. Autorka jest zdania, że masowość może być pomostem ku elitarności, lecz to również łatwe ani oczywiste nie jest. Istnieje wszelako narzędzie scalające, mianowicie w każdych okolicznościach i w każdy sposób biblioteka wprowadza porządek w komunikacyjny i informacyjny chaos, w ten sposób uzasadniając swoją użyteczność dla całego społeczeństwa, więc elit oraz nieelit. Z tym, że elity, rozstrzygające wszak o poziomie życia oraz o postępie, wymagają ze strony bibliotek wsparcia i szczególnej troski – uważa autorka (R. Piercowskaja) innego tekstu. Z wykorzystaniem nowego narzędzia, jakim jest Internet, ale bibliotecznie uporządkowanego. To nieczęsty głos rozsądku, a w gigantycznej lawinie nienawiści do inteligencji (od czego bibliotekarstwo też nie jest wolne), nawet wyjątkowy.

Sytuacja tych elit, obserwowana (L. Tichonowa) przez pryzmat komunikacji naukowej, jest mało zachęcająca – być może nie tylko w Rosji. Publikacji naukowych jest coraz mniej, zwłaszcza na prowincji: 70% wydaje się w Moskwie i w Sankt Petersburgu, mimo że uczelni poza tymi miastami jest moc. Uczni pozamykali się w wąskich enklawach dyscyplinarnych, nie widząc poza tym nic – 40% w ogóle z bibliotek nie korzysta (!?). A już inna sprawa, że municypalizacja (usamorządowanie) regionalnych bibliotek naukowych przynosi skutki opłakane. Wsparcie nauki z ich strony staje się iluzoryczne. Tym bardziej więc trzeba maksymalnie wykorzystać wszystkie możliwości, jakie w tym zakresie stwarza Internet.

Jest też ciekawa refleksja (A. Tieplinskij) na temat społeczeństwa informacyjnego, w ujęciu rosyjskim. Zdaniem autora, główne cechy, to prawo użytkowa-

nia (materiałów) zamiast prawa własności, przyśpieszenie podaży informacji kosztem jej jakości, oraz postrzeganie technologii informacyjnej jako katalizatora społecznych zmian. Masowy wymiar obiegu informacji wymaga opanowania umiejętności korzystania z niej (z tym jest kłopot), a kontekst globalny – przy różnych mankamentach – narzuca nowe odniesienia, łamiąc dotychczasowe bariery. Ale w Rosji (twierdzi autor) nie docenia się informacji. W następstwie wieloletniego utajniania i cenzurowania oraz preparowania informacji, wytworzyła się mentalna nieufność, którą trzeba dopiero przezwyciężyć.

Kilka bardzo ciekawych tekstów odnosi się do problemów organizacji bibliotek. Wywodząc koncepcje organizacyjne z ogólnej teorii zarządzania i rozważając warianty struktur, już to jako zamknięte systemy, bądź jako układy elastyczne i półotwarte, nastawione specjalnie na tzw. *human relations*, jedna z autorek (N. Andrejewa) uważa, że właśnie podejście systemowe jest dla bibliotek najwłaściwsze. Wtedy bowiem ujmuje się bibliotekę jako spójną całość i do struktury organizacyjnej (a nie odwrotnie) trzeba dostosować personel. Nie zgadzam się z taką opinią w żadnym punkcie, bo biblioteka z natury musi być otwarta na otoczenie systemu, no ale to nie ja napisałem ten tekst.

Z kolei na przykładzie Państwowej Biblioteki w Moskwie została scharakteryzowana (Ł. Zajcewa) metodologia oraz praktyka macierzowych rozwiązań organizacyjnych. Trudnych wykonawczo, ale w dużych i skomplikowanych strukturalnie oraz procesualnie bibliotekach – bardzo produktywnych. Opisano to zresztą znakomicie.

Natomiast o bieżącej praktyki transformacyjnej odnosi się tekst (O. Bojkowa), traktujący o decentralizacji, względnie dotychczas jednolitego systemu bibliotecznego. Rosjanie mianowicie przechodzą mniej więcej to samo, co było przed laty naszym udziałem. To znaczy: biblioteki są obecnie usamorzadowiane i przyporządkowywane lokalnym władzom, co od razu skutkuje znacznym pogorszeniem warunków oraz częstym łączeniem bibliotek z innym instytucjami. Rezultaty są opłakane. Skąd my to znamy i co na to nasi bibliotekarscy zwolennicy zniesienia ustawowego zakazu łączenia bibliotek?

W rosyjskich warunkach biblioteki są już to zakładami budżetowymi, z ograniczonym prawem do dysponowania majątkiem i środkami, bądź instytucjami w pełni niezależnymi majątkowo oraz finansowo. Usamorzadowienie z reguły pociąga za sobą przekształcenie instytucji w zakład budżetowy. Skutki – jak wyżej.

Biblioteka jest instytucją (mniej więcej) inteligentką. Samorządy – nigdzie na świecie inteligentkie nie są. I to jest, moim zdaniem, główne źródło kłopotów.

Wśród opracowań historycznych, zwraca uwagę opis dziejów oddziału ochrony specjalnej w Państwowej Bibliotece w Moskwie (N. Ryżak), uchodzącego za symbol sowieckiej cenzury. Utworzony w 1926 r., przyjmował teksty, w Związku Sowieckim zakazane lub wycofane z obiegu, których wcześniej nie zniszczono, a niszczone masowo. Po 1940 r. trafiały tam również teksty (uznane za) pornograficzne, a później – samizdatowe i tamizdatowe. W racjonowanym udostępnianiu obowiązywały cztery stopnie restrykcji, ale generalnie mało kto mógł korzystać.

Po destalinizacji restrykcje nieco zelżały, lecz poniekąd *falująco*. Bywało i tak, że niektóre książki z oddziału dopuszczano do normalnego obiegu bibliotecznego, a następnie trafiały do *resów* znowu. Kiedy w 1988 r. likwidowano ten oddział, było tam ponad pół miliona zagranicznych czasopism oraz 52 tys. książek krajowych i zagranicznych.

W 2000 r. Norwegowie zainicjowali program rejestracji tekstów zakazanych przez różne władze, w przeszłości oraz współcześnie. Państwowa Biblioteka w Moskwie zgłosiła swój akces do tego programu.

W oparciu o piśmiennicze zabytki oraz inne archiwalia, znajdujące się w tej Bibliotece, została przeprowadzona (B. Kloss) analiza historyczna wejścia do obiegu i funkcjonowania nazwy Rosja, pierwotnie bowiem mówiono i pisano:

Ruś. Otóż równoległe do Rusi, pod koniec XIV wieku znalazł się zapis Rosija (przez jedno s), a w następnych wiekach pisano też Rosijskoje carstwo. Dopiero w połowie XVII stulecia, też równoległe, pojawiła się nazwa Rossija, która przetrwała do dziś.

Tom zamyka relacja (T. Hawkins) z przejęcia elektronicznych edycji naukowych przez uniwersytecką bibliotekę stanu Michigan. Otóż biblioteka wydaje tam elektroniczne czasopisma oraz niskonakładowe teksty naukowe – do taniego rozpowszechniania w trybie Print on Demand (wydruk na życzenie), lub do Open Access. Biblioteka nie wykonuje prac redakcyjnych (każdy autor robi to sam), ani nie zajmuje się promocją. Teksty o nakładach wysokich, nastawione na zysk, wydaje natomiast nadal wydawnictwo uniwersyteckie. Ponieważ jest to wariant perspektywny poszerzania bibliotecznej oferty, warto zwrócić nań uwagę.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- [1] Mario Perez-Montoro (2007): *The phenomenon of information. A conceptual approach to information flow*. Lanham: The Scarecrow Press, Inc. 287 s. ISBN 978-0-8108-5942-5 [*****]
- [2] Jane Marino (2007): *Babies in the library!* Lanham: The Scarecrow Press, Inc. 149 s. ISBN 978-0-8108-6044-5 [*****]
- [3] Sandra Cuban, Larry Cuban (2007): *Partners in literacy. Schools and libraries building communities through technology*. Chicago: ALA, 150 s. ISBN 978-0-8077-4795-7 [***]
- [4] Frank W. Hoffmann, Richard J. Wood (2007): *Library collections development policies*. Lanham: The Scarecrow Press, Inc. 205 s. ISBN 978-08108-5181-8 [**]
- [5] *Rumiancewskije cztienija 2007. Materiały międzynarodowej naukowej konferencji* (2007). Moskwa: Paszkow dom, 424 s. ISBN 5-7510-0370-0 [*****]

Jacek Wojciechowski
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński

Tekst wpłynął do redakcji 3 kwietnia 2008 r.

**NAGRODA NAUKOWA SBP im. ADAMA ŁYSAKOWSKIEGO
za rok 2007**

Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego ma już prawie ćwierć wieku. Została ustanowiona w kwietniu 1983 r. uchwałą ZG SBP. Jej ustanowieniu przyświecała myśl, aby promować autorów, których dzieła mają istotne znaczenie dla rozwoju teorii oraz doskonalenia praktyki bibliotecznej i informacyjnej.

Nagroda ma charakter honorowy. Od 2007 r. jest przyznawana w czterech kategoriach: prace o charakterze teoretycznym, metodologicznym, źródłowym; prace o charakterze dokumentacyjno-źródłowym; podręczniki akademickie; prace o charakterze praktyczno-wdrożeniowym. Nagrodzona publikacja musi uzyskać minimum 6 głosów 10-osobowej Komisji, w skład której od 2005 r. wchodzi: dr hab. Wiesław Babik, dr Agnieszka Bajor, dyr. Piotr Bierczyński, dr Artur Jazdon, dr Jerzy Krawczyk, dr hab. Jadwiga Sadowska (przewodnicząca), dr hab. Barbara Sosińska-Kalata, dyr. Jolanta Stępiak, prof. dr hab. Bronisława Woźniczka-Paruzel, prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert.

Do nominacji za 2007 r. zgłoszono 12 publikacji w następujących kategoriach:

**PRACE O CHARAKTERZE TEORETYCZNYM, METODOLOGICZNYM,
ŹRÓDŁOWYM**

Informacja w organizacjach społeczeństwa wiedzy/ Katarzyna Materska. Warszawa: Wydaw. SBP 2007, 406 s. (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 94).

Źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1948. Studium bibliologiczne/ Jacek Puchalski. Warszawa: Wydaw. SBP 2007, 333 s. (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 90).

Złote lata bibliografii polskiej: Ludwik Finkel i jego dzieło: zarys monografii/ Adam Nowak. Warszawa: Wydaw. SBP 2007, 196 s. (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 91).

PRACE O CHARAKTERZE DOKUMENTACYJNO-INFORMACYJNYM

Dzieje bibliotek w Sieradzu: od powstania miasta do końca XX wieku / Zbigniew Łuczak. Sieradz: Miejska Biblioteka Publiczna, 2007, 310 s.

Inkunabuły w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie / Janusz Tondel. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydaw. Bernardinum w Pelplinie 2007, 619 s.

Towarzystwo Bibliofilów Polskich w Wilnie 1926-1939 / Ewa Andrysiak. Książnica Pedagogiczna im. Alfonsa Parczewskiego w Kaliszu. Kalisz: 2007, 160 s.

PODRĘCZNIKI AKADEMICKIE

Dygitalizacja zbiorów bibliotek polskich / Małgorzata Kowalska. Warszawa: Wydaw. SBP 2007, 294 s. (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 86).

Naukowe czasopisma elektroniczne / Marek Nahotko. Warszawa: Wydaw. SBP, 179 s. (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 88).

Polonika zagraniczne w polskiej bibliografii narodowej / Danuta Bilikiewicz-Blanc. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2007, 123 s. (Prace Instytutu Bibliograficznego; 44).

Statystyka w bibliotece i jej otoczeniu / Jerzy Maj. Warszawa: Wydaw. SBP, 2007, 191 s. (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 89)

PRACE O CHARAKTERZE PRAKTYCZNO-WDROŻENIOWYM

Jakość w działalności bibliotek. Oceny – pomiary – narzędzia / Elżbieta Barbara Zybert. Warszawa: CEBID 2007, 155 s.

Public Relations bibliotek naukowych w Internecie / Małgorzata Jaskowska. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego 2007, 224 s.

Na posiedzeniu w dniu 18 kwietnia 2008 r. Komisja zakwalifikowała do Nagrody publikacje:

Jacka Puchalskiego *Źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1948. Studium bibliologiczne* (Warszawa: Wydaw. SBP 2007, Nauka, Dydaktyka, Praktyka ; 90).

Janusza Tondela *Inkunabuły w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie* (Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydaw. Bernardinum w Pelplinie 2007).

Jerzego Maja *Statystyka w bibliotece i jej otoczeniu* (Warszawa: Wydaw. SBP, 2007, Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 89).

Laureaci otrzymają dyplomy i medale.

Jadwiga Sadowska
przewodnicząca Komisji Nagrody Naukowej SBP
im. A. Łysakowskiego

Tekst wpłynął do redakcji 21 kwietnia 2008 r.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZG SBP W 2007 ROKU

Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, wybrany na Krajowym Zjeździe Delegatów 5 czerwca 2005 r. realizował w 2007 r. zadania w ramach kompetencji określonych w Statucie SBP i na podstawie zatwierdzonego w marcu 2006 r. regulaminu pracy Prezydium i ZG SBP. Zgodnie z przyjętym w planie pracy na rok 2007 terminarzem Zarząd Główny spotkał się na trzech posiedzeniach, a Prezydium Zarządu Głównego na pięciu posiedzeniach. Członkowie ZG przyjęli sprawozdanie z pracy ZG za 2006 r. oraz zapoznali się i zaakceptowali plan pracy na 2007 r. Ponadto ZG uchwałą nr 11/2007 powołał Oddział SBP w Rzeszowie z siedzibą w Bibliotece Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz uchwałą nr 10/2007, na wniosek przewodniczącej Zarządu Okręgu Warmińsko-Mazurskiego, usunął ze swoich struktur Oddział SBP w Świątkach. W okresie sprawozdawczym działania ZG SBP koncentrowały się wokół organi-

zacji VI Forum SBP, Jubileuszu 90-lecia SBP i 80-lecia „Przeglądu Bibliotecznego” oraz towarzyszącej tym wydarzeniom konferencji naukowej. ZG SBP w 2007 r. podjął 11 uchwał*, przyjął do realizacji 3 uchwały oraz 6 wniosków sformułowanych podczas VI Forum SBP.

I. DZIAŁANIA ORGANIZACYJNE

1. VI Forum SBP, organizowane zgodnie ze Statutem w połowie kadencji ZG SBP pomiędzy Krajowymi Zjazdami Delegatów, miało miejsce 11.10 2007 r. w Bibliotece Narodowej. Zgromadziło ok. 250 przedstawicieli wszystkich struktur organizacyjnych oraz przedstawicieli organów wykonawczych SBP. Głównym tematem VI Forum była dyskusja nad ustawą o bibliotekach. Prace nad nowelizacją tej ustawy prowadzi powołany przez ZG SBP (uchwałą 6/2007) zespół ds. opracowania założeń i projektu ustawy o bibliotekach pod kierunkiem kol. Jolanty Stępnia, która zaprezentowała na Forum referat na jej temat oraz przedstawiła wstępne założenia do projektu ustawy. Forum przyjęło uchwały dotyczące oceny działalności SBP w pierwszej połowie kadencji, zaaprobowało prowadzenie prac nad projektem ustawy o bibliotekach, zalecając przedstawienie wyników prac nad ustawą na Krajowym Zjeździe w 2009. r. Ponadto VI Forum zobowiązało ZG do wysłania Apelu bibliotekarzy do liderów partii i ugrupowań politycznych, startujących w wyborach w 2007 r., aby ci włączyli do swoich programów problematykę upowszechniania czytelnictwa, usprawniania dostępu do informacji dla wszystkich grup społecznych. We wnioskach z Forum delegaci zgłosili potrzebę: opracowania kryteriów przyznawania tytułu członka honorowego SBP oraz wszystkich odznaczeń i wyróżnień stowarzyszeniowych, zasięgnięcia opinii w okręgach w sprawie ewentualnej konieczności zmian w statucie SBP, upowszechniania w środowisku bibliotekarskim wyników prac nad nowelizacją ustawy o bibliotekach, podjęcia prac nad projektem systemu awansu zawodowego bibliotekarzy oraz rozważenie propozycji powołania zespołu ds. kształcenia i doskonalenia zawodowego bibliotekarzy, a także wystąpienia przez ZG SBP do MKiDN z inicjatywą ustalenia dotacji celowej na komputeryzację bibliotek publicznych. VI Forum towarzyszyła dwudniowa (12-13.10. 2007 r.) konferencja naukowa nt. „Przyszłość bibliotek w Polsce”. W programie obejmującym sesję plenarną i panele dyskusyjne poruszono najistotniejsze zagadnienia współczesnego bibliotekarstwa.

2. Jubileusz 90-lecia SBP i 80-lecia „Przeglądu Bibliotecznego”, obchodzony 11.10 w Bibliotece Narodowej zgromadził blisko 400 uczestników zarówno członków SBP, jak i współpracujących z nim przedstawicieli instytutów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, towarzystw naukowych, wszystkich rodzajów bibliotek, stowarzyszeń, wydawców, księgarzy i innych organizacji związanych z sektorem książki. Gościem honorowym obchodów był prof. Władysław Bartoszewski. Jubileuszowe obchody były okazją do wręczenia odznaczeń państwowych, medali i odznak resortowych oraz medali i odznak SBP dla najbardziej zasłużonych działaczy Stowarzyszenia oraz bibliotek. Ponadto wręczono medale i dyplomy laureatom Nagrody im. A. Łysakowskiego oraz Nagrody Młodych. Historię oraz dorobek 90. lat działalności SBP przedstawiono w postaci prezentacji multimedialnej oraz wystawy.

3. Obchody „Tygodnia Bibliotek” organizowane były pod hasłem „Biblioteka mojego wieku” i przebiegały pod patronatem ministra kultury i dziedzictwa narodowego Kazimierza Michała Ujazdowskiego. Zostały zainaugurowane, zorganizowaną w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie przez ZG SBP, Instytut Książki przy współpracy Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich, konferencją prasową nt. „Nowe oblicze bibliotek”. Koncentrowała się

* Wykaz uchwał w załączniku 1.

ona na zaprezentowaniu najważniejszych osiągnięć z zakresu organizacji i budownictwa bibliotek akademickich. Po raz kolejny w ramach obchodów „Tygodnia Bibliotek” ogłoszono konkurs na plakat promujący jego tematykę oraz trzecią edycję konkursu na najlepszy program obchodów „Tygodnia Bibliotek”. W konkursie na plakat (nadesłano 20 prac) zwyciężył, podobnie jak w roku ubiegłym projekt Pawła Znamierowskiego z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie. Do konkursu na najlepszy program obchodów „Tygodnia Bibliotek” przystąpiły 82 biblioteki, głównie publiczne. Nagrody i wyróżnienia sfinansowane z dotacji przyznanej przez Instytut Książki otrzymały: Rawicka Biblioteka Publiczna (I nagroda), Krośnieńska Biblioteka Publiczna (II nagroda), Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida w Złotowie (III nagroda), równorzędne wyróżnienia otrzymały: Miejska Biblioteka Publiczna im. Marii Dąbrowskiej w Choszczynie, Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Ryszarda Kincla w Raciborzu, Miejska Biblioteka Publiczna w Tarnogrodzie, Gminna Biblioteka Publiczna w Dopiewie, Miejska Biblioteka Publiczna im. Aleksandra Fredry w Jarosławiu, Miejska Biblioteka Publiczna w Katowicach.

II. WSPÓŁPRACA Z WŁADZAMI ORAZ INSTYTUCJAMI I ORGANIZACJAMI Z OBSZARU KSIĄŻKI I CZYTELNICTWA

ZG podejmował działania mające na celu zainteresowanie organów administracji państwowej lub też współdziałanie z tymi organami w sprawach dotyczących m.in. bibliotek i bibliotekarzy, rozwoju czytelnictwa i budowania społeczeństwa informacyjnego, informatyzacji kraju. W ramach tych działań wymienić tu należy:

w MKiDN:

- skierowanie do ministra stanowiska w sprawie utrzymania zerowej stawki VAT na specjalistyczne książki i czasopisma,
- skierowanie do ministra stanowiska ZG SBP w sprawach: likwidacji CEBID oraz apelu o zorganizowanie debaty poświęconej zachowaniu dorobku CEBID, wypracowania systemu kształcenia i doskonalenia zawodowego bibliotekarzy w Polsce, a także podjęcia prac nad nowelizacją rozporządzenia ministra kultury i sztuki z 9 marca 1999 r. w sprawie wymagań kwalifikacyjnych uprawniających do zajmowania określonych stanowisk w bibliotekach oraz trybu stwierdzania tych kwalifikacji,
- wystosowanie do podsekretarza stanu MKiDN, wspólnie z dyrektorem Centralnej Biblioteki Wojskowej, apelu o ustanowienie kompleksowego, wieloletniego „Programu Ochrony Narodowego Zasobu Bibliotecznego”, który uzyskałby status programu rządowego, na wzór narodowych programów ochrony zbiorów funkcjonujących w innych krajach europejskich,
- uzyskanie wsparcia ministra Tomasza Merty w sprawie stopnia realizacji ustaw: o bibliotekach oraz samorządzie powiatowym. W ponad 20% powiatów grodzkich i ziemskich nie ma bibliotek. Niepełna sieć bibliotek powiatowych destabilizuje pracę w obrębie trzech poziomów bibliotek publicznych,
- spotkanie, z inicjatywy ZG SBP, przedstawicieli organizacji z obszaru bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, z udziałem z-cy dyrektora Departamentu Dziedzictwa Narodowego w MKiDN. Za najważniejsze problemy, które wymagają pilnego rozwiązania uznano: utrzymanie zerowej stawki VAT, nowelizację ustawy o bibliotekach i przygotowanie rozporządzeń wykonawczych, nowelizację ustawy o egzemplarzu obowiązkowym i usprawnienie przekazywania do bibliotek egzemplarza obowiązkowego regionalnego, nowelizację rozporządzenia ministra kultury z 1998 r. o Narodowym Zasobie Bibliotecznym.

w MNiSW:

– przesłanie prośby do dyrektora Departamentu Prawnego w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie interpretacji ustawy z dnia 27.07.05 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, w części dotyczącej prawa do urlopów kustosz y i starszych bibliotekarzy,

– uwieńczone powodzeniem wystąpienie do ministra nauki i szkolnictwa wyższego w sprawie umieszczenia „Przeglądu Bibliotecznego” i „ZiN” w wykazie polskich czasopism naukowych z zakresu nauk humanistycznych i społecznych (tzw. czasopism punktowanych).

III. WSPÓŁPRACA ZE ŚRODOWISKIEM, PATRONATY

Przewodnicząca oraz inni członkowie ZG, jak co roku, uczestniczyli w licznych uroczystościach organizowanych w bibliotekach kraju, w ramach obchodów jubileusz 90-lecia SBP, a także w konferencjach i uroczystościach organizowanych z okazji „Tygodnia Bibliotek” oraz naradach roboczych, spotkaniach zawodowych i organizacyjnych.

ZG SBP objął patronatem honorowym, przygotowawaną przez krakowską oficynę wydawniczą WAM, serię „Sapere Aude”, cykl popularnonaukowych książek skierowanych do młodzieży.

SBP ponadto objęło patronatem:

– kolejną edycję konkursu na najlepszą bibliotekę powiatu bielskiego, odbywającego się pod hasłem „Biblioteka jako centrum kultury, edukacji i informacji”,

– V edycję wystawy „Przegląd pasji twórczych bibliotekarzy” zorganizowaną w ramach „Tygodnia Bibliotek” przez Koło SBP, Gminna Bibliotekę Publiczną w Bieniowie i Miejską Bibliotekę Publiczną w Żarach,

– I Krajową Konferencję Bibliotekarzy Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych zorganizowaną w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie,

– IX Ogólnopolską Konferencję Bibliotek Szkół Wyższych Niepaństwowych, pt. „Partnerzy Bibliotek” zorganizowaną 22 września w Sosnowcu,

– I Targi Książki Akademickiej i Naukowej ACADEMIA zorganizowane w listopadzie na terenie Uniwersytetu Warszawskiego,

– I Międzynarodową konferencję pt. „Kluby czytelnicze READCOM – metody aktywizacji intelektualnej dorosłych”, zorganizowaną w BN w listopadzie przez Bibliotekę Publiczną im. W. J. Grabskiego w Dzielnicy Ursus m.st. Warszawy.

IV. WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

Współpraca międzynarodowa ZG SBP jest istotnie limitowana skromnymi możliwościami finansowymi ZG SBP.

Przewodnicząca SBP Elżbieta Stefańczyk, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska – skarbnik SBP oraz Joanna Cicha, zastępca dyrektora Departamentu Dziedzictwa Narodowego w MKiDN na zaproszenie prezydenta-elekta IFLA prof. dr Claudii Lux, niemieckiego Narodowego Komitetu IFLA i Instytutu Goethego odwiedziły naukowe i publiczne biblioteki w Lipsku, Dreźnie, Cottbus oraz wzięły udział w międzynarodowej konferencji nt. „Wolny dostęp do informacji” (18-19.01.2008 r. Berlin).

Przewodnicząca SBP, Elżbieta Stefańczyk uczestniczyła w 73. Światowym Kongresie Bibliotek i Informacji pt. „Biblioteka przyszłości: postęp, rozwój i współpraca”, który odbył się w Durbanie (RPA).

Barbara Szczepańska, członek Stałej Komisji IFLA ds. prawa autorskiego w kadencji 2004-2007, uczestniczyła w dniach 7-8 listopada w spotkaniu eks-

pertów skupionych w grupie ds. praw autorskich EBLIDA. Spotkanie odbyło się w Bibliotece Narodowej w Wiedniu. ZG postanowił rekomendować kandydaturę Barbary Szczepańskiej na członka Komisji w kolejnej kadencji oraz podjąć aktywne w starania o sfinansowanie jej uczestnictwa w pracach Komisji, co w 2007 r. udało się zrealizować z powodzeniem.

Decyzją ZG Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich przystąpiło do międzynarodowej organizacji The Ligue Bibliothèques Européennes de Recherche (LIBER) na prawach członka organizacyjnego. W dniach 3-7 lipca 2007 r. odbyła się w Warszawie 36. konferencja LIBER nt. European Integration: Conditions and Challenges for Libraries.

V. DZIAŁALNOŚĆ BIURA ZG SBP i WYDAWNICTWA SBP

Biuro ZG SBP prowadzi obsługę prac Zarządu Głównego w ramach działalności statutowej oraz działalności wydawniczej, pracuje na rzecz umacniania rangi Stowarzyszenia w odbiorze społecznym i upowszechniania jego osiągnięć, aktywnie działa też na rzecz pozyskiwania środków służących realizacji bieżących zadań Biura i zapewniających możliwości rozwojowe. W 2007 r. obejmowało to w szczególności:

- organizację i rozliczenie merytoryczno-finansowe VI Forum, Jubileuszu SBP, „Tygodnia Bibliotek”, przygotowanie aplikacji do programów operacyjnych, organizację konferencji ZG, rozliczenia dotacji uzyskanych w 2006 r., obsługę finansową i organizacyjną, EBIB-u, konkursów ZG SBP, rejestrację zmian w strukturach Stowarzyszenia (KRS), obsługę prac Komisji i Sekcji SBP (szczególnie Komisji Odznaczeń i Wyróżnień) oraz realizację i rozliczenia zadań Wydawnictwa SBP,

- opracowywanie stanowisk, opinii, interwencji ZG SBP w sprawach istotnych dla środowiska bibliotekarskiego, przygotowanie wniosków dotyczących umieszczenia czasopism SBP na liście czasopism punktowanych,

- działania na rzecz pozyskiwania środków finansowych w ramach programów operacyjnych MKiDN (złożono 11 wniosków, 8 zostało pozytywnie rozpatrzonych, a 7 zostało zrealizowanych w 2007 r.), uzyskanie z Instytutu Książki dofinansowania wydania ilustrowanego dodatku do „Poradnika Bibliotekarza” oraz intensyfikację poszukiwań sponsorów i reklamodawców. W efekcie na każdą konferencję organizowaną przez ZG udało się uzyskać środki od firm związanych z sektorem książki i wyposażeniem bibliotek, a pozyskanie kilkunastu wydawców jako fundatorów nagród umożliwiło przekazanie książek wszystkim uczestnikom konkursu na najlepszy program „Tygodnia Bibliotek”. Prowadzono też aktywną kampanię na rzecz pozyskania dla SBP 1% odpisów podatkowych.

W 2007 r. w Biurze pracowało 13 osób, w tym 2 na pół etatu. U podstaw szeregu przeprowadzonych w pracy Biura zmian z zakresu m.in. szkolenia kadry, modernizacji sprzętu, doskonalenia obsługi rozliczeń finansowych, a także odnowienie pomieszczeń Wydawnictwa i kilkuprocentowa podwyżka uposażeń od grudnia 2007 r. miały na celu doskonalenie obsługi struktur SBP i poprawienie komunikacji ZG ze środowiskiem bibliotekarzy. Zmiany te były kontynuacją postulowanej przez ZG i zapoczątkowanej w 2006 r. restrukturyzacji Biura, a kierująca nim od stycznia 2007 r. dr Anna Grzecznowska okazała się sprawnym organizatorem i dobrym gospodarzem. Wyraźnie polepszyła się też wartość informacyjna portalu EBIB w części dotyczącej działalności SBP. Również zmiana redaktora „Ekspresu ZG SBP” i „Biuletynu informacyjnego SBP” wpłynęła korzystnie na wartość informacyjną tych czasopism dokumentujących bieżącą działalność ZG SBP i Stowarzyszenia.

Wydawnictwo SBP* jest najważniejszą w kraju oficyną publikującą literaturę naukową i upowszechnieniową z zakresu bibliotekarstwa. Jego działalność wy-

* Wykaz publikacji w Załączniku 1.

dawnicza służy kształtowaniu i upowszechnianiu nowoczesnej myśli bibliotekarskiej i jest z ramienia ZG SBP nadzorowana przez Radę Programową SBP, która zatwierdza coroczne plany wydawnicze.

Szczególnie warta odnotowania jest pozytywna decyzja ministra nauki i szkolnictwa wyższego o umieszczeniu 2 tytułów czasopism SBP: „Przegląd Biblioteczny” i „Zagadnienia Informacji Naukowej” w wykazie czasopism naukowych z zakresu nauk humanistycznych i społecznych (tzw. czasopism punktowanych). Otrzymały one odpowiednio 6 i 4 punkty.

W roku jubileuszowym ukazało się szereg publikacji okolicznościowych, a wszystkie opatrzone były specjalnym znaczkiem upamiętniającym 90-lecie SBP. Na targach Książki Akademickiej ACADEMIA Wydawnictwo SBP zostało wyróżnione za opublikowanie książki Jacka Puchalskiego, nominowanej do nagrody na Najlepszą Książkę Naukową oraz za wydanie setnej pozycji w serii NAUKA-DYDAKTYKA-PRAKTYKA.

VI. DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNO-SZKOLENIOWA ZG SBP

Działania ZG SBP na rzecz doskonalenia zawodowego bibliotekarzy to, obok utrzymywania czasopism branżowych i wydawnictwa, organizacja konferencji, seminariów i warsztatów na temat najważniejszych dla rozwoju bibliotek i bibliotekarzy zagadnień. W okresie sprawozdawczym odbyło się w kraju blisko 40 konferencji i warsztatów poruszających problemy informacji naukowej, bibliotekarstwa, czytelnictwa. ZG, bezpośrednio lub poprzez swoje sekcje i komisje problemowe był inicjatorem lub współorganizatorem 15 z nich, w tym 9 zyskało wsparcie organizacyjne Biura ZG SBP, a 4 także wsparcie finansowe dzięki pozyskanym przez Biuro funduszom. Pełny wykaz konferencji związanych z obszarem książki, czytelnictwa i informacji naukowej dostępny jest na portalu Elektroniczna Biblioteka-Platforma cyfrowa SBP, wykaz konferencji współorganizowanych przez ZG SBP lub jego Komisje w Załączniku 1.

Załącznik 1

I. Decyzje i Uchwały ZG i Prezydium ZG SBP.

1. Uchwała nr 1/2007 z dnia 22 marca 2007 r. w sprawie poszerzenia składu Komitetu Honorowego obchodów Jubileuszu 90-lecia SBP oraz 80-lecia „Przeglądu Bibliotecznego”.

2. Uchwała nr 2/2007 z dnia 22 marca 2007 r. w sprawie zmiany składu Komitetu Programowo-Organizacyjnego obchodów Jubileuszu 90-lecia SBP.

3. Uchwała nr 3/2007 z dnia 22 marca 2007 r. w sprawie obowiązywania Informacji i Instrukcji dla Skarbników Ogniw SBP wraz z załącznikami.

4. Uchwała nr 4/2007 z dnia 11 czerwca 2007 r. w sprawie zatwierdzenia sprawozdania finansowego za 2006 rok.

5. Uchwała nr 5/2007 z dnia 11 czerwca 2007 r. w sprawie zwołania VI FORUM SBP.

6. Uchwała nr 6/2007 z dnia 11 czerwca 2007 r. w sprawie powołania Zespołu ds. opracowania założeń i projektu ustawy o bibliotekach.

7. Uchwała nr 7/2007 z dnia 11 czerwca 2007 r. w sprawie przeznaczenia odpisów 1% za 2006 r.

8. Uchwała nr 8/2007 z dnia 11 czerwca 2007 r. w sprawie powołania Komitetu Programowo-Organizacyjnego VI FORUM SBP.

9. Uchwała nr 9/2007 z dnia 11 czerwca 2007 r. w sprawie zmian sposobu sporządzania sprawozdań z działalności Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich od KZD do Forum SBP.

10. Uchwała nr 10/2007 z dnia 18 września 2007 r. w sprawie likwidacji Oddziału SBP w Świątkach oraz zmiany siedziby Oddziału SBP w Olsztynie.

11. Uchwała nr 11/2007 z dnia 10 grudnia 2007 r. w sprawie powołania Oddziału SBP w Rzeszowie.

II. Nagrody i odznaczenia SBP

Na podstawie rekomendacji Komisji Nagrody Naukowej SBP im. Adama Łysakowskiego za rok 2006 ZG SBP nagrodził następujące publikacje:

– w kategorii prac o charakterze teoretycznym, metodologicznym, źródłowym Bogumiła Staniów: *Z uśmiechem przez wszystkie granice: recepcja wydawnicza przekładów polskiej książki dla dzieci i młodzieży*. Wrocław 2006, Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego,

– w kategorii prac o charakterze dokumentacyjno-informacyjnym – Ryszard Nowicki: *Działalność Aleksandra Birkenmajera na rzecz ochrony zbiorów bibliotecznych. Ziemie zachodniej i północnej Polski w latach 1945-1947*. Poznań 2006,

– w kategorii podręczniki akademickie – Zbigniew Żmigrodzki, Wiesław Babik, Diana Pietruch-Reises (red.): *Informacja naukowa: rozwój – metody – organizacja*. Warszawa 2006, Wydaw. SBP.

– w kategorii Nagroda Młodych otrzymały:

I miejsce – Anna Dura: *Emigracyjny księgozbiór Lidii i Adama Ciołkoszów w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Słowackiego w Tarnowie*. Promotor: dr hab. Andrzej Linert,

II miejsce – Kinga Gabryś: *Elektroniczne serwisy informacyjne typu pytanie-odpowiedź. Nowy wymiar usług informacyjnych*. Promotor: dr hab. Wanda Pińdłowa.

Komisja odznaczeń i wyróżnień SBP przyznała w 2007 r.:

Medal „Bibliotheca Magna Perennisque”:

1. Centralnej Bibliotece Statystycznej im. St. Szulca w Warszawie.
2. Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego.
3. Bibliotece Publicznej im. Jana Łaskiego Młodszego w Łasku.
4. Miejskiej Bibliotece Publicznej w Koninie.
5. Miejskiej Bibliotece Publicznej im. A. Asnyka w Kaliszu.

Honorową Odznakę SBP – 93 bibliotekarkom i bibliotekarzom.

Medal „W dowód uznania” – 237 bibliotekarkom i bibliotekarzom oraz 15 bibliotekom.

III. Konferencje, seminaria warsztaty zorganizowane przy współpracy ZG SBP:

1. III Spotkanie użytkowników UKD (01.03.2007 r., Warszawa), organizatorzy: Komisja Opracowania Rzeczowego ZG SBP.

2. „Zachowajmy przeszłość dla przyszłości – nowoczesne technologie konserwacji zbiorów bibliotecznych” (29-30.03.2007 r., Warszawa), organizatorzy: ZG SBP, BN.

3. XX spotkanie Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej (11.04.2007 r., Warszawa), organizatorzy: Zespół ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP.

4. „Model biblioteki powiatowej – jaki?” (19-20.04.2007 r., Piła), organizatorzy: ZG SBP, PiMBP im. Pantaleona Szumana w Pile.

5. „Fonoteka wczoraj, dziś i jutro” (11-12.05.2007 r., Warszawa), organizatorzy: Sekcja Fonotek ZG SBP, BN.

6. „Język Haseł Przedmiotowych BN” (29-31.05.2007 r., Warszawa), organizatorzy: Komisja Opracowania Rzeczowego Zbiorów ZG SBP, BN.

7. „Open Access – nowy model komunikacji naukowej” (26.06.2007 r., Warszawa), organizatorzy: Sekcja Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych i Sekcja Bibliotek Naukowych ZG SBP.

8. „Narodowy Zasób Biblioteczny – potrzeby i możliwości” (11.09.2007 r., Warszawa), organizatorzy: ZG SBP, BN, CBW.

9. Ogólnopolska Konferencja Muzycznych Bibliotek Naukowych „Zbiory europejskiej kultury muzycznej w bibliotekach i archiwach w Polsce” (17-19.09.2007 r., Muzeum-Zamek w Łańcucie), organizatorzy: Instytut Muzykologii UJ, Sekcja Bibliotek Muzycznych ZG SBP, Polska Grupa Narodowa IAML.

10. „Przyszłość bibliotek w Polsce” (12-13.10.2007 r., Warszawa), organizatorzy: ZG SBP.

11. „Efektywność funkcjonowania bibliotek – standardy” (23.11.2007 r., Warszawa), organizatorzy: ZG SBP, BN i Goethe Institut.

12. „Biblioteki publiczne – współpraca w euroregionach w zakresie upowszechniania i promocji czytelnictwa” (26.11.2007 r., Warszawa), organizatorzy: ZG SBP, BN.

13. „Pracuj lokalnie, myśl globalnie. Opracowanie i wyszukiwanie informacji w bibliotece” (28-29.11.2007 r., Warszawa), organizatorzy: Komisja Opracowania Rzeczowego ZG SBP, BN, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW.

14. „Ochrona zabytkowych zbiorów bibliotecznych (29.11.2007 r., Warszawa), organizatorzy: Komisja Ochrony i Konserwacji Zbiorów ZG SBP, BN, MKiDN, CBW.

15. „Open Acces: Internet w bibliotece” (7-8.12.2007 r., Toruń), organizatorzy: Komisja Wydawnictw Elektronicznych ZG SBP, Biblioteka Główna UMK.

IV. Publikacje Wydawnictwa SBP w 2007 r.

Czasopisma – 11 zeszytów „Bibliotekarza” (miesięcznik – numer wakacyjny podwójny),

– 11 zeszytów „Poradnika Bibliotekarza” (miesięcznik – numer wakacyjny podwójny),

– 2 numery „ZIN”,

– 4 numery „Przeglądu Bibliotecznego”,

– 2 numery „Biuletynu informacyjnego SBP”.

W serii Nauka-Dydaktyka-Praktyka ukazały się:

– M. Kowalska: *Dygitalizacja zbiorów bibliotek w Polsce*,

– J. Puchalski: *Źródła do historii bibliotek w Polsce w l. 1918-1947. Studium bibliologiczne*,

– M. Nahotko: *Naukowe czasopisma elektroniczne*,

– J. Maj: *Statystyka w bibliotece i jej otoczeniu*,

– J. Woźniak-Kasperek; J. Franke (red.): *Biblioteki cyfrowe. Projekty, realizacje, technologie*,

– Z. Gaca-Dąbrowska: *Bibliotekoznawstwo II Rzeczypospolitej*,

– K. Materska: *Informacja w organizacjach społeczeństwa wiedzy*,

– A. Nowak: *Złote lata bibliografii polskiej. Ludwik Finkel i jego dzieło*,

– D. Kuźmina (red.): *Bibliologia. Problemy badawcze nauk humanistycznych*,

– M. Zając, E.B. Zybert (red.): *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*,

– J. Sandecki: *Stefan Vrtel-Wierczyński. W kręgu bibliografii i bibliotekarstwa*.

W serii „Propozycje i Materiały”:

– E. Górńska (red.): *Praktyczne aspekty automatyzacji bibliotek publicznych*,

– L. Biliński: *Selekcja materiałów bibliotecznych, przekazywanie druków zbędnych*,

– A. Dura: *Emigracyjny księgozbiór L. i A. Ciołkoszów. Nagroda Młodych SBP 2007*,

– E. Stachowska-Musiał (red.): *Zachowajmy przeszłość dla przyszłości*,
– D. Urbańska: *Bibliografia wydawnictw Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich*.

W serii „FOKA”

– B. Majchrowska: *Katalogowanie w jęz. haseł przedmiotowych KABA. Opis przedmiotowy dokumentów z zakresu językoznawstwa*.

W serii „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza”

– D. Grabowska (red.): *Święta, święta... wybór konspektów*.

W serii „Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych”

– M. Lenartowicz (red.): *Bibliotekarze bibliotek specjalnych*.

Poza seriami:

– A. Kempa: *Kronika SBP 1917-2007* (z płytą CD),
– *Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji*. Wydanie polsko-angielskie.

– Plakat na „Tydzień Bibliotek 2007”.

Maria Burchard
Warszawa, 27 marca 2008 r.

Tekst wpłynął do redakcji 22 kwietnia 2008 r.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI, SEKCJI I ZESPOŁÓW DZIAŁAJĄCYCH PRZY ZG SBP W 2007 ROKU

W 2007 r. Komisje, Sekcje i Zespoły afiliowane przy ZG SBP działały bardzo aktywnie, organizując m.in.: konferencje, seminaria, szkolenia i warsztaty. Członkowie poszczególnych jednostek wygłaszali referaty, napisali wiele artykułów i publikacji książkowych. Wymienione ogniwa współpracowały ściśle z ZG SBP, dodatkowo z Biblioteką Narodową i innymi bibliotekami, samorządami lokalnymi, władzami administracyjnymi i resortowymi. Członkowie współdziałali ze sobą, integrując środowisko i promując reprezentowane struktury. Opiniowano ważne dla środowiska dokumenty i akty prawne.

W 2007 r. obchodzono 90-lecie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i 80-lecie „Przeglądu Bibliotecznego”. Członkowie komisji, sekcji i zespołów aktywnie włączali się w obchody rocznic zarówno na poziomie ogólnokrajowym, jak i lokalnym.

W 2007 r. przy ZG SBP działały następujące komisje, sekcje i zespoły: Komisja Opracowania Rzeczowego Zbiorów, Sekcja Bibliotek Muzycznych, Komisja Automatyzacji SBP, Komisja Ochrony i Konserwacji Zbiorów, Komisja Odznaczeń i Wyróżnień, Komisja Wydawnictw Elektronicznych, Komisja Zarządzania i Marketingu, Sekcja Bibliotek Naukowych, Sekcja Bibliotek Pedagogicznych i Szkolnych, Sekcja Bibliotek Publicznych, Sekcja Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych, Sekcja Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych, Sekcja Fonotek, Zespół do Spraw Bibliografii Regionalnej.

- **Komisja ds. Automatyzacji**

Odbyło się jedno spotkanie, na którym wstępnie przedyskutowano program konferencji nt. automatyzacji bibliotek publicznych, planowanej na 2008 r. Członkowie Komisji aktywnie uczestniczyli w seminariach i warsztatach dotyczących technologii informacyjnych w swoim środowisku lokalnym, publikowali artykuły w prasie fachowej. Kontynuowano współpracę z Zespołem do spraw Bibliografii Regionalnej i z Federacją Bibliotek Kościelnych FIDES.

- **Komisja Ochrony i Konserwacji Zbiorów**

Komisja zorganizowała – wspólnie z ZG SBP – trzy 3 seminaria w Warszawie:
– „Zachowajmy przeszłość dla przyszłości”, Warszawa, Biblioteka Narodowa, 29-30 marca (seminarium międzynarodowe, z udziałem przedstawicieli z 7 krajów).

– „Narodowy Zasób Biblioteczny – potrzeby i możliwości”, Warszawa, CBW, 11 września (55 bibliotek).

– „Ochrona zabytkowych zbiorów bibliotecznych”, Warszawa, 29 listopada (w ramach III Ogólnopolskich Dni Konserwatorskich).

Komisja rozpoczęła pracę nad przygotowaniem wykazu pracowni konserwatorskich w polskich bibliotekach

- **Komisja Odznaczeń i Wyróżnień**

Komisja spotkała się 11 razy, analizując i opiniując wnioski o nadanie odznaczeń i wyróżnień. Omówiono kryteria dla kandydatów do przyznania godności „Honorowego członka SBP” i medalu „Bibliotheca Magna Perennisque”. Przyjęte kryteria przedstawiono do akceptacji ZG SBP.

W okresie sprawozdawczym (w którym przypadają obchody 90-lecia SBP i 80-lecia „Przeglądu Bibliotecznego”) Komisja rozpatrzyła bardzo wiele wniosków, z czego pozytywnie zaopiniowała:

- 1 wniosek na Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski,
- 1 wniosek na Brązowy Krzyż Zasługi,
- 1 wniosek na Złoty Medal Zasłużony Kulturze „Gloria Artis”,
- 7 wniosków na Srebrny Medal Zasłużony Kulturze „Gloria Artis”,
- 25 wniosków na Brązowy Medal Zasłużony Kulturze „Gloria Artis”,
- 35 wniosków na Odznakę Honorową Zasłużony dla Kultury Polskiej,
- 93 wnioski na „Honorową Odznakę SBP”,
- 252 wnioski na medal „W dowód uznania” (237 osób i 15 instytucji),
- 5 wniosków na medal „Bibliotheca Magna Perennisque”.

- **Komisja Opracowania Rzeczowego**

Zorganizowano cztery spotkania warsztatowe (3 – związane z nowym wydaniem tablic Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej i IX Ogólnopolskie Warsztaty: „Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej – nowe słownictwo, najnowsze ustalenia metodyczne, stosowanie w katalogach bibliotek. Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta w bazach bibliograficznych i katalogowych” i konferencję podsumowującą prace dotyczące opracowania rzeczowego zbiorów bibliotecznych w kraju „Pracuj lokalnie – myśl globalnie” (28-29 listopada).

- **Komisja Wydawnictw Elektronicznych EBIB**

Ukazało się 10 numerów biuletynu EBIB i 2 zeszyty materiałów konferencyjnych. Wszystkie serwisy przeniesiono do oprogramowania Joomla i udostępniono na stronie dla użytkowników: <http://www.ebib.info/serwisy/>. Dynamicznie rozwijała się baza bibliotek, która wykazuje 2246 stron WWW (w 2007 r. dodano 190 nowych). Komisja zorganizowała konferencję „Open Access” (Toruń, 7-8 grudnia). Odbyły się wybory zarządu Komisji.

- **Komisja Zarządzania i Marketingu**

Odbyły się 4 spotkania, których tematyka koncentrowała się wokół przygotowania ogólnopolskiej konferencji naukowej: „Zarządzanie marketingowe biblioteką” (zorganizowana w dn. 17-18 października, Chorzów). Organizatorami byli: Komisja Zarządzania i Marketingu przy ZG SBP i Biblioteka Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu Wydział Zamiejscowy w Chorzowie. Konferencja spotkała się z dużym zainteresowaniem środowiska bibliotekarzy. Komisja Zarządzania i Marketingu podejmowała wspólnie z dyrekcją Wydawnictwa SBP wysiłki zmierzające do opublikowania pokonferencyjnej monografii „Zarządzanie kadrami w bibliotece” pod red. J. Kamińskiej i B. Zołędowskiej-Król. Kontynuowano prace nad przygotowaniem do druku publikacji zgłoszonych przez Komisję do planu wydawniczego w 2007 r.

- **Sekcja Bibliotek Muzycznych SBP. Polska Grupa Narodowa IAML**

Zorganizowano następujące imprezy:

- konferencję „Zbiory europejskiej kultury muzycznej w bibliotekach i archiwach w Polsce” 17-19 września, Łańcut (we współpracy z Instytutem Muzykologii UJ i Biblioteką Zamkową w Łańcucie),

- spotkanie bibliotekarzy katalogujących druki muzyczne w NUKAT (26 lutego, Centrum NUKAT, Warszawa).

Reaktywowano Polski Komitet RILM. Przygotowano do wydania zeszyt „Biblioteka Muzyczna 2000-2006”, zawierający wybrane referaty z konferencji bibliotekarzy muzycznych oraz bibliografię piśmiennictwa o zbiorach muzycznych za lata 2000-2006.

Założono listę dyskusyjną poświęconą zagadnieniom bibliotekarstwa muzycznego bimuz@googlegroups.com. Sekcja prowadzi stałą, bardzo aktywną współpracę międzynarodową.

- **Sekcja Bibliotek Naukowych SBP**

Odbyły się dwa spotkania. Sekcja włączyła się w organizację warsztatów dot. wykorzystania zbiorów Open Access przez biblioteki naukowe. Warsztaty zorganizowano wspólnie z Sekcją Bibliotek Niepaństwowych (26 czerwca, Polsko-Japońska Wyższa Szkoła Technik Komputerowych w Warszawie).

Członkowie Sekcji brali udział w różnych pracach na rzecz środowiska; m.in. członek Sekcji uczestniczył w pracach jury konkursu na najlepszą Książkę Akademicką i Naukową ACADEMIA 2007.

Przygotowano opinię w sprawie uchwały Zarządu Okręgu SBP w Rzeszowie o utworzeniu Oddziału SBP – „Biblioteki naukowe” i kontynuowano prace nad standardami w bibliotece.

Wielu członków Sekcji w ciągu roku uczestniczyło w różnego rodzaju konferencjach i uroczystościach m.in. w obchodach 100-lecia Biblioteki na Koszykowej i 90-lecia SBP, a także pracowało w swoich macierzystych kołach SBP.

- **Sekcja Bibliotek Pedagogicznych i Szkolnych**

Zebrano informacje o członkach SBP, którzy są zatrudnieni jako nauczyciele bibliotekarze w bibliotekach pedagogicznych i szkolnych. Został opracowany regulamin na „Przykładową Bibliotekę Szkolną”.

Przesłano redakcji „Biblioteki w Szkole” artykuł o działalności Sekcji Bibliotek Pedagogicznych i Szkolnych. W kwietniu odbyły się Targi Książki Edukacyjnej, na których prezentowana była działalność Sekcji oraz wystawa książek wykonanych przez dzieci, tzw. Białych Kruków. Zorganizowano wyjazdową konferencję szkoleniową dla nauczycieli bibliotekarzy (14-15 czerwca) na temat „Biblioteki Opolszczyzny”. Odbyły się dwa spotkania przedstawicieli Zarządu Sekcji połączone z obchodami Dnia Bibliotekarza i Tygodniem Bibliotek.

Kontynuowano prace w zespołach ds. Języka Haseł Przedmiotowych, funkcjonujących przy Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Warszawie

i Centralnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli przy współpracy z Biblioteką Narodową.

Członkowie Sekcji wzięli udział w pracach nad programem „Kursu kwalifikacyjnego dla bibliotekarzy bibliotek pedagogicznych i szkolnych” przygotowywanego w CODN. Współpracowano z organizatorami Targów Książki Edukacyjnej w Warszawie w zakresie promocji idei tworzenia „Bibliotek Białych Kruków” – gromadzących i udostępniających książki wykonane przez dzieci i młodzież.

W portalu EBIB i na łamach „Biblioteki Pedagogicznej” zamieszczano na bieżąco informacje o działalności Sekcji.

● Sekcja Bibliotek Publicznych

Odbyły się 2 posiedzenia Sekcji, na których omawiano przygotowania do II i III Forum Młodych Bibliotekarzy. Ustalono m.in., że należy przestrzegać zasady, by referaty wygłaszali młodzi adepci zawodu i by poruszane problemy dotyczyły ich roli oraz miejsca w nowoczesnych bibliotekach. Zaproponowano też organizację warsztatów nt. prawa autorskiego.

Członkowie Sekcji zorganizowali warsztaty na temat „Komunikacji interpersonalnej w bibliotekach” (27-28 września, Kalsko k. Sulechowa). Przygotowano uwagi do propozycji standardów dla bibliotek powiatowych, opracowanych przez dr. Jerzego Maja.

Opublikowano referaty z I Forum Młodych Bibliotekarzy, a materiały z II Forum przygotowała MBP we Wrocławiu w formie elektronicznej.

● Sekcja Bibliotek Uczelni Niepaństwowych

Odbyły się 2 posiedzenia Sekcji. Członkowie Sekcji uczestniczyli w IX Ogólnopolskiej Konferencji Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych pt. „Partnerzy bibliotek” i zorganizowali Warsztaty Open Access (26 czerwca, Polsko-Japońska Wyższa Szkoła Technik Komputerowych, Warszawa) i w wielu lokalnych imprezach i inicjatywach (np. w IX, X i XI Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych SBP w Katowicach). Sekcja wydaje biuletyn pt. „ISBNiK” oraz redaguje własny serwis WWW.

● Sekcja Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych przy ZG SBP

Z powodu długotrwałej absencji (spowodowanej chorobą) przewodniczącej nie odbyły się spotkania Sekcji.

Ukazały się drukiem (Biblioteka Centralna PZN) materiały z konferencji „Biblioteki wobec potrzeb starzejącego się społeczeństwa” (wrzesień 2006, Bydgoszcz).

W Poznaniu przy WBP odbyły się trzy kursy biblioterapii dla osób pracujących na rzecz niepełnosprawnych (realizowane wspólnie z Polskim Towarzystwem Biblioterapeutycznym), każdy 30-godzinny. Łącznie uczestniczyły w nich 64 osoby (bibliotekarze i nauczyciele, również spoza Wielkopolski).

● Sekcja Fonotek

Odbyły się 2 zebrania zarządu Sekcji Fonotek. Sekcja skoncentrowała działalność na organizacji Pierwszej Konferencji Fonotek „Fonoteka wczoraj, dziś i jutro” (11-12 maja, Biblioteka Narodowa, Warszawa). W konferencji wzięło udział około 50 osób z całej Polski, reprezentujących różne typy bibliotek, fonotek i archiwów oraz innych instytucji gromadzących zbiory dźwiękowe (m.in. Instytut Sztuki PAN, Polskie Radio, „Polskie Nagrania”). Podczas konferencji wygłoszono 12 referatów i 5 komunikatów, odbyła się też dyskusja panelowa „Nagranie a wykonanie koncertowe”.

Drugą formą aktywności sekcji było przygotowanie do druku w formie książkowej materiałów z konferencji *Fonoteka wczoraj, dziś i jutro*.

Maria Wróblewska, wiceprzewodnicząca Sekcji Fonotek SBP, została uhonorowana Medalem SBP.

● Zespół ds. Bibliografii Regionalnej

Zespół spotkał się dwa razy: na seminarium poświęconemu dokumentom elektronicznym w bibliotece i bibliografii oraz na konferencji dotyczącej działalności bibliograficznej Książnicy Pomorskiej i Koszalińskiej Biblioteki Publicznej oraz opracowania rzeczowego w bibliografiach regionalnych.

Członkowie Zespołu uczestniczyli w wielu konferencjach. Aktualizowali informacje dot. bibliografii regionalnej i Zespołu na stronie internetowej SBP oraz publikowali materiały dot. bibliografii regionalnej i spraw Zespołu w prasie fachowej.

Ewa Chrzan

Tekst wpłynął do redakcji 22 kwietnia 2008 r.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI OGNIW TERENOWYCH SBP W 2007 ROKU

I. ZAGADNIENIA ORGANIZACYJNE

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w 2007 r. liczyło 8686 członków. Liczba ta była większa w stosunku do 2006 r. o 86 osób (tabela 1), co pozwala przyjąć, że organizacja pozostaje na podobnym poziomie liczebnym.

Poszczególne okręgi zanotowały wahania liczby członków, najwięcej ubyło w okręgach pomorskim (-69) i śląskim (-48). Przyczyny rezygnacji z członkostwa są różne, w tym wyjazdy za granicę, zmiana miejsca pracy, przejście na emeryturę. Znaczny spadek liczby członków, bo aż o 35, zanotowało Koło Studenckie SBP w Oddziale Katowickim, wiąże się to z zakończeniem studiów i niepodjęciem pracy w zawodzie. Najwięcej nowych członków zanotowały Okręgi: Zachodniopomorski (+58) i Wielkopolski (+35). Liczba członków w Okręgu Mazowieckim większa o 143 osoby jest prawdopodobnie wynikiem zaniżenia liczby członków w 2006 r.

Zmniejszyła się liczba Kół z 314 do 310. Wyjaśnienia wymaga sytuacja w Oddziale Skierniewickim (Okręg Łódzki) i Oddziale Płockim (Okręg Mazowiecki), w których nie funkcjonują koła.

W dalszym ciągu nierozwiązana pozostaje sprawa tworzeniem ogniw pośredniego naszej struktury, czyli oddziałów. W roku sprawozdawczym stwierdzono brak tej struktury w Okręgu Świętokrzyskim (w sprawozdaniu za 2006 r. zapowiadano utworzenie 2 oddziałów, co ujęto w sprawozdaniu!). Niestety w trakcie 2007 r. nie doszło do faktycznego zarejestrowania Oddziałów w tym Okręgu.

Analiza nadesłanych sprawozdań pozwala przyjąć, że – podobnie jak w latach poprzednich – największa liczba członków zatrudniona była w bibliotekach publicznych. Dalej odpowiednio w bibliotekach naukowych, szkolnych i pedagogicznych i szkół wyższych. Niestety nie otrzymaliśmy informacji o zatrudnieniu członków w Okręgu Mazowieckim, który liczy najwięcej członków w kraju (1429), co uniemożliwiło zbilansowanie danych w tabeli 2.

Poniżej informacje o zmianach w strukturze organizacyjnej Okręgów.

W Okręgu Pomorskim przy Oddziale Gdańskim rozpoczęło ponowną działalność Koło Wejherowskie liczące 13 członków.

W Okręgu Zachodniopomorskim powołano Koło SBP przy Trzebiatowskim Ośrodku Kultury Koło nr 18 w Trzebiatowie, wznowiono działalność Koła nr 12 w Pырzycach.

W Okręgu Lubuskim utworzono formalnie Koło przy WiMBP w Zielonej Górze (dotychczas członków liczono jako zrzeszonych przy Zarządzie Oddziału).

Zarząd Okręgu Mazowieckiego prowadzi rozmowy o utworzeniu nowych Kół w Płońsku i Pułtusku oraz o włączeniu do współpracy bibliotekarzy z Centralnej Biblioteki Związku Niewidomych. Niewyjaśniona jest natomiast sprawa braku Kół w Oddziale Płockim (107 członków).

W Okręgu Łódzkim wyjaśnienia wymaga sytuacja w Oddziale Skierniewickim, który odnotowuje 50 członków niezrzeszonych w Kołach.

Oddział SBP w Toruniu (Okręg Kujawsko-Pomorski) odnotował zawieszenie działalności Koła w Wąbrzeźnie.

W Okręgu Śląskim zanotowano spadek liczby członków o 48 osób. Główną przyczyną tego zjawiska jest ogólna frustracja środowiska zawodowego bibliotekarzy. Niechęć do pracy społecznej i podejmowania się dodatkowych działań poza godzinami pracy. Jednocześnie obserwuje się, że dyrekcje bibliotek nie zawsze są zainteresowane działaniem Stowarzyszenia w ich placówkach. Niepokoić mogą sygnały o tendencjach likwidacyjnych kół SBP (m.in. przy MBP w Siemianowicach Śl. czy Koła pracowników IBIN UŚ).

II. DZIAŁALNOŚĆ SZKOLENIOWA

Poszczególne ogniwa Stowarzyszenia w ścisłej współpracy najczęściej z bibliotekami macierzystymi organizowały liczne szkolenia, konferencje seminaria o tematyce fachowej, skierowane do bibliotekarzy, ale również mające na celu promocję zagadnień bibliotekarskich i adresowane do mediów czy przedstawicieli władz samorządowych, organizatorów bibliotek, uczniów, studentów, osób zainteresowanych. Poniżej przykłady działań w poszczególnych okręgach.

Okręg Podlaski

1. Konferencja o zasięgu wojewódzkim nt. „Zastosowanie programu MAK i FIDKAR w bibliotekach powiatowych i gminnych” (marzec 2007 r.).

2. Konferencja dla bibliotekarzy powiatu białostockiego nt. „Z historią bibliotek w przyszłość” (maj 2007 r.).

3. Szkolenie nt. „Procedury ubiegania się o środki pozabudżetowe przeznaczone na działalność bibliotek” (marzec 2007 r.).

Okręg Pomorski

1. „Biblioteki, których nie znamy” – Biblioteka Aresztu Śledczego w Wejherowie.

2. Warsztaty szkoleniowe „Komunikacja interpersonalna a rozwiązywanie problemów”.

3. Wycieczka edukacyjna z cyklu „Biblioteki, których nie znamy” – Biblioteka Brytyjska i Centrum Herdera w Gdańsku.

4. Szkolenie „Mobbing – jak się przed nim bronić”.

5. Wyjazd edukacyjny „Wejherowska Biblioteka Cyfrowa”.

Okręg Małopolski

Zarząd Okręgu zorganizował 2 spotkania (jedno w Krakowie, drugie w Nowym Sączu) poświęcone kształceniu bibliotekarzy w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej. Multimedialną prelekcję na ten temat wygłosiła Maria Garczyńska, z-ca dyr. Biblioteki Głównej AGH. Koło w Miechowie organizowało seminaria szkoleniowe dla bibliotekarzy powiatu miechowskiego, w tym seminarium wyjazdowe do Biblioteki Śląskiej połączone ze zwiedzaniem ekspozycji Muzeum Historii Katowic. Koło w Limanowej zorganizowało szkolenie warsztatowe dla 25 osób – kierowników GBP i dyrektorów GOK w MBP w Limanowej, poświęcone wypełnianiu wniosków w ramach programów operacyjnych o dofinansowanie ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Okręg Śląski

1. Zarząd Oddziału w Częstochowie oraz Zarząd Okręgu były współorganizatorami wspólnie z Jurajskim Oddziałem Towarzystwa Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich III Forum Bibliotekarzy Województwa Śląskiego i towarzyszącej mu konferencji pt.: „Oblicze współczesnego bibliotekarstwa” (Katowice, 22.05.2007 r.).

2. Zarząd Oddziału w Częstochowie był współorganizatorem IV Regionalnego Forum Bibliotekarzy oraz konferencji „Centra informacji multimedialnej w bibliotekach” (Częstochowa, 23.10.2007r.).

3. Koło studenckie zorganizowało Ogólnopolską Konferencję Studenckich Kół Naukowych Bibliotekoznawców pt. „Biblioteka – nie tylko księgozbiór. Biblioteki w regionie i społeczeństwie” (23.03.2007 r.).

4. Koło SBP w Świętochłowicach organizowało spotkania o charakterze szkoleniowym przeznaczone dla bibliotekarzy nt. „Rozwoju społeczeństwa informacyjnego”.

Sekcja Biblioteka Szkół Wyższych przy Zarządzie Okręgu zorganizowała: IX Forum „Problematyka księgozbiorów klasztornych i kościelnych”, X Forum – konferencja „Psychologia w bibliotece”, XI Forum – w ramach Tygodnia Bibliotek – „Między IQ a empatią... dobry bibliotekarz to jaki?”, wyjazd szkoleniowy Biblioteki Naukowej im. V. Stefanika we Lwowie.

Członkowie Sekcji uczestniczyli w organizacji:

– III Konferencji Naukowej „Bibliografie regionalne w bibliotekach Śląska” (organizator: Biblioteka Wyższej Szkoły Ekonomii i Administracji w Bytomiu),

– konferencji w ramach XIII Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (organizator: Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach),

– IX Ogólnopolskiej Konferencji Bibliotek Szkół Wyższych Niepublicznych „Partnerzy bibliotek” – (organizator: Biblioteka Wyższej Szkoły „Humanitas” w Sosnowcu),

– II Konferencji Naukowej „Zarządzanie marketingowe biblioteką” (organizator: Komisja Zarządzania i Marketingu przy ZG SBP oraz Biblioteka Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu Wydział Zamiejscowy w Chorzowie).

Okręg Lubelski

Poszczególne ogniwa terenowe w Okręgu zorganizowały samodzielnie lub uczestniczyły w organizacji:

– ogólnopolskiej konferencji „Biblioteki publiczne Lubelszczyzny 1944-2007 r.: dzieje-funkcje-działalność” (WBP i Zarząd Okręgu SBP we współpracy z Instytutem Bibliotekoznawstwa UMCS w Lublinie),

– warsztatów „Najmłodszy czytelnik w bibliotece publicznej” (omówienie form i kierunków pracy z najmłodszym czytelnikiem w bibliotece, literatura dla dzieci i młodzieży),

– seminarium wyjazdowego bibliotekarzy Koła Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych do Warszawy (program wyjazdu obejmował zapoznanie się z funkcjonowaniem Biblioteki Uniwersyteckiej oraz Biblioteki Krasińskich),

– seminarium wyjazdowego do WBP w Lublinie oraz wybranych bibliotek gminnych, miejskich i filii bibliotecznych w województwie,

– cyklu „Wykładów Otwartych dla Środowiska Bibliotekarskiego” (pierwsze spotkanie „Muzeum Polskie w Raperswilu – historia i współczesność Anna Buchmann, dyr. Muzeum Polskiego w Raperswilu – Koło Akademickie),

– seminarium „Miejsce leśmianowskiej twórczości w literaturze polskiej” z udziałem bibliotekarzy bibliotek szkolnych, publicznych i pedagogicznych powiatu zamojskiego.

Okręg Łódzki

Oddział Łódzki zorganizował we współpracy z „Małym Miłośnikiem Teatru” – kwartalnikiem dla nauczycieli przedszkoli i szkół podstawowych warsztaty pt.:

- „Elementarne zadania metodyczne z zakresu wiedzy o teatrze lalek”.
- „Wykorzystanie form teatralnych w pracy z dzieckiem do wzbogacenia indywidualizacji procesu edukacyjnego”.
- „Zastosowanie elementów dramy i techniki teatru cieni w procesie rozpoznawania, tworzenia oraz aktywizowania grupy”.

Oddział Sieradzki zorganizował wyjazd szkoleniowy do Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi, natomiast Oddział Skierniewicki w Filii Bibliotecznej w Michowicach, gm. Głuchów zorganizował seminarium dla wszystkich bibliotekarzy z terenu powiatu skierniewickiego. Tematami wiodącymi spotkania były: „Biblioteki jako instytucje kultury”, „Funkcjonowanie bibliotek w warunkach samorządowych”, „Katalogowanie dokumentów elektronicznych”, „Działalność kulturalna i edukacyjna bibliotek w 2006 r.”.

Okręg Warmińsko-Mazurski

Pszczególne ogniwa Stowarzyszenia włączały się w organizację licznych konferencji, seminariów i programów skierowanych do bibliotekarzy w regionie.

Poniżej w wyborze:

- konferencja pod patronatem honorowym marszałka województwa warmińsko-mazurskiego, na której wręczono Nagrodę Naukową Marszałka za 2006 r. oraz Wawrzyn – Nagrodę Literacką Warmii i Mazur za 2006 r. i wyróżniono najbardziej aktywnych w minionym roku bibliotekarzy WBP w Olsztynie. Wręczono także nagrodę Dyrektora WBP za 2006 r. (Olsztyn, WBP, 16.05.2007r.),
- konferencja z eurodeputowanymi w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Olsztynie (Olsztyn, WBP, 04.06.2007 r.),
- szkolenie dot. Programu „Kultura 2007-2013” (Olsztyn, CEIK, 20.06.2007 r.),
- konferencja „Zarządzanie, bezpieczeństwo i komunikacja platform informacyjnych w e-urzędzie” – konferencja przeznaczona dla przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego Warmii i Mazur (Olsztyn, WBP, 28.06.2007 r.),
- warsztaty zorganizowane w ramach projektu „Internetowy Festiwal Literacki Euroczytanie 2007” (Olsztyn, WBP, 24-26.07.2007 r.),
- konferencja „Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa: Programy Współpracy Transgranicznej Polska-Litwa-Federacja Rosyjska 2007-2013, Polska-Litwa 2007-2013” (Olsztyn, Hotel Park, 17.07.2007 r.),
- seminaria szkoleniowe dla kadry bibliotecznej bibliotek publicznych województwa warmińsko-mazurskiego – „Współczesna literatura polska” (Olsztyn, WBP 05.09.2007 r.) oraz „Źródła informacji dla bibliotekarzy w świecie ponowoczesnym” (Olsztyn, WBP 13.06.2007 r.),
- warsztaty dotyczące Strategii Informatyzacji Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2007-2015 (Olsztyn, Departament Infrastruktury i Geodezji, 24.09.2007 r.),
- szkolenie dot. projektu „W n@utobusie – czyli jak prowadzić dzieci bezpiecznie po sieci” (Olsztyn, Urząd Wojewódzki, 27.09.2007 r.),
- szkolenie „Fundusze strukturalne 2007-2013 szansą rozwoju regionu warmińsko-mazurskiego. Praktyczne aspekty pozyskiwania, zarządzania i rozliczania wsparcia” (Olsztyn, Hotel Novotel, (5-6.12.2007 r.),
- konferencja z okazji 90-lecia SBP, 5.12.2007 - „Wczoraj, dziś i jutro SBP w województwie warmińsko-mazurskim”.

Okręg Opolski

Zorganizowano m.in.:

- szkolenie dla bibliotekarzy szkolnych i bibliotek publicznych na temat „Nowoczesnego zarządzania biblioteką”; część II – „Rola bibliotek publicznych w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego” (Koło SBP w Gogolinie),

– szkolenie na temat pozyskiwania środków pozabudżetowych na małe projekty opracowane przy współpracy bibliotek szkolnych i publicznych (Koło w Gogolinie).

– szkolenie dla nauczycieli bibliotekarzy powiatu głubczyckiego „Jak zorganizować spotkanie autorskie” (Koło Głubczyckie).

– konferencję naukową w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Bibliotek Szkolnych z wykładem dr. Janusza Nowaka „Książka w dobie globalizacji”. Konferencji towarzyszyła wystawa „Almanachów Prowincjonalnych” – periodyków raciborskich oraz „Giełda Dobrej Książki” z kiermaszem publikacji Wydawnictwa Pedagogicznego ZNP z Kielc, Wydawnictwa Literatura z Łodzi, Zakładu Narodowego im. Ossolińskich z Wrocławia (Koło Głubczyckie).

Okręg Wielkopolski

1. Zarząd Okręgu we współpracy z WBPiCAK w Poznaniu zorganizował konferencję/spotkanie użytkowników programu komputerowej obsługi biblioteki SOWA.

2. Zarząd Oddziału w Pile włączył się w organizację ogólnopolskiej konferencji „Model biblioteki powiatowej – jaki?” (19-20.04.2007 r.). Głównymi organizatorami byli ZG SBP i Miejska Biblioteka Publiczna w Pile.

3. Zarządy Oddziałów były współorganizatorami wielu szkoleń i konferencji dla bibliotekarzy, np. Oddział Leszczyński wspólnie z MBP w Lesznie zorganizował warsztaty KLANZY dla osób pracujących z dziećmi, konferencję „Życie literackie w Lesznie w okresie międzywojennym”, konferencję „Literatura wokół nas”. Oddział w Pile (z PiMBP w Pole) symposium „Imieniny biblioteki. 15. rocznica PiMBP im. Pantaleona Szumana”, które było jednocześnie Dniem Bibliotekarza i Bibliotek oraz Międzynarodową Konferencję „Biblioteki Miast Bliźniaczych. Biblioteki wobec starzejącego się społeczeństwa i czytelnika niepełnosprawnego”.

Okręg Podkarpacki

– Oddział w Rzeszowie zorganizował wyjazdy szkoleniowe (do Biblioteki Uniwersytetu Rzeszowskiego – Koło w Czudcu), wyjazdy na targi książek (Koła: Łańcut, Leżajsk, Czudec), wyjazd do muzeum i skansenu w Sanoku (Koło Mielec).

– Koło Rzeszów Teren zorganizowało obchody 60-lecia Koła SBP.

– Oddział w Rzeszowie z siedzibą w Bibliotece Uniwersytetu Rzeszowskiego zorganizował wyjazd szkoleniowy do Biblioteki oo. Paulinów na Jasnej Górze i Biblioteki Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie.

– Koło SBP przy Bibliotece Politechniki Rzeszowskiej zorganizowało wystawę „Katyń 1940” z materiałów Sekcji Literatury Emigracyjnej Biblioteki Głównej Politechniki.

Okręg Zachodniopomorski

W Oddziale Koszalińskim:

– Koło nr 1 przy Koszalińskiej Bibliotece Publicznej zorganizowało konferencję z okazji 90-lecia SBP oraz uczestniczyło w organizacji obchodów Jubileuszu 60-lecia Koszalińskiej Biblioteki Publicznej.

– Koło nr 3 w Drawsku Pomorskim było współorganizatorem szkolenia dotyczącego najważniejszych aktów prawnych w bibliotekach, działalności instrukcyjno-metodycznej, zadań biblioteki powiatowej, dokumentacji bibliotecznej, standardów biblioteki powiatowej i gminnej w województwie zachodniopomorskim.

– Zarząd Oddziału wspólnie z Miejską Biblioteką Publiczną zorganizował ogólnopolską Konferencję „Język Młodzieży” (20-21.09.2007 r.) oraz uczestniczył w organizacji konferencji „Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość bibliotek publicznych Ziemi Sławieńskiej”, razem z Kołem w Sławnie.

Okręg Mazowiecki

Członkowie mazowieckiego środowiska SBP byli samodzielnymi organizatorami, współorganizatorami i uczestnikami wielu różnorodnych form szkoleniowych:

– w Warszawie zorganizowano prelekcje: Lucjana Bilińskiego „Bibliotekarze promujący Polskę za granicą”, Jana Bergera „Zbiory statystyczne dotyczące Królestwa Polskiego w bibliotekach Wilna”, Marioli Pryzwan nt. „Życia i twórczości Marii Dąbrowskiej” połączone ze zwiedzaniem biblioteki w Komorowie,

– organizację bibliotek duńskich i holenderskich omawiały Barbara Zielińska (w Płocku), Maria Karolina Miszczuk i Zofia Umerska (w Warszawie),

– współdziałał w organizacji seminariów szkoleniowych dla kadry kierowniczej bibliotek publicznych w powiatach deklarowały kol. z Ciechanowa, Ostrołęki i Płocka, kol. z Siedlec były współorganizatorkami konferencji: „Rola biblioteki w rozwijaniu zainteresowań czytelniczych dzieci i młodzieży” (Biblioteka Pedagogiczna), „Siedleckie rodowody literackie” (MBP),

– Oddział Siedlecki zorganizował wykłady dr. Michała Strąka nt. „Biblioteka w społeczności lokalnej” (Siedlce) oraz Jana Wołosza „Biblioteki w społeczeństwie polskim” (Mińsk Mazowiecki),

– z okazji Dnia Bibliotekarza w Radomiu referat nt. „Marketing – filozofia dla biblioteki na nowe czasy” wygłosił dr Michał Zając,

– ciekawą formą szkoleniową były wycieczki do bibliotek: kol. z Siedlec zwiedzały MBP „Planeta 11” w Olsztynie, kol. w Warszawie Centralną Bibliotekę Statystyczną.

Okręg Kujawsko-Pomorski

– Oddział i Koło w Inowrocławiu zorganizowały seminarium połączone z obchodami 90. rocznicy powstania SBP „Terapeutyczna rola literatury i muzyki”.

– Koło w Szubinie zorganizowało sesję popularnonaukową pn. „Biblioterapia i biblioteka. Odrodzenie i nowa szansa”.

– Przy współdziałaniu organizacyjnym Zarządu Oddziału odbyło się w Toruniu szkolenie „Informacja regionalna w bibliotekach publicznych województwa kujawsko-pomorskiego”. W ramach szkolenia odbyły się dwie wycieczki kół w Chełmży i Chełmnie, a Koło Biblioteki Uniwersyteckiej zorganizowało wyjazd do Łodzi i do Malborka. Odbyło się również spotkanie z dr Henryką Duczkowską-Moraczewską nt. „Jak zostać bibliotekarzem dyplomowanym?”.

Okręg Dolnośląski

Zorganizowano:

– wykład kier. Działu Komputeryzacji Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu pt. „Aktywizacja sieci bibliotek publicznych Polsce, możliwości zastosowania programu MAK, perspektywy rozwoju”,

– spotkanie z pracownikami IPN pt. „Najnowsza historia w dokumentach IPN”,

– cykl wykładów. „Współczesne tendencje w budownictwie bibliotek akademickich w Polsce i na świecie”,

– pokaz slajdów pt. „Nowoczesność czy standard? Biblioteki Kanady i USA”.

Uczestniczono w organizacji II Forum Młodych Bibliotekarzy „Biblioteka przyszłości”.

Okręg Lubuski

1. Zarząd Okręgu wspólnie z WiMBP w Zielonej Górze był organizatorem wojewódzkiej konferencji pn. „Komunikacja interpersonalna w bibliotece” (Kalsk, 25-26.09.2007 r.).

2. Zarząd Oddziału w Zielonej Górze zorganizował jednodniowy wyjazd szkoleniowy do Biblioteki Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Gorzowie

i BPMiG w Dębnie oraz seminarium wyjazdowe do bibliotek Słupska i Gdańska (13-17.06.2007 r.). W programie znalazły się wizyty w Bibliotece Publicznej w Słupsku oraz WiMBP, Bibliotece Uniwersyteckiej i Bibliotece PAN w Gdańsku. Zwiedzono też najciekawsze miejsca i zabytki obu miast.

3. Koło SBP przy Bibliotece w Sulechowie zorganizowało seminarium dla pracowników bibliotek gminy Sulechów.

4. Wiceprzewodnicząca Zarządu Oddziału w Zielonej Górze podczas 6 powiatowych seminariów w bibliotekach publicznych prezentowała wydawnictwa SBP oraz omawiała sprawy Stowarzyszenia.

III. DZIAŁALNOŚĆ INTEGRACYJNO-POPULARYZATORSKA

Podobnie jak w poprzednich latach poszczególne ogniwa Stowarzyszenia organizowały szereg imprez mających na celu integrację środowiska pracowników bibliotek różnych typów oraz upowszechnienie działalności bibliotek wśród czytelników i mediów. Działaniom tym sprzyjał ogłoszony po raz kolejny przez Zarząd Główny „Tydzień Bibliotek” – tym razem pod hasłem „Biblioteka mojego wieku”. We wszystkich okręgach organizowano liczne imprezy w ramach Tygodnia Bibliotek, uczestniczono także w konkursach ogłoszonych przez Zarząd Główny najpierw na projekt plakatu promującego akcję, a następnie na program działań w ramach „Tygodnia”. Przykładowe działania w trakcie „Tygodnia Bibliotek”:

Okręg Wielkopolski

Organizatorami „Tygodnia Bibliotek” były Zarządy Oddziałów i Kół, dyrekcje bibliotek. Interesujące imprezy były zorganizowane przez koła w Oddziale Poznańskim. „Tydzień Bibliotek” rozpoczął się tam 7 maja rano mszą świętą, a 13 maja zakończył wycieczką rowerową do Kórnik. Główną atrakcją były „Wieczory w bibliotece” w dniu 11 maja. Były one reklamowane na różne sposoby (np. ulicami Poznania jeździł zabytkowy tramwaj, jego pasażerami byli bibliotekarze).

Okręg Podkarpacki

Oddział w Jaśle był współorganizatorem obchodów IV Ogólnopolskiego „Tygodnia Bibliotek” w MBP w Jaśle. Zorganizowano cykl zajęć animacyjno-czytelniczych dla przedszkolaków i dzieci z klas I-III, spotkania informacyjno-bibliograficzne dla młodzieży, spotkania autorskie, wykłady, dyskusje literackie, wystawy. Zorganizowano m.in.: spotkania autorskie z Grzegorzem Kasdepke, Jackiem Dehnelem, Jolantą Stefko, a także warsztaty poetycko-literackie.

Okręg Zachodniopomorski

Koło nr 5 w Goleniowie wraz z Miejską i Powiatową Biblioteką Publiczną zorganizowało „Tydzień Bibliotek”, który przebiegał pod hasłem „Biblioteka mojego wieku”. Dyrektor Biblioteki Jolanta Bronowska, dokonała podsumowania wszystkich form kulturalno-edukacyjnych realizowanych przez instytucję w ciągu całego roku oraz form zrealizowanych specjalnie pod kątem majowego tygodnia, którego zakończenie miało miejsce w ramach bibliotekarskiego i czytelniczego święta. W trakcie „Tygodnia Bibliotek” zorganizowano: wystawy fotograficzne, konkursy literackie i plastyczne, spotkania poetyckie i czytelnicze, wykłady o tematyce psychologicznej i językoznawczej. Honorowy patronat nad majową imprezą „Tydzień Bibliotek 2007” pełnił burmistrz gminy Goleniów Andrzej Wojciechowski.

Okręg Świętokrzyski

W ramach obchodów „Tygodnia Bibliotek” koła wraz z macierzystymi bibliotekami i zaprzyjaźnionymi instytucjami zorganizowały około 100 różnych

impresz promujących książkę i upowszechniających działalność bibliotek oraz Stowarzyszenia. Imprezy kierowane były do różnych grup wiekowych czytelników. Odbyły się spotkania integracyjne bibliotekarzy, spotkania z władzami samorządowymi (także w miejscowościach, w których brak kół naszej Organizacji) – 10 spotkań, na których odbywały się występy młodzieży (recytacje wierszy, występy teatrzyków, np. w Staszowie, Włoszczowie. Koło Terenowe w Końskich zorganizowało dla bibliotekarzy z powiatu koneckiego oraz przedstawicieli instytucji współpracujących z biblioteką spotkanie integracyjne przy ognisku.

Okręg Małopolski

Koło w Tarnowie współdziałając z Miejską Biblioteką Publiczną im. J. Stowackiego, szczególnie uroczyście obchodziło „Tydzień Bibliotek”. Przygotowano plakat z programem imprez i wywieszono go we wszystkich filiach na terenie miasta oraz w księgarniach, sklepach, bankach, szkołach itp. Na stronie www.biblioteka.tarman.pl zamieszczono informację o programie „Tygodnia Bibliotek”, zorganizowano konferencję prasową i przekazano dziennikarzom materiały informacyjne. Odbyło się także spotkanie pracowników Biblioteki z prezydentem Tarnowa, przedstawicielami Rady Miejskiej i zaproszonymi gośćmi. Zorganizowano wystawę ze zbiorów Centrum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha w Krakowie. Zorganizowano wykład Waldemara Smaszczka na temat życia i twórczości XIX-wiecznego poety ks. Karola Antoniewicza. W pozostałych filiach Biblioteki miały miejsce spotkania autorskie i promocje książki: zbioru opowiadań tarnowianina Jerzego Reutera pt. „Zdrada”, spotkanie z Jackiem Dehnelem, poetą i prozaikiem, nagrodzonym za powieść „Lala” Paszportem „Polityki” w 2006 r. Zorganizowano kiermasz: „Książka dla Biblioteki”, na którym można było kupić książkę i podarować ją Bibliotece. Osoby, które zakupiły książki zostały wpisane na listę sponsorów, prowadzoną na stronie WWW MBP. Dla dzieci i młodzieży zorganizowano spotkania i pogadanki na temat roli i znaczenia współczesnej biblioteki w dostępie do informacji, prezentowano działy Biblioteki i ich pracę. Przedszkolakom prezentowano bajki, uroczyście pasowano je na czytelników biblioteki. „Tydzień Bibliotek” był też okazją do zaprezentowania dorobku Biblioteki poprzez wystawy.

Okręg Lubelski

Pracownik Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lublinie Paweł Znamierowski wygrał konkurs na plakat towarzyszący „Tygodniowi Bibliotek” – „Biblioteka mojego wieku”. Tradycją stały się już obchody Dnia Bibliotekarza i Bibliotek, który to dzień ma integrować pracujących w tym zawodzie i przybliżyć zainteresowanym ten zawód.

Okręg Pomorski

– „Pomorskiemu Dniu Bibliotek i Bibliotekarza” zorganizowanemu przez Okręg Pomorski SBP oraz Bibliotekę Uniwersytetu Gdańskiego towarzyszyła sesja „Biblioteka otwarta, biblioteka przyjazna – możliwości i ograniczenia”. Uroczystość zakończyło spotkanie towarzyskie przy poczęstunku oraz zwiedzaniu wystawy „Jerzy Giedroyc i *Dziupla Kultury*”.

– Oddział w Słupsku zorganizował wyjazd rekreacyjny na Kaszuby, w jego trakcie zwiedzano m.in. XVIII-wieczne kościoły w miejscowościach Brzeźno Szlacheckie i Borzyszkowy. Wyjazd dopełniła kaszubska biesiada.

Okręg Śląski

Zarząd Okręgu wspólnie z Biblioteką Śląską zorganizował seminarium wyjazdowe do Gminy Gierałtowice. W trakcie seminarium w Gminnej Bibliotece Publicznej wręczono m.in. Nagrodę śląskiego środowiska bibliotekarskiego im. Józefa Lompy. W 2007 r. otrzymała ją Barbara Kaczmarzyk z Biblioteki Publicznej im. Wł. Biegańskiego w Częstochowie. Zebrani bibliotekarze z terenu całego województwa

spotkali się następnie na zamku w Chudowie. Poszczególne ogniwa terenowe w Okręgu organizowały spotkania z okazji „Dnia Bibliotekarza i Bibliotek”.

Okręg Lubelski

Z okazji „Dnia Bibliotekarza i Bibliotek” zorganizowano spotkanie integracyjne bibliotekarzy Miejskiej Biblioteki Publicznej z pracownikami Biblioteki Pedagogicznej, wysłuchano wykładu psychologa na temat stosunków interpersonalnych w zakładzie pracy.

Okręg Łódzki

Okręg Łódzki zorganizował „Dzień Bibliotekarza” w listopadzie pod nazwą „Jubileuszowe Spotkanie Bibliotekarzy”, na którym wystąpił z wykładem Andrzej Kempa (honorowy członek SBP), Błażej Feret, dyrektor Biblioteki Politechniki Łódzkiej zaprezentował pokaz multimedialny „Biblioteka 2.0”. Po spotkaniu odbył się krótki koncert uczniów szkoły muzycznej. W czasie imprezy odznaczono zasłużonych bibliotekarzy z poszczególnych Oddziałów.

Okręg Opolski

„Dzień Bibliotekarza i Bibliotek” zorganizowali wspólnie: Zarząd Okręgu i Oddział SBP; Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego; Biblioteka Główna Politechniki Opolskiej; Wojewódzka Biblioteka Publiczna; Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka; Miejska Biblioteka Publiczna. Organizowano różne imprezy: wystawy, promocje, wykłady. Wojewódzkie obchody „Dnia Bibliotekarza i Bibliotek” odbyły się na Zamku w Rogowie. W trakcie uroczystości wręczono wyróżnienia Stowarzyszenia. Uroczystość zakończył recital piosenek Hemara ze spektaklu *Wspomnij mnie* w wykonaniu młodzieży z V LO w Opolu, zaprezentowano także zbiory specjalne Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu.

Okręg Wielkopolski

Przedstawiciele wszystkich oddziałów SBP uczestniczyli w wojewódzkiej uroczystości z okazji „Dnia Bibliotekarza i Bibliotek” zorganizowanej przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu w Zamku Kórnickim. W trakcie uroczystości zostały wręczone zasłużonym bibliotekarzom Medale „Za zasługi dla woj. wielkopolskiego”. Podsumowano konkurs WBPiCAK pod patronatem Marszałka na najlepszą bibliotekę w Wielkopolsce, prowadzącą działalność marketingową „Biblioteka Jutra – Dziś”. W kategorii bibliotek powiatowych i miejskich zwyciężyły Miejska Biblioteka Publiczna im. St. Grochowiaka w Lesznie i Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy im. Heliodora Świącickiego w Śremie, w kategorii bibliotek gminnych Biblioteka Publiczna Gminy Nowe Miasto.

Okręg Zachodniopomorski

Koło przy Książnicy Pomorskiej było współorganizatorem wraz z Książnicą Pomorską, Biblioteką Miejską w Szczecinie i Okręgiem Zachodniopomorskim SBP „Dnia Bibliotekarza” pod hasłem „Lata dwudzieste, lata trzydzieste... BUK 2007”.

Okręg Dolnośląski

Dolnośląskie obchody „Dnia Bibliotekarza i Bibliotek” miały miejsce 16 maja 2007 r. w auli Politechniki Wrocławskiej. Organizatorami byli: Zarząd Okręgu SBP, Zarządy Oddziałów, Dolnośląska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu i Miejska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu. Patronat honorowy objęli Marszałek Województwa Dolnośląskiego oraz Rektor Politechniki Wrocławskiej. Zarząd Okręgu SBP ufundował nagrodę dla Bibliotekarza Roku, którą w 2007 r. otrzymała przewodnicząca Zarządu Okręgu w Wałbrzychu Ewa Kramarczyk. Podobne uroczystości odbywały się we wszystkich oddziałach, które także fun-

dowały tego typu nagrody oraz w bibliotekach miejskich Dolnego Śląska. Najczęściej połączone były one z obchodami „Tygodnia Bibliotek”. W obchodach brali również udział przedstawiciele Zarządu Głównego oraz przedstawiciele bibliotekarzy z krajów ościennych – Niemiec i Czech.

Oprócz działań pod hasłem „Tygodnia Bibliotek” i „Dnia Bibliotekarza i Bibliotek” ogniwa SBP w poszczególnych Okręgach uczestniczyły w organizacji lub inicjowały działania mające na celu integrację środowiska. Oto przykłady takich działań:

WYJAZDY INTEGRACYJNE – WYCIECZKI – PIELGRZYMKI

Okręg Łódzki

– Oddział łódzki zorganizował dwudniową wycieczkę do Olsztyna; zwiedzano biblioteki: Planeta 11 i Abecadło. Po drodze odwiedzono bibliotekę i zamek w Nidzicy. W wycieczce brało udział 35 osób.

– Zarząd Oddziału w Sieradzu z udziałem kół nr 1 i nr 2 w Sieradzu zorganizował wyjazd na ogólnopolską pielgrzymkę bibliotekarzy na Jasną Górę (9 osób, 20 maja). Zorganizowano również 2 wycieczki turystyczne do Pabianic (27 września, 11 osób) i do Płocka (23 października, 37 osób), zwiedzano miasta, muzea, biblioteki. Koła w swoich instytucjach pomogły zorganizować wycieczki do: Biblioteki UŁ (Koło w MBP Górna, Polesie i Widzew), Muzeum Książki Artystycznej w Łodzi (Koło w MBP w Pabianicach) oraz wycieczkę do nowego budynku Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi.

Okręg Lubelski

Zarząd Oddziału w Lublinie zorganizował wyjazd bibliotekarzy na Targi Książki.

Okręg Małopolski

W ramach działalności integracyjnej organizowano wycieczki i wyjazdy do teatrów. Miejska Biblioteka Publiczna i Koło SBP w Gorlicach zorganizowały wyjazd do biblioteki w Bardejowie (październik), grupowy wyjazd do Nowego Sącza na spektakl teatralny w wykonaniu Teatru Czarnego z Pragi (grudzień). Miejska Biblioteka Publiczna i Koło SBP w Limanowej zorganizowały bibliotekarzom powiatu limanowskiego wycieczkę do Zakopanego (czerwiec). Wyjazd miał charakter szkoleniowo-rekreacyjny.

Okręg Śląski

– Koło SBP w Bytomiu zorganizowało jednodniową wycieczkę na trasie Bytom-Skoczów-Cieszyn-Bytom, której celem oprócz integracji było zapoznanie się z dziedzictwem kulturowym ziemi śląskiej,

– Chorzowskie Koło SBP zorganizowało jednodniowy wyjazd do Inwałdu i Wadowic, wspólne wyjście do kina (2-krotnie),

– Członkowie Koła i pracownicy Biblioteki w Łazach uczestniczyli w wycieczce rowerowej „Góra Chełm”,

– Koło SBP w Piekarach Śląskich zorganizowało wycieczkę „Szlakiem zamków krzyżackich”,

– Koło SBP w Sosnowcu zorganizowało jednodniową wycieczkę do Wrocławia,

– Koło SBP w Tychach zorganizowało wycieczkę do Krakowa.

Przewodniczący Zarządu Koła w Bytomiu prezentował w „Dzienniku Zachodnim” legendy dot. poszczególnych miejsc w Bytomiu.

„Dni Otwarte Biblioteki” – to akcja przygotowana przez Koło w Dąbrowie Górniczej, mająca charakter festynu sportowo-rekreacyjnego przystosowanego dla osób niepełnosprawnych.

XI Targi Książki w Krakowie – przedstawiciele wielu Kół SBP uczestniczyli w targach książki oraz imprezach towarzyszących targom. Były to Koła w Bytomiu, Dąbrowie Górniczej, Zabrze.

Okręg Pomorski

- zwiedzanie nowego gmachu Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego (25 kwietnia 2007 r.), Koło Trójmiasto,
- zwiedzanie nowego gmachu Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego (4 kwietnia 2007 r.), Sekcja Bibliotek Szkolnych,
- X Ogólnopolska Pielgrzymka Bibliotekarzy na Jasną Górę (19-20 maja 2007 r.). Trasa wiodła przez Toruń, gdzie zwiedzono siedzibę Radia „Maryja” i Wyższą Szkołę Medialną, Duszpasterstwo Bibliotekarzy przy ZO SB: 45 osób,
- zwiedzanie Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku, Biblioteki CMM oraz wystawy „Polacy na morzach świata” (27 czerwca 2007 r.), Koło Trójmiasta SBP,
- pielgrzymka bibliotekarzy na Ukrainę (5-12 sierpnia 2007 r.), uroczystości ku czci św. Wawrzyńca patrona bibliotekarzy odbyły się w Kolegiacie św. Wawrzyńca w Zółkwi – Duszpasterstwo Bibliotekarzy Archidiecezji Gdańskiej przy ZO SBP: 60 osób,
- Dni Skupienia (13-14 października 2007 r.) w Sanktuarium Maryjnym w Trąbkach Wielkich, Duszpasterstwo Bibliotekarzy Archidiecezji Gdańskiej przy ZO SBP: 30 osób.

Okręg Podlaski

- październik: dwudniowy wyjazd szkoleniowy bibliotekarzy Suwalszczyzny do bibliotek litewskich,
- 2-3 czerwca 2007 r.: wycieczka bibliotekarzy białostockich do Mielnika z cyklu „Poznajemy urokliwe miejsca w naszym województwie”,
- 13-16 wrzesień 2007 r.: wyjazd szkoleniowy do Wrocławia. W programie m.in.: zwiedzanie Wrocławia, Ostrowa Tumskiego, Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego, Ossolineum, Multicentrum – Mediateki, Panoramy Racławickiej oraz Oleśnicy, Książa, Nieborowa.

Okręg Wielkopolski

Oddział w Kaliszu był organizatorem obchodów Dnia Patrona Bibliotekarzy św. Wawrzyńca, 15 września 2007 r. odbyło się Wielkopolskie Spotkanie Bibliotekarzy. Odprawiono m.in. mszę w intencji bibliotekarzy w kościele pw. św. Wawrzyńca w Kościelnej Wsi. Po mszy odbyło się spotkanie integracyjne w Gołuchowie.

Okręg Podkarpacki

Oddział w Krośnie zorganizował dla członków SBP, pracowników KBP oraz dla bibliotekarzy powiatu krośnieńskiego wycieczkę integracyjną w Bieszczady.

Okręg Zachodniopomorski

– Koło nr 1 przy Książnicy Pomorskiej było organizatorem i współfinansowało wyjazd studyjny bibliotekarzy KP i województwa zachodniopomorskiego do bibliotek w Wilnie i Trokach pod wspólnym hasłem „Biblioteki pogranicza wschodniego. Tradycja i nowoczesność. Warsztaty pracy bibliotek o podobnym statusie”.

– Koło nr 1 w Koszalinie było współorganizatorem wyjazdu studyjnego do Olsztyna.

– Koło nr 4 w Kołobrzegu organizowało piesze wycieczki, ogniska w leśnej „Hubertówce”, spotkania związane z obchodami „Dni Morza”, wycieczki „Szlakiem zamków Pomorza i Warmii”.

– Koło nr 5 w Goleniowie zorganizowało wyjazd integracyjny do Berlina i Poczdamu.

Okręg Mazowiecki

– Zarząd Oddziału w Ostrołęce zorganizował wyjazd studyjny „Nadbałtyckim szlakiem”; zwiedzano m.in. Górę Krzyży w Szawlach, Rygę, Tallin, Parnawę i Kowno.

– Zarząd Oddziału w Radomiu wspólnie z Miejską Biblioteką Publiczną zorganizował wycieczkę do Muzeum Zamoyskich w Kozłówce, woj. lubelskie.

– Oddział w Siedlcach zorganizował zwiedzanie ogrodów wilanowskich „Wilanów wiosną” (po ogrodach oprowadzała Maria Brykczyńska) oraz całodniową wycieczkę do Łodzi „Szlakiem Reymonta”, a także zwiedzanie z przewodnikiem Powązek Wojskowych.

Okręg Dolnośląski

– Zarząd Oddziału SBP we Wrocławiu zorganizował w kwietniu 2007 r. wycieczkę do Włoch, w której wzięli udział członkowie różnych kół z Dolnego Śląska. Zarządy oddziałów dofinansowywały koszty wycieczki członkom SBP.

– Sekcja Turystyczna Oddziału w Kłodzku zorganizowała wycieczkę do czeskiego miasteczka przygranicznego – Ołomuńca. Uczestniczyło w niej 19 osób. Członkowie SBP uzyskali 50% dopłatę do kosztów wycieczki.

– Koło SBP w Kłodzku zorganizowało wycieczkę szkoleniowo-krajoznawczą do Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy Ząbkowice Śląskie oraz fabryki ozdób choinkowych i Arboretum w Wojsławicach.

– Członkowie Koła w Wałbrzychu wzięli udział w wycieczce szkoleniowo-integracyjnej do Krakowa i Zakopanego.

Okręg Lubuski

Zarząd Oddziału w Zielonej Górze zorganizował wycieczkę do Chorwacji.

KONKURSY, WYSTAWY, NAGRODY (WYBÓR)

Poszczególne ogniwa terenowe Stowarzyszenia były współorganizatorami licznych wystaw, konkursów i inicjatorami nagradzania bibliotekarzy, bibliotek i przedstawicieli władz samorządowych. Poniżej wybór takich działań:

Okręg Wielkopolski

Zarząd Okręgu był organizatorem 14 edycji Nagrody im. Andrzeja Wojtkowskiego dla wielkopolskich bibliotekarzy za całokształt zasług w dziedzinie bibliotekarstwa i bibliotekoznawstwa. Kapituła postanowiła uhonorować Nagrodami Głównymi: Zdzisławę Drozdowską z Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Wandę Grzeszkiewicz, dyrektora Miejskiej i Powiatowej Biblioteki Publicznej im. Włodzimierza Pietrzaka w Turku, Anielę Piotrowicz, dyrektora Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, a Nagrodą Młodych Magdalenę Słocińską z Biblioteki Publicznej im. St. Rowińskiego w Ostrowie Wlkp. Na Nagrody im. A. Wojtkowskiego uzyskano dotację z Urzędu Marszałkowskiego w Poznaniu.

Oddział Łódzki sponsorował częściowo nagrody w konkursach: „Poezja nastolatków”, kolejna edycja konkursu organizowana przez Filię nr 6 MBP Łódź-Widzew. Konkurs zaowocował wydaniem tomiku poetyckiego oraz IX Wojewódzkim Konkursie Poetyckim im. K. K. Baczyńskiego w Ozorkowie.

Koła organizowały także konkursy dla czytelników, np.: Koło w Bibliotece Pedagogicznej – plastyczne „Książka owa źródłem zdrowia” oraz „Biblioteka mojego wieku”.

Okręg Warmińsko-Mazurski

Organizowano liczne konkursy, w tym m.in.:

– Konkurs literacki „Przygody Tomka na Warmii i Mazurach”, ogłoszony w 95. rocznicę urodzin Alfreda Szklarskiego i w 50. rocznicę pierwszego wydania książki „Tomek w Krainie Kangurów”.

- Konkurs „Stanisław Wyspiański – polski Leonardo da Vinci”.
- Konkurs na „Misiową zakładkę” z okazji „Dnia Pluszowego Misia” (Nidzica).

Okręg Opolski

Koło przy Filii PBW w Namysłowie wraz z Zespołem Szkół Mechanicznych zorganizowało II edycję Międzyszkolnego Konkursu Czytelniczego „Książka – Mój Przyjaciel”. Konkurs skierowany był do uczniów szkół gimnazjalnych i szkół ponadgimnazjalnych z terenu powiatu namysłowskiego. Składał się z eliminacji szkolnych i finału.

Okręg Podkarpacki

W okresie styczeń – grudzień 2007 r. Zarząd Oddziału w Jaśle realizował projekt „Twórcy i słowa – jasielskie spotkania z literaturą”. Jego współorganizatorami byli: Miejska Biblioteka Publiczna, Jasielski Dom Kultury. Realizacja projektu polegała na organizacji cyklu spotkań z poetami, pisarzami i krytykami literackimi. Zorganizowano spotkania z Adamem Wiedemannem, Janem Tulikiem, Andrzejem Potockim, Krzysztofem Wargą; przeprowadzono dyskusje panelowe z udziałem Mariusza Kalandyka, Rafała Rzanego i Marty Mizuro. Projekt był dofinansowany poprzez Ministerstwo Kultury w ramach Programu Operacyjnego Promocja Czytelnictwa. Adresatem spotkań była młodzież szkół ponadgimnazjalnych i mieszkańcy miasta Jasła.

Okręg Zachodniopomorski

Koło nr 5 w Goleniowie zorganizowało m.in.: konkurs literacki „Nieustający konkurs czytelniczy”, konkurs literacki „Książkowa lista przebojów”, konkurs czytelniczy „Rodzina Penderwicków”, konkurs fotograficzny „Dzieci i ich misie”, konkurs plastyczny – „Dzieci lubią misie, misie lubią dzieci...”.

Okręg Mazowiecki

Zespół Historyczno-Pamiętnikarski działający przy Oddziale Warszawskim SBP zorganizował 4 wieczory wspomnień poświęcone pamięci: Henryka Sawonia, Marii Danilewicz-Zielińskiej (obydwa spotkania zorganizowano wspólnie z Kołem SBP przy BN), Anny Barbary Gąsiorowskiej (zorganizowane wspólnie z Kołem SBP przy CBW), Zofii Warczygłowie-Piotrowskiej (zorganizowane wspólnie z Kołem SBP przy Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy).

Okręg Pomorski

- I Konkurs Wiedzy i Umiejętności Bibliotekarskich (21 grudnia 2007 r.), Koło Naukowe Bibliotekarzy Oddział Słupski,
- współpraca przy organizowaniu konkursów gminnych, bibliotecznych i szkolnych, m.in. Okręg Pomorski ufundował nagrody dla laureatów „Ogólnopolskiego Konkursu Twórczości Dzieci i Młodzieży Gimnazjalnej” organizowanego przez Gimnazjum nr 2 w Słupsku,
- konkursy dla dzieci: „Literacki konkurs Walentynkowy”, „Każdemu wolno czytać”, „W krainie baśni i legend” i inne – Sekcja Bibliotek Szkolnych w Wejherowie przy ZO SBP.

Poszczególne ogniwą włączały się w organizację uroczystości jubileuszowych bibliotek macierzystych oraz organizowały sesje i spotkania jubileuszowe z okazji 90. lecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

IV. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

Jedną z form uczestnictwa ogniw Stowarzyszenia w działalności bibliotek macierzystych jest działalność wydawnicza, przejawiająca się w samodzielnych publikacjach i wydawnictwach lub poprzez współredagowanie czasopism specja-

listycznych. Część Okręgów SBP pozyskiwała środki finansowe na wydanie drukiem publikacji redagowanych przez macierzyste biblioteki. Oto przykłady takiej działalności:

Okręg Pomorski

- „Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich na Ziemi Gdańskiej 1945-2007”. Red. Teresa Arendt i Katarzyna Kulesza, Zarząd Okręgu Pomorskiego SBP,
- „Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich na ziemi słupskiej 1955-2006”. Red. Ewa Treder,
- „Leon Wiśniewski: bio-bibliografia”. Oprac. Beata Taraszkiewicz i Teresa Milewska, Zarząd Oddziału Słupskiego SBP,
- artykuł: B. Taraszkiewicz „Książka o Książce, czyli seria, do której można wracać”, „Bibliotekarz” 2007, nr 2,
- artykuł: E. Różalskiej „Książka lekarstwem duszy”, „Dialog Akademicki Akademii Pomorskiej” 2007, nr 2.

Okręg Śląski

Przewodniczącą Zarządu Koła przy Oddziale SBP w Częstochowie jest współredaktorem gminnego czasopisma „Spoiwo”, na łamach którego zamieszczane są informacje dotyczące tego, co dzieje się w bibliotekach gminnych powiatu częstochowskiego.

Zarząd Oddziału w Częstochowie opublikował kolejny tom „Bibliografii regionu częstochowskiego za lata 2002-2004” w wersji tradycyjnej i elektronicznej.

Opracowano i przekazano do Redakcji Suplement III „Słownika Pracowników Książki Polskiej”, biogramy zmarłych prof. prof. Jerzego Ratajewskiego, Stanisława Grzeszczuka (oprac. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ) oraz Bronisława Zyski (oprac. Sylwia Błaszczuk).

W Kole Chorzowskim zakończono prace nad bibliografią miasta.

Okręg Lubelski

Zarząd Oddziału w Hrubieszowie współpracował przy redagowaniu „Biuletynu TRH”.

Zarząd Oddziału w Lublinie przygotował minikalendariusz Stowarzyszenia oraz katalog wystawy „10 lat Akademickiego Koła SBP w Lublinie (1997-2007)”.

Zarząd Oddziału w Zamościu wydał 2 numery „Bibliotekarza Zamojskiego” oraz wydawnictwa: „Miejsce leśmianowskiej twórczości w literaturze polskiej” i „Leśmian w oczach dziecka – impresje plastyczne”.

Członkowie Stowarzyszenia czynnie współpracowali przy redagowaniu publikacji wydanych przez WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie tj. „Bibliotekarza Lubelskiego” i „Dostrzegacza Bibliotecznego”.

Okręg Łódzki

W wyniku konkursu fotograficznego w końcu roku rozpoczęto przygotowania do druku „Kalendarza Bibliotekarza Okręgu Łódzkiego 2008”, w nakładzie 200 egzemplarzy, jako materiału promocyjnego SBP Okręgu Łódzkiego. Na konkurs nadesłano 340 fotografii z 16 bibliotek regionu łódzkiego (wszystkie można oglądać na stronie WWW Okręgu Łódzkiego SBP). Wybrano 36 fotografii, które zostaną umieszczone na 12 kartach kalendarza. Aby nie stracić innych wspaniałych zdjęć, zwłaszcza bibliotekarzy, podjęto decyzję o wykonaniu kolażu z najlepszych fotografii na okładkę kalendarza. Wszystkie informacje o „życiu” Okręgu Łódzkiego, nadsyłane przez bibliotekarzy z Oddziałów były systematycznie i sprawnie umieszczane na stronie WWW. Stowarzyszenia. Na stronie internetowej opublikowano także informacje konkursowe.

Oddział w Łodzi opublikował pismo „Fiszka” za 2006 r. oraz „Moja biblioteka, Moja szkoła, Moje miejsce: Pietryna, książka i my – impreza plene-

rowo-czytelnicza maj 2006". Dokument elektroniczny dostępny na stronie <http://www.kotpiotrek.pl>.

Koło w Piotrkowie wydało publikacje: „Informator MBP”, „Parki, zieleńce i ogrody Piotrkowa Trybunalskiego”, „Bibliografie Piotrkowa Trybunalskiego za 2003 r.”.

Oddział w Sieradzu w związku z obchodami 60-lecia GBP w Braszewicach przygotował druk okolicznościowy na temat działalności biblioteki i jej historii.

Okręg Mazowiecki

Oddział w Płocku jest wydawcą czasopisma fachowego „Bibliotekarz Płocki”, zawierającego materiały metodyczne i sprawozdania z pracy Książnicy Płockiej i bibliotek powiatu płockiego. W roku sprawozdawczym ukazał się jeden numer czasopisma – miał charakter sprawozdania z działalności Książnicy Płockiej i bibliotek samorządowych powiatu płockiego za rok 2007. Ponadto przygotowano do druku kolejny numer zawierający materiały metodyczne, których większość dotyczy obchodów Roku Stanisława Wyspiańskiego.

Zarząd Oddziału Warszawskiego wydaje „Komunikat ZOW SBP”. W 2007 r. ukazały się cztery jego numery.

Zespół Historyczno-Pamiętnikarski zakończył prace nad 10 tomikiem wspomnień *Bibliotekarze bibliotek specjalnych* w oprac. red. Marii Lenartowicz, zawierającym 21 biogramów pracowników bibliotek specjalnych. Publikacja ukazała się w październiku 2007 r. jako jedna z pozycji wydanych z okazji Jubileuszu 90-lecia SBP. Zespół kontynuował również współpracę z redakcją *Słownika pracowników książki polskiej* nad zbieraniem materiałów do kolejnego suplementu *Słownika*. Opracowano 30 nowych biogramów.

Okręg Warmińsko-Mazurski

Z okazji 90-lecia SBP przygotowano wydawnictwo pt. *Dzieje olsztyńskich bibliotek* w opracowaniu dr Danuty Koniecznej, wydawca: Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Olsztynie.

Okręg Opolski

Z okazji Jubileuszu Zarząd Okręgu w Opolu przygotował okolicznościowy informator o Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich. Członkowie SBP publikowali artykuły w prasie lokalnej, m.in. w „Panoramie powiatu brzeskiego” oraz w „Pomagamy sobie w pracy”.

Okręg Wielkopolski

Zarząd Okręgu uczestniczył w przygotowaniu materiałów do wszystkich numerów „Panoramy Wielkopolskiej Kultury” wydawanej przez WBPiCAK w Poznaniu (Bibliotekarz Wielkopolski – strony dla SBP). W 2007 r. ukazało się 12 numerów (niektóre numery były łączone), były one przesyłane do wszystkich Oddziałów i Kół SBP oraz bibliotek publicznych, a także do ZG SBP. Najwięcej artykułów dotyczyło Obchodów „Tygodnia Bibliotek” i 90-lecia SBP. Członkowie poszczególnych Zarządów Oddziałów brali udział w pracach redakcyjnych czasopism lokalnych.

Zarząd Oddziału w Lesznie przeprowadził po raz kolejny konkurs o „Nagrodę Liścia Miłorzębu” dla regionalnego wydawcy na najlepiej wydaną publikację o regionie w 2006 r. Nagrodę tę otrzymało Leszczyńskie Towarzystwo Kulturalne za książkę M. Urbaniaka *Zabytki przemysłu i techniki Leszna*. Ponadto Zarząd Oddziału w Lesznie był współwydawcą (z MBP w Lesznie) publikacji *Biblioteki Leszna. Historia i współczesność*.

Okręg Zachodniopomorski

Koło nr 1 w Szczecinie przy Książnicy Pomorskiej było inicjatorem wydania, w ramach obchodów 90-lecia SBP, informatora o historii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, strukturze organizacyjnej i składzie osobowym Zarządów:

Głównego, Oddziału Szczecińskiego, Okręgu Zachodniopomorskiego i poszczególnych kół w województwie Zachodniopomorskim. Informator opracowała Justyna Golanowska.

Z okazji 90-lecia SBP Koło wydało okolicznościowe zakładki do książek. Na zakładkach wykorzystano rysunki („Mój bohater książkowy”) autorstwa dzieci, które przysły na wiosenną prezentację szczecińskich organizacji pozarządowych („Piknik pod platanami”) w Szczecinie. Zakładki były rozdawane uczestnikom zjazdu zorganizowanego w Książnicy Pomorskiej z okazji 90-lecia SBP oraz dzieciom przebywającym w szpitalu i wycieczkom szkolnym.

Z okazji 90-lecia SBP Koło nr 1 wraz z Dyrekcją Książnicy Pomorskiej wydało publikację *Panie Leszczyńskie w Szczecinie* (Szczecin 2007) z adnotacją, iż jest to druk okolicznościowy, upamiętniający 90-lecie istnienia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Koło nr 14 przy Miejskiej Bibliotece Publicznej w Świnoujściu z okazji 60-lecia MBP opracowało i wydało folder okolicznościowy.

Okręg Kujawsko-Pomorski

Oddział w Bydgoszczy współredagował „Bibliotekarza Kujawsko-Pomorskiego” (Oddział) oraz „Zapiski Tucholskie” (Koło SBP w Tucholi).

Okręg Dolnośląski

Na Wydziale Nauk Historycznych i Pedagogicznych Uniwersytetu Wrocławskiego powstała praca dyplomowa autorstwa Bożeny Loc pod kierunkiem opiekuna naukowego dr hab. Wity Szulc pt.: *Działalność Oddziału Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Kłodzku. Portret własny* [także wersja na CD]. Opracowanie zawiera historię działalności Oddziału SBP od momentu powstania 14 listopada 2002 r. do maja 2007 r., zawiera ankietę przeprowadzoną wśród bibliotekarzy powiatu kłodzkiego oraz kronikę ważniejszych wydarzeń z życia kłodzkiego oddziału SBP. Wydana została książeczka *Smok Teodor w Oleśnicy*, która wygrała konkurs literacki na najlepszą bajkę o oleśnickim smoku. W formie zszywki wydane zostały prace zgłoszone do konkursu plastycznego na ekslibris „Moja książka ma swój znak”.

V. DZIAŁALNOŚĆ INTERWENCYJNA

Okręg Łódzki

„Dnia 5 lutego 2007 r. Zarząd KWE EBIB podjął decyzję o 5-dniowym zamknięciu Forum EBIB na znak protestu przeciwko nadużyciu podległości służbowej i z powodu niezgodnego z zasadami etyki bibliotekarskiej wykorzystania publikowanych w nim wypowiedzi. Stały się one dowodem w postępowaniu administracyjnym przeciwko osobie, której przypisano autorstwo niektórych z nich. Były też jednym z powodów zwolnienia jej z pracy”. Sytuacja, której protest dotyczył miała miejsce w Bełchatowie. W jej efekcie w konflikt zostali zaangażowani: Magdalena Forusińska – dyrektor biblioteki w Bełchatowie i Aleksander Radwański ówczesny Przewodniczący Zarządu Komisji Wydawnictw Elektronicznych EBIB. Żądania obu stron wymagały włączenia się w sprawę Sądów Koleżeńskich zarówno w Okręgu Łódzkim, jak i Okręgu Wrocławskim. Z chwilą rezygnacji Aleksandra Radwańskiego z pracy w Komisji Wydawnictw Elektronicznych sprawa została zamknięta.

Zarząd Oddziału Łódzkiego wystąpił z listem do Prezydenta Miasta Łodzi o trudnej sytuacji łódzkich bibliotek i niskich płacach bibliotekarzy. List ten powstał we współpracy ze Związkami Zawodowymi „Solidarność” działającymi w MBP Łódź-Bałuty. Próbowano spotkać się z wiceprezydentem ds. kultury Włodzimierzem Tomaszewskim, aby wręczyć mu osobiście tę petycję, ale niestety prezydent nie miał czasu („miał napięty harmonogram”). W imieniu pre-

zydenta Oddział otrzymał odpowiedź z Wydziału Kultury Miasta Łodzi, w którym napisano, że miasto dołoży wszelkich starań mających na celu poprawienie sytuacji finansowej łódzkich bibliotek publicznych.

Okręg Małopolski

Zarząd Okręgu Małopolskiego wystosował pismo do starosty powiatu gorlickiego Mirosława Wędrychowicza w sprawie przyznania Miejskiej Bibliotece Publicznej w Gorlicach prestiżowej nagrody „Mosty Starosty” z okazji 60 rocznicy powstania Biblioteki, która przypada na 2008 r.

Zarząd Koła SBP w Brzesku wystosował pismo do burmistrza miasta, zwracając uwagę na konieczność podejmowania dalszych działań związanych z planowaną budową nowego gmachu Centrum Edukacyjno-Bibliotecznego, w którym ma znaleźć miejsce między innymi Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna. Interwencja dotyczyła warunków, w jakich mieści się biblioteka i konieczności zapewnienia jej odpowiedniej powierzchni lokalowej. Interwencja została przyjęta ze zrozumieniem, ale na zmiany przyjdzie jeszcze długo czekać.

Okręg Śląski

W ramach działalności interwencyjnej Zarząd Okręgu opiniował kandydatury na stanowiska w samorządowych bibliotekach publicznych w Mszanie, Rudzińcu, Pszczynie.

Sekcja Bibliotek Szkół Wyższych przy Zarządzie Okręgu przygotowała stanowisko w sprawie urlopów pracowników bibliotek szkół wyższych. Stanowisko poprzez Zarząd Główny SBP wysłano do Rzecznika Praw Obywatelskich.

Zarząd Okręgu opiniował stanowisko Zarządu Głównego w sprawie utrzymania zerowej stawki podatku VAT na książki.

Korespondowano z II Urzędem Skarbowym w Katowicach i z Biurem Zarządu Głównego SBP w sprawie deklaracji CIT8, w wyniku czego zmieniona została instrukcja dla skarbników ogniów terenowych Stowarzyszenia (deklarację CIT8 od 2008 r. sporządzać będzie Zarząd Główny).

W wyniku decyzji ministra kultury i dziedzictwa narodowego likwidacji ulega Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie (wraz z 17 filiami w całej Polsce). Przewodnicząca Zarządu Okręgu podpisała protest przeciwko tej decyzji na Forum EBIB, konsultowała również tekst stanowiska Zarządu Głównego SBP w tej sprawie.

Interweniowano w Urzędzie Miejskim w Lublińcu w związku z ogłoszeniem konkursu na dyrektora Miejskiej Biblioteki Publicznej bez udziału przedstawiciela Biblioteki Śląskiej i Zarządu Okręgu SBP w Katowicach.

Zasięgano opinii Bolesława Howorki na temat rozszerzenia składu Oddziałowej Komisji Rewizyjnej (jedna osoba) w Częstochowie w związku z rezygnacją tamtejszej przewodniczącej.

Okręg Lubuski

Zarząd Oddziału w Zielonej Górze opiniował kandydaturę na stanowisko dyrektora GBP w Zarach.

Okręg Dolnośląski

Zarząd Okręgu na wniosek przewodniczącej koła SBP przy Politechnice Wrocławskiej skierował wniosek do Rzecznika Praw Obywatelskich, rektora PWr., Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego oraz przewodniczącej ZG SBP w sprawie przepisów dotyczących uprawnień bibliotekarzy na stanowiskach kustosza i starszego bibliotekarza.

Koło przy DBP we Wrocławiu współuczestniczyło w negocjacjach podwyżek dla pracowników instytucji kultury podległych Urzędowi Marszałkowskiemu.

Zarząd Oddziału Wałbrzyskiego interweniował w sprawie niezachowania procedury w konkursie na dyrektora Biblioteki Publicznej w Pieszcych.

Zarząd Okręgu opiniował kandydatury na stanowiska dyrektorów w bibliotekach publicznych Dolnego Śląska.

Okręgowy Sąd Koleżeński rozpatrywał sprawę konfliktu między dyrektorem jednej z bibliotek z byłym administratorem EBIB.

Zarząd Oddziału w Legnicy ściśle współpracował ze związkami zawodowymi w sprawach ochrony pracy i interesów pracowniczych (zaległe 13-stki, regulaminy wynagrodzeń).

Okręg Kujawsko-Pomorski

Zarząd Okręgu SBP interweniował w Urzędzie Gminy Chrostkowo w sprawie zwolnienia z pracy bibliotekarki (uzupełnia wykształcenie średnie), przeprowadzono rozmowę z wójtem Gminy dotyczącą usamodzielnienia biblioteki gminnej.

Okręg Podkarpacki

Oddział w Rzeszowie z siedzibą w Bibliotece Uniwersytetu Rzeszowskiego zwrócił się do prof. Jerzego Błażejewskiego przewodniczącego Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego oraz przewodniczącego Rady Bibliotecznej Uniwersytetu Rzeszowskiego dr. hab. prof. UR Wojciecha Cynarskiego (otrzymała pozytywną opinię w sprawie) i do JM Rektora UR prof. dr. hab. Włodzimierza Bonusiaka o zachowanie 36-dniowego urlopu dla bibliotekarzy zatrudnionych na podstawie mianowania, którzy nabyli te prawa przed wejściem w życie Ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym” z dnia 27 lipca 2005 r.

VI. DZIAŁALNOŚĆ NA RZECZ SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ I BIBLIOTEK

Działalność ogniw terenowych SBP związana jest ściśle z działaniem bibliotek macierzystych. Poszczególne ogniw starają się uczestniczyć w działalności kulturalnej społeczności lokalnych w swoich województwach. Wiele działań inicjowanych przez Stowarzyszenie ma wpływ na życie społeczności lokalnych, zarówno w zakresie kultury czytelniczej, jak i innych dziedzin. Poniżej przytaczamy przykłady współpracy ogniw terenowych SBP z innymi lokalnymi instytucjami i stowarzyszeniami. Wybór przykładowych działań:

Okręg Małopolski

Koło w Miechowie współpracuje z bibliotekami innych typów, ze Stowarzyszeniem Miłośników Odnowy Zabytków w Miechowie, redakcjami lokalnych gazet, szkołami, Domem Kultury i Galerią BWA „U Jaksy”.

Koło SBP w Bochni wspólnie z Towarzystwem Miłośników Ziemi Zegocińskiej zorganizowało konkurs recytatorski twórców Ziemi Zegocińskiej (23 lutego 2007 r.), członkowie Koła pomagali w organizacji akcji: Ferie w Bibliotece i Wakacje w Bibliotece, pracowali jako członkowie jury w wielu konkursach recytatorskich, teatralnych, plastycznych i czytelniczych w szkołach i świetlicach powiatu bocheńskiego np. w Damienicach (opowiadanie legend Ziemi Bocheńskiej), MDK w Bochni (konkurs recytatorski – eliminacje powiatowe), Rzeszawie (konkurs walentynkowy), Cikowicach (recytacja wierszy Władysława Bełzy).

Koło SBP w Brzesku współpracuje z wieloma instytucjami działającymi w mieście np. szkołami, przedszkolami, Miejskim Ośrodkiem Kultury, Związkiem Emerytów i Rencistów, parafiami, Towarzystwem Miłośników Ziemi Okocimskiej, Stowarzyszeniem Miłośników Jadownik i uczestniczy w różnych podejmowanych przez nie akcjach, biorąc udział w wyszukiwaniu potrzebnych materiałów, czy organizowaniu imprez, takich jak np. „Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy”, „Dni Brzeska”, „Pożegnanie lata” czy imprezy charytatywne.

Koło SBP w Gorlicach zorganizowało dwutygodniowy, podstawowy, kurs komputerowy dla seniorów, w którym uczestniczyło 6 osób.

Okręg Lubelski

Zarząd Oddziału w Hrubieszowie odnotowuje współpracę z Towarzystwem Regionalnym Hrubieszowskim przy organizacji spotkań z ciekawymi ludźmi ziemi hrubieszowskiej, seminariów a przede wszystkim przy redagowaniu i wydawaniu „Biuletynu...”. Z kolei współpraca z Powiatową Komendą Policji w Hrubieszowie, Stowarzyszeniem „Bezpieczny Powiat Hrubieszowski” oraz szkołami z terenu powiatu zaowocowała udziałem w programie „Bezpieczna Szkoła – Bezpieczny Powiat Hrubieszowski”.

Zarząd Oddziału w Zamościu współpracuje z organizacjami, instytucjami i bibliotekami publicznymi w powiecie zamojskim; m.in.: z Powiatową i Miejską Biblioteką Publiczną, Biblioteką Pedagogiczną, Zamojskim Domem Kultury, Archiwum Państwowym w Zamościu, Zamojskim Towarzystwem „Renesans”, kwartetem smyczkowym „La Primavera”; w zakresie organizacji szkoleń oraz form popularyzujących bibliotekę i czytelnictwo oraz edukacji kulturalnej mieszkańców powiatu zamojskiego.

Zarząd Okręgu współpracując z Wojewódzką Biblioteką Publiczną im. Hieronima Łopacińskiego, Towarzystwem Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego, Lubelskim Towarzystwem Miłośników Książki, Uniwersytetem Trzeciego wieku uczestniczył w realizacji licznych form działalności kulturalnej, edukacyjnej i promocji książki m.in. Wojewódzkiego Konkursu pn. „Pamięć Przeszłości”.

Okręg Śląski

Poszczególne ogniwa SBP w Okręgu współpracowały w z instytucjami i organizacjami działającymi lokalnie. Koła SBP ściśle współpracują z bibliotekami macierzystymi oraz związkami zawodowymi. Wszystkie koła współpracują z lokalnymi szkołami różnych typów oraz z przedszkolami. Ponadto kontynuowana jest współpraca z instytucjami kultury działającymi w środowisku lokalnym: galeriami sztuki (Chorzów), innymi typami bibliotek (Chorzów, Sosnowiec), towarzystwami miłośników poszczególnych miast (Chorzów, Czeladź, Dąbrowa Górnicza).

Koła SBP w Bytomiu, Dąbrowie Górniczej i Tychach kontynuowały współpracę z urzędami miast w zakresie działalności organizacji pozarządowych. Członkowie kół uczestniczyli w szkoleniach organizowanych przez pełnomocników prezydentów miast ds. organizacji pozarządowych, a także brali czynny udział w pracach Forów Organizacji Pozarządowych.

Przedstawiciele Koła SBP w Chorzowie brali udział w Inauguracji Roku Kulturalnego, w spotkaniach autorskich oraz w pikniku integracyjnym chorzowskich instytucji kultury, zorganizowanym w Skansenie.

Czeladzkie Koło SBP jak co roku uczestniczyło czynnie w akcji Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy Jurka Owsiaaka. Koło było współorganizatorem Dni Czeladzi, ściśle współpracowało z czasopismem „Echo Czeladzi”, na łamach którego propagowało wiedzę o bibliotece. Współpracowało także ze Stowarzyszeniem Miłośników Czeladzi.

Koło SBP w Łazach kontynuuje współpracę z Gminnym Centrum Informacji, z Domem Kultury oraz innymi placówkami oświatowymi. „Ferie w Bibliotece” i „Wakacje w bibliotece” to akcje wspólnie organizowane na terenie miasta i gminy przez wszystkie instytucje kultury gminy Łazy.

Koło SBP w Sosnowcu współpracuje w dalszym ciągu z Sekcją Bibliotekarzy Szkolnych ZNP w Katowicach. Współpraca obejmuje organizację warsztatów szkoleniowych oraz spotkań w celu zaprezentowania bogatej oferty propozycji edukacji czytelniczej i informacyjnej przygotowanej z myślą o uczniach.

Koło SBP w Świętochłowicach kontynuuje współpracę z placówkami kulturalno-oświatowymi z terenu miasta. Członkowie Koła biorą czynny udział w pracach komisji konkursowych w poszczególnych placówkach, np. w konkursach czytelniczych, plastycznych, w pracach jury Ogólnopolskiego Konkursu Recytatorskiego. Wraz ze Stowarzyszeniem Przyjaciół MBP zrealizowano projekt edukacyjny „Ars poetica po polsku”.

Okręg Pomorski

Współpraca z macierzystymi bibliotekami będącymi siedzibami Okręgu, Oddziałów i Kół, oraz m.in. z Centralnym Muzeum Morskim, Klubem Garnizony w Gdańsku, Zrzeszeniem Kaszubsko-Pomorskim, Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli, Młodzieżowym Domem Kultury w Słupsku, szkołami, Bałtycką Galerią Sztuki i in.

Okręg Podlaski

Współpraca ogniw STowarzystwienia z urzędami gmin i miast przy różnego rodzaju działaniach aktywizujących społeczność lokalną, przede wszystkim w edukacji regionalnej i wspieraniu twórczości artystycznej. Zarządy Oddziałów od lat nagradzają dyplomami i upominkami te władze samorządowe, które w sposób szczególny wspierają działania bibliotek funkcjonujących na ich terenie. W 2007 r. nagrodzono gminę Wasilków oraz Jaświły. Współpracowano również ze środowiskiem czytelniczym szkolnym, z więziennictwem, domami kultury.

Okręg Dolnośląski

Koła współpracowały aktywnie z przedszkolami i szkołami w zakresie współorganizowania imprez czytelniczych dla dzieci oraz z lokalnymi stowarzyszeniami osób niepełnosprawnych tj. Polskim Związkiem Niewidomych, Głuchych oraz Stowarzyszeniem Osób Niepełnosprawnych i Przyjaciół „Nadzieja”.

Koło w Chocianowie było współorganizatorem „Dni Jagody” oraz „Pikniku Zdrowotnego”, ponadto współpracując z Kołem Związku Sybiraków, przygotowano wystawę IPN „Sybiracy. Deportacje obywateli polskich w głąb ZSSR (1939-1941)”.

Koło w MBP w Głogowie współpracowało z Towarzystwem Ziemi Głogowskiej, Głogowskim Tow. Ekologicznym, Klub Edukacji „Mayday” w Głogowie, Stowarzyszeniem Rodziny Wojskowej w Legnicy, Związkiem Sybiraków w Chocianowie, Polski Związek Niewidomych, Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych i Przyjaciół „Nadzieja” w Legnicy, Złotoryjski Ośrodek Kultury i Rekreacji.

Koło w Oleśnicy współpracowało z Towarzystwem Przyjaciół Oleśnicy, Związkiem Miłośników Lwowa, a koło Długołęki z Wojewódzkim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego, Gminną Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Koła we Wrocławiu współpracowały z radami osiedlowymi, a w terenie z radami gmin i sołectw.

Okręg Lubuski

Koła i Oddziały współpracowały z bibliotekami, przy których działają, a dodatkowo przy organizowaniu poszczególnych imprez z innymi instytucjami, np. Wojewódzkim Ośrodkiem Metodycznym, Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Gorzowie Wlkp., Teatrem i Biblioteką we Frankfurcie (Koło w Słubicach), Biblioteką i Domem Pomocy Społecznej w Międzyrzeczu, szkołami, instytucjami kulturalnymi. W 2007 r. Koło w Sulechowie nawiązało współpracę z biblioteką sulechowskiego PWSZ w zakresie organizowania szkoleń i imprez bibliotekarskich.

Okręg Kujawski-Pomorski

Koło w Tucholi współpracuje z Borowiackim Towarzystwem Kultury, Tucholskim Ośrodkiem Kultury, Muzeum Borów Tucholskich (współorganizowanie głównych uroczystości Dni Borów Tucholskich), szkołami, przedszkolami, parafiami.

Z kolei Koło w Barcinie było inicjatorem audycji w Telewizji Lokalnej; współpracowało z domami kultury w Barcinie i Łabiszynie i z lokalną prasą.

Okręg Zachodniopomorski

Koło nr 1 w Szczecinie przy Książnicy Pomorskiej stale współpracuje we wszelkich podejmowanych działaniach z instytucją macierzystą, Książnicą Pomorską oraz innymi organizacjami bibliotekarskimi: Szczecińskim Porozumieniem Bibliotek, Kołem nr 2 Bibliotek Naukowych w Szczecinie, Okręgiem Zachodniopomorskim SBP.

Koło zorganizowało m.in. kiermasz „Książka za złotówkę”. Za zebrane pieniądze zakupiono część archiwum (głównie korespondencja) Marii Tatarczuch, polskiej rzeźbiarki na stałe mieszkającej w Szwecji. Archiwum zostało przekazane Książnicy Pomorskiej. Koło przyłączyło się również do akcji zbierania książek i pieniędzy na zakup książek dla Polskiej Biblioteki w Dublinie.

Koło nr 5 w Goleniowie współpracuje m.in. z Sądem Grodzkim poprzez wynajmowanie „Dziupli” na potrzeby programu „Niebieski Pokój” (zajęcia z psychologiem, pedagogiem; z mediami w ramach aktywizacji społeczności lokalnej do udziału mieszkańców regionu w „Majowych Dniach Biblioteki” z lokalnymi szkołami i przedszkolami.

Koło nr 13 w Stargardzie Szczecińskim w 2007 r. podjęło współpracę z pierwszą stargardzką uczelnią Stargardinum w sprawie zakupu książek dla studentów.

Aktywność Koła nr 14 przy Miejskiej Bibliotece Publicznej w Świnoujściu została dostrzeżona przez władze miasta, czego dowodem jest nominowanie Biblioteki do „Trytona”, dorocznej nagrody prezydenta. Spośród dziesięciu podmiotów w kategorii „Edukacja, kultura, turystyka i sport” Biblioteka zajęła drugie miejsce.

Koło nr 17 w Choszczynie wspólnie z Towarzystwem Miłośników Ziemi Choszczeńskiej organizuje od kilku lat, powiatowy konkurs na gazetę szkolną o nagrodę „Choszczeńskiego Pulitzera Szkolnego”.

Okręg Wielkopolski

Zarządy Oddziałów i Kół współpracują z towarzystwami regionalnymi, propagują wiedzę o swoim regionie, włączają się do organizacji obchodów rocznic historycznych oraz do organizacji imprez kulturalnych przy udziale lokalnych ośrodków kultury. Współpracują ze szkołami bibliotekami innych sieci, władzami samorządowymi.

Zarząd Okręgu złożył wniosek do Funduszu Norweskiego na realizację projektu „Żydzi – Polacy. Przywracanie tożsamości, uzdrawianie pamięci”. Projekt został pozytywnie rozpatrzony i została przyznana dotacja. Projekt realizowany w 2008 r. został przygotowany z inicjatywy i przy pomocy m.in. Stowarzyszenia COEXIST, Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich, Instytutu Historii UAM w Poznaniu. Jego celem jest przywracanie mieszkańcom Poznania ich historycznej tożsamości, na którą składa się też pamięć o żyjącej w regionie przez wieki żydowskiej społeczności.

VII. DZIAŁALNOŚĆ FINANSOWA

Podobnie jak w latach poprzednich działalność finansowa poszczególnych ogniw Stowarzyszenia opisana została szczegółowo w odrębnych sprawozdaniach złożonych do dokumentacji Zarządu Głównego. SBP zostało zobowiązane do złożenia informacji o finansach ogniw terenowych za 2007 r. w Urzędzie Skarbowym. Zbiorczą informację na druku CIT8 przygotowuje Dział Księgowości ZG SBP. Warto dodać, że podobnie jak w latach poprzednich poszczególne ogniwa terenowe Stowarzyszenia oprócz środków pochodzących ze składek członkowskich dysponowały środkami pozyskanymi z różnorodnych źródeł, o które występowano w ogłoszonych Programach. Środki te wsparty organizowane samodzielnie lub wspólnie z macierzystymi bibliotekami działania statutowe.

Podsumowując działalność ogniw terenowych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w jubileuszowym 2007 r., należy podkreślić duże zaangażowanie członków w różnorodne działania, mające na celu rozbudzenie tożsamości zawodowej bibliotekarzy. Ścisła współpraca z macierzystymi bibliotekami oraz coraz liczniejsze samodzielne działania służą z jednej strony współpracy w zakresie upowszechniania kultury czytelniczej, a z drugiej rozbudzeniu zainteresowania tematyką fachową wśród bibliotekarzy.

Sylwia Błaszczyk

Tekst wpłynął do redakcji 22 kwietnia 2008 r.

Stan ilościowy ogniw i członków Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w 2007 r.

Województwo	Okręg	Oddziały 2006	Oddziały 2007	Kola 2006	Kola 2007	Członkowie 2006	Członkowie 2007	Różnica 2006-2007
Dolnośląskie	Wrocław	5	5	28	28	581	553	-28
Kujawsko-Pomorskie	Toruń	3	3	21	21	471	453	-18
Lubelskie	Lublin	5	5	16	16	513	507	-6
Lubuskie	Zielona Góra	2	2	17	17	323	308	-15
Łódzkie	Łódź	4	4 ¹	22	22	653	643	-10
Małopolskie	Kraków	3	3	10	10	496	504	+8
Mazowieckie	Warszawa	6	6	33	30	1286 ²	1429	+143
Opolskie	Opole	1	1	10	10	194	196	+2
Podkarpackie	Rzeszów	7	7	22	21	495	514	+19
Podlaskie	Białystok	3	3	5	6	195	200	+5
Pomorskie	Gdańsk	2	2	16	17	667	598	-69
Śląskie	Katowice	3	3	26	26	665	617	-48
Świętokrzyskie	Kielce	2	0 ³	6	7	127	128	+1
Warmińsko-Mazurskie	Olsztyn	4	4	18	18	463	472	+9
Wielkopolskie	Poznań	6	6	41	39	982	1017	+35
Zachodniopomorskie	Szczecin	3	3	20	22	489	547	+58
Razem		59	57	314	310	8600	8686	+86

¹ Brak Kół w Oddziale Skierniewickim.² Ilość członków bez Oddziału Płockiego.³ Wykazane w 2006 r. Oddziały faktycznie nie powstały.

Tabela 2

Członkowie SBP ze względu na miejsce zatrudnienia 2006-2007¹

(Wyjaśnienie do tabeli: Nauk. – członkowie w bibliotekach naukowych, SzW – członkowie w szkołach wyższych (poza bibliotekami, koła studenckie, koła pracowników naukowych), Publ. – członkowie z bibliotek publicznych, Ped. – członkowie z bibliotek pedagogicznych, Szk. – członkowie z bibliotek szkolnych, Zakł. – z bibliotek fachowych, zakładowych, muzealnych, wojskowych, branżowych ośrodkach inf., Inne – członkowie z innych instytucji, Bezrob. – członkowie bezrobotni, Emer. – członkowie – emeryci, renciści)

Województwo	Nauk.		SzW		Publ.		Ped.		Szk.		Zakł.		Inni		Bezrob.		Emer.		Razem	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2008	2006	2007	2006	2007
Dolnośląskie	39	36	24	20	500	480	2	2	16	15	0	0	0	0	0	0	0	0	581	553
Kujawsko-Pomorskie	23	19	0	0	413	394	0	0	35	40	0	0	0	0	0	0	0	0	471	453
Lubelskie	57	60	0	0	408	422	0	0	22	22	3	3	0	0	0	0	23	0	513	507
Lubuskie	34	19	1	2	238	235	27	28	14	16	0	0	2	2	0	0	7	6	323	308
Łódzkie	74	0	1	42	527	465	22	23	0	0	0	0	29	0	0	0	0	113	653	643
Małopolskie	56	48	0	0	370	373	0	1	4	3	3		1	11	0	0	62	68	496	504
Mazowieckie	127	bd	0	bd	470	bd	91	bd	95	bd	0	bd	0	bd	0	bd	503	bd	1286	1429
Opolskie	0	0	0	0	138	143	0	0	32	32	0	0	0	0	0	0	21	21	194	196
Podkarpackie	41	45	0	0	450	469	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	3	0	495	514
Podlaskie	1	1	0		190	195	1	1	2	2	0	0	1	1	0	0	0	0	195	200
Pomorskie	109	109	0	0	318	307	29	28	61	58	8	14	0	0	2	0	140	82	667	598
Śląskie	0	0	106	50	559	524	0	1	0	1	0	0	0	17	0	0	0	24	665	617
Świętokrzyskie	0	0	0	0	125	125	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	3	127	128
Warmińsko-Mazurskie	41	44	0	0	265	240	20	20	39	40	0	2	1	7	0	0	97	119	463	472
Wielkopolskie	151	143	0	0	646	692	30	29	19	17	26	23	0	0	0	0	110	113	982	1017
Zachodniopomorskie	43	42	0	0	406	470	1	1	9	9	0	0	5	0	0	0	25	25	489	547
OGÓLEM	796	566	132	114	6023	5534	223	134	349	255	40	42	39	38	2	0	993	574	8600	8686

¹ Tabela nie bilansuje się ze względu na brak danych z Okręgu Mazowieckiego.

SPRAWOZDANIE Z POSIEDZENIA ZG SBP w dniu 14 marca 2008 r.

W dn. 14 marca 2008 r. odbyło się w Bibliotece Narodowej pierwsze w tym roku posiedzenie Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, które prowadziła kol. Elżbieta Stefańczyk – przewodnicząca SBP. Poprzedziło je posiedzenie Prezydium ZG SBP, na którym omówiono materiały przedkładane ZG SBP. Na obrady Zarządu Głównego zaproszono: Stanisława Czajkę – Honorowego przewodniczącego SBP; Jana Wołosza – redaktora naczelnego „Bibliotekarza”; Jolantę Stępiak – przewodniczącą Zespołu ds. opracowania założeń i projektu ustawy o bibliotekach; Barbarę Budyńską – członka ww. Zespołu; kol. Janusza Ambrożego – przewodniczącego Głównej Komisji Rewizyjnej; kol. Barbarę Drewniewską-Idziak – sekretarza GKR.

Porządek obrad obejmował m.in.:

- analizę prac Zarządu Głównego SBP od grudnia 2007 do marca 2008 r.,
- omówienie i przyjęcie sprawozdań za 2007 r.,
- przyjęcie planu pracy ZG SBP na 2008 r.,
- przygotowania do Krajowego Zjazdu Delegatów w 2009 r.,
- stan prac nad założeniami i projektem ustawy o bibliotekach,
- przygotowania do „Tygodnia Bibliotek” 2008.

Członkowie Zarządu Głównego SBP przyjęli sprawozdania za 2007 r.: sekretarza generalnego SBP (ref. kol. M. Burchard), skarbnika SBP (ref. kol. J. Pasztaleniec-Jarzyńska), z działalności Sekcji, Komisji i Zespołów działających przy ZG SBP (ref. kol. E. Chrzan), z działalności ogniw terenowych SBP (ref. kol. S. Błaszczuk), z pracy Biura ZG SBP (ref. kol. A. Grzecznowska) oraz z działalności Wydawnictwa SBP (ref. kol. J. Nowicki). Jednogłośnie przyjęto także Plan pracy Zarządu Głównego SBP na 2008 r.

Podczas omawiania przygotowań do Krajowego Zjazdu Delegatów w 2009 r. przyjęto uchwały w sprawie powołania Komisji ds. Statutu (w składzie: S. Błaszczuk – przewodnicząca, B. Howorka, J. Krawczyk, K. Marcinowski, E. Stachowska-Musiał, H. Sieński) oraz Komisji ds. gromadzenia i analizowania wniosków napływających ze struktur SBP (w składzie: M. Bochan – przewodnicząca, R. Turkiewicz, E. Chrzan, A. Borowska, M. Przybysz, J. Sadowska). Przedstawiono także projekt harmonogramu Zjazdu, który zostanie zatwierdzony podczas czerwcowego posiedzenia ZG SBP. Wtedy zostanie też powołany Komitet Programowy oraz Komitet Organizacyjny Krajowego Zjazdu Delegatów 2009.

Stan prac Zespołu ds. opracowania założeń i projektu ustawy o bibliotekach, powołanego w czerwcu 2007 r. przez Zarząd Główny SBP, zaprezentowała J. Stępiak. Przewodnicząca Zespołu przedstawiła wstępną opinię na temat dyskusji nad ustawą o bibliotekach. Dyskusja nie wzbudziła zainteresowania wśród dyrektorów dużych bibliotek ani w opiniotwórczych środowiskach bibliotecznych. We wnioskach końcowych Zespół proponuje wprowadzenie m. in. następujących zmian: obligatoryjny udział w krajowej sieci bibliotecznej bibliotek finansowanych ze środków publicznych, utworzenie instytucji koordynującej działania krajowej sieci bibliotecznej na poziomie międzyresortowym i na wszystkich szczeblach administracji samorządowej. Wprowadzanie drobnych zmian w ustawie nie wpłynie znacząco na poprawę funkcjonowania bibliotek. Zdaniem Zespołu największy problem stanowi obecnie egzekwowanie istniejących zapisów.

Następny punkt obrad dotyczył organizacji kolejnej edycji „Tygodnia Bibliotek”, która odbędzie się w dniach 5-11 maja pod hasłem „Biblioteka miejscem spotkań”. Konferencja prasowa inaugurująca tegoroczne obchody „Tygodnia” poświęcona będzie problemom bibliotek szkolnych i pedagogicznych. Zarząd Główny SBP przyjął uchwałą Regulamin konkursu na najlepszy program działań promocyjnych w ramach ogólnopolskiego „Tygodnia Bibliotek”.

W sprawach różnych omówiono materiały Komisji Odznaczeń i Wyróżnień dot. Regulaminu nadawania godności Honorowego Członka SBP i kryteriów, jakie powinni spełniać kandydaci oraz kryteriów, jakie powinna spełniać biblioteka kandydująca do odznaczenia Medalem „Bibliotheca Magna Perennisque”. Członkowie ZG SBP mają przysyłać wszelkie uwagi na adres Biura ZG SBP. Kolejnym poruszonym tematem była sytuacja placowa bibliotekarzy. Zarząd Główny przygotowuje stanowisko w tej sprawie, które zostanie przekazane do MKiDN, MEN oraz MNiSzW. Ostatnią z omawianych spraw było włączenie Serwisu Informacyjnego Biblioteka Pedagogiczna w strukturę SBP. ZG SBP postanowił, że serwis prowadzić powinna Sekcja Bibliotek Pedagogicznych i Szkolnych. W najbliższym czasie odbędzie się spotkanie z założycielami portalu oraz przedstawicielami Sekcji.

Małgorzata Dargiel-Kowalska

Tekst wpłynął do redakcji 22 kwietnia 2008 r.

PLAN PRACY ZG SBP NA 2008 ROK

I. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

1. Integracja środowiska bibliotekarskiego i współpraca ze wszystkimi rodzajami bibliotek oraz organizacjami w obszarze książki i czytelnictwa.
2. Podniesienie rangi bibliotek w świadomości społecznej poprzez organizację „Tygodnia Bibliotek”.
3. Współpraca z administracją państwową i samorządami w zakresie kształtowania i realizacji polityki bibliotecznej.
4. Dbłość o rangę i prestiż zawodu bibliotekarza.
5. Umocnienie struktur organizacyjnych Stowarzyszenia.
6. Prace organizacyjne i programowe w ramach przygotowań do Krajowego Zjazdu Delegatów w czerwcu 2009 r.
7. Rozpoczęcie dyskusji na temat zmian w Statucie SBP przed Krajowym Zjazdem w 2009 r.
8. Propagowanie SBP jako organizacji pożytku publicznego.
9. Wspieranie Organów Samorządowych w realizacji zadań z zakresu promocji czytelnictwa zgłaszanych na poziomie lokalnym.
10. Intensyfikacja współpracy ze środowiskiem akademickim i naukowym.

II. DZIAŁANIA NA RZECZ ŚRODOWISKA BIBLIOTEKARSKIEGO

1. Podejmowanie i wspieranie inicjatyw w zakresie unowocześnienia pracy i kultury organizacyjnej w bibliotekach.
2. Pilotowanie prac nad projektem ustawy o bibliotekach, stworzenie platformy do prowadzenia ogólnokrajowej dyskusji na ten temat, opracowanie i przedłożenie założeń nowelizacji po dyskusji środowiskowej.
3. Upowszechnianie „Kodeksu Etyki Bibliotekarza i pracownika informacji naukowej”.
4. Wskazywanie roli światowych standardów bibliotecznych jako czynnika stymulującego rozwój bibliotek w Polsce.
5. Dalsze starania o krajowy program komputeryzacji bibliotek publicznych pedagogicznych i naukowych – skorelowany z rządowymi projektami rozwoju kultury, nauki i edukacji.

6. Kontynuowanie działań opiniotwórczych i informacyjnych dotyczących roli bibliotekarstwa polskiego w Unii Europejskiej.

7. Kształtowanie opinii i wiedzy parlamentarzystów, przedstawicieli władz oraz mediów na temat bibliotekarstwa i jego problemów.

8. Umacnianie środowiskowej rangi SBP poprzez dalszą integrację Stowarzyszenia z wykorzystaniem jego odznak, medali i dyplomów.

9. Honorowanie zasług i dorobku członków SBP w postaci odznaczeń państwowych.

10. Popularyzowanie Nagrody Naukowej im. A. Łysakowskiego oraz Nagrody Młodych. Wręczenie nagród za 2007 r.

11. Organizowanie konkursów m.in. o tematyce bibliotekarskiej oraz wspieranie inicjatyw lokalnych w tym zakresie.

12. Organizacja konferencji i szkoleń.

13. Dalsze umacnianie roli Wydawnictwa SBP jako wydawcy literatury fachowej z zakresu bibliotekarstwa i informacji naukowej.

14. Ciągłe doskonalenie witryny internetowej ZG SBP m.in. poprzez związanie jej ze stronami internetowymi ogniw terenowych i dążenie do zbudowania sprawnej sieci informacji; wspieranie funkcjonowania EBIB.

15. Promocja czytelnictwa literatury fachowej.

16. Zainicjowanie dyskusji na temat wymagań kwalifikacyjnych i szczebli awansu zawodowego bibliotekarzy zatrudnionych w bibliotekach publicznych (nowelizacja obowiązującego rozporządzenia MKiDN). Dyskusja prowadzona będzie w EBIB-ie i na łamach czasopism bibliotekarskich.

III. DZIAŁANIA Z PARTNERAMI INSTYTUCJONALNYMI

1. Prowadzenie stałej współpracy z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz intensyfikacja współpracy z Ministerstwem Edukacji i Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawach istotnych dla środowiska bibliotekarskiego.

2. Pozyskiwanie grantów i dotacji od sponsorów państwowych i prywatnych na działalność statutową SBP.

3. Kontynuacja współpracy z innymi organizacjami w obszarze książki, czytelnictwa i informacji, zwłaszcza z Krajową Radą Biblioteczną, Konferencją Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich, Krajową Radą Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych, Instytutem Książki, Instytutem im. Adama Mickiewicza.

4. Utrzymywanie kontaktów z zagranicznymi instytucjami kultury – działającymi w Polsce i organizacjami międzynarodowymi, w tym m.in. współpraca z IFLA, LIBER, Goethe Institut.

5. Wspieranie bibliotek publicznych w kontaktach z władzami samorządowymi.

IV. TERMINARZ POSIEDZEŃ STATUTOWYCH WŁADZ SBP W 2008 ROKU

Posiedzenia Zarządu Głównego SBP

14 marca 2008 r.

1. Omówienie i zatwierdzenie sprawozdań z działalności ZG SBP, ZO SBP, skarbnika SBP, Sekcji, Komisji i Zespołu Problemowego ZG SBP w 2007 r.

2. Zatwierdzenie planu pracy ZG SBP na 2008 r.

3. Krajowy Zjazd Delegatów w 2009 r. – zaakceptowanie harmonogramu przygotowań, wstępny projekt konferencji towarzyszącej Zjazdowi.

4. „Tydzień Bibliotek” – przebieg przygotowań.

11-12 czerwca 2008 r.

1. Ocena I półrocza pracy ZG SBP.
2. Stan przygotowań do Krajowego Zjazdu Delegatów – powołanie Komisji Zjazdowej, Statutowej, Programowej i Organizacyjnej, podjęcie odpowiednich uchwał o powołaniu KZD i trybie wyboru delegatów. Ustalenie daty i miejsca KZD, powołanie Komitetu Programowego i Komitetu Organizacyjnego Konferencji.
3. Spotkanie z przewodniczącymi okręgów w celu omówienia przygotowań do KZD w strukturach terenowych.
4. Podsumowanie „Tygodnia Bibliotek”.

8-9 grudnia 2008 r.

1. Podsumowanie pracy Zarządu Głównego SBP w II półroczu 2008 r.
2. Propozycje do projektu planu pracy ZG SBP na 2009 r.
3. Ocena przebiegu przygotowań do KZD w ogniwach terenowych.
4. Ocena realizacji programu działania SBP na lata 2005-2009.
5. Spotkanie z przewodniczącymi Sekcji i Komisji Problemowych SBP

Posiedzenia Prezydium Zarządu Głównego SBP**1 lutego 2008 r.**

1. Dyskusja nad planem pracy ZG SBP w 2008 r.
2. Krajowy Zjazd Delegatów w 2009 r. – omówienie harmonogramu przygotowań i wstępnego projektu konferencji towarzyszącej Zjazdowi.
3. Omówienie stanu przygotowań do „Tygodnia Bibliotek”

14 marca 2008 r.

1. Akceptacja materiałów na posiedzenie ZG SBP.
2. Omówienie projektu planu pracy na 2008 r. przedkładanego do zatwierdzenia przez ZG SBP.
3. Harmonogram przebiegu „Tygodnia Bibliotek”.
4. Powołanie Jury ds. konkursów „Tygodnia Bibliotek”.
5. Ocena stanu przygotowań do Krajowego Zjazdu Delegatów w 2009 r.

5 maja 2008 r.

1. „Tydzień Bibliotek” – konferencja prasowa nt. bibliotek szkolnych i pedagogicznych.
2. Stan przygotowań do Krajowego Zjazdu Delegatów w 2009 r.

11 czerwca 2008 r.

1. Akceptacja materiałów na posiedzenie ZG SBP.
2. Ocena przygotowań do seminariów i konferencji w II półroczu 2008 r.
3. Ocena działalności wydawniczej w I półroczu 2008 r.

26 września 2008 r.

1. Omówienie stanu przygotowań do Krajowego Zjazdu Delegatów w 2009 r. i Konferencji w II półroczu 2008.
2. Sprawy bieżące.

8 grudnia 2008 r.

1. Zatwierdzenie materiałów na posiedzenie ZG SBP.
2. Sprawy bieżące.

V. DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNO-SZKOLENIOWA W 2008 ROKU

W 2008 r. planowane jest zorganizowanie następujących konferencji, seminariów i warsztatów:

1. Międzynarodowa Konferencja „Rola katalogu Centralnego NUKAT w kształtowaniu społeczeństwa wiedzy w Polsce” (23-25 stycznia 2008 r., Warszawa), organizatorzy: Centrum NUKAT BUW, ZG SBP.

2. Warsztaty Komisji Opracowania Rzeczowego Zbiorów przy ZG SBP – 4 zjazdy: 2-3 kwietnia, 2-4 czerwca, październik (dwudniowe), listopad (jednodniowe), Warszawa, organizatorzy: ZG SBP, BN.

3. Konferencja pt. „Biblioteka powiatowa i jej użytkownicy” (5-17 kwietnia 2008r., Piła), organizatorzy: ZG SBP, PiMBP w Pile.

4. Seminarium pt. „Lobbing na rzecz bibliotek” (23 czerwca 2008 r., Warszawa), organizatorzy: ZG SBP, BN, Instytut Goethego.

5. Warsztaty Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej (maj – Warszawa, wrzesień – Rzeszów), organizatorzy: ZG SBP, BN, WiMBP w Rzeszowie.

6. Konferencja dla parlamentarzystów polskich na temat otwartej edukacji (Sejm RP, 1 września), organizatorzy: ZG SBP, Fundacja Nowoczesna Polska, Wikimedia i ICM

7. Konferencja pt. „Zbiory i zasoby informacyjne bibliotek publicznych wobec wyzwań XXI wieku” (23-24 września 2008 r., Opole), organizatorzy: ZG SBP, BN, WBP w Opolu.

8. Konferencja pt. „Architektura i modernizacja obiektów bibliotecznych” (2-3 października 2008 r., Kielce), organizatorzy: ZG SBP, WBP w Kielcach.

9. VI Ogólnopolska narada bibliografów (22-24 października 2008 r., Warszawa); organizatorzy: BN, ZG SBP.

10. Seminarium pt. „Chrońmy dziedzictwo fonograficzne” (14-15 listopada 2008 r., Radom), organizatorzy: ZG SBP, MBP w Radomiu.

11. VIII konferencja „Automatyzacja bibliotek publicznych” (26-28 listopada 2008 r., Warszawa), organizatorzy: ZG SBP, Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy, BN.

12. „Promocja czytelnictwa – workshop” (11-12 grudnia 2008 r., Warszawa), organizatorzy: ZG SBP, Instytut Goethego.

VI. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA SBP

Czasopisma

1. „Bibliotekarz” i „Poradnik Bibliotekarza” (miesięczniki, po 11 numerów).

2. „Przegląd Biblioteczny” (kwartalnik naukowy, wpisany na krajową listę czasopism punktowanych Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 4 numery).

3. „Zagadnienia Informacji Naukowej” (półrocznik, pismo naukowe od 2007 r. wpisane na krajową listę czasopism punktowanych Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2 numery).

4. „EBIB” (elektroniczne czasopismo bibliotekarzy wydawane przez Komisję Wydawnictw Elektronicznych SBP, miesięcznik).

5. „Biuletyn Informacyjny” (czasopismo nieregularne, przygotowywane przez Biuro ZG SBP, dwa numery rocznie).

6. „Ekspres ZG SBP” (informator organizacyjny wydawany przez Biuro ZG SBP w postaci elektronicznej, miesięcznik).

7. „Oferta Wydawnicza” (wydawana nieregularnie przez Wydawnictwo SBP).

Książki

Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”

1. *Przyszłość bibliotek w Polsce. VI FORUM SBP*. Praca zbiorowa pod red. J. Sadowskiej.

2. S. Stanisławska-Kłoc, B. Jawuła: *Prawo autorskie w działalności bibliotek*.

3. Z. Dobrowolski: *Wirtualna biblioteka*.
4. *Dziecko-książka-biblioteka w XXI w.* Praca zbiorowa pod red.: G. Leszczyńskiego, D. Świerczyńskiej.
5. W. Pindlowa: *Informacja naukowa – teraźniejszość i przyszłość*.
6. *Podstawy zarządzania i marketingu w bibliotece*. Praca zbiorowa pod red. J. Kamińskiej.
7. *Organizowanie środowiska informacji i wiedzy*. Praca zbiorowa pod red. K. Materskiej, E. Chuchro, B. Sosińskiej-Kalaty.
8. *Rola katalogu NUKAT w kształtowaniu społeczeństwa wiedzy w Polsce*. Praca zbiorowa pod red. M. Burchard.

Seria „Propozycje i Materiały”

1. St. Hrabia: *Biblioteka Muzyczna 2000-2006*.
2. E. Stachowska-Musiał: *Jak chronić zbiory w bibliotece*. Poradnik.
3. M. Antczak, J. Nowak: *Jak tworzyć i stosować: przypisy, powołania, bibliografię załącznikową*.
4. P. Pioterek: *Budowanie efektywnego zespołu w bibliotece*.
5. K. Janczewska-Sołomko, M. Kozłowska: *Fonoteki wczoraj, dziś i jutro*.

Seria „FO-KA”

1. Paluszkiewicz: *Prace wybrane*. Wybór i red. Andrzej Padziński.
2. G. Wilczyńska: *Opis przedmiotowy dokumentów z zakresu religioznawstwa*. Katalogowanie w języku haseł przedmiotowych KABA, cz. 4.
3. *Zasady tworzenia haseł wzorcowych*. Nowe wydanie zmienione.
4. *Format MARC 21 rekordu kartoteki haseł wzorcowych*.
5. *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla dokumentu kartograficznego*.
6. *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla starych druków*.
7. *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla wydawnictw ciągłych*.
8. *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książek*.

Seria „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza”

1. M. Pietrzak: *Rola teatru w edukacyjnej pracy bibliotekarza* (poślizg z 2007 r.).
2. G. Lewandowicz: *Biblioteki dla dzieci*.

Maria Burchard

Tekst wpłynął do redakcji 22 kwietnia 2008 r.

**PROFESOR KRYSZYNA BEDNARSKA-RUSZAJOWA
(1945-2008)**

Środowisko akademickie i badaczy dziejów książki i bibliotek z wielkim żalem przyjęło odejście Profesor Krystyny Bednarskiej-Ruszejowej – wybitnej uczoney, zamiłowanej w dydaktyce, „przyjaciela życia, ludzi i książek” (z nekrologu rodziny). Strata ta jest tym dotkliwsza, i to nie tylko dla macierzystego Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego (Instytut INiB UJ), że była osobą o wielkiej determinacji w prowadzeniu badań naukowych, powszechnie znaną, cenioną i szanowaną. Mimo ciężkiej przewlekłej choroby pracowała cały czas aktywnie i efektywnie, była pełna inicjatyw i wykreowała rozległy, interesujący, interdyscyplinarny program badawczy, związany z pograniczem książki, bibliotek i literatury pięknej. Plany te zdążyła tylko w części zrealizować, a i tak dorobek poświadcza jak bardzo zasłużyła na uznanie i jak znaczny wniosła wkład do nauki polskiej. Najlepszym dowodem aktywności intelektualnej jest ostatnia praca Profesor, opublikowana w „Prze-głądzie Bibliotecznym” w 2008 (1 nr, recenzja) z datą nadesłania maszynopisu 5 lutego 2008 r., czyli zaledwie dwa miesiące przed śmiercią.

Odejście Jej dotknęło boleśnie nie tylko Rodzinę, ale i wielu przyjaciół i współpracowników, zwłaszcza z kręgu Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Uniwersytetu Wrocławskiego, z którymi bardzo się żyła w trakcie 35. wspólnych lat działań. Była powszechnie lubiana ze względu na życzliwość dla otoczenia i pogodę ducha, oraz podziwiana za hart woli i uśmiech, bez słowa skargi znoszenie przeciwności losu od początku lat dziewięćdziesiątych XX w.: przeszczerp wątroby, długoletnie leczenie w szpitalach w Krakowie, Warszawie, Szczecinie, Zakopanem. Wspomagało ją w tych ciężkich chwilach, staraniami ratującymi życie, wielu ludzi dobrej woli na czele ze społecznością akademicką Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz JM Rektorem UJ prof. dr hab. Franciszkiem Ziejką i śp. prof. dr hab. Kazimierzem Janickim, ordynatorem Kliniki Chorób Wewnętrznych Uniwersytetu.

Profesor Krystyna Bednarska-Ruszajowa urodziła się 14 października 1945 r. w Bieczu, gdzie ukończyła Liceum Ogólnokształcące, zmarła w Krakowie w dniu 15 kwietnia 2008 r. Studia wyższe w Uniwersytecie Jagiellońskim (filologia polska 1963/64-1967/68) związały jej karierę zawodową i naukową z macierzystą uczelnią i Krakowem. Opiekunem Jej pracy magisterskiej z literatury (*Ideał rycerza – świętego w poezji staropolskiej*), a następnie doktorskiej, ale już z pogranicza badań nad dziejami książki (*Książka, literatura, czytelnictwo na łamach „Monitora” 1765-1785*, 1980 r.) w Instytucie Filologii Polskiej UJ – był prof. dr hab. Stanisław Grzeszczuk. Ową zmianę kierunku zainteresowań badawczych wyraźnie reprezentuje książka habilitacyjna: *Od Homera do Jana Jakuba Rousseau. W kręgu lektur profesorów krakowskich* (Nagroda Rektora UJ). Docenili efekt tych humanistycznych zainteresowań i badań recenzenci przewodu habilitacyjnego: profesorowie Stanisław Grzeszczuk, Elżbieta Aleksandrowska, Andrzej Cieński; przewód został przeprowadzony na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego (1991 r. – dyplom doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowo-technicznej). Właśnie Rada tego Wydziału wystąpiła o otwarcie przewodu profesorskiego, który został zakończony pozytywnie w 2007 r. Niestety, nie było dane Profesor doczekać podpisu Prezydenta... Recenzentami w przewodzie profesorskim w zakresie nauk humanistycznych (bibliologia) byli profesorowie: Barbara Bieńkowska, Elżbieta Gondek, Hanna Tadeusiewicz, Janusz Tondel, Anna Zbikowska-Migoń, a przewodniczącym Komisji prof. dr hab. Krzysztof Migoń.

Kariera dydaktyczna i naukowa Profesor Krystyny Bednarskiej-Ruszajowej jest wzorem do naśladowania, jak uczelnie i środowisko akademickie wspierają zdolnego, ambitnego uczonego, umożliwiając rozwijanie jego badań, a w krytycznych chwilach ze zdrowiem podają pomocną dłoń.

Profesor pierwsze zawodowe zetknięcie z biblioteką zawdzięcza Bibliotece Jagiellońskiej, gdzie pracowała pięć lat (1968-1973) po objęciu tam stanowiska wicedyrektora przez prof. dr. hab. Stanisława Grzeszczuka, później współtwórcy z prof. dr. Janem Baumgardtem kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa na Uniwersytecie Jagiellońskim. W tym czasie współpracowała przy redagowaniu „Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej” oraz *Bibliografii pisarzy polskich w źródłach XVI-XVIII w.*

Powołanie nowego kierunku studiów „Bibliotekoznawstwo i informacja naukowa” przy Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego na przełomie 1973/1974 r. pozwoliło Jej odkryć nową pasję, której pozostała wierna całe życie – zamiłowanie do dydaktyki akademickiej i to z wielkim pożytkiem dla kolejnych pokoleń studentów tego kierunku. Wspominała kiedyś, gdy była już złożona chorobą na łóżku szpitalnym, że radośnie śniła o sali pełnej studentów i o sobie prowadzącej wykład... w Zakładzie, potem Katedrze, wreszcie od 1996 r. Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego pracowała od 1973 r. do przejścia w 2007 r. na wcześniejszą emeryturę w związku ze stanem zdrowia. Pełniła funkcje kierownika Studium Podyplomowego Bibliotekoznawstwa (1981-1986), zastępcy dyrektora Instytutu w latach 1996-1999, kierownika Zakładu Książki i Jej Funkcji Społecznej (1996-2002). Wyksztaliła 2 doktorów (Andrzej Drózd i Beata Janik), 65 magistrów oraz 22 licencjatów, opublikowała ponad 60 tytułów prac naukowych (w tym 9 wydawnictw zwartych i 7 publikacji zagranicznych; spis bibliograficzny znajduje się na stronie WWW Instytutu INiB UJ). Brała udział w wydaniu dwóch podręczników: *Podstawy bibliotekoznawstwa i informacji naukowej* (wspólnie z W. Pindlową i M. Kocójową, dwa wydania 1980 i 1982) oraz *Poradnik metodyczny do nauki przedmiotu „Proseminarium z bibliotekoznawstwa i informacji naukowej”* (1981, wspólnie z M. Kocójową). Zajęcia dydaktyczne, wysoko ocenione przez studentów w anonimowych ankietach, prowadziła z przedmiotów: „Biblioteka i książka w procesie komunikacji społecznej, cz. 1. – do oświecenia” oraz „Teoria i historia

kultury” (wykłady), „Podstawy bibliotekoznawstwa”, „Źródła informacji” oraz seminaria i proseminaria. Na kanwie działań i doświadczeń dydaktycznych opracowała monografię pt. *Uczyć – bawić – wychowywać. Książka i jej funkcja społeczna w Polsce w okresie oświecenia* (2004, Nagroda Rektora UJ). O silnych związkach z Instytutem INiB UJ świadczy opracowanie kilku artykułów z dziejów placówki, upamiętniających rozwój studiów, wspomnieniowo-jubileuszowych o pracownikach, konferencjach, etc. Jej dokonania na Uniwersytecie Jagiellońskim zostały wyróżnione medalem Komisji Edukacji Narodowej (1997) i Złotym Krzyżem Zasługi (1990). Równolegle prowadziła żywą działalność w Towarzystwie Badań nad Wiekiem Osiemnastym (współzałożyciel), Polskim Towarzystwie Bibliologicznym – Oddział w Krakowie, Grupie Doradczej ds. Budowy Biblioteki PAT w Krakowie, Zespole ds. Specjalności Humanistycznych przy Ministerstwie Edukacji Narodowej (1997-1999), pracowała w jury Konkursu Wiedzy o Krakowie, w „Solidarności” UJ (od 1981 r., 2005-2006 przedstawiciel w Radzie Instytutu INiB UJ).

Interesujący i rzetelnie opracowany, o silnej podbudowie źródłowej, dorobek naukowy Profesor Krystyny Bednarskiej-Ruszałowej, głównie z bibliografii i historii książki, jest ciekawy i inspirujący ze względu na nowe ujęcia (historia kultury czytelnictwa), prowadzone badania interdyscyplinarne, zwłaszcza z pogranicza bibliologii i historii literatury, jak i dotyczące związków z kulturą niemiecką i promocją kultury polskiej za granicą. Rozmach badaniom naukowym umożliwiły wyjazdy studyjne do Niemiec (Brema, Bochum, Heidelberg, Marburg, Wolfenbüttel), Wielkiej Brytanii, Litwy, Bułgarii, zawsze połączone z poszukiwaniami naukowymi w materiałach źródłowych oraz z wykładami.

Opracowania bibliograficzne objęły teorię (też w kontekście księgoznawstwa) i zastosowania praktyczne umiejętności bibliograficznych. Z teoretycznych opracowań wyróżnia się tutaj artykuł *Metoda bibliograficzna i jej zastosowanie*, opublikowany w pracy zbiorowej Instytutu INiB UJ (1990), jak i z metodologii badań nad czytelnictwem uczonych okresu oświecenia (1993; w języku litewskim *Knygotyra*, 1997). Dodać tu należy pokaźny dorobek recenzenta – systematyczne prowadzenie stałej rubryki pt. „Z teorii i metodologii księgoznawstwa oraz dyscyplin pokrewnych” w „Studiach o Książce” od 1984-1993, czyli do zakończenia publikowania tego czasopisma. Przypomnieć też trzeba przegląd: *Nowe metody w badaniach nad dawną książką* (1996) oraz ostatnio, wspomnianą już recenzję pracy zbiorowej pod red. Dariusza Kuźminy książki pt. *Bibliologia* (2008). W opracowaniach tych można odnaleźć jasno wyłożoną kwintesencję poglądów teoretycznych Uczonej, poszukującej osadzenia badań nad książką i biblioteką w szeroko pojętej kulturze, z uwzględnieniem roli procesów komunikowania w społeczeństwie europejskim.

Poważnym wkładem do nauki są zestawienia bibliograficzne, poczynając od bardzo obszernego wyboru z Polskiej Bibliografii Bibliologicznej, opublikowanego w Niemczech pt. *Das polnische Buchwesen. Bibliographische Einführung* (Frankfurt nad Menem: Peter Lang 1994 seria: „Arbeiten und Bibliographien zum Buch- und Bibliothekswesen” 11), z obszernym autorskim wstępem w języku niemieckim, udatnie promującego badania prowadzone w Polsce (4119 pozycji bibliograficznych). Książka ta została wyróżniona nagrodą Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich im. Adama Łysakowskiego (1996). Przyczynkami do niej są artykuły opublikowane w Polsce w latach 1991-1995. Z mniejszych zestawień bibliograficznych należy wspomnieć: spis treści „Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej” (1976 wspólnie z W. Berbelickim), zestawienie problematyki książki na łamach „Monitora” (1984), bibliografię prac Małgorzaty Stolzman (1988), *Archiwa i biblioteki kościelne w publikacjach polskich* (1999 wspólnie z M. Janiak).

Najpoważniejsze dokonania naukowe Profesor Krystyny Bednarskiej-Ruszałowej są związane z publikacją w różnej formie materiałów źródłowych, o znaczeniu pierwszorzędym dla dziejów i kultury polskiej, najczęściej związanych

z historią kultury czytelnictwa epoki oświecenia. Ten zwarty program badawczy został zasygnalizowany artykułem *Michał Hieronim Juszyński – bibliograf i bibliofil 1760-1830* (1976); wynikami badań nad „Monitorem” – najważniejszym warszawskim czasopismem społeczno-politycznym z lat 1765-1785 (cykl artykułów z lat 1980-1985), opracowaniem opartym na bibliotecznej dokumentacji wypożyczeń *Kultura czytelnicza profesorów krakowskiej Szkoły Głównej Koronnej* (1984). Wydania niemieckiego doczekało się opracowanie wileńskiej księgi wypożyczeń bibliotecznych z obszernymi indeksami i identyfikacją bibliograficzno-biograficzną czytelników (1239 poz.), dokonaną w książce pt. *Bücher und ihre Leser in Wilna am Anfang des 19. Jahrhunderts: „Journal der Ausleihungen der Bücher aus der Bibliothek der Wilnaer Universität (1805-1816). Eine bibliographisch-buchwissenschaftliche Untersuchung* (Frankfurt nad Menem: Peter Lang 1996, seria: „Arbeiten und Bibliographien zum Buch- und Bibliothekswesen” 13) oraz uzupełniające opracowania wydane na Litwie (1997 *Knygotyra*) i w Polsce (1993). Do ważnych artykułów opublikowanych za granicą należą: *Die nationalsozialistische Bibliothekspolitik in Polen während des Zwierten Weltkrieges* (1989) oraz *Forshungsstand zur Geschichte polnischer Privatbibliotheken im 18. Jahrhundert* (1994), oba artykuły wspólnie opracowane z Janem Pirożyńskim oraz *Graf Jan Potocki in der Herzoglichen Bibliothek in Wolfenbüttel* (1994). Z opracowań w języku polskim nowe wiadomości i interpretację przynoszą: *Zainteresowania czytelnicze J. Lelewela w okresie wileńsko-warszawskim* (1992); *Książki zakazane w odbiorze czytelniczym oświeceniowych uczonych* (1992); *Między Leibnizem, Lessingiem i Ebertem: Herzog August Bibliothek w Wolfenbüttel jako centrum oświecenia, tolerancji i demokracji* (1995) oraz *Z badań nad czytelnictwem uczonych: Luwik Häusser (1818-1867) – niemiecki liberał czasów Bismarcka przy pracy nad genezą pierwszego rozbioru* (1995).

Kolejny etap badań Profesor Krystyny Bednarskiej-Ruszajowej był związany z poszerzeniem zainteresowań naukowych związanych z wiadomościami o bibliotekach i książkach w piśmiennictwie polskim na XIX i XX w., ze względu na prace w projektach badawczych KBN. Profesor prowadziła dwa projekty: 1996-1998 „Opisy bibliotek w polskich utworach literackich” oraz 1999-2002 „Biblioteki i książki w pamiętnikach polskich”. Potrafiła swoją pasją i przykładem zachęcić do uczestniczenia w tych pracach kolegów i studentów z Instytutu INiB UJ. Wyniki publikowała sukcesywnie, ukazując dojrzały warsztat badawczy od założeń metodologicznych po syntezy faktograficzne. Wstępem było zestawienie bibliografii i obszerny, przeglądowy artykuł metodologiczno-bibliograficzny ukazujący nowy kierunek badań na świecie, czyli kompleksowe badania opisów bibliotek w utworach literackich. Zostały te opracowania opublikowane w materiałach ze zorganizowanej przez Profesor ogólnopolskiej konferencji naukowej w Koninkach w 1997 r. na temat *Biblioteki i książki w literaturze* (1999, praca zbiorowa, red. K. Bednarska-Ruszajowa). Pokłosem zbierania cytatów na ten temat w polskim piśmiennictwie było także powstanie obszernej bazy bibliograficznej (w posiadaniu autorki) oraz książek autorskich: *Biblioteki i książki w pamiętnikach polskich XVIII-XX w. Rekonesans źródłowy* (2003) oraz *Biblioteki w literaturze polskiej* (2006), jak i artykułów o Zuzannie Rabskiej (2004 i 2005).

W bogatym dorobku edukacyjnym i naukowym podkreślić należy zgodnie z konstatacją Profesor, że: „praca naukowa była i jest moją pasją i stanowi ważną część życia” (*Autoreferat* 2007, s. 8). Profesor Krystyna Bednarska-Ruszajowa stanowi bowiem rzadki we współczesnych czasach przykład uczonego, prowadzącego konsekwentnie i rzetelnie własny odkrywczy program badawczy, skupiony na pierwszoplanowych tematach dla dziejów książki oraz bibliotek, i w myśl sformułowanych przez siebie i ogłoszonych drukiem założeń metodologicznych. Wielka to szkoda, że nie będzie tych badań kontynuować... W uroczystym pożegnaniu na krakowskim cmentarzu w Batowicach w dniu 21 kwietnia 2008 r.

towarzyszyło Jej wiele osób. Przemówienia podkreślające zasługi Profesor i pełne osobistego ciepła wygłosili: prof. dr hab. Michał du Vall, dziekan Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej, a w nowej kadencji od 2008 r. prorektor Uniwersytetu Jagiellońskiego; prof. dr hab. Krzysztof Migoń w imieniu środowiska wrocławskiego, któremu Profesor zawdzięczała inspiracje edukacyjne i badawcze; oraz szczególnie pełne serdeczności – dr hab. Maria Próchnicka, dyrektor Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego i ks. dr Jan Bednarczyk, dyrektor Biblioteki PAT w Krakowie. Szczerym smutkiem emanowały liczne kondolencje nadesłane z całej Polski. Pragnę dołączyć do nich bardzo osobistą refleksję i serdeczną myśl, bowiem razem od początku współpracowałyśmy przy tworzeniu i przekształcaniu ośrodka krakowskiego studiów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej UJ, dyskutowałyśmy nad problemami naukowymi, cieszyłam się Jej sukcesami, wspólnie uczestniczyłam w spotkaniach oficjalnych i nieoficjalnych; towarzyszyłam dorostaniu i magisterium syna – Przemka; dzieliłam wielką radość z narodzin ukochanego wnuka Profesor – Wojciecha, któremu dedykowała jedną z książek; starałam się wspomagać w czasie choroby Ją i Jej wzorowego Męża – Adama, pełnego poświęcenia i bardzo wobec Niej opiekuńczego. Zostanie w pamięci mojej i wielu znających Ją osób, jako Osoba zawsze pełna entuzjazmu i radości życia, zawsze sumiennie podejmująca zadania, bardzo ambitna, znająca swoją wartość, ale nie afiszująca się sukcesami, wierząca w ludzi i chętna do pomocy, pogodna i zawsze zadbana, ciesząca się towarzystwem współpracowników i studentów, starająca się uczestniczyć w miarę sił we wszystkich wydarzeniach i bardzo starająca się o dobry *image* Instytutu INiB UJ, Rodziny – własnej i „instytutowej” oraz przyjaciół.

Zachowam na zawsze wspomnienie Twojego „Dziękuję” przysłanego przez Internet w marcu 2007 r., kiedy już nie mogłaś pojawić się w Instytucie INiB UJ na moich uroczystościach jubileuszowych. Będzie Cię Krysio bardzo brakowało...

Maria Kocójowa
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński

Tekst wpłynął do redakcji 28 kwietnia 2008 r.

ZMIANY W INSTYTUCIE KSIĄŻKI I CZYTELNICTWA

Profesor Oskar S. Czarnik, wieloletni kierownik Instytutu Książki i Czytelnictwa BN, przeszedł 1.02.2008 r. na emeryturę. Biblioteka Narodowa zorganizowała z tej okazji uroczystość pożegnania Profesora, która odbyła się w czwartek 31 stycznia. Przybyli do Sali Darczyńców przedstawiciele dyrekcji BN, współpracownicy, rodzina i przyjaciele uczcili Profesora Czarnika kwiatami, prezentami i laudacjami. W imieniu BN odchodzącego Profesora zegnali dyrektor Biblioteki dr Tomasz Makowski i wicedyrektor Ewa Potrzebnicka, wręczając mu kwiaty i reprodukcję akwareli Norwida ze zbiorów BN. Wieloletni kolega z IKiCz, dr Janusz Kostecki, opowiedział w żartobliwym tonie historię życia i pracy Profesora, od czasów dzieciństwa we Lwowie, przez początki pracy naukowej aż do dnia odejścia na emeryturę. Stefania Skwirowska przedstawiła imponującą działalność Profesora przy tworzeniu NSZZ Solidarność w BN. O Profesorze opowiadali też Grzegorz Boguta, jeden z założycieli podziemnego wydawnictwa „Nowa”, Emilia Chmielowa, prezes Federacji Organizacji Polskich na Ukrainie, Andrzej Chlipalski, redaktor „Cracovia Leopoldis”, burmistrz Kobyłki, Robert Roguski oraz Maciej Rayzacher. Następnie Profesor Oskar Czarnik przekazał w darze dla BN dokumenty związane z historią jego rodziny, m.in. rozkaz Rządu Narodowego z okresu powstania styczniowego adresowany do pradziadka Profesora, Romana Zulińskiego, straconego później wraz z Romualdem Trauguttem w warszawskiej Cytadeli, oraz odpisy wyroku stalinowskiego sądu, skazującego na śmierć ojca Profesora, Leszka Czarnika, za działalność konspiracyjną we Lwowie po 17 września 1939 r.

Nowym dyrektorem IKiCz została mianowana z dn. 1.02.2008 r. dr Katarzyna Wolff, absolwentka polonistyki na Wydziale Filologii Polskiej i Słowiańskiej Uniwersytetu Warszawskiego, doktor nauk humanistycznych (1985), od 1976 r. pracownik IKiCz, a od 1997 r., kierownik będącego częścią IKiCz, Zakładu Badań Czytelnictwa. Dr K. Wolff jest znanym badaczem czytelnictwa. Ma na swoim koncie naukowym wiele publikacji prezentujących stan czytelnictwa w Polsce w perspektywie środowiskowej i ogólnopolskiej.

Źródło: <http://www.bn.org.pl/index.php?id=1&news=253>
[dostęp: 2009-04-11]

10. ROCZNICA ŚMIERCI PROF. BOLESŁAWA ŚWIDERSKIEGO

Z okazji 10. rocznicy śmierci prof. Bolesława Świdierskiego Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ organizuje uroczystą sesję; będzie ona połączona z otwarciem wystawy poświęconej Bolesławowi Świdierskiemu, którą przygotowuje Biblioteka Uniwersytecka. Warto przy tej okazji przypomnieć w kilkunastu wierszach sylwetkę tego wybitnego bibliotekoznawcy. Profesor Bolesław Świdierski urodził się 13.04.1917 r. w Poznaniu, zmarł 12.03.1998 r. w Łodzi. Bibliotekarz, bibliotekoznawca, profesor Uniwersytetu Łódzkiego, kierownik Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ, dyrektor Biblio-

teki Uniwersytetu Łódzkiego. Przez ponad 50 lat swojego życia związany był z Poznaniem. W 1936 r. podjął studia w zakresie geografii na tutejszym Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza, które ukończył we wrześniu 1945 r. W tym samym roku rozpoczął pracę w Bibliotece Głównej UAM. Od 1947 r. był członkiem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, a od 1948 r. należał do Związku Nauczycielstwa Polskiego. W styczniu 1947 r. objął stanowisko kierownika Oddziału Udostępniania Zbiorów, a w lipcu 1950 r. funkcję kierownika Oddziału Katalogów Rzeczowych i Referatu Kartograficznego Biblioteki Głównej UAM. W latach 1955-1968 pracował na stanowisku wicedyrektora Biblioteki Głównej UAM.

Prof. B. Świdorski prowadził studia naukowe w zakresie geografii. W 1948 r. na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UAM uzyskał stopień doktora na podstawie rozprawy pt. *Położenie osiedli wiejskich w Polsce w zależności od rzeźby terenu*. Przedmiotem zainteresowania Profesora było również bibliotekoznawstwo i informacja naukowa. W l. 1957-1963 poszerzał swoją wiedzę i umiejętności praktyczne na zagranicznych stażach bibliotecznych w Anglii, Związku Radzieckim, Niemieckiej Republice Demokratycznej i Czechosłowacji. W l. 1961-1967 występował z referatami na konferencjach i sesjach naukowych. Prowadził też ożywioną działalność dydaktyczną. W 1950 r. rozpoczął wykłady w Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie, wykładał na Wydziale Filologicznym i w Międzywydziałowym Studium Bibliotekoznawstwa UAM. W 1967 r. otrzymał nagrodę „Zasłużony działacz kultury”.

W okresie poznańskim redagował bieżącą *Bibliografię regionalną Wielkopolski* za lata 1962-1970. Ogłosił też studium historyczno-analityczne pt. *Bibliografia geografii Polski*. Na podstawie pracy pt. *Współpraca bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów*, która ukazała się w Łodzi w 1964 r. Rada Wydziału Filologicznego UŁ przyznała mu stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie bibliotekoznawstwa. W 1968 r. został mianowany docentem. 1 października 1969 r. objął stanowisko dyrektora Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, pełniąc jednocześnie obowiązki kierownika Międzywydziałowego Studium Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego.

Tak rozpoczął się trwający blisko trzydzieści lat okres łódzki. W czasie trwania kadencji prof. B. Świdorskiego (1969-1987) w Bibliotece dokonano szeregu inwestycji, m.in. przeprowadzono remont w Czytelni Czasopism i w Czytelni Głównej, przydzielono nowe pomieszczenia dla katalogu przedmiotowego i Sekcji Rękopisów, Sekcję Muzykaliów wyposażono w nową aparaturę i rozpoczęto cykl wystaw „Osiągnięcia naukowe pracowników Uniwersytetu Łódzkiego”, kontynuowany do dzisiaj. Ponadto, dyrekcja Państwowego Wydawnictwa Naukowego przyznała pracownikom BUŁ dyplom za współpracę i wkład w rozwój czytelnictwa książki naukowej. W 1970 r. z inicjatywy prof. B. Świdorskiego powołana została Komisja ds. Współpracy Bibliotek Naukowych w Łodzi, w której Profesor zajmował się m.in. łódzką bibliografią regionalną. W powołanym 1.02. 1972 r. Zakładzie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UŁ, prof. B. Świdorski, podjął pracę organizacyjną i dydaktyczną. W 1976 r. prof. B. Świdorski otrzymał dyplom uznania od Ministra Kultury i Sztuki za osiągnięcia w zakresie upowszechniania kultury. W 1977 r. uruchomił Zaoczne Studium Bibliotekoznawstwa, a w 1980 r. – Studium Podyplomowe Bibliotekoznawstwa UŁ. Od 1981 r. do chwili przejścia na emeryturę w 1987, kierował Katedrą Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. W 1981 r. prof. B. Świdorski przestał pełnić funkcję dyrektora BUŁ, poświęcając się wyłącznie pracy naukowej i dydaktycznej. Wypromował blisko 100 magistrów i kilku doktorów bibliotekoznawstwa, był recenzentem wielu rozpraw doktorskich, habilitacyjnych i książek oraz współredaktorem *Encyklopedii wiedzy o książce* (1971), *Encyklopedii współczesnego bibliotekarstwa polskiego* (1976), redaktorem *Łódzkiej bibliografii regionalnej 1945-1970* (1976) i *Łódzkiej bibliografii regionalnej 1971-1980* (1994), *Materiałów bibliograficznych pracowników Uniwersytetu Łódzkiego za lata*

1965-1969 (1972) i *Materiałów bibliograficznych pracowników Uniwersytetu Łódzkiego za lata 1970-1974* (1980). Redagował coroczne *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, wydawane w okresie 1970-1980. Przygotowywał biogramy do *Słownika pracowników książki polskiej* (1972), publikował artykuły na łamach czasopism naukowych. W 1981 r. wydał książkę *Bibliotekarstwo, bibliotekoznawstwo i terminy pokrewne*, na podstawie której, w 1984 r. Rada Państwa nadała mu tytułu profesora nadzwyczajnego.

Prof. B. Świdorski, kształcąc przyszłą kadrę biblioteczną, przyczynił się do podnoszenia kwalifikacji pracowników książki oraz rangi zawodu bibliotekarskiego. Wykłady Profesora, przesycone gruntowną wiedzą, dawały studentom doskonale przygotowanie do egzaminu. Jako wykładowca i promotor prac naukowych zapisał się w pamięci swoich uczniów raczej jako fachowy doradca niż inspirowator i troskliwy opiekun. Nie narzucał tematów, nie ingerował w pisane przez studentów prace, nanosząc tylko konieczne poprawki. Profesor był typem skrytego naukowca, służącym jednak chętnie fachową radą, dokonującym korekt i wspomagającym wszelkie próby pisarskie. Często nakłaniał współpracowników do podnoszenia kwalifikacji. W kontaktach służbowych był osobą zachowującą dystans. Przy bliższym poznaniu okazywał wiele ciepła i życzliwości.

Sam mówił o sobie „...byłem skromnym kontynuatorem działań wielkich poprzedników”.

Źródło: H. Tadeusiewicz. Bolesław Świdorski (1917-1998).
Acta UL. Folia Librorum. – [Z.] 9 (1999), s.5-7.
D. Wojtasiak. Bolesław Świdorski jako pedagog.
Acta UL. Folia Librorum. – [Z.] 9 (1999), s.9-14

„BYĆ BLISKO CZYTELNIKA”

„Być blisko Czytelnika [...] reagować na Jego zmieniające się potrzeby, słuchać Jego głosu, ciągle dbać o wysoką jakość usług. [...] docierać do Niego ze swoją ofertą, prezentować nowe pomysły, rozwiązania”. Tak brzmi przesłanie kwartalnika Biblioteki Głównej Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach „Bibliotheca Nostra”. W numerze pierwszym, wydanym w 2005 r. redakcja zapowiadała, że znajdują się w czasopiśmie informacje dotyczące historii, dnia dzisiejszego i planów na przyszłość ich macierzystej biblioteki. W deklaracji programowej młody zespół redaktorski: Joanna Chwałek, Mariusz Pacha (redaktor naczelny), Katarzyna Baran, zapowiadał również wyjście poza mury własnej księżnicy i prezentowanie innych bibliotek, krajowych i zagranicznych. Przegląd spisów treści i wydanych już 12 numerów periodyku dowodzi, że realizują ten program. Z numeru na numer czasopismo nabiera coraz wyraźniejszego kształtu. Główne działy czasopisma to: *Artykuły*, *Sprawozdania*, *Wydarzenia*, *Recenzje*, *Nowości wydawnicze*, *Informacje*, *Nowości w zbiorach*. Część artykułowa pokazuje, że „Bibliotheca Nostra” pragnie być forum wymiany poglądów dla bibliotekarzy i bibliotekoznawców w regionie. W części sprawozdawczo-informacyjnej biuletyn przynosi wiele praktycznych i użytecznych zarazem informacji o bibliotece, jej zbiorach i usługach. Warto zauważyć, że czasopismo jest wydawane w dwóch wersjach: „papierowej” (w nakładzie 230 egz.) i elektronicznej.

Źródło: <http://www.biblioteka.awf.katowice.pl/biuletyn.html>
[dostęp: 2008-04-11]

NOWE PUBLIKACJE NA TEMAT BIBLIOTEK PEDAGOGICZNYCH

Dnia 13.02.2008 r. na rynku wydawniczym ukazała się publikacja pt. *Biblioteki pedagogiczne wobec wyzwań współczesnej oświaty: materiały z konferencji naukowej*, Kalisz 11-12 maja 2006 r., pod red. Danuty Wańki. Wydawnictwo jest zbiorem referatów z ogólnopolskiej konferencji naukowej „Biblioteki pedagogiczne wobec wyzwań współczesnej oświaty”, która odbyła się w maju 2006 r. pod patronatem marszałka Województwa Wielkopolskiego, Marka Woźniaka. Organizatorami konferencji byli: Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu, Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk i Instytut Informatyki i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego przy pomocy finansowej Urzędu marszałkowskiego w Poznaniu i Urzędu miasta Kalisza¹.

Na początku 2008 r. ukazały się ponadto dwie inne publikacje dotyczące dziejów bibliotek pedagogicznych. Małgorzata Bzbiak jest autorką dziejów *Biblioteki Pedagogicznej w Oświęcimiu*. Książka została przygotowana na 50-lecie książki (1956-2006). Autorka przedstawiła historię Biblioteki – której notabene jest wieloletnim pracownikiem, a obecnie kierownikiem – w trzech perspektywach: ogólnopolskiej, regionalnej i lokalnej (oświęcimskiej). Ta ostatnia, jest oczywiście najobszerniejsza, a dokonania Biblioteki zostały przedstawione w ujęciu funkcjonalnym.

Odnotowujemy obie publikacje z prawdziwą przyjemnością, zauważając ożywienie działalności publikacyjnej bibliotekarzy bibliotek pedagogicznych. W minionych trzech latach pojawiły się w druku trzy inne historyczne opracowania dotyczące bibliotek pedagogicznych w Sosnowcu², w Rzeszowie³, w Olsztynie⁴ i Chorzowie⁵.

BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA W TORUNIU W NOWYM GMACHU

„W dniu dzisiejszym jestem najszczęśliwszym człowiekiem w Toruniu. Cieszę się ogromnie, że otwarcie Biblioteki Pedagogicznej w Toruniu, w nowej siedzibie, staje się faktem”. Tak rozpoczęła swoje oficjalne wystąpienie Elżbieta Wykrzykowska, dyrektor biblioteki, podczas otwarcia gmachu, które miało miejsce 20.09.2007 r. Na nową siedzibę Biblioteki Pedagogicznej w Toruniu został zaadaptowany XIX-wieczny, trzypiętrowy budynek dawnego szpitala wojskowego. Jest on, jak na potrzeby biblioteki i jej czytelników, znakomicie zlokalizowany – w samym centrum miasta. Prace projektowe, budowlane i wyposażeniowe trwały od 2002 r. i pochłonęły ponad 7,6 mln zł. Wnętrze zostało całkowicie przebudowane i dostosowane do potrzeb czytelników, bibliotekarzy oraz zbiorów. Budynek jest także przystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo. Powierzchnia użytkowa budynku wynosi ponad 1300 m², a jego kubatura ponad 8200 m³. W swoim wystąpieniu dyrektorka biblioteki przedstawiła krótką historię instytucji, wskazała również na współczesne oblicze Biblioteki Pedagogicznej, która dzięki nowoczesnym technologiom komunikacyjnym i zintegrowanemu systemowi komputerowemu PROLIB M21 ma obecnie zautomatyzowane wszystkie procesy biblioteczne, a czytelnicy mogą korzystać z katalogów, zamawiać i rezerwować książki przez Internet. Do dyspozycji czytelników

¹ *Biblioteki pedagogiczne wobec wyzwań współczesnej oświaty: materiały konferencji naukowej*. Kalisz 11-12 maja 2006. Pod red. D. Wańki. Kalisz 2008, 166 s.

² *40 lat Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Katowicach Filii w Sosnowcu, 1964-2004*. Oprac. zespół pracowników PBW Filii w Sosnowcu pod red. Anny Białej. Sosnowiec, 2004.

³ *60 lat Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Rzeszowie 1945-2005*. Pod red. Terezy Gębarowskiej i Marty Jarosiewicz. Rzeszów, 2005.

⁴ *Warmińsko-Mazurska Biblioteka Pedagogiczna im. Profesora Tadeusza Kotarbińskiego w Olsztynie 1946-2006*. Oprac. zesp. Zbigniew Slesiński i in. Olsztyn, 2006.

⁵ J. Parysz, J. Droszdzol: *Z dziejów bibliotek nauczycielskich w Chorzowie*. Chorzów, 2006.

jest 49 komputerów, skaner, drukarki i kserokopiarki, z których można korzystać w różnych agendach biblioteki. Czytelnicy mają również dostęp do Internetu. Tego uroczystego dnia cała biblioteka stała dla gości „otworem”. Mieli oni możliwość zwiedzenia wypożyczalni, czytelni ogólnej, czytelni bibliograficznej, informatorium, internetowego centrum informacji multimedialnej, sali dydaktycznej, sali wystawowej oraz miejsc, które na co dzień są zamknięte dla czytelników, czyli magazynów i pokoi pracy poszczególnych wydziałów. Na pierwszym piętrze umieszczono księgę pamiątkową, do której mogli wpisać się wszyscy zainteresowani. Zwiedzający mogli obejrzyć również wystawę ukazującą historię placówki pt.: „Tacy byliśmy, tacy jesteście. Biblioteka Pedagogiczna w Toruniu w fotografii”.

Biblioteka Pedagogiczna w Toruniu należy do najstarszych placówek tego typu w Polsce. Można przyjąć, że rozpoczęła ona funkcjonowanie w 1921 r. W 1939 r. zbiory Biblioteki liczyły około 10 tys. woluminów. Po zakończeniu wojny w 1945 r. zbiory te zapoczątkowały istnienie Okręgowej Biblioteki Pedagogicznej Kuratorium Okręgu Szkolnego Pomorskiego. Do 1968 r. biblioteka pełniła funkcję Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej dla województwa bydgoskiego. Powstała ona z kolei na bazie księgozbioru Pedagogicznej Biblioteki Miejskiej istniejącej od 1945 r. w Bydgoszczy. Księgozbiór ten liczył wówczas około 25 tys. woluminów. Nowy podział administracyjny Polski w 1975 r. spowodował powołanie Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Toruniu. W 1999 r., w związku z reformą oświaty, zmienił się organ prowadzący i finansujący Bibliotekę. Wcześniej było to Kuratorium Oświaty, a obecnie Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego. W 2001 r. Biblioteka obchodziła osiemdziesiątolecie swojego istnienia. Podczas obchodów 80-lecia Biblioteki Marszałek Województwa – Waldemar Achramowicz złożył obietnicę znalezienia budynku odpowiedniego do jej rangi, funkcji i potrzeb. W pierwszych dniach lipca 2002 r. zapadła decyzja Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego o przekazaniu zrujnowanego budynku przy ul. Dąbrowskiego 4. Budynek wzniesiony został w ostatnich latach XIX w. i jest wpisany do rejestru zabytków. Od 1995 r. mieścił się w nim szpital rodzinny. W ślad za decyzjami Zarządu Województwa o przekazaniu gmachu Bibliotece, zostały przyznane pieniądze na opracowanie projektu remontowo-budowlanego. Dokumentację tę opracowała firma REWACO Sp. z o.o. z Torunia. Autorem części architektonicznej jest mgr inż. arch. Jacek Murawski. W l. 2003-2005 trwały prace remontowo-budowlane, a w 2006 r. kupione zostało wyposażenie Biblioteki oraz Kompleksowy System Zarządzania Biblioteką PROLIB.

Źródło: http://www.ebib.info/content/view/854/http://www.bptorun.edu.pl/index.php?art_id=14
[dostęp: 2009-04-11]

NOWY GMACH MIEJSKIEJ BIBLIOTEKI W JAWORZNIE

Dnia 29 września 2007 r. dokonano uroczystego otwarcia nowego gmachu Miejskiej Biblioteki Publicznej. Mieszkańcy po raz pierwszy mogli zobaczyć od środka nową bibliotekę, nazwaną od razu Centrum Multimedialnym Jaworzna. Podczas Dnia Otwartego po raz pierwszy zobaczyli różnicę pomiędzy poprzednią, ponad stuletnią siedzibą biblioteki liczącą 300 m² a nowoczesnym budynkiem o powierzchni ponad 3000 m². Uczyli się jak sprawnie poruszać się po wielkim gmachu: wypożyczalni dla dorosłych i dla dzieci i czytelniach. Ogromnym zainteresowaniem cieszyły się rozwiązania multimedialne w bibliotece, z których można było skorzystać w pierwszym dniu otwarcia: ponad sto komputerów, laptopy, możliwość korzystania z Internetu, z lekcji języków obcych, z obcojęzycznych lektur, a także z możliwości oglądania filmów zarówno na ekranie kompu-

tera jak i w salach multimedialnych. Dla gości otwarto także tarasy biblioteki, z których można oglądać jaworznicki rynek. Każdy z mieszkańców mógł wpisać się również w Pamiętkowej Księdze, która wystawiona była w holu. Oprócz podpisów i życzeń znalazły się tam również rysunki od najmłodszych. Budynek został zaprojektowany przez architektów: Wojciecha Podleskiego i Iwonę Nie-sporek-Zwarycz. Projekt architektoniczny, rozwiązania funkcjonalne, a także multimedialne wskazują, że jest to jedna z najnowocześniejszych bibliotek w regionie. Obiekt ma wielkie otwarte przestrzenie łatwo dostępne dla użytkowników. Praktycznie nie ma korytarzy i drzwi utrudniających dostęp do poszczególnych działów biblioteki – przestrzeń kształtowana jest odpowiednim układem sprzętu i mebli bibliotecznych. Ważną rolę estetyczną odgrywa widoczna przez ogromne szyby zieleń drzew otaczających budynek. Obiekt jest przystosowany dla osób niepełnosprawnych. Biblioteka będzie też centrum konferencyjnym oraz miejscem spotkań autorskich. Całkowity koszt budowy to prawie 20 mln zł, z czego 13 mln zł to dofinansowanie unijne przyznane przez Zarząd Województwa Śląskiego. W nowo wybudowanym gmachu swoją siedzibę znalazła także filia Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej.

Źródło:http://www.biblioteka.jaw.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=47&Itemid=15;
http://www.jaworzno.pl/biblioteka_aktualnosci.php
[dostęp: 2008-04-11]

12. KONFERENCJA IASL

W dniach 3-7.08.2008 r. Uniwersytet Berkely w Kaliforni będzie gościł uczestników 37. Konferencji Międzynarodowego Stowarzyszenia Bibliotek Szkolnych (IASL). Tegoroczne obrady będą się odbywały pod hasłem przewodnim: „World Class Learning and Literacy through School Libraries”. Równocześnie odbędzie się 12. Forum Badawcze Bibliotekarstwa Szkolnego. W ramach konferencji planowane są dwie sesje warsztatowe oraz trzy 3-godzinne sesje nt. zastosowania nowych technologii w bibliotekach szkolnych. Jeden z paneli dyskusyjnych ma dotyczyć kształcenia bibliotekarzy szkolnych oraz rozwoju programów edukacyjnych wspierających nauczanie klasowe i kompetencje informacyjne czytelnika. Atrakcją dla uczestników będzie z pewnością wycieczka do Napa Valley (kraju winnego) przez Golden Gate Bridge. W programie wycieczki przewidziano również zwiedzanie bibliotek szkolnych.

Źródło:<http://www.iasl-online.org/events/conf/2008/index.htm>
[dostęp: 2009-04-11]

ROK 2007 W SŁOWACKICH BIBLIOTEKACH

Rok 2007 w słowackich bibliotekach przyniósł wiele ważnych wydarzeń. Jednym z najważniejszych było przyjęcie przez rząd Republiki Słowackiej 7.11.2007 r. dokumentu o nazwie *Strategia rozwoju bibliotekarstwa słowackiego na lata 2008-2013*. Tekst strategii został opublikowany w „Knižnicy” nr 11-12/2007. W 2007 r. miały miejsce liczne spotkania bibliotekarzy, odnotowane przez portal Infolib i tam również komentowane. Wymieńmy kilka z nich: konferencja „Biblioteka cyfrowa 2007”, Jasna 2-3.10.2007; seminarium na temat cyfrowych usług informacyjnych bibliotek, SNK Martin 14.6.2007; seminarium na temat standardów dla bibliotek publicznych, Považska Knižnica Zylina 29.3.2007 r.; seminarium o sytuacjach konfliktowych w bibliotekach, CVTI Bratislava 24.5.2007 r. Tradycyjnie organizowaną imprezą był Tydzień

Bibliotek, świętowany na Słowacji w dniach 26.3-1.4.2007. Ważnym wydarzeniem w życiu słowackich bibliotekarzy było oddanie do użytku nowego budynku CVTI SR /Centrum Informacji Naukowo-Technicznej w Bratysławie oraz podpisanie przez Instytut Getty w Kalifornii, Wyższą Szkołę Sztuk Pięknych w Bratysławie i Słowacką Bibliotekę Narodową w Martinie umowy o współpracy w zakresie restaurowania i konserwacji fotografii.

Źródło: Informacja uzyskana od Tomasza Trancygiera, bibliotekarza Slovnskiej Narodnej Knihovny w Martinie

HUMOR BIBLIOTECZNY

Redakcja portalu IFLANET zachęca wszystkich zainteresowanych do wzbogacenia kolekcji humoru bibliotecznego lub do dodawania komentarzy na temat zamieszczonych wierszyków, scenek rodzajowych, dowcipów bibliotecznym (IFLANET@ifla.org). Wortal humoru bibliotecznego jest tworzony na podstawie czasopism bibliotekarskich oraz źródeł internetowych. W najnowszej edycji możemy przeczytać między innymi „Modlitwę bibliotekarza”, prawa biblioteczne opracowane na modłę praw Murphy’ego, skecze o kurczakach w bibliotece oraz dowcip o szkockim bibliotekarzu (podajmy go w oryginale).

Scottish library joke A man walks into a Glasgow library and says to the librarian, „Excuse me Miss, do ye huvany books on suicide?” The librarian looks up and says, „Get lost! Ye’ll no bring it back!” submitted by Abigail Skinner).

Tłumaczenie: Przychodzi mężczyzna do biblioteki w Glasgow i mówi do bibliotekarki. Przepraszam panią, czy macie książki na temat samobójstw? Bibliotekarka spogląda na niego i mówi: Wynoś się! Nie zwrócisz jej z powrotem!

Mottem kolekcji jest zawołanie: Jeśli nie potrafimy się śmiać z siebie sami, to kto może? Warto by może upowszechnić tę ideę również wśród polskich bibliotekarzy, zachęcić ich do publikowania humoru bibliotekarskiego na łamach czasopism tradycyjnych i elektronicznych, a może, jak to uczynili już dawno słowaccy bibliotekarze, do opublikowania antologii humoru bibliotecznego.

Źródło: <http://www.ifla.org/I/humour/humour.htm>
[dostęp: 2009-04-11]

„METROTEKA”

Kto kiedykolwiek zwiedzał Moskwę i podróżował moskiewskim metrem, ten zapamiętał na zawsze widok zaczytanych moskwiczek. Zapewne przychylność mieszkańców rosyjskiej stolicy do książek i czytania zapragnęli wykorzystać autorzy programu „Czytająca Moskwa”, aby w jednym z kursujących pociągów metro w miejsce wszechobecnych reklam zamieścić urywki dzieł rosyjskich i zagranicznych klasyków, na ścianach wisiły portrety wybitnych pisarzy, a każdy wagon tego pociągu miał tematyczny charakter. Trzeci wagon tego niezwykłego pociągu został oddany miłośnikom zwierząt i przyrody. Wagon czwarty będzie gościł najmłodszych czytelników. Wagon szósty jest przeznaczony dla dzieci wieku średniego. Ostatni wagon mieści kolekcje gwiazd literatury światowej. W każdym wagonie mają być zawieszony specjalne skrzynki, w których na czytelników będą czekać omówienia nowości książkowych. Program ma na celu poprawę stosunku moskwiczek do książki. Życzymy powodzenia tej oryginalnej inicjatywie czytelniczej.

Źródło: „Moskovskij Komersant” 2008 9 z 9 fevralja, s. 3

IFLA PROFESSIONAL REPORTS

Seria „IFLA Professional Reports” jest publikowana pod auspicjami Komitetu Profesjonalnego IFLA przez Sekretariat IFLA w Hadze. Do dnia dzisiejszego zostało wydanych drukiem 105 raportów. Prawie połowa raportów (50-105) jest dostępna na portalu IFLA – IFLANET. Najnowszy, opublikowany w czterech oficjalnych językach IFLA: angielskim, hiszpańskim, francuskim i rosyjskim zawiera wytyczne obsługi bibliotecznego osób z zanikami pamięci⁶. Poprzedni raport dotyczył obsługi bibliotecznego dzieci. Jeden z raportów wydanych w 2006 r. jest w całości poświęcony sytuacji czytelnictwa wśród seniorów i osób poszkodowanych. Jak się wydaje jest to rezultat przemyślanej polityki wydawniczej IFLA. Polecając lekturę raportów polskim bibliotekarzom, zachęcamy jednocześnie do opracowania i opublikowania podobnych raportów dotyczących wyżej wymienionych grup czytelniczych w Polsce.

Źródło: *IFLA Professional Reports*.
<http://www.ifla.org/V/pr/index.htm>
[dostęp: 2008-04-11]

Zdzisław Gębołyś
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski

⁶ *Guidelines for Library Services to Persons with Dementia* Helle Arendrup Mortensen and Gyda Skat Nielsen. The Hague, IFLA Headquarters, 2007.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków, a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków. Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl, ewentualnie na dyskietce lub płycie CD-ROM wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć streszczenie autorskie w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków) oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami obowiązującymi w czasopiśmie naukowych. Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i e-mail. Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora. Podstawowymi kryteriami akceptacji artykułu do druku w „Przeglądzie Bibliotecznym” są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez redakcję.

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane na osobnych ponumerowanych stronach z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły.

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad.

Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska i Majewski, 2004).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, s. 15) albo (Taradejna i Taradejna, 2004, s. 231-233) albo (Zybert, red., 2004, s. 18).

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów,

skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim = „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim = „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane chronologicznie, a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a), Dembowska, Maria (1976b) ..., itd. Zasady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

Książka

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

Praca zbiorowa

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego : informator. (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings: ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

Artykuł w czasopiśmie

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

Artykuł w pracy zbiorowej

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's: Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

Artykuł w czasopiśmie elektronicznym

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3; [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w World Wide Web: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>

Dokument z witryny instytucji, organizacji lub osoby prywatnej

American Psychological Association. (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]; [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>

MENiS. (2004). *PISA 2003 - Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>>

US NLM. (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/uml-main.html>>

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy zobowiązani są do przesłania swojej fotografii (elektronicznie w formie zeskanowanej z rozdzielczością min. 600 dpi i zachowanej w formacie TIF lub pocztą w formie odbitki o dobrej jakości), danych potrzebnych do oświadczenia podatkowego oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł / stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

KUPUJCIE I CZYTAJCIE KSIĄŻKI
z naszej najważniejszej serii wydawniczej
«**NAUKA-DYDAKTYKA-PRAKTYKA**»
naprawdę WARTO!

Jest to najdłuższa seria bibliologiczna, jaka kiedykolwiek ukazała się w Polsce. W ostatnich latach wydaliśmy w jej ramach książki cieszące się dużą popularnością nie tylko w środowisku bibliotekarskim.

Polecamy m.in.:

- **Bibliologia. Problemy badawcze nauk humanistycznych** t. 100 (red. D. Kuźmina; 2007). Cena 40 zł.
- **Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy** t. 95 (red. M. Zajac i E. B. Zybert; 2007). Cena 37 zł.
- **Naukowe czasopisma elektroniczne**, t. 88 (M. Nahotko; 2007). Cena 29 zł.
- **Biblioteki cyfrowe. Projekty, realizacje, technologie**, t. 87 (pr. zbior. pod red. J. Woźniak-Kasperek i J. Franke; 2007). Cena 34 zł.
- **Informacja w organizacjach społeczeństwa wiedzy** t. 94 (K. Materska; 2007). Cena 48 zł.
- **Bibliotekarstwo II Rzeczypospolitej** t. 93 (Z. Gaca-Dąbrowska; 2007). Cena 45 zł.
- **Stefan Vrtel-Wierczyński. W kręgu bibliografii i bibliotekarstwa** t. 92 (J. Sandecki; 2007). Cena 29 zł.
- **Złote Lata Bibliografii Polskiej. Ludwik Finkel i jego dzieło** t. 91 (A. Nowak; 2007). Cena 38 zł.
- **Źródła do historii bibliotek w Polsce w l. 1918-1947**, t. 90 (J. Puchalski; 2007). Cena 40 zł.
- **Statystyka w bibliotece i jej otoczeniu**, t. 89 (J. Maj; 2007). Cena 34 zł.
- **Naukowe czasopisma elektroniczne**, t. 88 (M. Nahotko; 2007). Cena 29 zł.
- **Dygitalizacja zbiorów bibliotek polskich**, t. 86 (M. Kowalska; 2007). Cena 40 zł.
- **Informacja w sieci. Problemy, metody, technologie**, t. 85 (pr. zbior. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty, E. Chuchro i W. Daszewskiego; 2006). Cena 44 zł.
- **Książka dziecięca 1990-2005. Kontekst kultury popularnej i literatury wysokiej**, t. 84 (pr. zbior. pod red. G. Leszczyńskiego, D. Świerczyńskiej-Jelonek i M. Zajac; 2006). Cena 32 zł.
- **Zarządzanie zmianami w bibliotece**, t. 83 (M. Wojciechowska, 2006). Cena 42 zł.
- **Bariery informacyjne. Podstawy teoretyczne i próba badań w środowisku naukowym**, t. 82 (M. Świgoń; 2006). Cena 30 zł.
- **Nauka o książce. Antologia tekstów**, t. 81 (pr. zbior. pod red. D. Kuźminy i M. Tobery; 2006). Cena 28 zł.
- **Biblioteka i informacja w środowisku współczesnej szkoły**, t. 50 (M. Drzewiecki; 2001). Cena 35 zł.
- **Edukacja biblioteczna i informacyjna w polskich szkołach**, t. 75 (M. Drzewiecki; 2005). Cena 20 zł.
- **Językoznawstwo dla studentów informacji naukowej**, t. 74 (B. Bojar; 2005). Cena 40 zł.
- **Jakub Wujek – pisarz, tłumacz, misjonarz**, t. 71 (D. Kuźmina; 2004). Cena 10 zł.
- **Współczesna prasa kobieca a sprawy książki**, t. 66 (K. Wodniak; 2004). Cena 10 zł.
- **Katechizmy w Rzeczypospolitej XVI i początku XVII w.**, t. 61 (D. Kuźmina; 2002). Cena 10 zł.
- **Poeci na tulaczce**, t. 57 (W. J. Podgórski; 2002). Cena 9 zł.

KAŻDĄ KSIĄŻKĘ NASZEGO WYDAWNICTWA

można zamówić:

pisemnie – Dział Promocji i Kolportażu Al. Niepodległości 213, 02-086 Warszawa

telefonicznie – (0-22) 825-50-24, 608-28-26, faks – (0-22) 825-53-49,

e-mail: sprzedaz_sbp@wp.pl

WYDAWNICTWO

DO WSZYSTKICH TYCH, KTÓRZY SIĘ KSZTAŁCĄ LUB DOSKONALĄ

Życzymy Wam sukcesów w nauce

Pamiętajcie o tym, że WYDAWNICTWO SBP jest dla Was. Publikujemy większość literatury Wam potrzebnej. Autorami tych książek są sprawdzeni praktycy, dydaktycy i naukowcy. Co roku wydajemy kilkanaście pozycji książkowych. Z każdym rokiem nasza oferta jest bogatsza.

Polecamy nasze czasopisma

Znajdziecie w nich wszystko co aktualne i najważniejsze w bibliotekarstwie i informacji naukowej.

BIBLIOTEKARZ

Indeks 352624. Miesięcznik o charakterze fachowym i naukowym. Ukazuje się od 1929 r. Czasopismo wydawane przez SBP oraz Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy.

PORADNIK BIBLIOTEKARZA

Indeks 369594. Miesięcznik instrukcyjno-metodyczny. Ukazuje się od 1949 r. Czasopismo wydawane przez SBP.

ZAGADNIENIA INFORMACJI NAUKOWEJ

Od 1993 r. czasopismo wydawane przez Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz SBP, jako półrocznik.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Czasopismo naukowe ukazujące się od 1927 r. niezbędne dla całego środowiska bibliotekarskiego. Od 2004 r. wydawane wyłącznie przez SBP. Kwartalnik.

EBIB. Elektroniczna Biblioteka i Biuletyn EBIB

Wychodzi w formie elektronicznej od 1999 r. Działa w strukturze SBP od 2001 r.
Adresy: <http://ebib.oss.wroc.pl>; ebib.redakcja@oss.wroc.pl

KAŻDĄ KSIĄŻKĘ I KAŻDE CZASOPISMO NASZEGO WYDAWNICTWA możesz zamówić:

Pisemnie: Dział Promocji i Kolportażu
02-086 Warszawa, Al. Niepodległości 213
Telefonicznie: (022) 825 50 24, 608 28 26; Faks: 825 53 49
e-mail: sprzedaz_sbp@wp.pl

Oferujemy Państwu także sprzedaż odręczną w dwóch punktach:
w Wydawnictwie SBP – Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
oraz w Dziale Promocji i Kolportażu – Al. Niepodległości 213.

Staramy się – zważywszy na status materialny środowiska bibliotekarskiego – utrzymywać ceny na poziomie niskim i średnim, a część pozycji wydajemy na zasadzie *non profit*.

KUPUJCIE U NAS!

BEZ NASZYCH KSIĄŻEK ŚWIAT BIBLIOTEKARSKI BYŁBY UBOŻSZY

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: wyd.sbp-portal@wp.pl
Dział Sprzedaży – e-mail: sprzedaż_sbp@wp.pl

Konto SBP: Millennium 70 1160 2202 0000 0000 2814 5355

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na piśmie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem;
- wysyłając zamówienie i opłacając roczną prenumeratę na wyżej podane konto do końca marca roku objętego prenumeratą; po tym terminie opłacenie rocznej prenumeraty nie będzie możliwe;
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa SBP;

Ponadto sprzedaż zeszytów bieżących prowadzą: „KOLPORTER” S.A. (02-255 Warszawa ul. Krakowiaków 66/78); GARMOND PRESS S.A. (01-106 Warszawa ul. Nakiel-ska 3); Księgarnia Wysyłkowa „LEXICON” (03-599 Warszawa ul. Kielecka 16 m. 4); Księgarnia „Skarbnica”. Anna Włodarczyk (31-929 Kraków os. Centrum C bl. 1); Czasopisma Polskie PRESS (08-110 Siedlce ul. Poznańska 4); „Kapitałka” Poznańska Księgarnia Naukowa Piotr Ślęzak (61-725 Poznań ul. Mielżyńskiego 27/29); Dom Handlowy Nauki Sp. z o.o. Księgarnia Wysyłkowa (02-352 Warszawa ul. Szczęśliwicka 2); INMEDIO Sp. z o.o. (90-446 Łódź al. Kościuszki 132); „RUCH” S.A. Oddział Warszawa (00-728 Warszawa ul. Kierbedzia 8/10) i regionalne oddziały „RUCH” S.A.

Cena prenumeraty na 2008 r. – 140 zł

Wydawnictwo SBP. Warszawa 2008
Nakład 800 egz. Ark. wyd. 13,5. Ark. druk. 11,75
Łamanie: Renard Hawryszko
Druk i oprawa: Zakład Poligraficzny PRIMUM
Kozerki, ul. Marsa 20, 05-825 Grodzisk Mazowiecki, tel. (+48 22) 724-18-76

NASZ PARTNER STRATEGICZNY

ALEPH Polska Sp. z o.o.
ul. Kossaka 7
01-576 Warszawa
tel./fax: (022) 839 83 18
www.aleph.pl
www.exlibrisgroup.com

Aleph Polska
automatyzacja bibliotek

ExLibris

The bridge to knowledge

Maciej Dziubecki
m.dziubecki@aleph.pl

ALEPH Polska Sp. z o.o. powstała w marcu 2001 roku. Wcześniej (od roku 1992) była Działem Wdrożeń systemu bibliotecznego Aleph® w firmie TCH Systems S.A. Obecnie jest jedynym dystrybutorem systemu Aleph oraz innych produktów firmy Ex Libris™ (MetaLib®, SFX®, DigiTool®, Verde®, Primo®) w Polsce i działa jako biuro serwisowe dla polskich użytkowników tych systemów.

Ex Libris Group jest wiodącym światowym dostawcą wysokiej jakości systemów dla bibliotek, centrów naukowych i muzeów. Zintegrowane systemy biblioteczne Aleph® oraz Voyager®, będące sztandarowymi produktami firmy znalazły użytkowników w ponad 3000 instytucji w 62 krajach. Aleph jest wiodącym na rynku oprogramowaniem do automatyzacji bibliotek uniwersyteckich, publicznych, narodowych, naukowych jak również konsorcjów, sieci krajowych i wielkich korporacji.

W ostatnich latach Ex Libris wprowadził na rynek cztery nowe produkty, wyznaczające kierunek rozwoju nowoczesnego oprogramowania dla bibliotek: MetaLib, portal zapewniający dostęp do szeroko rozumianych zasobów informacji naukowej, SFX, system powiązań do źródeł informacji, DigiTool, system zarządzania obiektami cyfrowymi oraz Verde system do skutecznego zarządzania wyborem, oceną, zakupem i obsługą (wznowieniem lub rezygnacją z prenumeraty) elektronicznych baz danych i czasopism.

Najnowszy produkt, Primo, to system skupiający w jednym miejscu dostęp do wielu aplikacji, w sposób niewidoczny dla końcowego użytkownika. Jeden interfejs, rozszerzone możliwości wyszukiwania, jedna lista wyników, dostęp do materiałów z różnych źródeł i systemów w jednym miejscu.

ExLibris Primo

Primo® firmy Ex Libris™ to zaawansowane rozwiązanie do odkrywania i dostarczania informacji. Zapewnia ono czytelnikom nowoczesny i wygodny interfejs do wszelkich lokalnych i zdalnych źródeł informacji. Primo zostało stworzone po to, by biblioteki mogły oferować swoim użytkownikom usługi dopasowane do ich potrzeb i dostarczać relewantne informacje szybko i wydajnie, niezależnie od czasu i miejsca, w których są potrzebne.

Sprawdź jak działa Primo w Bibliotece Królewskiej Danii: <http://search.kb.dk/beta/>

Sprawdź jak działa Primo w The University of Iowa: <http://smartsearch.uiowa.edu/>

P.4/1

WYDAWNICTWO
SBP

